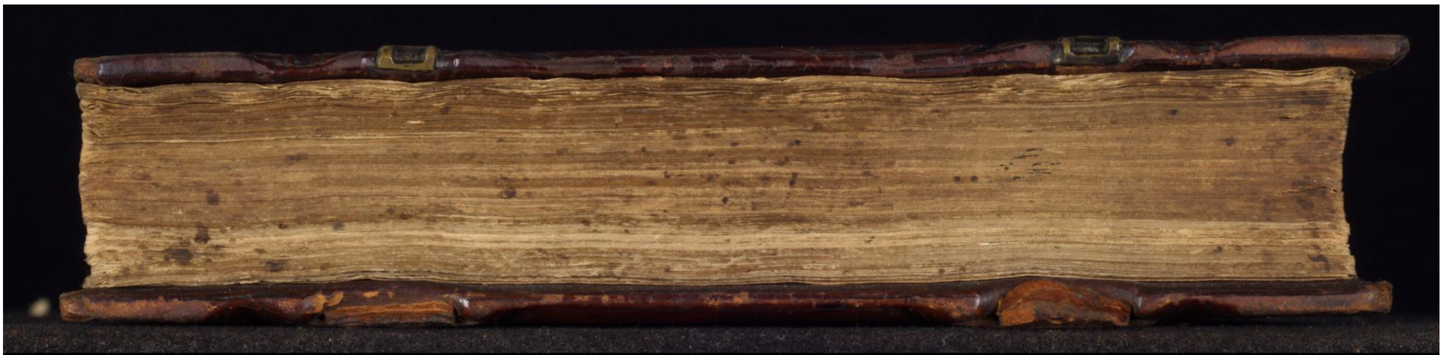

MARBODAEI

4040/A/3
121

MARBODUS

Marbodæus étoit
évêque de Rennes.
Il mourut en 1123
Son poème a, dit-il,
été traduit de l'arabe.
Peut-être a-t-il
voulu ainsi donner plus
de crédit à son
ouvrage.
Lettres sur les contes de
fées - page 106

Oc F.

251 A.2. 1539 N IV.h
1935
384

La raison pour laquelle
les Secreta mulierum
sont joints au
présent volume se
trouve à la fin de la page
38 du Marbodæus

1539
1788
291

MARBODAEI GALLI CAENOMANENSIS DE

gemmarum lapidumq́; pretioſorum formis, naturis, atq; uiribus eruditũ cũ primis opuſculũ, ſane q̃utile, cum ad rei medicæ, tũ ſcripturæ ſacræ cognitionẽ: nũc primũ nõ mõ cẽtũ ferme uerſib. locupletatũ pariter & accuratius emẽdatũ, ſed & ſcholijs q̊q; illuſtratũ p Alardũ AEmſtelredamũ

¶ Cuius ſtudio additę ſunt & præcipuæ gemmarũ lapidũq; p̃tioſorũ explicatiões, ex uetuſtiſſ. qbusq́; autorib⁹ coactæ. Cũ ſcholijs Pictorij Villingeñ.

Εμ μαργάριτομ τίμιομ. Ἀποδοὺς ἅπαντα λάμβανε.

En margaritũ nobile, Eme ſi cupis diteſcere.

Rationale. Exodi. 28. & 39. Leui. 8.

Coloniæ excudebat Hero Alopecius. Anno. 1539.

Autores.

Moſes.
Prophetæ.
Ioãnes Theolog⁹.
Philo Iudæus.
Rabbini.
Plato.
Plinius.
Diſcorides,
Galenus.
Athenæus.
Seneca.
Hegeſippus.

Solinus.
Origenes.
Gregorius Naziã.
Tertullianus.
Baſilius.
Athanaſius.
Cyprianus.
Hieronymus.
Ambroſius.

Auguſtinus.
IoannesChryſoſt.
Theodorit⁹Cyre.
Beda.
HermolausBarb.
Marſilius Ficinus
D.Eraſ.Roterod.
Eraſmus Stella.
Auguſtinus Steu.
Alard⁹ Aemſtelr.
Pictorius Villing.

Index.

He-

¶Hieronymus ad Fabiolam de uestitu sacerdotum.

SEptimum uestimentum est mensura paruum, sed cunctis supradictis sacratius. Intende quæso animum: ut quæ dicuntur intelligas. Hebraicè uocatur hosen, Græcè autem λόγιον, nos rationale possumus appellare, ut ex ipso statim nomine scias mysticũ esse quod dicitur. Pannus est breuis ex auro, & quatuor textus coloribus, hoc est ijsdem quibus & superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum & duplex, ne facile rumpatur. Intexti sunt enim ei duodecim lapides miræ magnitudinis atq; precij p quatuor ordines: ita ut in singulis uersiculis terni lapides collocentur. In primo ordine sardius, topazius, smara

gdus ponitur. Symmachus dissentit in smaragdo, ceraunium pro eo transferens. In secundo Carbunculus Sapphyrus, Iaspis. In tertio Lincurius, achates, amethystus, In quarto chrysolitus, onychinus, beryllus. Satisq; miror cur hiacynthus preciosissimus lapis, in horum numero nō ponatur, nisi forte ipse est alio nomine Lincurius. Scrutās eos qui de lapidum scripsere naturis atq; gemmarum, Lincurium inuenire nō potui. In singulis lapidibus secundum ætates duodecim tribuum sculpta sunt nomina. Hos lapides in diademate principis Tyri, & in Apocalipsi Ioānis legimus, de quibus extruitur cælestis Hierusalem: & sub horum nominibus & specie, uirtutum uel ordo uel diuersitas indicatur. Per quatuor rationalis angulos, quatuor anuli sunt aurei, habentes cōtra se in superhumerali alios quatuor, ut cum appositum fuerit λόγιον, in loco quem in ephod diximus derelictum, anulus ueniat cōtra anulum, & mutuò sibi uittis copulent hiacynthinis. Porrò ne magnitudo & pondus lapidum contexta stamina rumperet, auro ligati sunt atque conclusi: nec suffecit hoc ad firmitatem, nisi & catenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistulis aureis tegerētur, haberentq; & in rationali supra duos maiores anulos, qui uncinis superhumeralis aureis necterētur, & deorsum alios duos: nā post tergum in superhumerali contra pectus & stomachum, ex utroq; latere erāt anuli aurei, qui catenis cum ratiōalis inferioribus anulis iungebantur: atque ita fiebat, ut astringeretur & rationale superhumerali, & superhumerale ratiōali, ut una textura contra uidentibus putaretur.

¶ Erasmus lib. Ecclesi. 1. In dextero lapide insculpta erant sex nomina filiorum Iacob maiorum, in sinistro totidem minorum: & addidit scriptura. Ponebatq; Aarō nomina eorum coràm domino super utrunq; humerum ob recordationē. Ibidem. Epomidi super pectus

ctus catenulis& anulis aureis annexum erat, indumē-
tum cæteris magnitudine minus, ſed omnibus alijs ſa
cratius, λόγιον uertêre ſeptuaginta, Hieronymus ratio-
nale. Textum erat ex auro, ijſdem picturatum colori-
bus, quibus ſuperhumerale. Erat autem duplex ob fir
mitudinem, &quadrum undiq; palmi, ſiue quatuor di
gitorum ſpacium habens. In hoc erant quatuor ordi-
nes precioſiſſimarum gemmarum, quas nominatim re
cēſet ſcriptura: Quiſq; uerſus habebat tres lapides, ut
eſſent numero 12: in ſingulis gemmis inſculpta ſingu
la patriarcharum nomina. Arbitror hoc ipſum pecto
ris uelamen appellari δήλωσιν ſiue ἀλήθειαν, hoc eſt,
declaratiōem, & ueritatem, ob admirabilem gemma-
rum fulgorem, in qua putant & diuinationem quan-
dam fuiſſe. ¶ Eraſmus lib. primo de ratione conci
onandi. Superhumerale pontificis erat catenulis, anu
lis, & uncinis aureis miro opere cōnexum, quatuorq;
coloribus, hyacintho, cocco, byſſo, & purpura pictu-
ratum in utroq; humero habēs gemmam onychinam
auro concluſam.

Ezechielis 28.

¶ Tu es ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia &
corona decoris, in delitijs paradiſi dei fuiſti, omni la-
pide primo indutus es, ſardio, topazio, & ſmaragdo,
carbunculo, & ſapphiro, & iaſpide, argento quoq; &
auro & lyncurio, & achate, & amethiſto, & chryſoli-
to, & beryllo, & onychino: auroq; repleſti theſauros
tuos & apothecas tuas in te. A qua die cōditus es, cum
cherubin poſui te in mōte ſancto meo: fuiſti in medio
lapidum ignitorū, immaculatus in dieb⁹ tuis ex quo
conditus es: donec inuentæ ſunt in te iniquitates tuæ.

ALARDVS AEMSTEL-
redamus, lectori.

India quas affert, quas parturit Africa gemmas:

Quas tener é terra diuite mittit Arabs,
Quæ dat Erithræum preciosa monilia littus,
Quas dat & Aegyptus, hic liber has dat opes.

Eidem.

Thesaurum specie quidem pusillum,
Ast magnum pretio, parato paruo.
Noli spernere, nec putare parui,
Paruo qꝫ liber iste uænit ære.
Expendenda magis ualore res, quàm
Magno corpore. pluris æstimatur
Quàm uastissima saxa, parua gemma,
Et pōto erutus Indico lapillus.
Noli spernere, nec putare parui,
Quod crassa liber æditur papyro?
Nam uili pretiosa sæpe
Testa, materiaqꝫ conteguntur.

Eidem.

An uix unius æstimabis assis
(Quantiuis pretij licet pusillus)
Quod crassa liber æditur papyro.
Permagni ecce refert tua profecto,
An conchylia, glareas, an algas,
Sparsum in littore & obuium lapillum
Conuexes piger, eruas supinus,
Contra an peruigil, abditas, opertas,
Abstrusas studeas parare gemmas.

Eidem.

Dignus es argento, fuluo quoqꝫ dignior auro,
Atqꝫ adeò superas uel pretium omne liber.
Tam stupidus nunquam nec tu (puto) Glauce fuisti,
χάλκεα donanti, χρύσεα qui dederas:
Quàm nunc nos merito sumus, & dicamur oportet,
Gemmarum uili qui damus asse penum.

Eidem.

Quædam mole placent, uelut Colossi,

Montes

Montes,pyramides,poli,Gigantes,
Mausolæa,theatra,& ambulacra.
Quędam grata magis,magisq́ chara
Hoc sunt nomine,quę minutiora:
Quorum de numero solent haberi,
Scalpturæ,lapidesq́,gemmulæq́,
Gnani,pumilio,libelluliq́,
Ipsa qui breuitate præferuntur.
Paruis gratia magna iuncta rebus.
Maior corpore uis uiget pusillo.
Non e littore colligit lapillos,
Passim cuilibet obuios in orbem:
Ast raras aliquot,nouasq́ gemmas.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO

patri,& eidem principi illustriss. summoq́ religiõis assertori D.Georgio Hęcmondẽsi, Episcopo Traiectensi Alardus Aemstelredamus S. D.

Nter tot insignia donaria , quibus undiq cumulatissime aucta est,donataq́ regia illa Hollandiæ Hæcmunda,præsul amplissime, non alia res mihi semper impensius arrisit,quam quod D.Egbertus Theodorici secundi Hollandiæ Comitis, optimi patris optimus filius:Primũ subitas fundatissimæ Hæcmundensium familiæ ruinas deintegro instaurauit. Deinde bibliothecam absumptam incendio impensissime reparandam curauit. Ad extremum apud Treuiros(ubi & olim D.Hieronymus Hilarium quoque descripsit) archiepiscopus,eam optimis quibusq́ autoribus,tum sacris,tum prophanis egregie instruxerit.Quam nimi-

rum bibliothecam cum superioribus annis diligenter excuterem, accuratéque lustrarem, ut scholijs meis in opus diui Augustini de doctrina Christiana nonnihil adiectionis adiungerem, atque perquisitius inuestigarem, ecquid esset quod faceret ad cognitionem lapidum pretiosorum, quorum frequens admodum mentio fit in arcanis literis: Incidi in libellum Marbodæi Galli de lapidib⁹ pretiosis, perpusillum quidē, sed rei medicę sacrarumq́ literarum studiosis mire utilem, & lectu non iniucundum, nempe in quo lector habeat, quod expēdat, non quod numeret. Non enim potest esse delectus, ubi numero laboratur. Quo repto non minore mihi animus gestijt lætitia, quam Alexander ille Magnus lętabatur, inter spolia Darij Persarum regis unguentario scrinio capto, quod erat auro gemmisq́ ac margaritis pretiosum. Et quēadmodum uarios eius scrinij usus amicis demonstrantibus, quando tædebat unguenti bellatorem, & militia sordidum. Imò hercle inquit librorum Homeri custodię detur, ut pretiosissimum humani animi opus, quā maximé diuite opere seruaretur: Ita deus optimus maximus uidetur mihi uoluisse non iniuria reconditissima naturæ miracula lapides pretiosos, gemmas & margarita rationali pontificio concredi. Nā sicut Alexander ille magn⁹ uetuit, ne quis se gemma sculperet pręter Pyrgotelem summum uidelicet artificem: Ita non conuenit doctrinam euangelicam abs quouis doceri, aut munus item ecclesiasticum abs quouis administrari, sed à scribis doctis ad regnum cęlorum, patribusfamiliâs de thesauro suo noua & uetera depromentibus similibus, ab hisq́ duntaxat quibus reconditiores horum lapidum duodecim uirtutes atque potentiæ ineēnt ne iuxta prouerbium uulgotritissimum dicatur ὄνος ἄγων μυστήρια. Et quemadmodum in opalo gemma, multarum gemmarum dotes eminent, nempe carbunculi

tenu

tenuior ignis, amethysti fulgens purpura, smaragdi uirens mare: cunctaq; hæc pariter incredibili mixtura lucentia: Ita multorum uirtutes in uno põtifice debent eminere, & in illo conuenit inuenire quicquid apud ullos alios placere potest. Atq; hoc est in causa cur in Exodo deus Opt. Max. maximum illum prophetarum Mosen rationale tam graphice, tamque operose iusserit apparare, apparatumque lapidibus aliquot pretiosis, atq; ijs multo rarissimis inuentu distinguere. Sed ut gemmas, aurum, & argentum, æs, ferrũ, frustra natura diuina genuisset, nisi eadem docuisset, quemadmodum ad eorũ uenas perueniretur, nec fruges terrę, baccasue arborum cum utilitate ulla generi humano dedisset, nisi earum cultus, & cõditiones tradidisset. Materia deinde quid iuuaret nisi confectiõis eius fabricam haberemus? Sic cum omni utilitate, quã dij hominibus dederunt, ars aliqua coniuncta est, per quam illa utilitas percipi possit. Quo nomine (quantum attinet ad lapidum indolem) nõ parum, imo plurimum debemus Marbodæo, qui nobis compẽdio pstringit, Quot species lapidum, quæ nomina, quiuẽ colores, Quęuẽ sit his regio, uel quanta potentia cuique. Proinde libellus hic non erit in postremis habendus, R. D. V. cum ob multa alia, tũ certe in primis ob tabulam auream, undecunq; pretiosis lapidibus eminus intermicantem pariter & irradiãtem. Nam etsi multa sint Hæcmundæ antiquitatum monumenta, tamen hoc è multis unum est maximũ, possetq; fortasse (ut absit inuidia uerbo) non pessime uocari octauum orbis miraculum. Quandoquidem opinor nec Hannibalem post Canensem cladem tot anulorum modios misisse Carthaginem, nec reginam Saba tot gemmas pretiosas regi Salomoni dono attulisse, quot rationali pontificio, quot codici euangelico, quot fragmentis S. crucis, quot tabulæ illi aureæ D. Adelberto Deierorum

regi sacrę, quot simulacrhis fabrè factis ex auro, quot deniq; cæteris aureis, & argenteis diuorum loculamẽtis ad miraculum usq; intersignitis, aut auri puripondo, aut arculas plenas argenti facti atq; signati, aut lapides pretiosos atq; adeò extra pretia omnia, taxationemq; humanarum opum, nobilis illa matrona Hildegardis Theodorici comitis Hollãdiæ nostræ secundi uxor suppeditauit. O insignẽ animi in superos candorem, atq; pietatem. Deum immortalem quotusq; iam est ex Satrapis hisce Sardanapalitijs, & præcipue Cleopatris istis ostentatricibus, quę nõ potius pecuniam omnem, dotem, uasa, fundos, agros, unà cum ipsis & uillis & pecoribus: in summa uniuersum patrimonium quamuis alioqui sic satis lautũ, in fragilibus falsæ gloriæ choragijs cõparãdis, in unionibus, in inauribus, in lautitijs, in cupedijs, in unguentis, in repotijs in choreis, in lusibus, in alea paucis diebus absumant, abliguriant, absorbeant, quàm uel minimum teruntium conferant in gazophilatium, & in alimoniã pauperum, uereq; religiosorum. Tãtumq; abest ut hodie quicquam speretur beneuolentiæ à magnatibus aliq̃t huius seculi, ut passim satagant rerum suarum ecclesiastici omes, quò se suaq; ab harpyarum manibus tueantur, asserãtq;. Olim dominus deus de spolijs Aegyptiorum ditauit Hebræos, at nunc multi ditant Aegyptios de spolijs Hebræorum, hoc est, ecclesiasticorum. Multi item ædificant parietes, & colũnas ecclesiæ substruunt, marmora nitent auro, splendẽt laquearia gẽmis, altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Quæ utilitas parietes splendere gemmis, & Christum in paupere fame periclitari? Christi templum anima credentis est. Illam exornemus ueste, illi offeramus donaria, in illa Christũ suscipiamus. D. Hieronymus tantopere laudat in episcopo quod sacra uasa in pauperum erogaret alimentum, & templum dei

spoli-

spoliaret, ne deesset pauperibus, cum nunc plusquã sacrilegum esse dicũt, aliquid de donarijs sacris tollere, etiam si uniuersi pauperes Saguntina (quod aiunt) fame laborent. Vale, ac quod superest etiamnum, cum plebeio transegero lectore. Coloniæ pridie Epiphaniæ dominicæ. Anno 1539.

ALARDUAEMSTELREdamus Lectori.

IAm uero ne quemadmodum Gallus ille apud Aesopum, repertam à se gemmam, idcirco abijciendã esse arbitrabatur, quod quæ uirtus, quiúe usus eius gemmę esset, ipse nesciret: Ita fortasse & hic libellus Marbodæi de lapidibus pretiosis, minus in pretio sit futurus apud multos, quòd & nomen gemmarum apud omnes longe sit uulgatissimum, ita pauci quę uis quæúe indoles ipsarum gemmarum sit, satis norunt, aut magnopere nosse desiderant, adeò ut nõnunquam uel impudẽter addiuinantes, uel sordidos dictionarios consulentes, è Berillo faciant specillum, è Iaspide aspidem, ê Lyncurio Mercurium, è Saphiro papyrum, è Tecolitho acolithõ, è Magnete deniq; agnetẽ. Quid hic attinet referre, quæ scripturæ sacrę glossographi, & hos cæcos cæci sequuti theologi recentiores ex harena (quod aiunt) funiculum nectentes, commẽti sunt de gẽmis, deq; lepidib9 tam absurda ἀδύνατα καὶ ἄτοπα, ut uix lapides talia dicturi sint. Abũde satis doctũ uidetur istis, si modo adiecerunt est nomẽ gẽme, aut ẽ species lapidis, aut si quid aliud mauis. Operæpretiũ duxi ptincipio scripturæ sacræ, post deinde ueterum interpretum testimonia, in apertũ proferre, quibus ostẽdunt non raro lapidum pretiosorum uocabula, suis monumentis seu lunam interijcere Mosen, Dauidem, Salomonem, atq; cum primis prophetas omnes, Quorum ἀλληγορίαν si quis uelit apposite tractare, ut tracta

re per-

re per sæpe necessum est, nec tutò, nec feliciter id feceris, si uim, uirtutem, naturamq́; gemmarum prorsus ignores. Quandoquidem plerunq; ex ipsa lapidũ proprietate pendet intellectus mysterij, & allegorię inuolucrum. Quod euidẽtius declarat D. Augustinus lib. de doctrina Christiana 2. capite sextodecimo, alij itẽ interpretes in arcanis literis absolutissimi. Cæterum quòd libellum hunc multis undiq; oppressum lituris nihil aut ferè nihil adiutus ueterum præsidio exemplariorum, sed factis duntaxat coniecturis ex Plinio iuxta ac Solino, quos uidetur mihi non infeliciter æmulatus esse Marbodæus, à nobis accurate recognitũ, & additis scholijs utcunq; illustratum, curauimus excudendum: In causa fuit, quod scripturæ sacrę quas iam suo sibi more uendicant omnes, & una saliua contaminant omnes, multę aliâs in commemoratione lapidum pretiosorum, multa commemorant, quæ nõ satis exposita uideãtur esse his, qui parũ exercitati sunt in Pliniana lectiõe. Rogatu igitur amicorum aliquot quicquid est istuc scholiorum ut αὐτοσχεδιασὶ ita compẽdio perstrinximus. Mihi enim semper cum primis illud arrisit βάια ἀλλ᾽ ὑμνούμενα, id ẽ, pauca sed apta. Spero fore, ut breui, aut ego, aut meus ille Crocus carmine conscribat, quæ uidebuntur etiamnum in Marbodeo desiderari. Qđ si plura uoles Theophrastũ, Dioscoridẽ & Pliniũ &c. euoluas licebit. Paucula hæc q̃lia qualia quidem sunt, non citrà magnum tamen laborem multis magnis distenti negotijs hinc inde sublegimus. Vt eñ natura gemmas altissime recondidit uilia passim obuia sunt, ita quæ sunt optima paucissimis nota sunt, nec nisi summò studio eruũtur. Et quẽadmodum quæ præclara sunt, uix multo cultu proueniunt, contra cepe, allia, & quædam huiusmodi etiam reposita aut suspensa proferunt sese, Ita quæ sunt egregia, non nisi multo contingunt labore, quę mala pas-

sim

ſim ſunt obuia. Qui uero in aureolis hiſce uerſibus, q̃ tãtis exuberãt uirtutib⁹, de pauculis Magorũ uanitatẽ redolẽtibus cauillat: idẽ facit q̃rẽti de natura, ꝙ quædam genuerit noxia, diſſimulatis tot bonis. Ne qs mihi nimium ſuperſtitioſus cognitionem lapidum, ceu ſuperſtitioſam arbitretur primum: deinde Marbodæum huius autorem operis, quòd nõ uno in loco curandis ægrotationibus, iuxtaq́ꝫ ſanandis corporibus lapides admouendos eẽ præſcribat, ut imagicum prorſus eliminandum, profligandumq́ꝫ, & explodendum eſſe uociferetur: Operæpretium duxi ex Auguſtino commonſtrare, quatenus id maximè nobis Chriſtianis, aut liceat aut religio ſit. ¶ Auguſtinus libro 2. de doctrina Chriſtiana cap. 29. Quanquam ubi prçcantationes & inuocationes, & characteres nõ ſunt, plerunq; dubium ẽ, utrum res, quæ alligatur, aut quoquomodo adiungitur ſanando corpori, ui naturæ ualeat quod libere adhibendum eſt, an ſignificatiua quadam obligatione proueniat. Quod tanto prudẽtius oportet cauere Chriſtianum, quanto efficacius prodeſſe uidebitur. Sed ubi latet, qua cauſa, quid ualeat, quo animo quiſq; utatur, intereſt duntaxat in ſanandis, uel temperandis corporib⁹ ſiue in medicina, ſiue in agricultura. Hactenus Auguſtinus. Ad extremum qua cauſa, quoue caſu acciderit equidẽ neſcio: Illud ſcio in Marbodæo per Pictorium Villingenſem prodito, cum ſçpe aliâs, tum in Galactite lapide non poſſe non inuerſum eſſe ordinem, eũque lapidem coniunctè ſtatimq́ꝫ ſequi debere Cryſtallũ, argumento, quod poſteaq̃ ultimus de Cryſtallo uerſus ſic habeat:

Quo potu credunt implerier ubera lacte.

Mox in exemplari quo nos ſumus uſi Hæcmundenſi ſubijcitur:

Nec minus & cineri ſimilẽ Galactida dicunt,
Cum mulſo tritum lac multiplicare bibenti.

Ecquis non hãc malit lectionem, quam eam quam af fert Pictorius?

Hunc lapidẽ cineri similem Galactida dicunt. &c. Quanquam quid attinebat unum hoc referre, cum huius farinę loca nusquam nõ sunt obuia? Bene ualebis, ac illud scias uelim lector in exemplari Villingẽsi nõ parũ multa etiamnũ desiderari: Nẽpe principio legitimũ totius operis ordinem, cũ epistolis duabus, & uersibus plus minus octodecim. Deinde octoginta, aut fere octoginta alios uersus Marbodæi aut alterius, quibus nos impertitus est Ioannes Nouiomagus, uir non tantum Græcè literatus, sed & in Mathematicis probe uersatus. Ad extremum nõ parum multa alia, quæ inter conferendum facile cognoris. Quæ ad unum omnia huic ascripta libello deprehendere est, ut omittamus innumera, quæ sustulimus errata. Verũ de ijs aliorum esto iudicium. Bene ualebis amice lector.

SALVTEM DICIT TIberio Euax.

DEsideranti tibi scribi à me mysteria omium lapidum, † quæ generi humano, ea sapienti prodesse uideantur, negandum tibi non fuit. Tu itaq; custodi summa diligentia mysterium summi altissimiq; dei. Hoc enim mysterium cæteris gẽtibus incognitum, Aegyptijs uero cognitum, neq; ἀλλοφύλοις neque alijs hostibus tradideris, ne unquam ad sterilitatem huius scientiæ deueniat Aegyptus, & ne eadem ꝑ aliquem concremata, incendio conflagretur, aut immissis in Aegyptum regibus seruos efficiat omnes Aegyptijs dominantes. Hic enim alijs traditus nõ est, & ne alij in sua potestate detineant, perpetua custodia habeatur. Iuro autem tibi per summum deum, quod parem melioremue librum Aegyptus non habet, Cuius iuratiõis testis est summus deus. Mittam enim tibi bonum scilicet nomen, per quod genus noscetur. Igitur

† q; gñi humano ea ꝓdesse, sapiẽtibus uidebatur.

tur perpetualiter custodiatur in nobis. Præstat enim multum in omnibus actionibus per singulas Hierarchias, quas Græci uocant omnium lapidum. Vale.

EVAX TIBERIO IMperatori Salutem.

MAgnifica tua dona accepi, per cẽturionem Lucinium, Frontonem nomine, quem dignatus es mittere ad me. Et ego tibi inuicem misi q̊d cunq; charius per terram in Orientis partibus de om̃ibus lapidibus remediorum nomen existit. Vale.

ALARDI AEMSTELREDAMI IN Marbodeum Gallum de lapidibus pretiosis Scholia. In epistolas.

REclamabit aliquis forte morosulus inconditiores, ne dicam beta magis insipidas esse has epistolas, quàm ut scholijs illustrẽtur. Cui quãquam hac in re nolim esse peruerse contentiosus, ut q haud sciam casu ne factum sit an dedita opera, quod irrepserunt in hoc opus. Nam quemadmodum qui decretum inferunt ad populum, asscribunt bona fortuna, ne nihil de suo uidæetur addidisse: Ita quidam alienis libris nugas ascribunt, quæ nihil ad rem pertinẽt, & res nugaces nugaciter tractant, & in autorem indoctum indoctos scribunt commentarios. Tamẽ quum ex Homero nõnihil occureret memorabile q̊d ad has attineret epistolas, non libẽter antiquari passi sumus, ac uelut obolescere. Id adijcere superuacaneũ erat, nisi hoc seculo nihil non arroderet calumnia.

¶Salutem dicit Tiberio Euax) Neq; ita longe hinc dissidet character ille salutandi, qui est in Persa Plautina Salutem dicit Toxilo Timarchides, & om̃i familię. Si ualetis gaudeo, ego ualeo recte, & rem gero, & facio lucrum. ¶Ἀλλοφύλοις).i. alienigenis. Sic mysticus ille psaltes. ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ἐφίλωσαν.i. mihi alienigeuæ amici facti sunt. ¶Hic enim alijs traditus non est) Secretũ meum

um mihi. Esaias 24. ¶ Parem meliorem ue librum) Iuuenalis satyra 2. Donant arcana cylindros. ¶ Mittam enim tibi bonum scilicet nomen) Homerus Odissee. 3 ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει .i. Quippe homini ex istis bona fama decusq́ꝫ Idem alicubi ὤυκεν ἀλλήιος εἴη ἄμεινον ὁτόσσα γένοιτο.

Ουδ' ἔκεν ἀκτήμων ἐριτιμοῖο χρυσοῖο
Μέγα κεν οἱ ἐπουράνιον κλέος εἴη
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, καὶ οἱ δόσις ἔσσεται ἐσθλή.

Magnifica tua dona accepi) Quæ apud Græcos dicuntur ἐπάυλια δῶρα, siue ἀπαρίσια. Erudite hoc, ut omnia, Democritus admonuit μικρὰ διδόναι βούλου μᾶλλον, ἢ μεγάλα ἐγγυᾶν. ὅτε γὰρ κίνδυνος ἄπεσι. καὶ ὁ λαβὼν ἔργου οὐ λόγου χρείαν ἔχει .i. Coneris ad exigua largiendum, q̄ ad plura promittendum esse propēsior, potissimum si fieri possit citrà iacturam. Nam penuria laborātibus donum uel perexiguum prodest, uerba & magnificæ pollicitationes nulli sunt utiles. ¶ Et ego tibi uicissim) Atq́ꝫ hoc ē, q̄d aiunt, δὸς καὶ λάβε. Hyram rex Tyri misit Salomōi preciosissima quæq́ꝫ ligna pro extructione templi. Et Saba regina regem Salomonem multis quoq́ꝫ pretiosis gemmis impertita est. Verum hæc ceu πάρεργα paucis indicasse sat erit.

MARBODAEI GALLI CAENOMANENSIS

de gemmarum lapidumq́ꝫ pretiosorum formis, naturis, atq́ꝫ uiribus, eruditum cum primis opusculum, sane q̄ utile, tum ad rei medicæ, tum scripturæ sacræ cognitionē: nunc primum non modo centum ferme uersibus locupletatum pariter & accuratius emendatum, sed scholijs quoq́ꝫ illustratum per Alardum Aemstelredamum.

Euax

Vax rex Arabũ † legitur ſcripſiſſe Neroni, † fertur
Qui poſt Auguſtũ regnauit ĩ orbe ſecũd⁹,
Quot ſpecies lapidũ, q̃ noĩa, quiúe colores,
† Quæúe ſit his regio, uel quanta potentia cuiq́ꝫ. † Quæq́ꝫ
Hoc opus excerpens, dignum componere duxi,
Aptum geſtanti forma breuiore libellum,
Qui mihi præcipue, paucisq́ꝫ pateret amicis.
Nam maieſtatem minuit, qui myſtica uulgat.
Nec ſecreta manent, quorum ſit conſcia turba.
Hunc tribus (ut multũ) dandũ ſancimus amicis,
Qui numerus ſacer eſt, & nos ſacra pãdimus illis,
Qui ſecreta dei ſeruando decenter honorant:
Quos grauitas morum, uitæ commẽdat honeſtas.
Occultas etenim lapidum cognoſcere uires,
(Quarum cauſa latens effectus dat manifeſtos)
Egregium quiddam uolumus, rarumq́ꝫ uideri.
Scilicet hinc ſolers medicorum cura iuuatur,
Auxilio lapidum morbos expellere docta.
Nec minus inde dari cunctarum commoda rerum
Autores perhibent: quibus hęc perſpecta feruntur.
Nec dubium cuiq̃ debet falſumúe uideri,
Quin ſua ſit gemmis diuinitus inſita uirtus.
Ingens eſt herbis uirtus data, maxima gemmis.

IN MARBODEVM PER ALARDVM.

¶Euax rex Arabũ) Plinius naturalis hiſtorię lib. 25. cap. 2. Præter hos Græcię autores medicinæ prodidere, quos ſuis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de ſimplicium effectib⁹ ad Neronẽ ſcripſit.

¶Nam maieſtatem minuit qui) Conuenit ut quæ ſunt arcana, non palam effutiãtur, ſed ſecretò ijs qui digni ſunt communicentur. D. Hieronymus in epiſtola ad Pammachium. Quamuis clarus honor, uileſcit in turba, & apud uiros bonos indignior fit ipſa dignitas, quam multi indigni poſſident. Vnde egregie de Cæ-

sare Tullius, Cum quosdam (ait) ornare uoluit non il los honestauit, sed ornamẽta ipsa turpauit. Persius in q̃nta Satyra. Quàm latet arcana nõ enarrabile fibra.

(Vt multum) Quod Græci dicũt ὡς τὸ πλεῖστον, id latini efferunt ut plurimum, ut multũ, ad summũ, & summum. Horatius. Ad summum sapiens uno mino minor est Ioue. Cicero lib. 5. fami. epl'. Excepto uno, aut ad summum altero. Idem ad Atticum lib. 12. Scies igit̃ fortasse cras, summum perendie. T. Liuius. Cum tribus summum militibus (Qui numerus sacer est) Apud priscos & absolutissimus, & sacer habebatur ternio: quicquid ter dictum, aut factum esset, id ratum efficax habebatur. Diuus Augustinus lib. de doctrina Christiana. 2. ca. 16. Iudocus Clichthoueus de mystica numerorũ significatione. Vide adagium. Ter. (Autores perhibẽt) Ecclesiasticus ca. 38. (Ingens est herbis) Præsertim Aegyptijs Homerus Odyss.

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα
Ἐσθλὰ τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα. i.

Talia Iouis filia habebat pharmaca prudenti arte cõfecta, bona quæ ei Polydamna præbebat Iouis uxor Aegyptia. Et Plinius li. 25. cap. 2. Homerus quidem inq̃t primus doctrinarum, & antiquitatis parẽs, multus aliâs in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit. Et quæ his istic similia sequũtur. Diodorus Siculꝰ. Adeo exuberat herbis Aegyptꝰ, ut oues bis anno pariant bisq; præbeant lanam (Maxima gẽmis) Copiosius ista persequitur Celius Rhodoginus lectionum antiquarum lib. 3. ca. 25. Vehemẽter addubitandũ, utrum Natura sæpius nouerca sit an mater, ut quæ tot uenena tot item remedia progignat.

¶Pictorius Villingius.

¶Euax rex Arabum) Euax rex Arabum, cuius Albertꝰ cum multis locis, tũ de Mineralibus li. 2. tract. 3

tertio

ertio, meminit C. Tib. Neron. priuigno Augusti lapidariũ adſcripſit, à Siluatico Pãdect. frequẽter citatũ

Paucis amicis) Nullus ſibi tantum natus eſt, ſed ortus noſtri partem ſibi uẽdicat patria, partem parẽtes, partẽ amici cæteri. Vt præclare ſcriptum eſt à Platone ad Architam. Marbodæus igitur ne ſibi tantum natus uideatur, & priuati commodi impendio ſtudioſus (licet uti uerbis Eraſmi) noluit intus canere (quod dicitur) ſed ſcriptum librum pręſertim de re admodum precioſa, ſuis amicis communicare.

Maieſtatem minuit) Qui ore ianitoris egenti, uitio naturæ, quouis loco, quauis de re, & apud quoſuis pręter dignitatem quiduis effutit, maieſtatẽ minuit, aſinusq́ portans myſteria dicitur, unde non minus uere, q̃ eleganter ſcripſit Eraſmus. Arcana non committimus niſi ſelectis amicis, ſomnia uero narramus quiquslibet. Chryſippus argumẽto uincit eliminatorem arcanorum impiũ eſſe, ſcribẽs. Qui myſteria prophanis dicit, impius eſt. Hierophãta prophanis illa dicit, ergo impius eſt Hierophanta. Hæc Suidas. Maieſtatem) quid maieſtas ſit, uide Ciceronẽ lib. 2. de oratore.

Nec ſecreta manẽt) Hinc Metell9 ſenex nec uni tũ credere uoluit rem ſui cõſilij: Quippe interrogat9: qd facturus, reſpondit, ſi tunicam hanc mei arcani conſciam arbitrarer, eueſtigio exutus eam concremarem, ut ſcribit L. Cœlius libro 7. cap. 26. Vnde Paræneticõ eſt elegans Vegetij: Quod facturus es tractato cum pauciſſimis, uel potius ipſe tecum. Nam Flacco teſte pri. epiſt. Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures.

Qui numerus ſacer eſt) Apud priſcos numerus ternarius in tantum abſolutus & ſacer habebatur, ut quicquid ter dictum aut factum eſſet, id ratum & efficax haberetur, dicit Eraſ. Vñ in magorum myſterijs adhiberi ſolitus. Verg. in Pharmaceutria:

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore

Licia circundo, terq́ʒ hæc altaria circum
Effigiem duco: numero deus impare gaudet.

Pythagoricos item Plutarch. scribit unitatem solitos Apollinem nuncupare, Diada litem & audaciam, Triada iustitiam quæ est summa perfectio. Cœlius libro duodecimo, cap. 9.

Qui secre) Innuit Poëta lapides ex dei consilio uires arcanas habere, imitatus quidem Democritum, q animas habere dixit: Vnde ne cibum in matellam immitteret (quod dici solet) ad amicos scribit librum suum, quibus morum sit grauitas, quosq́ʒ uitæ commendet honestas. Nam etiam atqʒ etiam uidendum in cuiusmodi animum mittamus ea, quæ sunt laborum studio acquisita, quod admonet apud Gellium Epictet⁹. Etenim si in uas insyncerum immiserimus rem quantumlibet charam, in acetum tamen & lotium uertitur Propterea Horatius Episto. 1.

Syncerum est nisi uas, quodcunqʒ infundis acessit.

¶ Morbos expel.) Nam chelidonio medentur febribus medici. Sed & oculis præsens ē remedium: Magnes hydropem leuat morbo: Lyncuri⁹ stomachi pellit cruditatem.

Perspecta feruntur) Fidem nobis magnopere conciliamus ab ijs, quæ nobis perspecta sunt, & quibus p̃sentes adfuimus. Hoc artificio Vergillanus etiam Aeneas utitur. Quæq́ʒ ipse miserrima uidi, Et quorum pars magna fui. Sic etiam Lucas Euangelista in suo euangelio præfatur. Nam Herodot. in Clione dicit oculos fideliores auribns esse. Quem imitat⁹ Horatius in arte poëtica.

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quàm qnæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Et Lucretius in 6. Quia semper ad aures Tardius adueniunt, q̃ uisum quæ moueant res. Fidem igitur sibi conciliaturus poëta dicit, ꝙ autores quasdam lapidũ

uirtutes

uirtutes ipſi uiderint.

¶ Adamas 1.

VLtima præcipuum genus India fert Adamãtis,
De Cryſtallorꝫ natũ ſumptumue metallis.
Hunc ita fulgentem Cryſtallina reddit imago,
Vt ferruginei non deſinat eſſe coloris.
Cuius durities ſolidiſſima cedere neſcit,
Ferrum contemnens, nulloq́ꝫ domabilis igne.
Hęc tamen hircino calefacta cruore ſatiſcit,
Incudis damno, percuſſorumq́ꝫ labore.
Huius fragmentis gemmæ ſculpuntur acutis.
Hic ſed auellana maior nuce non reperitur.
Alterius generis producit Arabs Adamantem
Non ſic inuictum, nam frangitur absqꝫ cruore.
Nec par huic nitor eſt, preciȷ́q́ꝫ minoris habetur,
Pondere ſit quamuis & enormi corpore maior.
Terti⁹ eſt Adamas, quẽ dat maris inſula Cyprus.
Quartum produ it ferraria uena Philyppis.
Omnibus æqua tamen uis eſt adducere ferrum.
Quod facit & Magnes, abſente potens Adamante.
Nam pñs Adamas, Magneti quod rapit, aufert.
Ad magicas artes idem lapis aptus habetur.
Indomitumq́ꝫ facit mira uirtute gerentem,
Et noctis Lemures, & ſomnia uana repellit,
Atra uenena fugat, rixas & iurgia ſedat,
Inſanos curat, duroſq́ꝫ reuerberat hoſtes.
Clauſus in argento lapis hic auroue feratur.
Cingat & hinc leuum fulgens armilla lacertum

Alardus Amſtel.

VLtima præcipuum genus) Plinius cap. 4. libro ultimo. Iulius Solinus cap. 65. (Sumptumq́ꝫ metallis) Metalla ſunt ipſæ fodinæ, & loca. Lucanus 4. Cilicum laſſata metallis (Cui⁹ durities ſolidiſſima) Adamanti ex natiua duritie nomen inditũ. Vocatus eſt ἀπὸ τοῦ ᾽α μορίου στερητικοῦ. καὶ δαμάζειν. id ẽ ab à priua

ciua pericula, & domare. Vide Seruium in sexto Aeneidos libro. Seneca libro secũdo ad Serenũ. Quomodo quorundam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est, nec secari adamas, aut caedi, aut teri potest: sed incurrentia ultro retundit. Vide adagium. Adamantinus. (Vt ferruginei non desinat) Ferrugineus est color ferro ardenti haud absimilis ut quidam putauere, qui & hiacynthinus ex Vergilio. Ait eñ. Ferrugineos hiacynthos. Plautus in Milite subindicat ferrugineũ esse colorem thalassicum, id est, caeruleum, & marinis fluctibus persimilem.

Facito ut uenias ornatu huc naucleriaco, causiam
Habeas ferrugineam, culturam ad oculos laneam.
Palliolũ habeas ferrugineũ; nã is color thalassic⁹.

Seruius subnigrum colorem interpretatus est super uersiculo Vergiliano in Georg.

Et pinguem tiliam, & ferrugineos hiacynthos.

Porro autem quando multi, nec minus uarij itẽ in lapidibus colores reperiũtur, ex Platone in Tymaeo, ex Gellio lib. 2. cap. 26. ex Lazaro Baysio de re uestiaria, capite secũdo, ex Henrico Bebelio, Antonio Thylesio Consentino petas licebit, quae p̃cipue ad noscẽdos colores facere uidebuntur: (Quae tamen hircino fatigata.) Locus hic in omnibus plane codicibus deprauat⁹ habebatur. Quidam ita scriptum habebant, fatigata, alij rigata, mihi uidetur legendum macerata, quę uox est apud Plinium, ubi agit de adamante: Fatigo enim producit mediam. Vergilius. Terga fatigamus hasta. Quãquam Marbodaeus, & aliâs saepe non admodum anxiè obseruat legitimas syllabarum quantitates, quippe Gallus: Quod quidem cum tanti uiri pace dictum sit. Ezechiel 3. Vt adamantẽ & ut silicem dedi faciem tuam. Huc respexit D. Hieronym⁹ in epistola ad Pãmachium super obitu Paulinae uxoris: Tale qd, inquit, & dominus loquitur ad prophetas, quod posu-

erit

erit faciem eorum quasi urbem æneam, & lapidem adamãtinum, & columnam ferream, ne pauerẽt ad iniurias populi, sed imprudentiam subsannantium frõtis rigore cõtererent. Nõ est animus cõuerrere in hoc opus, quicquid aliquam gemmarum speciem habet, pauca quæ se casu obtulerunt uisum est non pręterire, præsertim si commodius & argutius dicta uidebantur. Quod genus sunt, quæ memoriæ prodidit Rhennius Dionysij interpres:

Hic fulget lymphata adamas qui pectora sanat,
Et prohibens miseris occulti damna ueneni,
Quem minime ualeat ferrum superare nec ignis,
Frangitur hircino maceratus sanguine tantum,
Sed tepido, fractis multis incudibus ante.
Hic iuxta positus magnetem uiribus arcet,
Occultus raptu ferri uel tractibus ante,
Admotum retrahit defendens robore miro.
Hic lychnis lucem simulat splendore lucernæ.
Hinc meruit nomen præclaro nomine dignum.

Lucanus lib. 6. Asperat & durum uinclis adamanta. Statius lib. 3. Theb. Solidoq́ datos adamante lacertos. Strozius Filius. Fer durum silicem, indomitumq́ adamanta rigenti Pectore. Lucretius lib. 2. In quo iam genere in primis adamantina saxa Prima acie constant, ictus contemnere sueta. Ouidius in Tristibus.

Nil adeò ualidum est, adamas licet alliget illud,
Vt maneat rapido firmius igne Iouis.

Zacharię 7. Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem & uerba, quæ misit dominus exercituum. Hesiodus:

Ἀλλ᾽ ἀδάμαντος ἔχει κρατερόφρονα θυμόν. i.
Durus at his animus solido ex adamante creatus.

Propertius libro quarto:

Quum semel infernas intrarunt funera leges,
Non exorato stant adamante uiæ.

Manilius in primo:

Sed satis hoc fatis fuerit, iam bella quiescunt,
Atq; adamantæis discordia uincta cathenis,
Aeternos habeat frenos in carcere clausa.

Quanq̃ hæc non ità multum adferunt momenti, adiuuant tamen indoctiores, quibus ista parantur.

Pictor. Villing.

Vltima India) In India nocte tantum quæritur, quia nocte saltẽ lucet, per diem est obscurus propter solem, ut est in Speculo Vincentij.

Vt ferruginei.) Vnde à Plinio Sideritis uocatur.

Cedere nescit) Hinc uis indomita interpretatur Adamas, quod idem testatur.

Hæc tamen hircino) Fatiscit sanguine & carne hirci, pręcipue si hircus aliquandiu ante biberit uinũ, & petroselinum uel siler montanum, hoc est, si seleos comederit. Talis item sanguis ad frangendum lapidẽ in uesica conducit. Hęc Siluaticus Pandect. cap. 385.

Ferrum contẽ:) Omnia respuit metalla, excepto plumbo quo soluitur propter argẽtum uiuum quod est in ipso: & Chalybe, cui læsionis infert nihil, sic scribente Aristo. Cum igitur incredibilis huius lapidis adeo sit duricies, quicquid inuictum atq; inepugnabibile indicare uolumus, adamantinum uocamus ait Eras. Et sic Hesio. Durus at his animus solido ex adamante creatus.

Theocritus in Amaryllide.

Me quoq; respiciet, neq; enim est adamantina forsan.

Incudis dãno) Incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, ut ferrũ utrinq; dissultet, incudesq; etiam ipsæ dissileant. Plin.

Quod rapit aufert) Adamas dissidet cum magnete in tantum, ut iuxta positus, ferrum non patiatur abstrahi, sed magneti rapiat atq; auferat. Sic etiam alijs lapidibus iũctus omnem illorum uim in se transformat

mat,ut ait Anglicus libr.16.

Ad magicas artes) Magicam in se uirtutem habere creditur adamas. Si enim capiti dormiētis mulieris cautius supponatur, scire poterit maritus eius, an sit casta. Nam si est, dormiendo amplecti coniugem ui lapidis cogitur: Si uero infidelis fuerit, ab eo subito resilit, ueluti lapidis præsentia indigna. Dioscori.

Indomitumq; facit) Hostilē edulcat furorem. Vnde gemma reconciliationis & amoris dicitur. Ad hęc, si mulier à uiro suo fuerit digressa, per uirtutem adamantis in uiri gratiam reuocatur. Dioscorides.

Lemures) Lemures dici putant uagantes umbras hominum ante diem mortuorū, quasi remures à Remo, cuius occisi umbras frater Romulus cum placare uellet, Lemuria instituit, id est parentalia. Ouid. Fasto. 5. Marcianus uero lemures manes appellari existimat, qui post uitam ijsdem corporibus delectētur & cum his maneant. Sed multa de his Augustinus de ciuitate Dei lib. 9. & Varro de uita patrum lib. 1. quæ dilucidiora scripta sunt in Capite Gagates.

Somnia uana) Somnia uana sunt, quæ non ex reuelatiōe diuina, sed ex imbecillitate cerebri, uel per turbato animo proueniūt, dicit Mācinellus, quādo quod interdiu nimium cupim⁹, noctu uidemur uidere. De quibus est illud Terentianum in And. Num ille somniat ea quæ uigilans uoluit? Et Vergilij hoc: Credimus an qui amāt ipsi sibi somnia fingunt. Macrobius uir multa doctrina pollens, quinq; somniorum species enumerat, Somnium, uisionē, oraculum, insomniū, & fantasma: inter quas duæ, insomnium & fantasma, uanæ sunt: somnia autem quæ post mediam noctem ostenduntur: uisiones & uisa non reprobātur. Nam & Ioseph somnia, & Apostolorum uisa, & multorum uisiones credendæ fuerunt. Macrob. in Somnio Scip. libro 1. cap. 3.

Repellit) Tanquam minime fides adhibenda sit illis, poëta dixit contemptiue repellit. Vnde conuenit huc, illud Catulli distichon:

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes falsa timere iubent.

Clausus in argento) Huius uis maior esse perhibetur, si sedes eius, cum in anulo ponitur, sit ferrea, anulo pro dignitate lapidis ex auro constante, sic est in libro de natura rerum.

De adamante plura Solinus cap. 65. Plin. lib. 37. cap. 4. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 1. mineral. pandectarum Siluat. cap. 385. Serapio in aggregatione simpli. Isido. lib. 16. Aristo. in lib. de lapidibus.

¶ Achates. 2.

VT peribent primum lapis est inuentus Achates
In ripis fluuij, qui nomine dictus eodem:
Hic precio diues Siculas perlabitur oras.
Sit licet ipse niger, zonis tamen obsitus albis,
Hic lapis ingenitas perhibetur habere figuras:
Cuius natiuis facies interlita uenis,
Nunc regum formas, nunc dat simulachra deorum.
Rex Pyrrhus digito gessisse refertur Achatem,
† plana — Cuius † plena nouem signabat pagina Musas,
Et stans in medio cytharam tangebat Apollo:
Naturæ non artis opus, mirabile dictu.
Hunc quoq; Coralio similem gerit insula Creta,
† croceis — Cuius planicies † chryseis est illita uenis.
Iste nepæ uirus fugat, & quod uipera fundit.
Reddentem facies uarias dat & Indus Achatem,
Nunc nemorum frondes, nunc dantem signa ferarum.
Hic sedare sitim, uisumq; fouere putatur.
Est & qui myrrhæ succensus spirat odorem.
Sanguineas maculas est qui perhibetur habere.
Cerea cui facies, quia creber, uilis habetur.
Portantem munit, uiresq; ministrat Achates,

Facundumq;

Facundumq́ facit, gratumq́, boniq́ coloris.
Hoc Anchisiades comitante pericula uicit.

¶ Alardus Aemstel.

Vt perhibent primum) Plinius cap. 10. libr. 37. & Rhennius.

Cernitur egregius lapis hic cui nomen Achates.
Hoc dederat fluuius, cuius generatur ad undas.
Hanc simulachra uides uenis ostendere gemmam.

Zonis tamen tamen obsitus albis) F. de auro & argēto leg. L. uestis Vlpianus zonas inter muliebria numerat. Martial. Longa satis nunc sum: dulci sed pōdere uenter Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis. Ouid. Fast. 2. Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit. Zona quoq́ erat uirorum, in qua solebāt deferre nūmos, iuxta illud Matthæi. Ne possideatis aurum, neq́ argētum, neq́ æs in zonis uestris. Vide adagiū, zonam perdidit. Vtitur & Plinius hoc uocabulo pro cinctura (ni fallor) cum sepe aliâs, tum lib. 37. cap. 6. Et si zona alba fundat se non colligit. Illud obiter annotandum, quod Strabo lib. Geor. 4. scriptū reliquit, Gallos olim solitos operam dare, ne obesi fierent & uentricosi, punireq́ iuuenem certam zonæ mensuram excedentem. Verba Strabonis sic habent. ἴδιον δὲ καὶ τοῦτο ἀσκεῖν γὰρ αὐτοὺς μὴ παχεῖς εἶναι μηδὲ προγάστορας τὸν δ' ὑπερβαλλόμενον τῶν νεῶν τὸ τῆς ζώνης μέτρον ζημιοῦσθαι.

Rex Pyrrhus digito) Videtur Marbodæus hūc locū ut pleraq́ alia oīa ex Soliniana transtulisse historia ca. 11. & is uicissim ex Plinio ca. 37. li. 37 Pyrrhus, inquit, qui aduersus Romanos bellū gessit, habuisse traditur Achatē, in qua nouem Musę & cytharam Apollo tenens spectabatur, non arte, sed sponte naturę ita discurrentibus maculis, ut à Musis quoq́ singulis sua redderētur insignia. Ismeniam Chaulē tradūt multis fulgentibusq́ uti cousueuisse, q̄ regum amicitiam conciliare existimentur.

Croceis

Croceis est illita uenis) Plinius cap. 10. 37. Coralochates inquit guttis aureis saphiri modo distinct⁹, qualis copiosissima in Creta sacra appellata. Ex quibus Plinij uerbis satis apparet esse reponendum, chryseis est illita uenis, id est, aureis ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ siue χρυσοῦς .i. aureis. Quanquã in exemplari habebat croceis.

Cuius plena nouem) D. Augustinus de doctrina Christiana cap. 7. lib. 2. (Sanguineas maculas) Lucan⁹ 10. Stabat'q; sibi non segnis achates Purpureus'q;.

Hoc Anchisiades) .i. Aeneas, q testatur Anchisen fuisse patrem suum, apud Verg. lib. Aeneid. 2. Ascanium, Anchysen'q; patrẽ, Teucros'q; penates Commendo socijs. Idẽ 6. Tros Anchysiade facilis descensus Auerni. Fuit autem Achates perpetuus Aeneæ comes idem'q; fidelissimus. Idem. 6. Aeneid. Cui fidus Achates It comes, & paribus curis uestigia figit. Et 1. Aeneid. Corripuit fid⁹ quę tela gerebat Achates. Athanasius de passione domini. Etenim qui erat in medio Cherubim omni indutus lapide precioso, Sardio, Iaspide, achate, nũc iam super papyrum, & arundinem, ac silicẽ dormit, quemadmodum in Iob de illo dicitur.

Pictor. Villing.

De Achate Plinius lib. 37. cap. 10. Solin. ca. 11 Siluati Pandect. cap. 386. Albert. Mineral. lib. 2. Tract. 2 cap. 1. Anglic. de propriet. rerum lib. 16.

Rex Pirrhus) Pyrrhus iste Epirotis imperitauit, & post Alexandrum rei militaris peritissimus est iudicatus: unum os habuit dentium uice, lineis modo in superficie suppictum distinctum'q;. Testis est Ludo. Cœlius libro 2. cap. 33. De regis huius anulo scribit Plinius libro 37. cap. 1.

Cuius nati. interlita) Id est, commaculata. Nam interlino uerbum superinducto atramento, aut alio liquore, rẽ aliquam uel picturam est destruere, quod ex hoc Ciceroniano intelliges, Tabulæ sunt in medio se corru-

se corruptas atq; interlitas esse clamant.

Nepæ uirus) id est scorpionis. Constat enim à Grę cis scorpionem nepam uocari, uermiculi genus quod sub saxis latitet, quæ si quis tollat incautus, uulnus accipiat obliquo ictu à cauda uenenosa. Ita Plinius lib. 11. cap. 25.

Vipera fundit) Vipra genus serpẽtis est uenenosi, omnium serpẽtium nequissimum. De hac Isido. li. 12. Sic dicta q; ui pariat: nam cũ eius uenter ad partũ intumescit, catuli non expectantes maturam solutionẽ naturæ, corrosis eius lateribus, cum matris interitu ui erumpunt. Dicit & idem q; masculus suo ore inserto in os uiperæ semen expuat, & ex illa uoluptate libidinis in rabiem uersa, caput maris præscindat, unde parens uterq; pereat: masculus dum coit, fœmina dum parit. De hac Plinius libro 8. cap. 39.

Illita) Illino leniter induco significat, unde Horatius lib. 1. Epist. Quòd si bruma niues Albanis illinet agris. Et Plin. Fimum caprinũ ex melle illitũ epiphoris, prodesse putant.

Hoc Anchisiades) Achate multa pericula uicit Aeneas, ut qui non perpetuam dormiret noctem, sed cura agitatus, quæ regum comes est (unde achates dicitur) alijs somno indulgentibus, ipse uigilans, cogitabundus, sobrius de futuris agitabat animo. Hoc loco quid alij sentiant prætermitto, sed per achatem curã intelligo, quę maxime comitatur principes (libet uerbis uti Erasmianis) ut qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris, q; nunquam sine hac uiuant. Huius rei præclarum exemplum præbuit Epaminondas dux Thebanus. Siquidem cum Thebani ciues, festis quibusdam diebus solutius compotationibus insudarent, licentiusq; uoluptatibus fruerentur, ille solus uigil ac sobrius arma lustrabat, & cura pro achate comitat⁹ urbis mœnia obambulabat; Rogatus cur

id fa-

id faceret, respondit, sobrium esse se ac uigilare quo reliquis liceret temulentis esse ac dormire, ut Plutarchus refert in libello aduersus ducem imperitū. Porrò apud Homerum Nestor ad Agamnonem:

Belliger Atridæ proles dormis ne Agamemnon?
Perpetuam noctē dormire haud principe dignū est,
Cui populi commissi, & tanta negotia curæ.

Non nescimus Aeneam in uagina secum tulisse Achatem. Nam lapis hinc armiger dictus est.

Si uis Achatem uirtutis potentem esse, feras eum in setis leoninis, ubi ad quoduis tempus ualebit, scribit Plinius.

Nunc nemorum frondes) Non refert an ramos arborum uel folia intelligas. Nam Plini⁹ scribit ꝙ Indicus Achates non folia tantum, sed nemora quandoque repræsentet. Frondes autem proprię sunt arborum, folia uero tàm arborum quàm herbarum & florum, dicit Perott.

Quia creber, uilis habetur) Quod rarum, charum est. Vt dicitur unde Marbode. ca. 4. ametyst⁹, ait, Charus haberetur merito, si rarior esset: At nūc negligit quoniam communis habetur.

Alectorius. 3

† spoliatus

Ventriculo galli, qui testibus est † uiduatus
Cum tribus (ut minimum) factus spado uixerit annis,
Nascitur ille lapis, cuius non ultima laus est,
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Mensuramq; fabæ crescens excedere nescit,
Crystallo similis, uel aquæ, cum lympida paret.
Hinc Alectorum nomen posuere priores,
Nomen apud Græcos de galli nomine sumptum.
Nam quē nos gallum communi more uocamus,
Gramatici Græco hunc ἀλέκτορα nomine dicunt.
Inuictum reddit lapis hic quencunq; gerentem,

Extinguitq;

Extinguitq́ sitim patientis in ore receptus:
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præside uicit.
Hoc etiam multi superarunt prælia reges.
Hic † excussorum promptus solet esse reductor, †expulsorum
Acquiritq́ nouos ueteresq́ † instaurat honores. †reformat
Hic oratorem uerbis facit esse desertum,
Constantem reddens cunctisq́ per omnia gratum.
Hic circa Veneris facit incentiua uigentes,
Commodus † uxori, quæ uult fore grata marito. †& dñæ
† At bona tot præstet clausus portetur in ore. † aliâs V-

Alardus Aemstel.

Ventriculo galli) Plinius Ca. 10. 37. Solinus ca. 4. sub calcem.

Viduat⁹) Pro eodē significato dicit & uiduus: Hinc ioc⁹ ille Plautin⁹ Cistellaria. Quotidie uiro nubit, nupsitqué hodie, nubet mox noctu. Nunq̃ ego hanc uiduam cubare siui, nam si hæc non nubat, lugubre fame familia pereat. Horatius Viduus pharetra risit Apollo. Suetonius in. Galba. Ne Agrippinæ quidem uiduatæ morte Domitij. Catullus ad Flauium. Nam te non uiduas iacere noctes Nequicquam tacitum cubile damnat. Claudianus. Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno. Viduatus ergo hoc loco est castratus, & cui testes execti sunt. ¶ Cum tribus ad minimum) haud dubie legendum est (ut restituimus) cū tribus ut minimum. Sic enim prius usurpat, & is loquēdi color pur⁹ & elegās est. ¶ Spado uixerit) Spado castratus dicit, fitq́ à uerbo σπάζω uel σπάω, quod est euello, aufero, traho, diuelloq́, testes enim euellūtur. Sunt qui putant eunuchum esse adolescentem, ac grādiorem ætate spadonem, Iuuenalis satyra. Cum tener uxorem ducat spado, nenia luscū. Martialis lib. 5, Spadone quum sis euiratior fluxo. Horatius. Et spadonibus seruire rugosis potest. Vide Galeotum de homine

Nomen apud Græcos) ἀλεκτρύων siue ἀλέκτωρ Græcis

cis dicitur gallus. Proinde ἀπὸ τοῦ ἀλεκτρύωνος dictus est alectorius: Id quod indicat Græcus uersiculus. πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο .i. Prius atq; gallus cantet iterum cristiger. Et cõstabit autore Erasmo Senarius, si pro ἀλεκτρυὼν legas ἀλέκτωρ. Vide adagium. Priusquàm gallus iterum cecinerit. (Nam Milo Crotonias) Hunc Milonem Crotonienſem tradunt in certaminibus ubiq; uictorem euasisse. Lege Herodotum in Thalia. Galenum Exhortatiõe ad bonas arteis, Lege adagium, Crotoniatarum postremus, reliquorum Græcorũ primus est. Itẽ adagium, Crotone salubrius.

Pictorius Villing.

Solinus cap. 4. Plinius lib. 37. cap. 10. Alb. libro 2. tract. 2. cap. 1. Bar. Angli. libro 16. Diosc. in Cap. Alector. ¶ Ventriculo galli). i. in orificio. Nã ut in homine struma est, ita in gallo orificium quod patet.

Hinc alectorio) ἀλέκτωρ latine gallus est, unde nomen lapidi inditum Alectorius quasi gallinarius.

Nam Milo) Milo hic Crotoniates, Prisci Tarqnij emicuit temporibus, cui elogium extat: Victor ille omnium certaminum. Nusquam lapidis & uirium est superatꝰ fidutia, nisi semel à Tritormo Bubsequa, q̊d Cœlius scribit li. 11. cap. 70. Qui una manu, in armento ferocissimi omnium & maximi tauri pedem corripuit, furentem'q; ac inde se proripere adnitentem frustra, retinuit constantissime: altera prætereuntis fortè tauri alterius pedem apprehẽdit audacissimé, ac cõpressit ferociter. Vide Eras. in ꝑpuer. Alter Hercules. Hunc Milonem quercus lacerandũ feris præbuit, scribit Val. Max. lib. 9. cap. 12.

Geranites 4.

† Hieracitẽ

ET † Geraniten uetus experientia laudat
Iste colore niger, superat uirtute coloremi:
Quem prius abluto si quis gestauerit ore,
Dicere mox poterit, quid de se cogitat alter.

Huic

Huic quoq; semper inest imperatoria uirtus,
Qua nequeat mulier quicquam prohibere petẽti,
Cuius sic uirtus perhibetur posse probari:
Muscis expositum corpus nudato gerentis,
Lactis commixto mellisq; liquore perunctum,
Intactum cupido miraberis agmine linqui:
Si lapidem cultris, facto grege spicula figent,
Imbutamq; cutem sugent per uulnera mille.

Alardus Aemst.

¶Et Gerathitẽ) Legendum est haud dubiè: Et Geraniten uetus. Plinius cap. de gemmis, quæ ab animalibus cognominantur. Et à gruis collo geranites, hieracites accipitris, &c. Geranites similitudinẽ habet colli gruis, quam Græci γέρανον uocant. Hesiodus. φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακού. Quanq̃ malim Hieracitẽ, nisi obstaret carminis ratio. (Lactis commixto) Homer⁹ Iliad. 15. utitur similitudine nimisq̃ apposita de muscis, uerno tempore circum mulctralia uolitãtibus, ut sese satient.

Pictorius Villing.

Plinius lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 7. sed corrupte ibi legit Gerachides. Aristot. in Lapidario suo. Barpht. Angli. lib. 16.

Hieracites à colore accipitris nomẽ habet, sed maioris uirtutis est, quã coloris, inquit Poëta: Niger etenim, qui color infamis est, ex opinione Pythagorica. q aiebat, quod esset colore candido, id ad boni naturam pertinere: quod atro, mali. Habentnr apud Plininum colores tres præcipui tantum, lib. 21. cap. 8.

¶Iaspis. 5

IAspidis esse decem species, septemq; feruntur.
Hic & multorum cognoscitur esse colorum,
Et multis nasci perhibetur partibus orbis.
Optimus in uiridi, translucentiq; colore,
Et qui plus soleat uirtutis habere probatur.

† febrē fugat, arcet hydropē.

Caste gestat⁹ † fugat & febres, & hydropem:
Appositusq́ꝫ iuuat mulierem parturientem,
Et tutamentum portanti creditur esse.
Nam consecratus gratum facit, atqꝫ potentem,
Et (sicut perhibent) phantasmata noxia pellit.
Cuius in argento uis fortior esse † probatur.

† putatur.

Alardus Aemstel.

¶ Iaspidis esse decē) Et hic rursus peccat uersus. Lucanus lib. Pharsaliæ decimo. Fulget gemma toris, & iaspide fulua supellex. Iuuenalis Satyra 5. Da ueniam præclara illi laudatur iaspis. Vergilius lib. 4. Aeneidos: Atqꝫ illi stellatus iaspide fulua, Ensis erat. Statius lib. septi. The. Tænariam fulua mordebat iaspide pallam. Idē lib. 4. Electro pollens & iaspide clarus eadē. Claudianus: Collectæ tereti nodantur iaspide uestes.

Optimus in uiridi) Claudianus: *Sæpe manu uiridiq́ꝫ angustat iaspide pectus.* Mantuanus: Multa sinus & colla uirens ornabat iaspis.

Et febres & hydropē) Aqua intercus à latinis appellatur, cum obstructo iecore cibus incoct⁹ inter cutem carnemq́ꝫ dimittitur. Plau. Menechmis: Num laruatus arat, aut ceritus? Nū eum ueternus aut aqua intercus tenet? Serenus Samonicus. Corrupti iecoris uitio uel splenis acuto Crescit hydrops, aut cum siccatæ felle medullæ, Atque auidę fauces gelidum traxere liquorem. Cato ueternosum hydropicum intelligi uoluit, cum ait: Veternosus quā plurimum bibit, tā maxime sitit. Horatius lib. Carminum 2. Ode 2. Crescit indulgens sibi dirus hydrops, Nec sitim pellit, nisi causa morbi Fugerit uenis, & aquosus albo Corpore lāguor. Gręcis dicitur ὕδρωψ. καὶ ὑδρόπισις. cuius tres sunt species ὑποσάρκη subtercus, τυμπανίτης uētosa uel sicca, ἀσκίτης ab utre. i. aquosa. ¶ Phātasmata noxia pellit) Rhēnius. Gignit enim egregiam crystalli pondere gemmam, Atqꝫ malos lemures quod pellit, munus iaspis,

No

Nocturni manes fugitant quem membra tuētē. Idem
Atq; aura uiridi legitur ꝙ ſplendet iaſpis. Tametſi nō
ſit ὀυ κατὰ θύρασ(quod aiunt)addam tamē. Idaſpes fluui
us Indorum, aurum & gemmas habere dicitur: Stati⁹
lib. 8. Theb. Ceu modo gemmiferum thyrſo popula-
tus Idaſpen. Lucanus lib. 8. Qua rapidus Gāges, & qua
Nyſæus Idaſpes. Claudianus. Auriferum ueniam po-
turus Idaſpē. Eſaiæ 54. Ecce ego ſternam per ordinē
lapides tuos, & fundabo te in ſapphiris, & ponam ia-
ſpidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides
ſculptos, & omnes terminos tuos in lapides deſidera-
biles, uniuerſos filios tuos doctos à domino.

Pictor Villing.

Albert. libro 2. cap. 8 Plin. libr. 37. cap. 8. & cap. 9
Dioſcori. libr. 5. cap. 47. Galen. libro 9. ſimpl. cap. 11.
Ariſto in lapid.

Iaſpis græce, latine uiridis ſonat. Nā tametſi mul-
torum eſt colorum: uiridis tamen & ſmaragdo ſimi-
lis, optimus eſt, ſcribit Iſidorus.

Decem & ſeptem) Iaſpidis omnes ſpecies huc po-
nere longum eſt, ſed bonitatem illius lapidis, hic bre-
uibus diſtinctam habes. Olim optima fuit, quæ pur-
puræ quicquam habebat. Secunda, quæ roſæ. Tertia,
quæ ſmaragdo ſimilis. Apud Plinium hæc & alia mul
ta: Cui igitur cordi ē de his maiora ſcire, ſatis habeat
autorem monſtratum lib. 37. cap. 8. & 9. Adſcribā ta-
men & hæc Philoſophi ex Vincētio, qui dicit peregri
nas quaſdam inueniri ſpecies, ex Thetel enumeratas.
Nam inuenitur, ait, in Iaſpide homo, ſcutum habēs in
collo, & cuſpidem in manu, ſub pedibus ſerpentem, q
habeat contra omnes inimicos uirtutem. Item alius, in
quo ſit homo, habens faſciculum herbæ in collo, cui⁹
uirtus ſit, omnes diſcernēdi morbos, & ſanguinem re-
ſtringēdi, quē Galenū in digito tuliſſe ferūt. Hinc cru-
ce ſignatum, uiridem, & ne quis aquis ſubmergatur,

efficacē, Hacten' Vincētius in specul. natur. li. 9. ca. 77

Et nasci multis partib')Nam in India, smaragdo similis inuenitur: in Cypro, glaucus & pinguis: in Persia, æris instar: In Phrygia, purpurea: in Capadocia, ex purpurea cærulea, atq; non refulgens: Thracia, Indico similem mittit: Chalcidia, turbidam. Hæc Plinius.

Consecratus)Cōsecratiōe uidelicet magica & charactere, ut in magicis docetur.

Iaspis)In capite Aspidis inuenitur lapillus, Iaspidi similis, qui miræ creditur esse efficaciç & uirtutis, & ideo quidam Iaspidem, quasi aspidem uocari uolunt, scribit Anglicus lib. 16. de lap. & metal. Et tot habet uirtutes, q̊t diuersas uenulas & colores, inq̄t Dioscor.

Luxuriam cohibet] Impedit conceptum, menstruū restringit, & hæmorrhoidas si in puluerē redigatur, datus cum lacte, curat: uisum acuit & confortat.

¶ Sapphirus siue Syrtites 6.

SApphiri species digitis aptissima regum,
Egregium fulgens, puroq́; simillima cælo.
†Inferior nullo est uirtutibus atq; decore. († uilior est)
Hic quoq; Syrtites lapis à plerisq́; uocatur,
Quòd circa Syrtes Lybicis permixtus harenis,
Fluctibus expulsus, feruente freto reperitur.
Ille sed optimus est, quem tellus Medica gignit,
Qui tamē asseritur nunquam transmittere uisum:
Quem natura potens tanto ditauit honore,
Vt sacer & merito gemmarum gemma uocetur.
Nam corpus †uegetū cōseruat, & integra mēbra, († uegetat)
Et qui portat eum, nequit ulla fraude noceri,
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis (ut perhibent) educit carcere uinctos,
†Obtrusasq́; fores, & uincula tacta resoluit, († Obstructasq́;. †Obstrictasq́;.)
Placatumq́; deum reddit, precibusq́; fauentem,
Fertur & ad pacem bonus esse reconciliandam,
Et plus q̄ reliquas amat hāc †Hydromātia gēmā, († nigromātia † necromantia.)

Vt diuina queant per eam responsa † mereri.
Corporeis etiam morbis lapis iste medetur:
Scilicet ardorem refrigerat interiorem,
Sudorem stringit nimio torrente fluentem,
Contritus † lacti super illitus ulcera sanat,
Tollit & ex oculis sordes, & fronte dolores,
Et uitijs linguæ simili ratione medetur.
Sed qui gestat eum, castissimus esse iubetur.

Alardus Aemstel.

† moueri

† lateri.

Egregium fulgens) Rhennius. Cur alij lapidem q rubro littore carpunt Sapphiriq́; decus nigri flauíque coloris, Saxorum cedunt uenis ac Marte beati.

Hic & Syrites] Plinius capite decimo, libro 30. Syritę, inquit, in littore syrtium, iam quidem in Lucania inueniuntur melleo colore, croco refulgētes, intus autem stellas continent languidas. (Amat hāc nigromātia) Fortasse Hydromantia, aut porro necromātia potius quadrabit mea quidem sentētia, ut intelligas hac euocari imagines mortuorum. Est & anāchitides, qua in necromantia euocari dicūt imagines deorum, sicut Synochitidē umbras inferorū. Sed de his pro suo q́sq; arbitratu, ut uelit, statuat. Hieronymus in Esaiæ cap. 19. Magi animas euocare dicuntur, & tenues umbrarum, imò dæmonum audire uoces. Trenorum 4. Candidiores Nazarei eius niue nitidiores, lacte: rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. Iosue 13 Portæ Ierusalem ex sapphiro & smaragdo ędificabūtur, & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius. Gregorius Moralium lib. 8. cap. 19. & 20. exponēs illud Iob. Locutus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum. Iob 28. Nō conferetur tinctis Indię coloribus, nec lapidi sardonyco preciosissimo, uel sapphiro. Exodi 24. Et uiderunt deum Israel sub pedibus eius, quasi opus lapidis sapphirini &c. Cant. 5. Venter eius eburneus distinctus sapphiris.

Diosc.lib.1.cap.146.Plin.lib.37.cap.9.Gale.lib. 9.cap.19.Alber.lib.2.ca.7.Aristo.in lapide suo.

Quod cir.Syrt) Syrtes duo sunt sinus Africani maris, dispari magnitudine, sed pari piculo, inqt Salusti⁹

Fluctibus expulsus) Vento ibi contrahuntur harenæ, scribit idem, unde locus fit uadosus, accedente cumulo harenarum Libycarũ: in quibus, ut Poëta uult, Sapphirus reperitur: quia sic medium maris accessibile efficitur.

Medica telus) Medicam regionem describit Strabo Gęog.lib.11.& Plin.libro 6.

Nunquam transmit.uisum) Nam dẽsus est, nõ pellucidus, Isidoro testante: nisi aliud Poëta innuat, quod est colligere ex libro de nat.rerũ, ubi sic inuenio: Nunquam, quantumcunq; purus sit Sapphirus, imaginem ĩn se ut speculum ostendit.

Vt uocetur sacer) Tantæ autoritatis fuit lapis iste apud ueteres, ut Apollini sacratum dixerint: Vnde gẽtiles cum pro responsis deum sacrificiorum tempore consuluerunt, certificari citius putauerunt si Sapphirum in præsentia haberent, Hæc Dioscorides. Vnde subiungit Poëta, Vt diuina queant per eam &c.

Necromantia hunc amat) Magi singulariter diligunt hanc gemmam, dicit Anglicus, quia ad eorum opinionem per ipsius uirtutem quædam mirabilia operari possunt, quod Poëta scribit satis dilucide

Ardorem interiorem refrigerat) In febribus incẽtiuis refrigerium præbet, si iuxta uenas cordis pulsatiles suspendatur, Dioscorides.

Sudorem stringit) Virtutem habet, fluxus sanguinis restrictiuam: unde si temporibus apponatur, solet restringere sanguinem de naribus profluentem, Sic Dioscorides.

Superillitus lateri) Apostematũ reprimit inflaturã

ram,si principio inflationis apponatur, Idē autor est.

Tollit & ex oculis)Sed uult Dioscorides prius in frigidam aquam poni.

Castissimus esse iubetur) Nam castitatis amatrix dicitur sapphirus,ait Isidorus.

Item uim habet ueneno cōtrariam:unde si araneam infra pyxidem posueris,& uerum sapphirum supra pyxidis orificium aliquādiu, aranea eius uirtute uicta perit.Hoc dicit insignis autor Dioscorides.

¶Chalcedonius 7.

CHalcedon lapis est hebeti pallore refulgens.
Inter Hyacinthum medioximus atq; Beryllū.
Qui si pertusus digito,colloúe feratur,
Is qui portat eum,perhibetur uincere causas.
Hæc species lapidis tm̄ tricolor reperitur.

Alardus Aemstel.

Chalcedō lapis est)Meminit huius Ioannes Apocalypseos 21.Cap.Fundamentum primum iaspis, secūdum sapphirus,tertiumChalcedonius.¶Inter hyacintum medioximus).i.medius.PlautusCassina.Atq; ita me dij deęq;,superi,inferi,& medioximi.&c.Significat & medioacutum,teste Non.Marcel.

Pictor.Villing.

Albert.lib.2.cap.3.Isido.li.16.Bartph.Angli. de propriet.rerum lib.16.Matt.Siluat.cap.395.

Qui si pertusus)Calefactus paleam attrahit,& ualet contra illusiones dæmonum,&uirtutes conseruat corporis, agitationes phātasticas ex Melancholia exortas pellit,Albertus author est.

Inter Hyacinthum)Quid & cuius coloris Beryll⁹ sit,habes in littera B,quid Hyacinthus, in H require.

Tricolor species)Chalcedonij prim⁹ color est Saphirinus:secundus,fuscus & pallidus,modicum albescens:tertius,permixtus rubeo:sic habetur in libro de natur.rerum.

Reperitur apud Nasomones in Aphrica, & inter Basileam & Argentinam, Isidorus.

Smaragdus. 8.

OMne uirens superat forma uiridante Smaragdus,
Cuius bis quinæ species binæq; feruntur:
Sunt etenim Scythici, †Bractani, † Niliaciq;, †bactriani
Sunt & qui uenis nasci perhibentur in ęris, †maliciani
Quos maculis uitiosa notat natura metalli:
Sunt † Carchedonij: reliquos piget enumerare. † Chalcedonij.
Præcipuus Scythicis honor est, & † gloria maior: †gratia.
Gryphibus eripiunt seruantibus hos Arimaspi.
Quos uisus penetrat, famæ potioris habentur,
Quorum luce uirens uicinus † tinguitur aër, † tangitur
Quos neq; sol mutat, nec clara lucerna, nec umbra,
Strata superficies quibus est, uel concaua forma
More iacentis aquæ uultum spectãtis obumbrat:
His usum speculis testatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas spectare liberet.
Optimus his situs est, quorũ sunt corpora plana.
Commodus iste lapis scrutantibus abdita fetur,
Cum pręscire uolunt, † & diuinare † p undã. † aut. † futura
Auget opes † lapis hic sese reuerenter habentes, † idem
Omnibus in causis dans persuasoria uerba:
Tanq̃ facundi uis sit sermonis in illo.
Collo suspensus, durum fugat Hemitritæum,
Et sanare potest † ipsa ratione caducos, † simili
Emendat fessos uiridi † medicamine uisus. †mulcedĩe
Et tempestates auertere posse putatur.
Fertur lasciuos etiam compescere motus.
Proficit in uiridem magis † exactumq; decorem, † accẽditq; colorem
Ablutus uino, uiridiq; perunctus oliuo.

Alardus Aemstel.

Omne uirens] Negant quicq̃ ęque uirere atq; smaragdum, cuius gemmę propria commendatio est ui-

ror

ror. ¶ Forma uiridante] Lucretius lib. 2. Inter cærule- um uiridesmiſcere ſmaragdos. Tubul. lib. 2. O pereat, quicunq; legit uirides'q; ſmaragdos. Lactantius: Albi- cat inſignis mixto uiridante ſmaragdo. ¶ Cuius bis quinæ ſpecies] Plinius cap. 5. libro 37. Refert genera ſmaragdorum duodena: nobiliſſimos autẽ dicit Scy- thicos. Solinus ca. 25. Nã licet ſint & Aegyptij & Chal cedonij, & Medici, & Laconici, præcipue tamen eſt ho- nor Scythicis: & quæ ſequuntur illic, quæ in calce hu- ius libelli curauimus adijcienda. ¶ Quos macul] Luca nus lib. Pharſaliç 1. Terga ſedent crebro maculas di- ſtincta ſmaragdo. ¶ Sunt Chalcedonij] Plinius cap. 5. libro 37. meminit ſmaragdi Carchedonij. Vnde in cõ iecturam ducor legendum eſſe, Sunt Carchedonij.

Sunt etem̃ Schytici] Plinius: Smaragdorũ nobiliſſi mi ſunt Scythici, deinde Bactriani, tertio Aegyptij. Idẽ lib. 7. cap. 9. Et ſi uariç non ſint Bactrianç. Pamphylᵛ. Sardonyches aurum torques, Scythicos'q; Smaragdos, Plinius autor eſt Aegyptiorum Scythicorum'q; ſma- ragdorum tantam eſſe duriciem, ut nequeant uulne- rari, Scythicos tamen omnium eſſe nobiliſſimos.

Gryphibus eripiunt] Has aliter ueteres latini (ut ait Nonius) Picos appellabant. Plautus in Aulula. Pi- ci diuitijs, qui aureos montes colunt eos ſolus ſupero. Plura Philoſtratus libro tertio. Hoc genus ferarum, inquit Seruius, inferiori parte leones ſunt, alis & facie aquilis ſimiles, equis uehementer infeſtç.

Eripiunt] Sicut Hyperboreis rutilans in uallibus aurum Gryphes amant, auidi'q; tenent, uigiles'q; tuen tur. Gryphen habet India quadrupedem, uolucrẽ, re- curuis unguibus, dorſo nigro, priori parte purpureũ, alis albicãtibus, ore aquilino, igneis oculis, difficilem captu, niſi capiatur pullus & inuolucer: aurum fodit apud Bactrianos in deſertis locis, & nidificat in altis montibus, & prope accedentes abigit, nidos eo texit ſi

bi, quibus inhiantes feræ pessimè pereunt.

Arimaspi] ἀρίμασποι lingua Scythica monophthalmi dicuntur, nã eorũ uoce ἄριμα unum σπὸυ oculum appellant, Autor Herodotus in Melpomene. Rhennius Quos supra. gryphes ditissima rura Smaragdo, Qualem non alius terrarum possidet orbis, Atq; aurum sibimet defendunt corpore puro. Omnia sed duri superans audacia lucri, Aduersus uolucres heu commouet arma uirorum. Prælia nam faciunt Arimaspi gryphibus hostes. Hic & Crystalli pellucet maxima moles. Pugnam Arimasporum & gryphũ refert Plinius capite 2. libro septimo. & Solinus, Capite 25.

Clara superficies] Ouidius 2. Meta. In solio Phœbus claris lucente smaragdis.

Testatur fama Neronẽ] Memoriæ proditũ est Neronem principem gladiatorum conflictus in smaragdo spectasse, cuius corpus si extendat, non aliter atq; speculum reddit imagines.

Durum fugat Hemitritæum] Famosissima omnium febrium compositarum species est ἡμιτριταῖος semitertiana uocata. Siquidem in Hemitritæo una semper est febris tertiana, species autem eius tres sunt: Maior fit melancholia inter uenas, cholera extra putrescentibus. Minor est, cum phlegma intrà uenas, extrà uero cholera putrescit: & hic quidem uerus Hemitritæus à medicis appellatur. Medi9 fit ediuersò cholera intrà, phlegmate extrà uenas putrescente. Cornelius Celsus libro tertio, capite item 3. Tertianæ febris duo sunt genera: alterum quod eodem modo quo quartana & incipit & desinit, nec aliud discrimen est, nisi quod unũ tantum diem pręstat integrum, tertio recurrit. Alterũ lõgè perniciosius, quod tertio quidem die reuertitur, ex octo autem & quadraginta horis ferè sex & triginta per accessionem occupat, interdum etiam uel min9 uel plus, nec ex toto in remissione desistit, sed tantum

leui

leuior est morbus. Et ob id medici Hemitritæum appellarunt quod imperfecta sit tertiana, & propius ad quartanam accedat. Lege Arnoldum à Noua uilla in Breuiario, libro 4. cap. 17. Cyprianus in libello, ut uocant, de singularitate clericorum. Habes nunc carnem tuam quam superes semper: quid tibi uis alteram uelle cõducere? Nemo super unam febrem cupit adhibere peiorem ne incipiat Hemitritæo insanabili laborare, cui nullus ualeat medic⁹ subuenire. D. Hieronymus in Hilarione. Ibi eñ siue ob corruptũ aërem, siue ut postea claruit, propter gloriam Hilarionis serui dei, hemitritæo pariter arrepti, omnes à medicis desperati sunt. D. Erasmus in adahio. Smaragdus in luce obscurus: ἀρύγνωτος σμάραγδος. ἐν μὲν τῷ φάει σκοτεινὸς, id ē, insignis Smaragdus, in luce quidem obscur⁹. In eos iaci solitum, qui præpostere ibi se occultarent, ubi maximè conueniebat ædere uirtutis specimē. Plinius inter Smaragdorum uarietates commemorat, qui dicti sint cœciq; colore sint obscuriore. Id uitiũ in sole magis deprehenditur, cum ingens color ille suauiter uirens, nec sole mutetur, nec umbra, nec lucernis, ac ne aquis quidem. Quemadmodum idem docet Plinius libro 37. cap. 6.

Proficit in uiridem] Erasmus Stella in libello de gemmis. Ad hoc sonat, inquit, uersus iactatus autoris obscuri, Proficit in uiridi magis, acceditq; colorem, Elutus uino, aut uiridi præuentus oliuo. Quod si permittatur nobis diuinare (cur autem non permittatur in libello tam deprauato, non tamē prorsus indocto, nec ab obscuro profecto autore?) malim legere ut nostrum habet exemplar. Hester 1. Et pendebãt ex omi parte tētoria aërei coloris, ac charpasini, & hyacinthini, sustentata funibus byssinis atq; purpureis: Lectuli quoq; aurei & argentei super pauimentum smaragdinum, & pario stratum lapide depositi erant.

Picto-

Plini⁹ lib.7.cap.5,Solin.cap. 24.Serapio ca.384. Albert.lib.2.ca.170.Isidorus lib.14.cap.3.

Smaragdus à nimia uiriditate dictus est,nam omne satis uiride smaragdum dicitur,quod Isidorus ait.

Omne uirens superat] Etiam herbas uirentes, & circa se uiriditate nimia aërem repercussum,neq; illius uiror in sole aliquo modo obūbratur, ut Plin.ait.

Bis quinę species] duodecim enumerantur genera smaragdi apud scriptores,præcipui tamen Scythici, ꝙ nullis minus uitij inest:qui quantum Smaragdi à cęteris gemmis distant,tantum isti ab alijs Smaragdis. Hinc Bactriani,quibus altera laus est,quos in cōmissuris saxorum,Etesijs flantibus colligunt:tunc enim detecto solo internitent,quia his uentis harenæ multum mouentur.Tertium locum Niliaci,hoc est Aegyptij tenent,qui eruuntur circa Copton,oppidum Thebaidis,in collibus & cautibus: reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur.Si narrationis fidem quæris,lege Plinium libro 37.cap.5.unde hæc suprà posita excerpta inuenies.

Scythici] Scytharum regio septentrionalis est, est ab India ad Germaniā porrecta, De hac & Bactris in Asia,legito Strabon.libro.2.

Niliaci] Id est Aethiopici,quia Nilus Aethiopiæ fluuius est.De hoc uide capite 31.in scholijs.

Carthedonij]Quod est Carthaginenses. Carthago enim & Carthedon est dicta à conditore Carthedone.Eius meminit Appianus.

Arimaspi] Scythiæ populi sunt unoculi, scribit Herodotus,q assiduè præliantur cum Grypbis,ferarū uolucri genere, eruente ex cuniculis mira cupiditate aurum,ut Plinius. Ita nuncupatos asserit idem Herodot.quia illarum gentium uocabulo Arima unum significat,spu uero oculum.

Qui-

Quibus est strata superficies uel concaua forma] Hoc est, qui non ex toto æqualitatem habent, uultum spectantis adumbrant, quia tunc una pars obumbrat aliam, dicit Albertus.

His usum speculis] Smaragdis enim nihil iucundius, nihilq́ utilius uident oculi. Nam fatigatos obtuitus, coloris lenitate reficiunt, & quos alterius gēmæ fulgor retuderit, Smaragdi recreant, Solinus.

Corpora plana] Optimos sortiuntur situs, quibus planicies est resupina & extenta, ait idem.

Optimus situs] Ferunt nanq; in Cypro insula, in tumulo Reguli Hermiæ iuxta Cetarias Leoni marmoreo inditos oculos Smaragdinos, ita propter bonum situm, hoc est, planiciem resupinam, radiantes in gurgitem, ut piscatores territi refugerent, scribit Vincentius.

Reuerēter habētes] Expertum est, ꝙ Smaragdus non fert coitus immūdiciem, quia rex Vngariȩ in coitus hora cum uxore sua Smaragdum habuit, qui in tres partes diuisus est propter hoc, quia ad castitatem se inclinat. Albertus hæc scribit.

Hemitritæus est semitertiana febris, quæ fit ex Cholera putrefacta extrà uasa, & non collecta ad apostema, dicit Anglicus.

Sanare caducos] Si ponatur ad Epileptici caput Smaragdus, iuuat: quando super arteriam, calorem eius temperat, inquit Aristoteles.

Qui dederit in potu, de limatura eius lapidis pondus. 8. granorum ordei huic qui sumpsit uenenum, antequàm fecerit impressionem, liberat eum à morte, & non cadent capilli eius, neque excoriabitur, ut est Pādect. cap. 476.

Chrysopasius. 9.

AEthiopum tellus lapidē Chrysopassion ædit,
Quē tenebræ ꝓdunt, occultant tempora lucis.

Noctibus igne micans, uanescit luce diurna.
Absq; nitore iacet auri pallore sepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo.
Nam quem lux cælat, † subitò nox cæca reuelat.

† solitò nox more reuelat.

Alardus Aemstel.

Chrysopassiõ ædit] Chrysopassos latine sparsus, uel uarius auro dicitur, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ. i. auro, & πάσσω. i. spargo uarioq;, q; is lapis aureis uenis sparsus sit uocatur & alio nomine Chrysolampis. Plinius. Chrysolampis, inquit, in Aethiopia nascitur, pallldi coloris die, & noctu ignei. Solinus cap. 43. Ibi & Chrysolampis apparet, quem lapidem lux cęlat, prodit obscurũ. Hæc enim est in illo diuersitas, ut nocte igneus sit, die pallidus. Hæc ille. Inter alias quoq; gemmas lõgè preciosissimas, atq; adeò extrà precia omnia, taxationẽq; huamanarũ opum, quibus nobilis illa matrona Hildegardis olim Theodorici Comitis Hollãdiæ nostrę uxor, tabulam auream prorsus inæstimabilem D. Adalberti tutelaris Hecmundensium pręsidis, donatam intersignauit. Etiam fuit Chrysolampis, quem uulgò uocant Osculanum, qui nocturnis temporibus ita totum hinc inde illustrauit sacrarium, ut ad preces horarias noctu intempesta lectas uice lychnorũ perdiu haberetur, & etiamnum haberetur, nisi spe quæstus faciendi compilatus ab euolatico monacho Benedictino bipedum auarissimo, q; ab eo lapide proditus esset sacrilegus, in pelagus Hæcmondense proximum præcipitatus esset. Manent huius lapidis nonnulla uestigia hodieq; in supero limine, cuius modo memini tabulæ.

Nam quem nox cęlat solito lux more reuelat] *Sic* erat scriptum in peruetusto quodã codice bibliothecæ Veteris montis prope Coloniam, & ita adducit Ioannes Camers in commentarijs in Solinum. In exemplari autem (quod nobis exhibuit Outgerus Aemstel

redamus

redamus Harlemorum physicus, uir in re medica cum primis experiens, in historijsq́ cōscribendis non uulgaris artifex, habebatur) Nam quem lux cęlat, subitò nox cæca reuelat. Quæ mihi lectio magis probatur. Simile quiddam est apud Pliniū li. 36. cap. 22. de Phēgite. Nerone principe in Cappadocia repert⁹ est lapis duricia marmoris, candidus atq́ translucens etiā, qua parte inciderant uenæ, ex argumento Phengitis appellatus: hoc cōstruxerat ędē Fortunę, quā Geiani appellatione dicebat, à Seruio rege sacratā, aurea domo cōplexus. Quare etiā forib⁹ opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quā speculari modo, tanq̃ inclusa luce non transmissa. Dicitur autem Chrysolampis, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ. καὶ λάμπω. i. ab auro & splēdeo. Ab hac gemma sumptum est adagiū, ἐν νυκτὶ λαμπρὸς, ἐν φάει δ᾽ ἄνω φέλης. i. In nocte lucens, luce uero inutilis. De præposteris, qui sapiunt, ubi nihil est opus, cum opus est dormiunt. D. Erasmus magis arbitratur competere in eum, qui inter indoctos uideatur aliquid esse in literis, inter eruditos nihil sapiat: & posse inuerti prouerbium, ἐν φάει λαπρὸς. ἐν νυκτὶ δ᾽ ἄνω φέλης.

Pictor. Villing.

De Chrysopasio Plin. libro 37. cap. 10. sed ab eo nominatur Chrysolampis, Solin. cap. 42. Albert. libr. 2. cap. 3. Chrysopagion uocat: quidam Chrysotopsin. Siluaticus Pandect. cap. 408.

Nocte igneus est Chrysopasius, die aureus, unde suum nomen habet, Isidorus.

A sq́ nitore iacens] In die enim euanescens, & fulgorem amittens, quasi aurum expallescit, Albertus.

Hic mutatus ordo] Nam fit in ipso secundum diuersitatem luminis & tenebrarum reciprocatio coloris non determinati, uelut in quercu putrefacta & noctiluca, de quibus rationem affert perfectam & ueram Albert. in lib. de anima.

Sardius

SArdius à sardis est à quibus ante repertus
Sortitus nomen, rubri solet esse coloris,
Hic inter gemmas uilissimus esse putatur,
Præter fulgorem cum nil ferat utilitatis,
Excepto, quod Onyx nequit hoc præsente nocere:
Huic quoq; dat quinas species studiosa uetustas.

Alardus Amstel.

Sarda signando utilissima est gemma, uulgaris & primum Sardibus reperta. Plin. cap. 7. 37. Solinus ca. 20. Præter marmor dat & Sardam lapidem, qui marmore quidem præstat, inter gemmas uero uilissimus dicitur (Vilissimus esse, pbatur) Lege adagiũ Σαρδιανοὶ ὤνιοι .i. Sardi uenales.

Excepto quod] Hoc loquendi modo utebatur aureum illud Ciceronis seculum, in eadem significatiõe qua præterquàm. Horat. Excepto quod non mecum esses, cętera lętus. Sardo, siue (ut scribit Hesychi⁹) Sardon insula ingens, opposita Italiæ, in qua uariæ purpurarum tincturæ laudatissimæq; fiebant. Itidem & Tyrium muricem, ostrumq; Saranum legimus apud latinos. Aristophanes in Pace. ἣν ἐκεῖνος φησὶν εἶναι βάμμα σαρδινιακόν. i. Quam ille prædicat coloris esse Sardoniaci. Idem in Achar. ἵνα μή σε βάψω βάμμα σαρδινιακόν. Nec te linam colore Sardiniaco.

Huius lapidis & aliorum item omnium meminit Camillus Leonard⁹ Pisaurieñ in libello, cui titulum nuncupauit, Speculum lapidum. Qui ob id inter autores initio operis positos nõ est adlectus, q; prius cœptus sit excudi Marbodæus, q̃ quicquid est hoc speculi exhiberetur. Posteaquàm ergo plurimos ad lapides usui futurum est, proinde uisum est eius hic meminisse.

Pictor Villing.

Sardam uocat Albert. lib. 2. cap. 17 quem debuit Sag

dam

dam nominare, hunc uero Sardinium. Plinio dicitur Sarda, lib. 37. cap. 7. Barpht. Angli. lib. 16.

Sardi pluraliter urbs est Lydiæ, regia Crœsi, præclara quidē: Huius mentionē facit Strab. Gęog. 13.

Onyx lapis qui multiplicat lites, & commouet undiq; rixas, ut habetur suprà cap. 46.

Quinas species habet, sed īter illas utilior est quæ mittitur à Sardis. Gaudium enim incendit, expellit timorem, audaces reddit, atq; mentem acuit. Ab incātationibus quoq; & maleficijs tuetur, si Dioscor. credendum. In lib. de natu. rerum, legitur q fluxum sanguinis, ut Corneolus, sanet.

Circa Leucadiam Epiri quoq; inuenitur hic lapis, & circa Aegyptum. In his autem mares excitatius fulgent, fœminæ uero pinguiores sunt, & crassius nitent, Plinius.

Sardonyx. II.

Sardonychē faciūt duo nomina Sardus, Onyx'q;,
Tres capit ex binis unus lapis iste colores,
Albus † in his nigro rubeus supereminet albo: † & hinc.
Istum distribuunt species in quinq; magistri,
Sed qui tres puros impermixtos'q; colores
Sic in se retinent ut distent limite certo:
His honor amplior est, & eorum forma ꝓbatur,
Densior & raro plus fertur habere † decoris. † coloris
Hic solus lapidum nescit conuellere ceram,
Hic humilem castum'q; decet, uultu'q; pudentem,
Cuius uirtutes alias reperire nequiui,
Partibus hunc nostris Arabes, sed & India mittit.

Alardus Aemstel.

Sardonychem faciunt] Plinius cap. 737. Solinus cap. 45. Hæc autem fuit gemma illa signatoria, quam Polycrates uolens proiecit in pelagus, erat enim tyranno ea gemma rerum omnium suarum gratissima, quū plurimum tristaretur. Quinto sexto ue, q̄

hæc acta sunt die, piscator quidam captum eum piscẽ qui Polycratis gemmam casu absorbuerat, Polycrati dono detulit, cuius euiscerati aluo gemma ea reperta est. Scribunt historiam hanc Herodotus in Thalia. Marcus Cicero in fine quinti de finibus bonorum & malorum. Plinius cap. 1. 37. natur. historiæ [Albus in his nigro, rubeus supereminet albo] Sũt qui sic habeant. Albus & hinc niger est, rubeus supereminet albo. Quæ lectio impendio plus arridet, nisi essent non parum multi, qui rubeum negent probum esse uocabulum. Persius Satyra. Et natalicia tandem cum sardonyche albus. Iuue. Ante pedes ideo conducta Paulus agebat Sardonyche. Martialis: Cuius & hic lucet Sardonychata man⁹ D. Gregorius 18. lib. Moralium, ca. 30. Lapis Sardonychus terrę rubrę similitudinem habet: Sapphyrus aëream habet speciem: Iaspis uiridis est coloris.

Hic humilem, castumq́ȝ det uult) Extat prouerbium, βάμμα σαρδωνικὸν. i. tinctura Sardonyca: De colore præcellenti, præcipuè purpuræ. Per iocum autem trãsfertur ad eum, qui pudefit, aut qui ob plagas sanguine tangitur.

Pictor. Villing.

De Sardonyche Plinius li. 37. cap. 1. & 6. & 12. Solin. cap. 45. Alb. lib. 2. cap. 17. Arist. in lap. suo.

Albus & hic niger] Cœperunt pluribus hæ gemmæ intelligi coloribus, dicit Plinius: radice quidẽ nigra, medio candido, uertice non sine quadã specie purpuræ, candore in minium transeunte.

In quinqȝ species] Inuenitur quinqȝ modis Sardonyx, & forte pluribus, propter diuersam colorum cõmixtionem, & substantię densitatem, dicente Alberto.

Distent ut limite] Et laudabilior est q colores magis habet distinctos, Albertus.

Cæram conuellere nescit,] Sardonyx optimus est ad sigilla

Hac gemma Polycrates tyrãnus ab inuidia Fortunæ sese redimere credidit, proiecta ipsa in mari, quæ à pisce eo die capto, regiꝗ in culinam deportato, relata est, dicit Plinius lib. 37. cap. 1.

Arabia & india mittit] Patet ex Plinio Arabicarũ & Indicarum argumentum: Arabicæ, inquit, excellũt candore circuli prælucido, sed non gracili, neꝗ in recessu gemmæ, aut in reiectu renitente, sed in ipsis umbonibus nitente: At hoc in Indicis cæreum aut corneum inuenitur, etiam circuli albi, quædamꝗ cælestis in ijs arquus anhelatio est, lib. 37. cap. 6.

Dominum illius lapidis oportet esse humilem & prudentem, sic est in libro de natura rerum,

Onyx 12

A † collo suspensus Onyx, digitoúe ligatus,
† Insomnes lemures, & tristia cũcta † figurat. † Et
Multiplicat lites, & commouet undiꝗ rixas, † In sõno
Dicitur & pueris nimias augere saliuas, † repellit
Hanc quoꝗ dant nobis Arabes, dat & India gẽmã.
Hęc etiam quinas species perhibetur habere,
Nomen ab ungue trahens Græci sermonis in usu:
Nam quos nos ungues nostro sermone uocamus,
Hos ὄνυχας patrio solet ille tenore uocare,
Sardius at præsens si sit tibi, non nocet Onyx.

Alardus Aemstel.

Collo suspensus Onyx] Marbodæus pro iure suo priore producta usus est. Nos autem manẽte sensu incolumi ita mutauius. Et collo suspensus Onyx. Hora. lib. Carmi. 4. Nardo uina mereberis, Nardi paruus Onyx eliciet cadũ. Lucanus li. Pharsal. 10. Totaꝗ effusus in aula Calcabat Onyx. Propertius li. 3. Et Crocino nares myrrheus ungat Onyx. Statius lib. 2. Syluarum. Gremio nec lubricus ossa Quod uallauit Onyx. Ponta. Et in dextra candidus ardet Onyx. Dicitur &

Onychinus, ut paratum est uidere in libris Bibliacis, Exod. cap. 25. & 28. ὀνύχιος secundum Septuaginta Ezechiel. ca. 28. (Græci sermonis in usu) Onyx Græce dicitur unguis. Plutarchus in Bommentario περὶ τῆς εὐθυμίας. οὔτε πόδαγρας ἀπαλλάττει κακτίκιος. οὔτε δακτύλιος πολυτελὴς παρωνυξίας. οὔτε διάδημα κεφαλαλγίας. i. nec podagra liberat calceolus, nec pretiosus anulus unguem uitio, quàm παρωνυξίαν uocant, nec diadema capitis dolore. Plinius li. 37. ca. Sardonyches olim, ut ex ipso nomine apparet, intelligebãtur cãdore in Sarda, hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito & utroq; translucido. Geñ. 2. Ibiq; inuenitur bdelliũ & lapis Onychibus. Exod. 25. Hæc sunt autem quę accipere debetis &c. lapides Onychinos siue sardios, & gemmas ad ornandum Ephod ac rationale. Item 28. Capies duos lapides Onychis, idem Onychinos. De Onyche autẽ dubitatum est à priscis, an inter gemmas censeri debeat: inuenitur enim tantæ magnitudinis, ut hinc pocula & unguentaria uascula sculpãtur. Erasmus lib, Eccle siast. primo, Paralip. 29. Ego autem totis uiribus præparaui lapides onychinos & quasi stibinos, & diuersorum colorum, omnemq; pretiosum lapidẽ, & marmor parium abundantissime, &c.

Pictor Villin.

De Onyche Plin. lib. 37. cap. 6. Gale. li. 9. cap. 11. Siluat. Pandect cap. 453. Alber. lib. 2. cap. 13. ubi Onyx & Onycha tanquam diuersi lapides ponuntur, cum tantum unus sit.

Onyx lapis dictus, q; habeat in se permixtum candorem, in similitudinem unguis humani. Græci enim unguem dicũt onychem, sic testatur Isidorus. Plateasrius autem, Onyx, inquit, genus gummi est, fluens ex arbore quæ onycha dicitur, quod postea indurescit in lapidem, sicut de succino legitur: Hinc lapidi hoc nomen impositum.

Qninas

Quinas habet ſpecies Indica onyx,corneam,igneã nigram,cingentibus cãdidis uenis,& oculis modo interuenientibus,ſcribit Prinius.

Hæc gemma infirmo appoſita oculo, ſponte ſua, quaſi ſenſata res,intrat ſine læſione,circuitq́; oculum, & omnes partes interius penetrat, quosq́; contrarios uiderit eſſe humores,prorſus excutit,*Sic* Platearius.

Chryſolithus 13

AVro Chryſolithus micat & ſcintillat ut ignis:
Iſte mari ſimilis† quiddam uiroris adumbrãs, †quoddã
Eſſe φυλακτήριον fixus perhibetur in auro,
†Nocturnos prohibet fortis tutela timores †Contra nocturnos fortis
Pertuſus ſetis ſi traijciatur aſelli,
Dæmonas exterret,& eos agitare putatur.
Traiectum leuo decet hunc † geſtare lacerto. †portare
Aethiopes legimus uobis hanc mittere gemmã.

Alardus Aemſtel.

Auro Chryſolithus] Hyacinthos Aethiopia mittit,& Chryſolithos aureo colore translucentes. Plinius cap.9.37.

Scintillat ut ignis] Propertius. Quosúe dedit flauos lumine Chryſolithos: Ouidius. Per iuga Chryſolythi poſitæq́; ex ordine gemmæ. Mantuanus. Chryſol this paſſim rutilãtibus,atq; Pyropis. (Eſſe φυλακτήριον).i.phylacterium, Græca uox,Latinis eſt conſeruatorium,à uerbo φυλάττω. Plautus in Captei. Illic eſt abductus rectà in phylacam,ut dignus eſt. Vſus eſt & eo uocabulo Matthæus,cap.23. Dicuntur etiam φυλκτήρια arma ſalutaria. Minutius quidem,ſed tamẽ obiter annotandum,non ſatis conſtare carmen hoc, ꝙ antepenultimam productã oportuit in phylacterion,quandoquidem per η, ſcribatur. Ezech. 10. Spes autem rotarum erat quaſi uiſus lapidis Chryſolithi.

Pictor Villin.

De Chryſolitho Plinius libro 37.cap.9. Alber. li.

secundo, tract. 2. cap. 3. Silua. Pandect. ca. 407. Diosco. in proprio capite.

Auro micat] Ab auro nomen sortitur hæc gēma: Nam χρυσός aurum est, λίθος uero lapis, latine igitur aureus lapis.

Phylacterium.] Pharisæorum proprium fuisse scribit Chrysostomus, & hoc in Euangelio significat Mattheus cap. 23. ut decalogum in membranulis scriberent. Eas uero membranulas Hebræorum uocabulo dici phylacteria, idē Chrysostomus prodit. At hoc loco conseruatoriū significare uidetur, quod aliquando Magi seu præstigiatores cōtra nociuas res offerūt, iuxta hoc quod in decretis Gregorij iunioris dicitur, Ariolorum & excantatorum phylacteria sunt. Et q̄d in concilio Laodicensi legitur, phylacteria facere, Lege Ludo. Cœlij antiquitates lib. 3. cap. 9.

Leuo lacerto] Si quis hūc portet leuo brachio, spiritualia confortat: propterea ꝙ tritus, Asthmaticis, id est, qui anhelitus habent offensionem, datur is lapis, q per hunc uigori restituuntur. Autor Albertus.

Dicit præterea Tethel, philosophus Iudęorum in libro de scripturis lapidū, quòd quando inuenitur in Chrysolitho fœmina, habens in una manu auem, & in altera piscem, ualet ad negotiandum. Pellit enim stultitiam & inducit solertiam, ut habetur in libro de natura rerum.

Aethiopes] Huius generis Aethiopicum, pręcellit Indicus: Deterrimus autem est Arabic⁹, quoniam turbidi coloris est, & fulgoris interpollati, nubilo macularum. Plinius: Inuenitur hęc gemma & in Germania in iugis Mysniacis, & locis sibi uicinis, sed facile frangibilis, splēdore ad candorem declinans. Hanc uulgò Cetrinum uocant. Vincent.

Beryllus 14.

Conspi-

Conspicuos reddit sexangula forma Beryllos,
Quod nisi fiat hebes his pallor inesse uidetur,
†Eximiæ uiolæ similes, lymphæúe marinæ
Esse uolunt, & eos probat horum gnara uetustas.
Hic lapis ad nostras partes descendit ab Indis.
Hic & coniugij gestare refertur amorem,
Et se portantem perhibetur magnificare.
Dicitur & sese † stringentis adurere dextram.
Infirmis oculis in qua iacet unda medetur,
Pota simul ructus simul & suspiria tollit.
Et cunctos hepatis fertur curare dolores.
Istius esse nouem species †uoluere magistri.

†Eximios oleo sites

† gestantis

† dixere.

Alardus Aemstel.

Conspicuos reddit] Scholiastes Solinian⁹ uult Beryllos à gētibus, apud quas proueniunt, nomen habere Græci etiam βηρύλλους uocant,

Sexāgula forma Beryllos] Cōtra syllabę rationē corripuit primam. Propertius lib. 4. Et solitum digito Beryllon adederat ignis. Iuue. Satyra. 5. Heliadum crustas & inęquales beryllos. Rhennius.

Quod fert Berylli munus preciosius auro,
Berylli lapidem liquidum, glaucíq; coloris
Scrutantur ripis, alij torrentibus.

Prudentius autem, ut Marbodæus primam corripuit: Hinc sibi sapphirū sociauerat, inde Beryllum. Hæc leuicula non tam subinde admonerem, nisi perspicerē, hanc diligentiam uel illud præstaturam, ne posthac Marbodæi uersus facile queāt deprauari: aut si deprauati fuerint, ijs adminiculis possint restitui. Augusti. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 16. Et ignorātia Berylli uel Adamātis claudit plerūq; intelligētię fores.

Istius esse nouem species] Plinius cap. 5. 37. & Solinius cap. 65.

Pictorius Villing.

De Beryllo lib. 37. ca. 5. Isido. in cap. de uiridibus gē-

mis. Solinus cap. 65. Albert. lib. 2. ca. 2 Siluaticus Pādect. ca. 395. Diosco. in proprio cap. Vincentius lib. 9 cap. 48. Serapio cap. 398.

Hębes pallor] Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingenijs, quoniam hębescūt, ni color surdus repercussu angulorum excitetur. Aliter politi, nō habent fulgorē eundem, si Plin. credimus li. 37. ca. 5.

Descendit ab Indis] Cur magnus admodum prouentus ab Indis gemmarum sit, quære in cap. 4. Amethystus.

Potaq; ructatus] Ad omnem ualetudinem malam est remedium, si aquam in quam missus fuerit, potui dederis. Diosco.

Dolores hepatis.] Qui notandi sunt per siccitatem linguæ ac palati, per sitim continuam & cholericam urinam & tenuem, test s Rogerius in Lycurgia sua cap. 44.

Nouem species] India gignit Beryllos, rarò alibi repertos, dicit Plinius, ex quib9 probatissimi sunt qui uirilitatem imitantur puri maris: Proximi qui uocantur Chrysoberylli, paulo quidē pallidiores, sed in aureum colorem excunte fulgore. Vicinum huic genus est pallidius, quod à quibusdam proprij generis existimatur, uocaturq; Chrysoprasus. Quarto loco numerātur Hyacinthizontes. Quinto illi quos Heroides uocant. Post eos sunt Cerini. Deinde oleagini, hoc est, coloris olei. Postremi vo Crystallis fere similes, & hi habent capillamenta sordesq;, alioqui euanidi, quę omnium uitia sunt. Indi & alias quidem gemmas Crystallo inuento adulterare repererunt, sed pręcipue Beryllos minio, quod Plinius indicat lib, 37.

Topazius 15.

Nominis eiusdem Topazion insula gignit:
†Qui quo rarior est, tāto magis est preciosus. (†Qui quā to rarus)
Hic species tantum binas perhibetur habere.

Alterius

Alterius puro color est uicinior auro,
Clarior alterius, tenuisq; magis reperitur.
Fertur hœmorrhoicis idem lapis auxiliari.
Quodq; magis mirum, lunam sentire putatur
Feruentes etiam compescere dicitur undas.
Hunc Arabum gignit tellus ditissima gemmis.

¶Alardus Aemstel.

Nominis eiusdem Topazion] Infra habes ad uerbum quicquid ad huius loci faciat explicationem, annotatore Ambrosio in Psalmum. 118. Sermone. 16. super illud, Propter hoc dilexi mandata tua super aurũ & topazion. Sunt qui Topazion insulam esse affirmant in mari rubro nebulosam, & ideo sepe quęsitam à nauigantibus, ex eaq; causa ita uocatam. τοπάζειν enĩ Troglodirarum lingua idem esse, quod quærere. Rhennius. Cur ulliq; decus liquidi gratiq; topazi.

Fertur Hæmorrhoicis] Id est sanguinis profluuio laborantibus, ab αἷμα sanguis, & ῥόος fluxus: proinde primam syllabã oportuit extensam. Hæmorrhois fluxus sanguinis ex capitibus uenarum in ambitu ani nõ temerè restringendus, cum natura superfluitates suas isthac expectat. Lege Corne. Celsum lib. 6. sub calcem Et Plinium multis in locis. Sunt qui sic habẽt, Fertur Emoptoicis. Quam lectionem uidetur esse sequutus Erasmus Stella.

Lunam sentire uidetur] Plinius li. 37. ca. 8.

Hunc Arabũ gignit] Aliàs. Gignit & hunc Arabũ. Iob Nõ ad ęquabitur aurũuel uitiũ, nec ad æquabitur ei Topazius & Sapphirus. Gregorius libr. 18. cap. 34. enarrans modo adductum locum.

¶Pictorius Villingius.

De Topazio Plinius lib. 37. cap. 8. Albert. libr. 2. cap. 18. Isidor. lib. 16.

Nominis eiusdem] Iuba rex Mauritaniæ, in mari

rubro multas inuenit insulas, & inter eas unam quæ Topazion uocatur, uide Strab. 16. In insula autem cui nomē est Chytis Troglodytæ prędones cum diutius fame & tempestate pressi, herbas radicesq́ꝫ effoderent eruerunt Topazion, quærendo herbas. Topazin em̄ Troglodytarum lingua significationem quærendi habet, scribit Plin. lib. 37. cap. 8.

Qui quantò rarus] Hinc Octauus Cleophilus ait: Optima quadriuio non inueniuntur in omni,
Nobilius quanto rarius omne uides.

Hic species binas] Duo eius genera faciunt, Prasoiden atque Chrysopteron, similem Chrysoprasio, eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Hæc Plinius.

Hæmorrhoicis] Id est fluxum sanguinis patientibus: Hæmorrhogia em̄ uel Hæmorosagia, sanguinis fluxus est uel discursus, & Hæmorrhogida, ægritudo proueniens à fluxu sanguinis illius loci, sic Siluat. Pādect. cap, 237.

Lunam sentire] Est amplissima gemmarum, & ea sola nobilium, limam sentit: Cæteræ saxo & cote poliuntur, hæc & usu atteritur: si autorem quæris, Plinius legas, 37.

Compescitur unda] Topazion cum ponitur super hominis uulnus, cessat fluxus: ꝙ si super aquam bullientem, ampullæ eius cessant, Aristo.

Arabum ditissi. tellus] Est Arabia triplex, deserta quippe, petrosa, & felix: Quę, ut Dionysius scribit, ad orientem & austrum spectat, rubro alluitur mari: utq́ꝫ Solin. ait, Arabia sacra interpretatur, propter odores quos plurimos creat. De hac scribit Plinius lib. 12. Strabo. lib. 16

Iram sedat Topazion & tristitiam, ualetq́ꝫ contra noxios motus, phrenesim & mortem subitaneam, ut Dioscorid.

Chrysopra-

ET Chrysoprason lapidē domus Indica mittit.
Hic porri succum referens † mixtusq́ꝫ colore, † mixtūq́ꝫ
Aureolis guttis quasi purpura tincta refulget. colorem,
Quas habeat uires nondum cognoscere quiui. † relucet
Sed tamen esse reor: nec enim fas omnia nosse.

Alardus Aemstel.

¶Hic porri succum] Chrysoprasus ab auro & porri succo nomen habet. Vide Plinium ca.5.& 8.lib.37. Et Solinum cap.65. Est autem Chrysoprasus unus è duodecim pretiosis lapidibus, qui ciuitati sanctæ Hierusalem fundamenta erant, quo in loco non satis arridet & satisfacit glossema illud, cuius cuius id fuerit in Apoc.cap.21. Vbi exponit atq́ꝫ interpretatur Chrysopasson. Chrysos, inquit, aurū, passos porrum dicitur: Porrum enim non pasos sed πράσον.i. prason nominat à græcè scientibus: πάσσον autē, unde Chrysopassus dicitur, latinè spargens, uarians, tingensq́ꝫ significat.

Quasi purpura tincta relucet] Purpura piscis ē ex concharum genere, congregatur uerno tempore, mutuoq́ꝫ attritu lentorem quendam ueluti ceræ emittit, sed nobilem illum succum ad tinguēdas uestes, in medijs faucibus habet: uiuas conantur capere, quia florē illum morientes cum uita euomūt. De purpura & primo eius inuentore nempè Hercule scripsit Iulius Pollux in Onomastico ad Commodum Imperatorē. Homerus Iliados ε. Ouidius Meta.11. Policianus libro Miscel.1.cap.12.& Lazarus Bayfius lib. de re uestiaria. Plinius lib.37. Indicę absolutum purpuræ colorē habent, ad hanc tinguentium officinæ dirigūt uota: fundit autem eum aspectu leniter blādum, nec in oculos ut Carbunculi uibrat. Idem libr 9.cap.36. de purpurę colore scribit in hunc modū: Sed purpurę florē &c. Lege adagium, Tinctura Cyzicena. Iocus Martialis in Philenen. Tinctis murice uestibus, quod omni Et no-

ctu

ctu utitur,& die Philenis. Non est ambitiosa nec supba, Delectatur odore non colore.

Quasi purpura tincta relucet] Est autem purpura piscis è conchiliorum genere, cuius cruori maxima fuit olim dignatio in tingendis lanis, pręcipue si lapidis ictu cædebatur. Verg. lib. 5. Aeneidos: Purpura Mæandro duplici Meliboea cucurrit. Lucretius lib. 2. Meliboeaq; fulgens Purpura Thessalico concharũ tecta colore. Valerius Flac. Illi Tænario pariter tremit ignea fuco Purpura. Claudianus: Nobilis auratos iam purpura uestiat armos. Iuuena. Saty. 11. Qualeis esse decet quos ardens purpura uestit. Catullus. Tincta tegit roseo conchilis purpura fuco. Politianus: Pingit lacteolas purpura grata genas.

Nec fas est omnia nosse] Hieronymus in quadam aduersus Vigilantum epistola: Non parum est scire, q̃d nescias. Cicero in 1. Tuscul. Nec me pudet ut istas fateri nescire quod nesciam. Prouer. 25. Sicut q mel multum comedit, non est ei bonũ: Sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.

Pictorius Villing.

De Chrysopraso Plin. libr. 37. cap. 8. & 11. Solin. cap. 65. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 3. Barpth. Angli. de pp. rerum lib. 16. Isidorus. lib. 16.

Chrysoprason colore porri succum referens, auri interuenientibus guttis, unde si rationem etymi perpendas, nomen habet.

Porri succum] Porri sunt duo genera, sectiuum & capitatum, sed unius coloris. Capitati succum lætiferum esse ostendit Plinius libro 19. cap. 6. Qui scribit Melam equestris ordinis uirum, ex procuratione à Tiberio Cæsare accersitum, in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto, confestim sine cruciatu animam exhalasse.

Esse reor] Hoc est reor esse in hoc lapide quid uiriũ

rium. Sed ut quid de uirtute huius gemmæ exprimẽti habeas, ſubiunxi hæc ex doctorum pœnu. Dioſc. inquit. Eius uirtus clarificat uiſum, auri ſitim pellit, & in omnibus bonis perſeuerantiam ſubminiſtrat, & ut eſt rariſſimus, ita quoq; chariſſimus: Plin. uero. Solus omnium precioſorum limã ſentit (cæteri enim aut ſaxo aut cote poliuntur) & aliquando uſu atteritur. Et Euax ad omnes cordis paſſiões efficacem aſſerit.

Hyacinthus 17.

HYacinthi ſpecies docti tres eſſe loquuntur:
Nam ſunt Granati, ſunt Citrini, Venetiq;.
Confortatiuæ cuncti uirtutis habentur,
Triſtitiamq; fugant, & uanas ſuſpitiones.
Granatos præfert gemmarum quiſq; peritus,
His † ruffus color eſt, & rarius inueniuntur. †rufus
Cęruleus Veneto qui protinus aëra ſentit,
Nubilus obſcuro rutilans clarusq; ſereno,
Optimus huic tenor eſt quẽ nõ † aut denſior ęquo †depſſior.
Obſcurat ſuccus, aut rarus perſpicuum dat,
Sed flos purpureus mixtum componit utroq;,
Hic & in os miſſus, plus frigidus eſſe probatur.
Duritie ſolida cædi, ſculpiq; recuſat,
Fragmentis tantum ſuperabilis eſt Adamantis.
Pallida Citrinos facies probat inferiores.
Sed quodcunq; genus collo ſuſpendere poſſis,
Vel digito portes, terras ſecurus adibis.
Nec tibi peſtiferę regionis cauſa nocebit,
Sed magis hoſpitibus cenſebere dignus honore,
Iuſtaq; ſi qua petes, nullam patiere repulſam.
Aethiopes nobis tranſmittũt hanc quoq; gemmã,
Cum multis alijs, uitæ communis in uſus.

Alardus Amſtel.

Hyacinthi ſpecies] Verſus hic plane uitioſus ẽ, poſſet utcunq; ſic reſtitui. Tres & Hyacinthi ſpecies docti eſſe loquũtur. Hyacinthus rubro colore, diluto flori, à quo

a quo nomē habet, oppido q̄ similis. Plinius capite 9. libro 37. Ex similitudine floris sui nominis sic uocat. Marcialis in 2. Coccina famosæ donas & hyanthina mœchæ. i. uestimenta purpura uiolacea infecta. Persius: Hic aliquis cui circum humeros Hyacinthina læna est. Magnum sane discrimen esse inter Hyacinthinum & Amethystinum palam ex Plinio libro tricesimoseptimo, ubi agit de Hyacinthis. De Hyacintho autem uerso in florem lege Ouidium Transformationum decimo.

Nam sunt Granati] Lege Dioscoridem libro 5.

Qui protinus aëra sentit] Hæc & alia quæ sequuntur mutuatus est Marbodæus ex Solino, capite quadragesimotertio: Hic est, inquit, qui sentit auras, & cū cœlo facit mutationem.

Quem non aut densior æquo] Ioannis Camers legit, Quem nō depressior æquo. Porrò Solinus habet, Optimus in illo tenor si nec densiore succo sit obtusior, nec propensa perspicuitate deiectior, sed ex utroque temperamento lucis & purpuræ moderatum suauiter florem trahat.

Aut rarus perspicuum dat] Scholiastes Solini adducit, Rarum Perspicuum dat, & mixtū componit utrunq;. Illud haud quaquam silentio prætereundum, quæ Solinus de Hyacintho memoriæ prodidit, Sapphiro peculiaria uideri, minimeq; hāc ab illa separasse, uel Erasmo Stell. teste.

Plus frigidns esse probatur] Cuius causa est, quoniam natiuum Hyacinthi frigus, calorem oris, lapidis huius nature contrarium fugiens, seipsum in unū recolligit, sicq; uis maior frigoris ex eo lapide omnino egreditur. Virtus enim unita seipsa dispersa (ut dicitur) maior est.

Cæruleus Veneto) id est, uiridis, qui color aliâs dicitur Cyaneus. Plinius de Halcyonibus scribens, auis

est

est, inquit, paulo amplior passere, colore Cyaneo. Politianus: Hæ niueos, hæ Cyaneos superare lapillos. Aliâs dicitur Ferrugineus autore Marcello. Vergilius quarto Geor. Et pinguem tiliã, & ferrugineos Hyacinthos. Columella: Necnon uel niueos uel cęruleos Hyacinthos. Manilius: Pallẽtes uiolas & purpureos Hyacinthos. Gregorius libro Moralium uicesimo quinto, capite uicesimo secundo. Canticorum quinto, Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. Hieremiæ decimo: Hyacinthus & purpura indumentum eorum.

Pictorius Villing.

De Hyacinth. Plinius libro tricesimoseptimo, capite nono. Isidor9 decimosexto. Serapio Aggregatio. capite 398. Aristot. in Lapidar. Solin. capite 42. Albertus lib. 2. cap. 8.

Species tres] Tria genera sunt Hyacinthi. Est genus rubei coloris, quod melius est aliis coloribus: & quando superadditur carbonibus uel prunis, magis rubescit. Est aliud genus crocei coloris, quod obscuratur in igne, & dicuntur isti Citrini. Tertium autem cærulei coloris est, quod Aethiopia mittit, & ignem non fert, qui dicuntur Veneti. Hæc ex Dioscoride.

Hyacinthus appellationem accepit à similitudine floris eiusdem nominis. Rittersporn. Nam & hic flos, qui aliquando adolescens fuit, in deliciis habitus Apollini (ut ait Lucianus) colorem purpureum aut uiolaceum habet. At magis dilutus est lapis Isidorus.

Confortatiuæ] Auicenna scribit de uiribus cordis, quòd hic lapis maximè imbecillitatem cordis pellat.

Optimus huic tenor] Optima huic est dispositio, quæ nec nimium obscura est, neq; clara nimium. Ex libro de natur. rerum:

Re-

Repulsam]id est,reiectionem,quę apud Romanos non solum ijs qui repulsam habebant, uerum amicis quoq; & familiaribus erat probri,si Anthonio Ferrariensi,qui in præfationem Plinij non minus recte quã eleganter commentatus est,credimus. Illam Horatius in primo libro Epist. Epist. prima.repulsam turpem uocat.

Vanas suspiciones] Melancholicam qualitatem illas suspiciones interpretatur Isidorus.

Amethystus. 17.

Purpureus color ac uiolaceus est Amethysto,
Qui q̃si gutta meri, solet aut rosa munda uideri.
Quidam marcidior,uelut euanescit in album,
Vt corruptus aqua uini rubor esse putetur.
India mittit eum,gemmarum maxima nutrix.
Hic facilis sculpi,contrarius ebrietati,
Carus haberetur,merito si rarior esset.
At nunc negligitur,quando communis habetur.
Huic quoq; dat species ueterum sententia quinq;.

Alardus Aemstel.

Purpureus color]Ouidi⁹ libro tertio de arte. Hic Paphias myrthos,hic purpureos Amethystos. Rhen. Dionysij Corinthij interpres.Purpureóque Amethystos inest suffusa colore.Martialis libro secundo: Hic quem uidetis gressibus uagis lentum, Amethystinat⁹ media qui secat septa. ¶ Amethystus dicitur quasi minimè ebria,ἀπὸ τοῦ α priuatiua particula,& μεθυσθεὶς .i. ebrius.Magorum uanitas resistere hanc gemmã ebrietati promittit,ideoq; uocatam Amethystõ.Fulgor q⁹dam in ea purpuræ est,non ex toto igneus, sed in uini colorem deficiens,& uiolæ similis: de quo plura Plinius libro 37.cap.9. D.Hieronymus in Ezaiam prophetam cap.66.Commẽ.lib.18.Eras Rot. in scholijs in Epistolam D.Hieronymi ad Fabiolã de uestitu sacerdotũ.Plinius de tinguẽdo Amethyst. Non est satis

ab-

abstulisse gemmæ nomen Amethystum, rursus absolutus inebriatur Tyro, ut sit ex utroq; nomen improbum, simulq; luxuria duplex. Cum nuper admodum Ghisbertū Longolium Coloniensium Physicum, nō uulgariter doctū, κ̓ χρυφίης ἴσορα ἀκεσορίης ὅς τόσσα φάρμακα ἤδη ὅσσα τρέφει εὐρεῖα χθών, hoc est. Qui quot lata nutrit tell9, tot pharmaca noscit: inuiserem, serioq; consulerem super βαρυηκοΐαν, ne id morbi mihi subinde aggrauesceret: neúe sonitus, ac tinnitus, itemq; sordes aditum plane intercluderēt: præter alias aliquot gemmulas recōditiores ex media usq; Italia adductas (qua est ciuilitate) nos donauit & Amethysto, ceu μνημοσύνῳ, sed ea lege, ut etiam eum darem aliquoties uicarium male præcinctis προγαστράσι, scis enim inquit, ut hoc hominū genus nihil prius habet, quā splēdidis adesse conuiuijs, καὶ παρὰ πότου βακχεύειν οἱ τὰς μεγάλας κύλικας ἐκπίνειν ἀναγκαζόμενοι μόλις καὶ στένοντες τὰ πρόσωπα διαστρέφοντες ἐκτελοῦσι τὸ προστατόμενον. Adhęc quū sciscitarer nihil ne ꝑtereà haberet, ad prohibendam ebrietatem turpissimam, Germaniæ tamen nostrę cum primis ἐπιχώριον: respondit olim ad auertēdam ebrietatem institutum esse, ut in fine cœnę lactucis uterentur, quod in sita frigiditate lactuca retundat ebrietatem. Martialis: Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes? Addidit insuper Androcyden contra ebrietatem Raphanū mandi iussisse: Plinio uero uisum brassicam uino aduersari, ut inimicam uitibus, & propterea antecedente in cibis caueri ebrietatem, postea sumpta crapulam discuti. Sed hæc fuerit (ut ait Thucydides) ἐκβολὴ λόγου nō inutilis. Cuperē in hoc amœnissimo huius argumēti diuerticulo posse diutius immorari, sed scholiorum lex monet in eam unde digressus sum, redire uiā. ¶ Quidā amethystum adhibent in compotationibus aduersus ebriatatem, multomagis in audiendis poëtis præcepta sunt adhibenda, ne quid inficiant

animum. Plutarchus. πᾶς ἀέτοι νέοι ποιήματα ἀκούειν.

Pictor Villing.

De Amethysto Plinius libro 37. cap. 9. Isido. libro 16. Albertus libro secũdo, capite primo. Aristo. in Lapidario suo. Siluat. Pande. capite 390.

Amethystus] Causam nominis adferunt, quòd usque ad uini colorem accedat, prius tamen quàm ipsum degustet in uiolam desinit, scribit Plinius.

Amethystus an gemma uel lapis dici debeat, uidẽdum est in leg. Et si. ff. de auro & argento.

Si Amethysto Lunæ nomen uel Solis inscribatur, atque ita suspendatur collo, è capillis cynocephali uel plumis hirundinis, resistere ueneficijs, & adesse quoque reges adituris, grandines tempestatesque auertere & locustas, precatione addita quam ipsi demonstrant, propellere Magi dicunt. Plinius libro 37.

India nutrix] Vnde habetur epitheton gemmifer Indus. Sed quia orientalis regio est, ubi solis efficacior uirtus quàm in occidente, plura quoque ibi proueniũt, quæ in alijs orbis partibus nusquam comperiuntur, cuiusmodi sunt gemmæ, aromata, & id genus plura quæ ampliorem expetunt caloris copiam: uelut Leones, Tigrides, Elephanti. Sic Cœlius libro primo, capite nono memorat. Plinius. quoque libro 37. cap. 10. fertilitatem gemmarum in India recitat.

Contra ebrietatem] Magorum uanitas resistere ebrietati pollicetur Amethystos, indeque appellatos q̃ minimè ebrios, uerba sunt Plin. Sed non uanitatem eẽ sentit Aristoteles, Vult enim Amethystum umbilico appositum, uaporem uini certissime prohibere, & ebrietati esse contrarium prorsus, hominemque contagio liberare multum.

Quinque species] Inueniuntur in ista specie multæ differentiæ, sed quinque sunt magis notę, & per differẽtias obscuritatis omnes acceptæ. Indica, quæ absolutũ

purpuræ

purpuræ colorem habet,& inter omnes principatum tenet. Alia quæ ad Hyacinthum descendit, cuius colorem Indi Sacon, gemmamq; Sacodion uocant. Tertia Paranitis, in contermino Arabiæ gentis, sed dilucidior. Quarta uini colorem habet. Quinta ad uiciniam Crystalli descendit, quæ minimè probatur. hæc Plinius libro 37. capite nono.

Chelidonius 19.

ET Chelidonius lapis est, quem gignit hirundo, Tam uel atq;
Ventre gerens pretiũ quo digna fit ipsa necari.
Nec de fulgentum numero lapis iste putetur.
Paruus & informis, sed nulli uiribus impar,
Prçclaros quosdam lapides præit utilitate.
Huius sunt geminæ species, geminiq; colores.
Nam niger & rufus, cçso de uentre trahuntur.
Cedit gestato lunatica passio rufo,
Curat & insanos, & languores diuturnos,
Facundos facit, & gratos, multisq; placentes:
Ex lino facto decet hunc inuoluere panno,
Et sic † in chela clausum portare sinistra. †, sub
At niger in panno pacto gestatus eodem,
Ad finem dignum suscepta negotia ducit.
Obsistitq; minis, & regum mitigat iras,
Et dilutus aqua languentia lumina sanat.
In croceo panno lini sub tegmine texto
Ipse lapis positus, febres extinguere fertur,
Et simul humores † expellere quosq; nociuos. †cõpescere

Alardus Aemst.

Et Chelidonius] Quid si legas? Atq; chelidonius. Ad eundem modum errauit & Macer. Indeq; nomen habet Chelidonia. Rhennius: Fama Chelidonias celebrat quas nomine terras. Columella 11. Purpureæq; Chelidonię pinguesq; mariscę.

Quem gignit hirundo] Quæ χελιδὼν grçcè dicitũ: inde lapidi nomen inditum est. Democritus. οὐ μὲν χελιδόνος

δόνες ἐυδίαν ἡμῖν προσημαίνουσιν· οἱ δὲ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι ἀλυπίαν. .i. Hirundines ſerenitatẽ nobis proximo imminere indicant: ex Philoſophia autem depromptæ rationes, perturbationum ſedationem. Plinius libro 37.ca.11. Taos pauoni eſt ſimilis, item aſpidi, quã uocari Chelidoniam inuenio. Chelidonia eſt herba, qua hirundines pullorum cæcitati medentur. Plinius libro 25.ca.8. Chelidonia hirundinum colorẽ habet, quędam etiã purpureum nigris interpellantibus maculis, & chelidonia teſtudineo oculo ſimilis, & chelonitides ſimilis teſtudini, aureis quibuſdam guttis inſignis.

Huius ſunt generis ſpecies] Plinius capite decimo. & undecimo, libro 37.

Lunatica paſſio] Lunatici ſunt, qui laborant morbo comitiali: ſolet autem hic peculiaris eſſe his, qui interlunio naſcuntur.

Et ſic in cola] Perdiu miſere me torſit hic loc⁹ plane deprauatus: coniecturis aliquot adducor legendũ, Et ſic ſub ſchela &c. χήλη enim ſcorpionum & cancrorum brachia dicuntur. Lege Vergilium libro primo Georgicorum. Quà locus Erigonen inter, chelasq; ſequentes. ¶ Languẽtia lumina ſanat] Plinius libro 25. capite 12. Idem libro 8. cap. 87.

Pictor Villing. Hæc gemma Plinio Chelidonia dicitur libro 27. capite decimo. Albertus autem habet Chelidonius libro ſecũdo, Tracta. 2. capite tertio. Dioſco. in proprio cap. Vincentius in Specu. natu. lib. 9. cap. 53.

Chelidon eſt hirundo, inde Chelidonius lapis, id eſt, hirundinarius, & chelidonia, id eſt, hirundinis herba, quę literis quibuſdã omiſſis & mutatis, ſchelcraut dicitur, cum potius ſchuualmcraut dici deberet. Nam hac herba hirundines, oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum etiam erutis, teſte Plin. libro 25. cap. 8.

Digna necari] Etiam ſi in hac lapidis præda uenari non poſſit, eſt tamen digna ob totius corporis utilitatem

tatem

tatem necari. Nam cum quis præ dolore gutturis, quē ſquinantiam uocant, quidam anginam, loqui non poteſt, accipiat puluerem hirundinis peruſtæ melle temperatum, curabit morbū. Dioſcorides teſtante & Auicenna, quorum ſententiæ accedit Aeſculapius.

Paruus & informis] Habes hic lapides, non æſtimandos nitore & magnitudine: Nam ſæpe quod illis eſt detractum in ſplendore, æquauit natura uiribus & uirtute. Hoc autem commune habent lapides cum hominibus. Vnde Homerus Tydeum paruo fuiſſe corpuſculo decoratum, in quo tamen uires ingentiſſimas fuiſſe teſtatur: quodquidem & Naſo ſcripſit in carmine obſcœno: Vtilior Tydeus, qui, ſi quid credis Homero, Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Cæſo de uentre] Notandū eſt quo tempore debeat hirundo interfici, uidelicet menſe Auguſto, creſcente luna, antequam pullus pulli primogenitus attingat terram. Inuenitur autem uel unus uel duo in iecinore ſeu ſtomacho alitis, quemadmodum eſt in libro de natu. rerum: Non tamen hic lapis om̄ibus innatus apparet, etiam ſi debito tempore fuerint captæ & rite mactatæ: ſed ſi aliquas uideris coniunctis roſtris, innuentes per hoc concordiam, ex his lapidem nanciſci licebit, Vincen. libro 17. cap. 99.

Lunatica paſſio] Eſt quam quidam Epilepſiam. quidam caducum morbum appellitāt, multi Herculeum, ꝙ Herculem hoc morbo laboraſſe conſtet, unde & ſacer dicitur: Sed Hippocrates, uir diuina ſcientia, coitū uenereum cenſuit partem teterrimi morbi quem comitialem dicunt, unde paſſionem illam dictam innuit paruum morbum comitialem, teſtis Macrobius libro ſecundo, capite ſeptimo Saturnalium.

Inuoluere panno] Vim ſuam etiam ſeruat illęſam in corio uituli aut cerui, qui nondum coierit, ſub chela ſiniſtra, id eſt brachio ſeruatus, dicit Albert.

In chela sinistra] Hic dura translatione usum esse Poëtam notabis, quia chelæ, scorpionum aut concron proprie dicuntur brachia, unde extat hoc Vergilianũ: Qua locus Erigonem inter Chelasq́ꝫ sequentes.

In panno cro.]Durat item hic suæ uirtutis potẽs in herbam sui nominis clausus, autor est Alber.

Cui lapis non est, morbi comitialis remedium accipiat fel testitudinis & naribus illinat, oppressus statim erigitur, quod Plinius scribit,

Gagates. 20.

†lõginqua
†gignit.

NAscitur in Lycia lapis, & prope gẽma Gagates,
Sed genus eximium †fœcũda Britãnia †mittit.
Lucidus & niger est leuis, & lęuissimus idem,
Vicinas paleas trahit attritu calefactus:
Ardet aqua lotus, restinguitur unctus oliuo,
Prodest gestatus tumidis intercute lympha,
Et dilutus aqua, dentes firmat labefactos,
†Cuius fumigium mulieri menstrua reddit:
Accensus † prodit fumi nidore † caducos:
Effugat immites simili ratione chelydros.
Idem dæmonibus contrarius esse putatur.
Euersos uentres iuuat, & præcordia tensa.
Vincit præstigias, & carmina dira resoluit,
Et solet (ut perhibent) deprẽndere uirginitatem.
Prægnans potet aquã, triduo qua mersus habet,
Quo uexabatur partum cito libera fundit.

† per suffumigium.
†ꝓdest
† caducis

Alardus Aemstel.

Nascitur in Lycia] Plinius 19. cap. 36. natural. Gagates lapis nomen loci & amnis habet, Gagis Lyciæ, & quę sequuntur. Solinus capite tricesimoquinto: Est autem Lycia regio minoris Asiæ, sic cognominata à Lycio Pandionis filio. Ouidius libro sexto Metamor. Iamq́ꝫ chimęriferæ cum sol grauis ureret arua Finibꝰ in Lyciæ. ¶ Sed genus eximium fœcunda Britannia] Beda Anglosaxo libro primo, in principio de Britanniæ fertilitate, Quæ insula, inquit, etiam uenis metal-

lo-

lorum, æris, ferri, plumbi, & argenti fœcunda, gignit & lapidem Gagaten plurimum optimumq́ꝫ. Est autē niger gemmeus, & ardens, igni admotus, incensus, serpentes fugat, attritu calefactus adplicita detinet æque ut succinum. Rhennius: Insula perfulget nigro splendore Gagates. Hic lapis ardescens haustu perfusus aquarum, Ast oleo perdens flammas: mirabile uisu: Attritus rapit hic teneras ceu succina frondes.

Leuis & lęuissimus idem] Leuis priorem producit. Ouidius in Epistol. Quiq́ꝫ subest niueo leuis in ore pudor. Martialis libro secundo, Leuior ô conchis Galle Citheriacis. ¶ Cuius fumigiū] Aliâs, Per suffumigium: an fortè? Cuius suffitus. Plinius decimononi capite 36 depręhendit Sonticum morbum & uirginitatem suffitus. Apuleius in prima defensione, Herculanum morbum putat deprehendi potissimum incenso lapide Gagate, & rotę figularis circumactu. Vide adagium, Herculanus morbus.

Accensus prodest fumi nidore caducis] Aliâs, Accēsus prodit fumi nidore caducos. Nidore, id est, odore. Martialis: Pasceris & nigræ solo nidore culinæ.

Simili ratione chelydros.] Chelydrus serpens est, qui eundo sese conuoluit per terram, & quà serpit, fumum emittit. Lucanus: Tractiq́ꝫ uia fumamte chelydri. Vergilius in quarto Georgicorum: Cylindrum autem uocant instrumentum illud quo æquantur areæ. ¶ Idem dæmonibus contrarius esse putatur] Sapuit igitur uetustas, quæ hisce lapidibus numerare docuit salutationes angelicas, intermixtis quinque precationibus dominicis. Demiror ego quosdam oua serpentum uocare globulos, maximè Gagaticos, quibus utimur ad numerandas, imò expendendas preces, quòd sic oua serpentum, cum prodeunt, cohærēāt.

Euersos uentres] Venter dicitur euerti cum stomachus ob nauseam uomiturit. Tunc enim sese uertendo

chylum(ut uocant)effundit. ¶Deprehendere uirginitatem] Si uirgo biberit Gagatis colaturam cum rasura, retinebit eam absque dubio, & nihil meiet: Si uerò uirgo non est, sed corrupta, extemplò meit. & cætera Plinius.

Pictor. Villing.

Fundit cito libera partum] Plinius 19. cap. 26. De Gagate Plinius li. 36. ca. 19. Solinus cap. 34. Galelenus lib. 9. cap. 8. Auicenna. lib. 2. Alber. lib. 2. cap. 7. Vincent. lib. 9. cap. 23. ¶Gagates lapis] Nomē loci & amnis habet Gagis Lyciæ, quę est minoris Asiæ regio inter Pamphiliam & Cariam, cuius descriptionē Plin. habet lib. 5. cap. 27. ¶Lapis & propè gemma] Et sic Dioscor. Est lapis inquit ut gemma, unde anuli fiunt, Schuuartzer augstein. Sed quia lapidis mētio facta est unde lapis dicatur ex Isidor. 16. libr. operæcium fore adiungere duxi: Qui lapis, dicit, ꝙ pedem lædat etymum habet. Sed aliud sunt Cautes, inquit, aspera nēpe saxa in mari, dictæ à cauendo quasi caute. Et item aliud Murices, nam petræ sunt in littore similes muricis, nimis acutissimæ, & nauibus perniciosæ: Icon uero saxum, quod humanæ uocis sonum captat, & uerba loquentium imitatur: εἰκών enim gręce, latine imago dicitur: Licet hoc quidem & locorum natura eueniat & quandoq; conuallium. Sed calculus, lapillus est terræ admixtus, rotundus atq; durissimus, & omni puritate leuissimus. Dictus nāq;, ꝙ sine molestia breuitatis suæ calcetur. Cui contrarius est scrupulus, lapillus minor & asper: qui si inciderit in calceamentum, nocet & molestus est: unde & animi molestiam scrupulū dicimus, hactenus Isodor. ¶Britannia] id est Anglia, eius gēmæ fœcunda, insula oceani inter septentrionem & occidentem, cuius situm describit Plin. libr. 4. & Strabo Gęogr. li. 1. ¶Leuis & lęuissimus] Leue quādo priorem syllabam corripit, significat id quod sine ponde-

re

re est, unde leuem stipulam dicimus: Et quandoq; trãs fertur ad animum, undè leues dicimus, homines incõstantes, uileis, & nullo honore dignos: quemadmodũ è contrario, graues uocamus, constantes, seueros, prudentes, testis est Perottus: Hinc Poëta Gagatem leuem dicit, qui ut Plin. ait, non multum distat à ligno, & sic natat in æquore quandoq;. Cum uerò læue primam producit, significat id quod tactu asperũ non est, sed politum: Vt læue marmor. *Sic igitur* Gagates læuissimus dicitur, quia planus est læuigatus. At quemadmodum per nomina leuis & læuissimus diuersa intelliguntur significata, sic etiam diuersitati Gagatis attribuenda sunt. Nam duplex, teste Isidoro, color illi lapidi est: Glaucus quem lucidũ dicit & læuissimum, quia planus: Niger quem leuem, nam punicatus est, unde parum ponderis habere fertur. Dicit tamen Albertus, quòd & unus erocei coloris reperi atur, qui perlucidus sit ut Topazion. ¶Tumidis intercute] qui hydropim patiuntur, hoc est morbum intetcutaneum, de quo Corn. Celsus lib. 3. ca. 21. si gestauerint hunc lapidem, liberantur morbo. ¶Per suffumigium] Id est suffumigationem uel suffumentum. Non multum refert, etiam si legas suffimentum. ¶Menstrua reddit] Restinguit suffocationem matricis, quã etiam strangulationem uocant latini: hoc est, morbũ curat, cui solæ mulieres, ut in Plin. legimus lib. 7. cap. 15. obnoxiæ sunt: qui nascitur quando mulier, menstrui non habet exitum naturalem, & frequenter cadit & nihil sentit. De menstruis Aristo. libro 9. cap. 2. At lapidem bene tritum ponas super carbones ardentes, ut fumigationes mulier bene tecta ad se admittat sic purgabitur, inquit Dioscorides, sine dãno & dolore. ¶Accẽsus prodit.] Deprehendit sonticum morbum suffitus Gagatis, ita Plin. li. 36. ca. 19. Dioscorides autem, in aceto sumptus, Epilepticos (inquit) erigit.

git. ¶Chelydrus serpens est, fumum emittens quã serpit, ut Perotto placet: sed intelligi serpentes, genere non determinato uult Poëta. ¶*Simili ratione,*] quæ est per fumum: Et sic cornibus ceruinis accensis utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur: huius rei testis est Plini. libro 8. cap. 32. Vnde ornitrophijs admonet M. Varro libro 3. de re rust. cornu ceruinum, sed ustum adhiberi. ¶Euersos uentres] *Stomachi nomine* Plinius libro 11. cap. 37. postremam gulæ partem accipit. Huic, dicit, mox adnectitur uenter, qui aliquando subuertitur, ita ut immissum cibum amplius capere non possit. Passionem hanc, uentris aut stomachi subuersionem Albertus uocat. Ni uelimus intelligere uẽtres, quos Cælius libro 3. cordi ex medicorũ pœnu atribuit, qui tamen non subuertuntur.

Præcordia tensa] Diaphragma dicitur membrana illa quæ cor ab intestinis diuidit instar retis, à Latinis præcordium, quasi ante cor positum, sic Corn. Celsus libro quarto. Auicenna autem, Gagates ait, qui est genus electri uel succini, proprietatem habet confortandi cor & lætificandi: Vnde per præcordia, quòd cor ipsum intelligat, auguror.

Dæmonibus esse contrarius] Plotinus philosophus scribit animas hominum dæmones esse, & ex hominibus fieri lares si bene meriti sint: Lemures siue laruas, si male: Manes autem dici, si incertum sit, bene an male meriti fuerint. Laruas quippe esse noxios dæmones, ex hominibus factos: Hos Græci cacodæmonas uocant: Lares autem Eudemonas, hoc est, beatos, Hæc ex Augustin. de ciuitat. Dei libro. 9. At Cacodæmonas & Eudęmonas interpretari licet, inquit A. Faber ferrariensis, Genium malum & bonum, ad priscorum opinionem, qui singulis binos genios attribuerunt, quorum alter perniciem moliretur, alter iuuare

re

re studeat: cuius sententiæ fuit Empedocles, citante Plutarcho in libello de animi tranquillitate. Quò pertinet illud Bruti, quod in ei⁹ uita memorat idem Plutarchus. Nam Bruto cum dies ille fatalis immineret, & in Asia, nocte formè intempesta ex more uigilaret in tabernaculo, lucerna iam emoriēte, uidere uisus est personam quandam tragicā, & humana specie maiorem: Atq; ille protinus, ut erat animo interrito, percūctatus est, quisnā esset, aut hominū aut deorū. Cui illa cū murmure: Tuus sum Brute Geni⁹ malus: Philippis me uidebis: Eadem itaq; imago rursus apparuit cōfligenti Philippis, quæ quidē illi pugna postrema fuit.

At hoc loco p dæmones aliud intellige, uidelicet phātasmata melācholica, quibus est remediū Gagates quæq; dæmones uocātur ab Euace, quod est, Pādectarum 430. cap. ¶Vincit præstigias] Magicas præstigias uincit, per quas, ut Seneca scribit, messes in agros præstigiatores inferre possunt. Vnde in duodecim tabulis cautū erat, dicit Merula, ne quis alienam segetē pelliceret: Ad hoc Verg. Atq; satas, aliò uidi traducere messes. Consimilia sunt apud Ouid. de remed. amoris.

Dira carmi.] id est, incātationes. Ouid. in Amorib.

Euocat antiquos proauos, atauosq; sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.

Ad hoc Verg.

Carmina uel cœlo possunt deducere lunam.

Tibullus,

Cautus & è cœlo deducere lumina tentat.

Deprēndere uirgi.] *Si huius lapidis, mulieri* detur limatura, quæ sentit carnis maculam, mingit: si autem incorrupta est, tenet urinam, dicente Alber. lib. 2. cap. 7. ¶Etiam si conteratur in puluerē, cui accedat cæræ commixtio, ut faciat emplastrum, illud depellit strumas in colio: nam libet credere Diosc. lib. 1.

Magnetes.

MAgnetes lapis est inuēt⁹ apud Troglodytas,
Quē lapidū genitrix nihilomin⁹ India mittit
Hic ferruginei cognoscitur esse coloris:
Cui natura dedit uicinum tollere ferrum.
† Decedō uel ededō †Dorendus Magus hoc imprimis dicitur usus,
Conscius in magica nihil esse potentius arte.
Post illum fertur famosa uenefica Circe
Hoc in præstigijs magicis specialiter usa.
Hinc & apud Medos cum res uenisset in usu,
Detexit lapidis magis experientia uires,
Nam qui scire cupit sua† si sit adultera coniunx, † num
Suppositum capiti lapidem stertentis adaptet:
Mox quæ casta manet, petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans: cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulsa manu, subito fœtore coacta,
Quem lapis emittit, cælati criminis index.
Si fur claustra domus spolijs, gazisq; refertæ
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat,
Et supraspergat Magnetis fragmina prunis,
Vt per tetragonum fumi calor alta uaporet:
Mentibus euersis uelut impendente ruina
Diffugent omnes, in ea quicunq; manebunt,
Et fur securus rapiet, quæcunq; libebit.
Conciliare potest uxoribus ipsa maritos,
Et uice conuersa nuptas reuocare maritis.
Gratia præstatur, simul & Suadela per ipsum,
Sermonisq; decor, disceptandiq; facultas.
Cum mulso datus, hydropem purgādo resoluit,
Et combusturas superaspersus medicatur.

Alardus Aemstel. Apud Troglodytas] Plinius libro sexto, capi. 29. Troglodytæ à locis, in quibus degunt nomen habēt, .i. ἀπὸ τῆς τρώγλης, hoc est, à specu & cauerna, ꝙ in speculbus & cauernis degant. Seneca libro naturalium quæstionum quarto. Et Troglodytæ, quibus subterraneæ domus sunt. Sūt autem Aethiopes pernicissimis pedibus

bus, serpentibus, lacertisq́, & alijs id genus reptilibus uescētes, lingua nulli alteri simili utentes, sed semper uespertilionum more stridentes.

Quem lapidū genitrix] Plinius capite 16. 36. scribit Nicandri testimonio magnetem fuisse ab inuentore sortitum nomē. Lucretius libro sexto, à patria, hoc est à Magnesia sic uocatum: Quod superest agere incipiam, quo fœdere fiat Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit, Quem magneta uocant patrio de nomine Graij, Magnetum quia sit patrijs in finibus ortus.

Vicinum tollens ferrum] Plato in Ione. Diuina, inquit uis est quæ te mouet, sicut in lapide quem magnetem Euripedes nominauit. Nonnulli Heraclitam uocant, qui lapis non solum anulos ferreos trahit, sed uim etiam anulis ipsis infundit, qua hoc idem efficere possint ac perinde ut lapis alios anulos trahere. Vnde longa plerunq; concatenatio ferri & annulorum inuicem pendet, & omnibus istis ex isto lapide uis attrahitur. Hæc fusius aliquanto scribit diuus Augustinus capite quarto, libro de Ciuitate dei 12. Lege Plinium capite 14. libro 34. & capite 16, 6, & 30. lib. Diogenian⁹ uerum magnetem sic argento similem uult esse, ut sæpe aspicientes fallat: cum enim lapidē qui ferrum trahit non magnetem dici ait, sed Heracleon, siue Heraclium potius appellandum. Vide Dioscoridem cap. 168. quinti de materia medicinali libri. Magnetis contrariam naturam Theamedes lapis omnino possidet, utpote qui ferrum omne abigit respuitq́: id quod etiā Plinius annotauit. Lege Adagium. Magnete illicibilior.

Dorendus magus] Interstitio uersuum asscriptum erat in expēlari bibliothecæ Hęcmōdensis Endegor, Deucalion, Ededon, Decedon. Verum (ut fatear ingenuè) nihil quicq̄ comperti de hoc Mago potui subodorari, ¶ Et per tetragonū] Cum tetragono, quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, confertur sapiēs,

suis

suis opibus felix,nec aliunde pendens,& quęcunq; inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis. ¶Hic ferruginei] Claudianus. Lapis est cognomine Magnes, Decolor, obscurus, uilis. Idem: Sed noua si nigri uideas miracula saxi, Tūc superat pulchros cultus,&quicquid Eois Indi littoribus rubra scrutātur in alga. Idem: Venerem magnetica gemma figurat. ¶Venefica Circe] Homerus Odysseæ libro decimo. ¶Simul & Suadela per ipsum] Fortasse respexit ad id quod est apud Ciceronem de claris oratoribus: Suadæq; medulla, πειθῶ quàm uocant Græci, cuius effector est Orator. Hanc Suadam appellauit Ennius. Eius autem Cethegum medullam fuisse uult: ut quam deā in Periclis labris scripsit Eupolis sessitauisse, huius hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit.

Cum mulso] hoc est dulci. Plautus Persa. Age, circumfer mulsum, bibite usq; plenis cantharis. Iam diu factum est, postq̄ bibimus, nimis sicci sumus. Idem Rudente. Vt dulcis es, ut mihi mulsa dicta dicis. Idem in Aulula: Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliā.

Vicinum tollere ferrum] Vide adagium: Omnes attrahēs, ut magnes lapis. ¶Vt nō ipse solū Magnes attrahit, uerumetiam aliud ferrum ad se trahit, ferrū Magneti affrictū: Ita cōtagio, uis uirtutis aut improbitatis, & hæreseos pernicies ab alio in alium transit.

Pictor Villing. De Magnete Alber. lib. 2. cap. 11. Beroald. in annotation. in Galenū. Plin. lib. 36. cap. 16. & lib. 34 cap. 14. Augustin. de ciuitat. Dei lib. 21. Constantinus in lib. Graduum. Serapio. 394. Galenus lib. 9. ca. 10.

Magnes lapis, Heraclius dicit, teste Beroaldo, qui in celebri Græcorum est prouerbio, de his (ut Beroaldus ait) qui ad se omnes trahunt, ut Magnes, ferrū. Vocatur autem Heraclius ab Heraclia ciuitate Lydiæ uel Magnesiæ, ubi laudatissimus Magnes gignitur, unde & nomē. Quod Lucretius euident ostēdit his uersibus.

Quem

Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia sit patrijs in montibus ortus.

Plinius tamen sentit ab inuentore Magnete armẽtario nomen inditum lapidi: hic pastor fuit in India, qui cum crepidas haberet clauis combinatas, hinc inde cum pasceret ambulans, uenit ad locum ubi Magnes latitabat, qui ui sua clauos omnes extraxit, unde inueniendi facta est occasio. Syderitem alio nomine appellant, quòd ferrum trahat, Plinio dicente. Vide Erasmum in prouerbio, Hieraclius lapis, qui rem tractat hanc eleganter ut omnia.

Genitrix India] Gemmarum fertilitatem in India signat Plinius.lib.37. Vide tamen Marbodæi.5.cap. Ameth.ubi Indiam nutricem nominat gemmarum.

Circe uenefica] Circe filia Solis & Persæ nymphę homines ad se ueniętes carminib⁹ magicis, poculis & uirga, in quas uellet mutabat formas. De hac multa Homerus. Vide tamen Erasmi Chiliades in prouerbio, Ex eodom ore calidum & frigidum efflare.

Famosa] Capi potest dictio famosus in bonam & in malam partem. Apuleius lib.11. Metamor. famosum cum laude & in bonam usurpat. Similiter Cicero in oratione aduersus Valerium: sed idem quoq; lib.2. de oratore in malam, dicens, Nam me ad famosas uetuit mater accedere: Sed quid hoc loco significet, facile intelligis: forte Circen cuius fama apud multos circumuolet: nam & hoc modo Horatius lib.primo. Odar. scripsit, Famosus Hidaspes, q; ob suam magnitudinem ab omnibus decantatus sit Poëtis. ¶Gazis,] Gazã Persæ ærarium uocant, ut scribit Mela. ¶Per Tetragonum] Hoc est, per quatuor angulos: τετράγωνος enim quadrangularis latine significat: sed quia figura quadrangularis est perfecta (continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoq; æquales habens angulos, & semper stat recta eodem modo se habens,

nam

nam portionnes omnes æquales sunt) uirum bonum ac facilem, semper eodem se habentem modo, & uirtutum potestate, quibus insignis est, retinentem in omnibus æqualitatem quandam, Tetragonum uocamus cuius rei testem accipe Lud. Cœlium lib. 10. cap. 34.

Et Suadela] Id est, persuadendi dea. Hanc Angelus Politianus, Miscella. cap: 91. Suadam & Pythô nominat. Et huius meminit Horat. Epist. ad Numitium li. 2. At bene nummatum decorat Suadela, Venusq́;.

Hic lapis potui datus, est optimum remedium ei, qui de ferro toxicato uulneratus est. Et ualet ad sagittam uel gladium extrahendum de uulnere, scribit Galenus. Eius puluis datus in succo fœniculi, contra hydropisim efficax est, ut Platearius. ¶ Quum autem omnibus pateat D. Augustinum extitisse uirum incõparabilis fidei, libuit & ab eo uisum miraculum, huc adscribere de Magnete. Magnetem lapidem nouimus esse mirabilem ferri raptorem, dicit, quod cum primũ uidi, uehementer exhorrui Quippe cernebam à lapide ferreum anulum raptum, atq; suspensum, deniq; tã quam ferro quod rapuerat, uim suam dedisset, communemq́; fecisset, idem anulus alteri admotus est, eũdemq́; suspẽdit, sic accessit & tertius & quartus: iamq́; sibi per mutua circulis nexis, non implicatorũ intrinsecus, sed adhærentium extrinsecus, quasi cathena pependerat anulorum. Quis istam uim lapidis non stuperet, quæ illi non solum inerat, sed etiam per tot suspensa transibat, & inuisibilibus ea uinculis subligabat? Hæc Augustinus de ciuitat. Dei lib. 21. Sunt apud Plinium lib. 34. ca 14. his Augustini uisis consimilia.

Coralius 22.

COralius lapis est, dum uiuit in ęquore, uimen.
Rectibus auulsus, uel cæsus acumine ferri,
† Aëre contacto fit durior, ac lapidescit: (margin: † Aëre contactus)
Quiq; color uiridis fuerat modo, punicens fit.

Hic

Hic uelut arbusti ramusculus esse uidetur
Circa semipedem, uix longior inueniēdus:
Ex quo finguntur gestamina commoda multis,
Quippe salutaris gestantibus esse probatur.
Illius est † (ut ait Zoroastes) mira potestas, †(ut dixit)
Et sicut scribit † Metrodorus maximus autor, †Meteodorus optimus
Fulmina, Typhônas, tempestatesq; repellit
A rate, uel tecto, uel agro, quòcunq; geratur,
Aut in uinetis aspersus & inter oliua,
Aut à ruricolis cum semine iactus in † agris, †agros
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus ut fertilitate redundent,
Vmbras dæmonicas, ac Thessala mõstra repellit,
Introitus præstat faciles, finesq; secundos.

Alardus Aemstel.

Coralium lapis est] Forma ei est fruticis, color uiridis baccę cādidę sub aqua & molles, aiūt, tactu dū uiuit prorsus lapidescere, propter quod euelli retibus ac ferramēto præcidi, hac de causa Coralium uocitatum putant, ἀπὸ τῆς χειρὸς hoc est à manu, quòd ea tactū lapidescat. Quidam tamē potius ἀπὸ τῆς χεῖρός dictum uolunt, quod congestum quid ac testaceum significat. Probatissimum eximiè rubet, & quam ramosissimū est nec scabiosum aut lapideum. Religiosum id gestamē putant, & infantiæ pro amuleto id est pro fascinationibus amoliendis alligatur. Baccas quoq; ex eo faciūt & in collo pro monili utuntur. Hæc Nicolaus Sipontinus. Plinius lib. 19. cap. 36. Marbodæus ut aliâs sæpe, ita & hic quoq; pleraq; omnia mutuatus est ex Solino, cap. 8. Theophrastus κουράλιον appellat, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, i. à tonsura, siue à radendo. Aiunt enim tactu protinus lapidescere si uiuat: itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. Ouidius 15. Meta. Tempore durescit, mollis fuit herba sub undis. Sic & coralium, quo primum contigit auras Tempore.

Idem in calce.4.Transfor.fabulatur uirgas sanguine Medusæ contactas in hunc lapidē fuisse conuersas.

Dum uiuit in equore uimē] Claudianus de nuptijs Honorij. Mergit se subitò & uelit coralia Clotho: Vimē erat, dum stagna subit: processerat undis, Gemma fuit. Verg. in Cyri. Coralio fragili & lachrymoso mouit electro. Sidonius. Lactea puniceo siuuātur colla corallo. Sunt qui putant, sed falsò putant Coralium dictum à Corallis, qui sunt populi regionis Pōticæ. Ouidi. lib. 4. de Ponto. Hic mea cui recitē, nisi flauis scripta Corallis? Illud obiter animaduertendū, non rarò Corallam inueniri pro corona. Plautus Bacchid. pro insigni fit coralla plectilis. ¶ Hic uelut arbusti ramusculus] Coralium, ut libro qnto scribit Dioscorides alij lithodendron uocant: forma est ei fruticis marini, duraturq; ilico exēptum. ¶ Vt dixit Zoroastes.] Orosius de temporibus. Thare annorū. LXX. genuit Abraham, sub q̄ Zoroastus Magicæ artis inuētor. Hūc Berosus in.3.ait fuisse Noë filium eum, scilicet quem scriptura Cham nominat. Plinius cap. 16. lib. 7. & ca. 1.3. D. Augustinus cap. 14.21. de ciuitate dei. Solum quando natus est ferunt risisse Zoroastem, nec ei boni aliquid monstruosus risus ille portendit: Nam magicarum artium fuisse perhibetur inuentor, & cæt. Solinus cap. 4. Itaq; unum nouimus eadem hora risisse, qua erat natus, scilicet Zoroastē mox optimarum artium peritissimum. ¶ Metrodorus maxim' autor.] Plinius cap. 2.25. ¶ Fulmina Typhônas.] Est autem Typhon impetuosa uētorum rotatio, uortex item & uibrata procella. Plinius lib. 2. cap. 48. Aulus Gellius lib. 19. cap. 1. Quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere imminereq;, ac depressuræ nauem uidebantur. Lucanus lib. 7. Et trabitus mixtis auidos Typhonas aquarum

rum Detulit. ¶Vmbras dæmonicas] Lege Dioscoridem. Atque ab omni maleficio, atque umbris dæmonū, & inanibus studijs custodit. Non est igit ociosum, nec ab ratione prorsus alienum, cur sacras Coralij baccułas, quibus in numerandis precibus utimur, prudens instituit uetustas.

Thessala monstra] Lege Plinium lib. 3. ca. 1. & uide adagium, Thessalica mulier.

Multiplicans fructus.] Stultè omnino faceret, qui super pomiferas arbores, uel fabaceas herbas, Coralia in pulueres redacta cum aqua asperserit, pomorū aut fabarum sperans copiam. Eam lucri speciem si qs affectarit, Alberto gratias referat, qui id secretum posteris reliquit. Illud obiter addēdum, Coralium ex similitudine γοργονίαν appellari: quoniam Coralium exemptum aquis ex uimine durescit in gemmam: Sic ostenso Gorgonis capite in lapides uertebantur astātia. Plinius 10.37. Gorgonia, inquit, nihil aliud est, q̄ Coralium: nominis causa, qđ in duriciem lapidis mutatur, emollit marina, fulminibus & typhoni resistere affirmant.

Pictor Villing.

De Corallio Plinius libro tricesimosexto, capite 19. & libro tricesimosecundo, cap. secundo. Solin. cap. 8. Diodo. lib. 5. cap. 129. Albertus lib. secundo, capite 3. Auicenna canone. 1. Hanc gemmam eleganter describit Naso. 4. Transfo. Et Isidorus in cap. de rubeis gemmis. Bart. Angli. libro decimosexto, Dioscorides in proprio capite.

Corallus nos dicimus, ueteres corallium, quidam Pyriten uocant, quoniam sit plurimus ignis illi; sed est alius etiamnum Pyrites similitudine æris, nonnulli λιθοδένδρον id est lapidem arboreum appellitant, & prima illius anceps habetur syllaba.

Zoroastes.] Hic dicitur eodem die risisse quo natus est, eidemq; cerebrum palpitasse ut impositam re-

pelleret manum, futuræ præsagio scientiæ, Plin. teste libro 7. capite 16. Ab hoc ut inter autores cõuenit, reperta est magica ars, quod idem scribit libro 30. cap. primo, de qua scripsit uigintiducenta milia uersuum, quos Ninus Assyriorum rex cremari fecit.

Metrodorus.] L. Paulus deuicto Perseo petijt ab Atheniẽsibus ut quàm probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos, itemq; pictorem ad triumphum excolendum: Athenienses Metrodorũ elegerunt, professi, eũdem in utroq; desiderio præstantissimum, Plin. lib. 35. cap. 11. ¶Typhônas] Typhônas uocamus fumigantes globos, & figuras nubium sine igne, scribit Plinius libro 2. capite 48. ¶Thessala monstra,] id est, incantatiões, quarum propter herbas Medeæ Thessali abundant, ut Apuleius indicat. Nam cum illuc fugeret, per aërem uecta Medea, ut est apud Ouidium Transformationum sexto libro, scriniolum ueneficijs, ac magicis herbis plenum deiecit, eæq; sparsæ suppullularunt. Quin & Pli. docet, magiã ad Thessalos usque propagatam, diu ab ea gente cognomen obtinuisse, adeò ut Menander quoq;, literarum subtilitatibus peritus, Thessalam cognominarit fabulam, complexam ambages fœminarum, detrahentium lunam, ut Hypsipyle Ouidiana de Medea: Illa reluctãtẽ cursu deducere lunam Nititur, & tenebris abdere Solis equos. Vide Eras. in prouerb. Thessala mulier. Veneficia Propertius uocat toxica Thessaliæ. ¶Si teratur & impleantur ex lapidis puluere concauitates infirmorum dentium, eradicat eos. Et est summus in cõfortatione gingiuarum uentrisq; cura, unde pueris adponitur gestamen. si Auicennæ credimus in 1. can.

¶Alabanda Alabandina siue Alabãdicus. 13

ASt Asiæ regio, quæ nomen habens Alabanda
Fert Alabandinam, cuius lux æmula Sardi,
Iudicis ambiguum de nomine fallit acumen.

Ast

Ast Asiæ regio] Strabo lib. Gæographię. 14. Iuuenalis Satyra 3. Hic Andro, ille Samo, hic Trallib⁹, aut Alabādis. Plinius ca. 8. lib. 36. E diuerso niger est Alabandicus terræ suæ nomine: & quę sequuntur. Stephanus in commentario de urbibus, tradit Alabandā Cariæ ciuitatem esse, conditam à Care, à cuius filio nomen sortita sit. Siquidē is postq̄ in equestri prælio strenue pugnasset Alabādus est dictus: Cares enim sua lingua Ala uocant equum, Bande uictoriam Eamq́ uocē ait Romanis etiam in usu fuisse, ut bādam uictoriam dicerēt. Equidem opinatur hinc Erasmus Germanis durare uocem eam, qua præpotentem & antiquę nobilitatis principem, Banderum uocant, ut qui uictor olim hoc honoris uirtute bellica sibi pepererit. Lapis iste sanguinis profluuiū & prouocat & adauget. Hermolaus Barbarus Corallarij lib. 5. ca. 988. annotauit promisciuè dici Alabandicum siue Abalandicum. Vide prouerbium. Alabanda fortunatissima.

Pictor Villin.

De Alabandina Plin. lib. 36. ca. 8. ubi Alabādicum nominat. Albert. lib. 3. ca. 1. Anglicus de propriet. rerum lib. 16. ¶ Aemula Sardi] Est rubei coloris ut Sardius, uel hebetis, quasi medij inter Beryllum & Hyacinthum, ut est Chalcedoni⁹, sic placet Isido. Secūdum Diosco. uero, Alabandina est clara & subrufa, liquatur igni & funditur ad usum uitri. Eius uirtus est sanguinem prouocare & augmentare. ¶ Aemula] Dicitur autem æmula teste Nonio Marcel. quæ aliquem imitatur & sequitur, quod non nisi amore fieri potest: unde Verg. lib. 10. Spemq́ meā patriæ quæ nunc subit æmula laudi.

Corneolus 24.

SEd neq́ Corneolus lapides retinere libebit,
Qui licet obscurum uideantur habere † rubore̅,
Non spernenda tamen his creditur insita uirtus. † colorem

Nam lapis hic digito colloue gerentis adhærens,
In disceptando surgentes mitigat iras.
Quiq; lauaturæ carnis bonus esse uidetur,
Sanguinis ex membro sistit quocunq; fluorem.
Præcipuè talem patitur si fœmina fluxum.

Alardus Aemstel. Illud per se quiuis animaduertat, quæ hic docet Marbodæus eadem esse fere cum ijs, quæ tradidit Pli. quæ quisqs scire uolet, ex illo paratũ erit ingrere.

Pictor. Villing. De Corneolo Alber. lib. 2. cap. 3. ubi scribitur Corneleus. Serapio aggregatio. ca. 400. Anglicus lib. 16.

Corneolus] reperitur hic lapis apud fluuium sui nominis, ut Vincent. ait. Dicit tamen Serapio apud Rhenum flumen. Horum multitudinem filij Israël in deserto sculpisse dicuntur, quorum sculptura tam subtilis acuminis comprobatur, ut nullus huiusmodi operis imitationem fuerit ausus deinceps aggredi, sic est in lib. de natu. rerum. ¶ Habens quis liuidos dẽtes Corneolos terat, & cum puluere fricet dentes, albescunt & omnes abiguntur sordes, Sic in Pandectis inuenies. Vnde gemmam hanc non minus uere quàm eleganter dixeris dentifricium: quia omne medicamẽ, ad dentes potissimum dealbandos, dentifricium uocatur, inquit Galenus in Pharmacẽtria: Quod fit è pumice, cinere cornu ceruini, & sale armeniaco: ser nobilius, ex margaritis in pollinẽ redactis, ut idem testat.

Carbunculus siue Anthracites 25.

ARdentes gemmas superat Carbunculus om̃es:
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde sui causam traxisse uidetur:
Sed greça lingua lapis idem dicitur ἄνθραξ.
Huius nec tenebræ possunt extinguere lucem,
Quin flammas uibrans oculis micet aspicientum.
Nascitur in Lybia Troglodytarum regione.
Et species eius ter† trinæ, tresq; feruntur.

Alardus Aemstel. Ardentes gemmas] Plinius lib. 37. ca. 7. [Nam uelut ignitus] Carbunculi à similitudine ignium appel-

lati,erm ipſi non timeāt igneis,ob id à quibuſdam uo
cati Pyroti. Eſt & Carbūculus anthracites appellata,
carbonibus ſimilis ignitis: nimirū quod iacti in ignē
uelut intermortui extinguātur,contra perfuſi aqua
magis exardeſcunt.D.Aurelius Auguſtinus lib.de do
ctrina Chriſtiana.2.cap.16.Nam & Carbunculi noti-
tia,quod lucet in tenebris,multa illuminat,etiam ob-
ſcura librorum,ubicunq; propter ſimilitudinem po-
nitur.Lege Exod.28.Et Ezechiel itē 28. ¶ Sed Græ
ca lingua lapis idem dicitur Anthrax] ἄνθραξ: Hinc an
thracinus color dicitur,ſiue q; carboni ſimilis ſit, ſiue
quod huiuſmodi color è tædis fit,ligno conbuſto,tri
tisq; in mortario carbonib9.Hierony.ad Damaſcū pa
pā in epl'a cui9 initiū eſt,Septuaginta.Vidētur aūt mi-
hi & Septuaginta in eo,q̄d ἄνθρακα tranſtulerūt,idem
ſenſiſſe,quod cæteri Anthrax.Quippe quē nos carbū-
culū interp̄tamur,genus eſt lapidis fulgidi atq; niten
tis,quē etiā in duodecim lapidib9 inuenim9. Hęc ille.
Plin.Romano uocabulo Pyropū uocat carbunculum
ut q ignes nō ſentiat,& ob id à qbuſdā uocat Apyrau
ſta.Lucre.li.2,Nanq; alias fit,uti claro ſit rubra pyro-
po.Ouid.li.2.Meta.Clara micāte auro,flāmasq; imitā
te pyropo,Manili9.Fœmineū rubro uultū ſuffuſa py
ropo.Frācisc9 Petrar.Chyſolit9,nitidusq; adamas,flā
māsq; pyropus.Mātuan.Ignea & ardēti circumueſtita
pyropo.¶ Qui flāmas] Carbūculos quidā ab igneo co
lore Pyropos,& Apyruſtas,q; ignē nō ſentiant,uocāt.
Mātuanus.In fuluo radiās carbūculus auro . Dicit &
pyrois ab igneo colore.Columella.Sic micat & rutil9
pyrois,& ore coruſco Heſper9.¶ Troglodytarū regio
ne] Plin.ca.29.li.6,idē ca.8.5.Mela Pōponi9 li.1. He-
rodotus in Melpomene.Solin.ca.40.Eccl'i 32.Signa-
culū carbūculi in ornamēto aureo,cōcentus muſicorū
in cōuiuio uini,in fabricatiōe aurea ſignaculū ſmarag Pictor.
di,melodia muſicorum ſuper dulce uinum. Villin.

De Carbunculo Plinius libro. 37.cap.7. Albert. libro secundo. Mineral. tract. 2. cap. 3. Isidorus libro 16. ca. 15. Bartho. Anglicus libro. 16.

Ardentes gem.] Non solum ardentes. Quippe Carbunculus lapis omnium preciosissimus est, ut etiam charissimus, quem ad alios lapides, sicut aurum ad cætera metalla, se habere testatur Albertus. Carbunculum dicit Aristo. sigillum, gnomônem, & regulam gemmarum, qui omnibus lapidibus suam imprimere possit figuram, quum nullus sibi pressura noceat.

Troglodytarum regiõe] Trogodytæ habitant in finibus Aphricæ ultra Aethiopiam, qui ueIociores sunt equis, & in cauernis habitantes, carnibus serpentum uiuunt, de his. Plin. lib. 5. ca. 5. Strabo. lib. 11.

Ter trinæ tresq;] Id est duodecim. Inter gemmas quæ rubro colore sunt & pellucent, Carbunculi principatum tenent. A similitudine ignium, aut q̄ ignẽ nõ timeant, appellati. Vnde à quibusdam Apyroti uocantur, ait Plin. Sed optimos Carbunculos dicit idem Amethystizontas, hoc est quorũ extremus igniculus in Amethysti uiolam exit. Hinc proximos illis Syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Carchedonij minores sunt & nigrioris aspectus, quibus signandis cæris uti solemus, sed tamen Sapphiros & Iaspides & dignitate & precio uincũt. Scimus quidem uarias apud scriptores de huius generibus opiniones relatas, nam Marbodęus hic duodecim memorat, Euax undecim, Pli. etiã plura. In lib. de natu. rerum saltem tria inuenio, sed operę precium esse non uidetur, multis expedire negotium, cum paucis sufficiat, præsertim cum hoc Carthaceum mare omnibus nauigaudũ pateat, apud Plin. li. 37. ca. 7. & apud alios. ¶ Sunt Carbũculi utriusq; sexus, Mares excitatius fulgẽt, fœminæ pinguiores sunt & crassius nitẽt. Sed difficilius est nihil, q̃ discernere ueros à falsis, quoniã magna est in eis occasio artis. Aliquãdo

etenim

etenim subijciunt eis mangones fundamenta per quæ luceant & exoticum colorem accipiant: adulterantur & uitro, quo ueris sint simillimi. Aiunt & ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos, quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Sed cote deprahunduntur sicut aliæ gēmæ factitiæ, autor est Plin. ¶ Sculpturis] Sculpturis resistit: si uero sculptus fuerit dum signa in cērā imprimit, quasi quodā animali morsu partē cērę secū tollit, dicit Isido. li, 16. ca. 13.

Lyncurium 26.

VErtitur in lapidē, q̊d stillat ab inguine Lyncis:
Lyncurium uocitāt, lapis est tamē hic p̄ciosus:
Nam credunt ipsas hoc præsentiscere lynces,
Quæ mox egestum properant operire liquorē:
Dum superaccumulant congestæ pondus harenę,
Scilicet inuidia, ne nostros cedat in usus.
Electro similem Theophrastus habere colorem
Hunc ait, & simili paleas adducere pacto:
Affirmans ipsum stomachi placare dolorem
Ictericis etiam priscum reparare † colorem, † fuigorem
Et perturbati compescere reumata uentris.

Alardus Aemstel.

Vertitur in lapidem] Plinius lib. 8. cap. 36. Lyncū humor ita redditus, ubi gignuntur, glaciatur, arescit ue in gēmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, Lyncurium uocatas, atque ob id succino à plerisque ita generari prodito. Nouere hoc sciuntque lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa. Idem lib. 37. cap. 3. Lyncurium tamen gēmam esse contendunt, fieri aūt ex urina quidem lyncis sed egesta terra, protinus bestia operiente, quoniā inuideat hominum usui. ¶ Scilicet inuidia ne nostros] Aristoteles in lib. de admirādis in nr̄a ca, 66. Et Lynces quoque quod emingunt, obtegere harenis ferūt, cū uideantur intelligere, id ab hominibus quæri ad priua

tam utilitatem,& potissimam ad informandas imagi nes,decorandosq́ sculpturis anulos. Ouidius item 15. Meta. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, E quibus ut memorant quicquid uesica remisit, Vertitur in lapides,& congelat aëre tacto, ¶Theophrastus habere]Plinius lib.37.cap.3. Quod Diocles quidem & Theophrastꝰ credidit,ego falsum id totum arbitror, nec uisam in æuo nostro gemmã ullam ea appellatione,& quod de medicina simul proditur,calculos uesicæ eo poto elidi,& morbo regio occurri, si ex uino bibatur,aut si portetur. Dioscorides libro secundo,cap. 63. Lyncis urina quam Lyncurium dicunt, creditur eiecta statim lapidescere,sed falso,eamq́ ob causam inanem & inutilem habet historiam:Est enim Lyncurion,quod à quibusdam electrum dicitur, cognomento pterygophoron, quod est plumas trahens: id in aqua positũ stomacho & flueti aluo illud accõmodatũ est. Iam uerò q̄ Plinius neget suo æuo ullum uisum fuisse Lyncurium,non satis est causę (quod pace tanti uiri dixerim) cur hodieq́ prorsus aut non sint,aut certe olim fuerint Lyncurij:& proinde inanem esse operã omnem, naturas lapidum perquisitius inuestigandi. Quandoqnidem abunde satis constet ex Exodo, Lyncurium τῷ λογίῳ, hoc est rationali pontificis intertextum, tertium angulorum ordinem sibi uendicasse. Præterea apud Ezechielem, Præter alios lapides,& hunc quoq́ legimus in Diademate principis Tyri repositum. Ad extremum in Apocalypsi Ioannis inter illos refertur,de quibus cælestis extruitur Hierusalem.

Ictericis etiam priscum] ἰκτερικία, Ictericia, latinis arquatus,& morbꝰ regius ex obstructiõe hepatis,& debilitate splenis obotrus. Nomen ipsum ab ἰκτέρου auicula habet,quam quidam miluium interpretãtur, dictumq́ inde morbum, quod flaua bile oculi suffusi, miluinis similes fiant:alij galbulam uel galbulum, ut Pli-

Plin. per icteron intelligunt. Est aũt & ictericiæ speci es altera, q̃ nigram uocant. Morbus is populis septen- trionalibus ualde notus ẽ, ꝑpter malos cibos (ut puto) & frigus ingẽs, corporis, & maxime faciei colorẽ in nigrorẽ cõmutans, adeò uehemẽter corpus afficiens, ut nõ solũ dẽtes labefactati excidant, uerũ mẽbra soli- da à corpore ueluti mortuo ꝓcidãt, à qbusdã ꝑiecẽt. Lege Pli. li. 30. ca. 3. à Cor. Celso aurigo dr̃, qm̃ etiam dæmoniacus atq; comitabilis dr̃, ut testis ẽ Acrõ in Po ẽtica Horatij. Samonic⁹. Regi⁹ ẽ uero signat⁹ noĩe mor b⁹, Mollit hic qm̃ celsa curat in aula. ¶ Rheumata uẽ- tris] Rheuma uel rheumatism⁹ dr̃ eruptio siue fluxus ἀπὸ τ̃ ῥέω. i. fluio. Pli. li. 28. ca. 8. Elephanti sanguis ꝑci- puè maris, fluxiões oẽs, q̃s Rheumatismos uocãt, sistit. 44

De Lyncurio Alber. li. 2. ca. 10. Mineraliũ, ubi scri- ptũ ẽ Lygurius. Et idẽ de aĩalibus, li. 22. Solinus ca. 8. Pli. li. 37. ca. 2. & 3. & li. 8. ca. 38. ¶ Lyncuri⁹] Lynx, a- nimal ꝑspicax est oculis, ita ut scdm poëticas fabulas, corpora solida penetret: linguã habet serpẽtinã, quam ultra modũ extẽdit: collũ circũagit, & lupo lõgior ẽ. De urina eius dicit nasci lapis Lyncurius, sed inuidere homini fert, adeò ut urinã sub harenis abscõdat. Hæc Albert. de nat. anim. li. 22. Cõsinia sunt apud Pli. li. 8. cap: 38. Et lib. 11. ca. 47. ¶ Ab inguine] quod est à pu- dendis. Et hoc mõ dixit Horatius Sermon. 1. li. Saty. 8. Fures dextra coërcet, Obscœnoq; ruber porrect⁹ ab inguine palus. ¶ Electro similem] Electri color quis sit, habes in cap. Chrysolectros. 18. Pictor. Villing.

Paleas adducere] Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed aëris etiam ac ferri laminas, quod Di ocles & Theophrastus credit, testante Plinio.

Ictericis priscũ] Icterus, morbus, cum per totum corpus bilis suffunditur, quæ interdum nigra, inter- dum flaua est. Dictus autem ab Ictero aue, quam gal- gulum dicimus, aliquando ficedulam, crocei coloris.

Hic

Hic & regius morbus à Plin. dictus lib. 37. capite 10. quod mulso, potionis genere in delitijs regum habito, cu raretur, inquit Varro: Et aurugo à colore auri, quia ci trinum efficit hominem. Et aliquando Arquatus, quod stringat humana corpora, ut in arcū ducat, de his mul ta Angli. libro septimo. ¶ Reuma quilibet fluxus est: talis, fuit causa accelerationis mortis Manassę, ut est scriptum Iudith octauo. cap. Reumatismum Barpth. Anglicus describit libro septimo. Eiusq́ meminit Pli nius libro 22. cap. 18. ¶ Hic lapis Lyncurius, frigidę & siccæ cōplexionis est, rotundus, ualet prę cipuè uul neratis & à uulnere ferrum extrahit, Aristo.

Aëtites, 27.

INter præcipuos lapides numeratur Aetites,
Quem petit extremis orbis Iouis ales ab oris,
Custodem nidi, defensoremq́ futurum,
Quo ualeat pullis dubios auertere casus.
Continet hic alium prægnantis more lapillum.
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne uel abortiuum faciant, partuúe laborent,
Appensus leuo solito de more lacerto.
Confert prætereà gestanti sobrietatē,
Auget diuitias, & amari cogit habentem,
Victoremq́ facit, populiq́ fauoribus ornat,
Incolumes pueros dat uiuere, siue puellas.
Atq́ caducorum fertur † cohibere ruinas.
Si quis suspectus tibi sit de fraude ueneni,
Tuq́ probare uelis sua num sit iniqua uoluntas,
Participem mensæ, quem formidas adhibeto,
Pulmento posito, cui sit submissus Aetites.
Si fraus corde subest, tentans glutire nequibit:
Si tuleris lapidem, cupidè gustata uorabit.
Puniceum lapis hic memoratur habere colorem,
Oceaniq́ latens in littoribus reperitur,
Aut aquilæ nidis, aut Persarum regione,

† prohibeere uel sedare.

Quem

Quem gemini, Pollux Castorq́ꝫ tulisse feruntur. 47

Inter præcipuos] Plinius lib. 36. capite 21. & 50. capite 13. Solinus cap. 50. Hunc Aëtitem Torastres p̄fert omnibus, maximamq́ꝫ illi tribuit potestatem: inuenitur autem in nidis aquilæ, aut in litoribus Oceani. ¶ Numeratur Ethites] Sic in aliis codicibus erat, ut ab Alberto etiam nuncupatur Etites: sed utrunque æquè deprauatum est, quanq̄ ratio carminls non pati atur, tamen legendum est Aëtites ab aquila, quā Græci ἀετὸν uocitant, quod in aquilarum nidis reperiatur. Plinius 37. cap. Aëtites à colore aquile candicāte cauda. ¶ Quem petit extremis] Philostratus 2. uitæ Apollonii. Aues quoqꝫ, inquit, quis non uideat pullorū causa multa facientes? uelut aquilas ac Ciconias, quæ nunquā nidos extruunt, quin lapides illis imponant, hæc quidem à se aquilinum uocatum, illa uerò lychnitem appellatum: propterea ꝙ facem adhibent, ut oua fœtum producant, & serpentes nidis non appropinquent. D. Hieronymus lib. 18. commenta. in Esaiam, cap. 66. Aiunt qni de animantium scripsere naturis, omnium quidem bestiarum, & iumentorum, & pecudum, auimq́ꝫ ingenitum esse in filios pullosq́ꝫ affectū sed maximum esse amorem aquilorum, quæ in excelsis & in accessis locis nidos collocāt, ne colnber fœtus uiolet, amethystem quoqꝫ inter pullos cuius lepidem reperir, quo omnia uenena superentur. Hæc ille. Demiror ego qua nam incuria acciderit, ut in omnibus exemplaribus & olim, & recens excusis, hoc loco subdititia uox. ¶ Repserit Camethystes, cum mea quieem sententia rectius quadraret aetites. ¶ Iouis ales] Aemulatus est locum qui est apud Vergilium lib. Aenei. 1. Aetherea quos lapsa plaga Iouis ales aperto Turbabat cælo. ¶ Continet hic alium] Lege Dioscoridem. Aëtites lapis, inquit, ceu prænans, intusq́ꝫuelut in aluo alterum lapidem habens, sonum, si qnatias, remittit.

Alardus Aemstel.

Pli

Plinius lib. 10. cap. 3. Inædificatur nido lapis aëtites, quem alij dixere Gagatē, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans, intus cum quatias, alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Idem libro 30. capite decimotertio. Lapis aëtites in aqlæ repert⁹ nido, custodit partus contra omnes abortuū insidias.

Prægnantibus auxiliari] Rhennius. Hic est aëtites sonitum cui spiritus addit. Arcanum crepitans prægnantibus utilis ægris. Erasmus in adag. Scarabeus aquilam. Est gemma cum primis nobilis, quam ab aquilæ nomine Græci uocant aëtiten: non dissimilis est ouo, sexu quoq; distinguitur. Nam in fœmina fœtum inclusum inuenias, pulli propemodum specie. Mira uis ad eliciendum partum. Quamobrem hodieq; parturiētib⁹ admouetur, quò partum acceleret. Hui⁹ itaque generis par aquila solet in nido suo parere, alioqui nunquā positura oua, aut certe non exclusura pullos. ¶ Sua si sit iniqua] Videtur si positū pro an, quo pacto & Græci utuntur aliquoties εἰ. Cicero in oratore suo libro secūdo, si pro an dixit imitatus Grecos, apud quos εἰ bifariam significat. ¶ Quem gemini Pollux] Fuerunt filij Tyndari & Ledæ ac Helenæ fratres Castor equorum domitor, Pollux uero pugil. Ouidius libro fastorum quinto. Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil. Homerus Odysseæ λ. τοὺς ἄμφω ζωοὺς κατέχει φυσίζοος αἶα. Vergilius: Si fratrem Pollux alterna morte redemit. Leda grauida ex Ioue in cygnum conuerso ouum peperit, unde gemini prognati Castor & Pollux. Pictor. Villin.

De Aëtite Plin. lib. 37. cap. 11. Isido. lib. 16. cap. 4. Et iterum Plinius lib. 10. capite tertio. Solin. cap. 50. Diodo. lib. 5. cap. 148. Serapio. cap. 402. Albert. libro secundo. cap. 5. ubi male scriptum reperies Etices.

Aëtites à colore aquilę cādicante cauda, iuxta Pli. lib.

lib. 37. capite undecimo. Nam ἀετὸς aquila sonat, unde à quibusdam, teste Alber, & Aquileus dicitur, alij dixere Gagatem, ut asserit Plin. libro decimo capite 3. ¶ Iouis ales] E uolucribus, sola aquila fulmen nō sentit, unde armigeram Iouis, consuetudo iudicauit, & sic Iouis alitem: cuius rei testimonio est Plin. libro secundo, capite 55. & libro 3. cap. 10. & cap. 5. Possum q̄q; Luciani poëticum huc applicare, qui sub forma aquilæ Iouem ab Ida Ganymedem rapuisse scribit: unde, quia ipse in aquilam pater deorum atq; hominum sese formauit, facile crediderim, hāc uolucrem Ioui in delitijs & sacram fuisse. ¶ Auertere casus] Albertus dubitare uidetur cur hanc gemmam in nido habeant aquilæ: Hic autem habes rationem spectatam utcunq;. præsertim cum tantæ uirtutis sit habitus Aëtites. Non tamen latet nos, alios alia adducere: ut quædam apud Albertum, q͞ habeant hunc ad mitigandum calorem ouorum, aut corporis aquilæ, ne oua nimis calefiant: Alium q͞ conferat ad formatiōem, & ad futurum habitum pullorum. Sed nostri instituti non est, cuiusq; rei singulorum autorum, ostendere causas. ¶ Abortiuum] Abortus causas plurimas in septimo libro, cap. septimo. Plin. enumerat, mulieribus obseruandas, quarum una est, inquit, à lucernarum odor extinctu.

More prægnantis] Est lapis iste p̄gnans: intus, cum quatias, alio uelut in utero sonante, Plinio autore.

Leuo lacerto] Et cruribus alligatus prægnantis, maturat partū, scribit Isidorus. ¶ Aëtitis quatuor genera Plin. lib. 37. capite 21. inueniri ait, Marem & fœminam. Vnum nāq; aëtitem in Africa nascentem, pusillum & mollem, intra se ac ueluti in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsum fricabilem, quem fœminei sexus putant: Marem uerò, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem: aut subrutilum, in aluo habentenm durum lapidem.

Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa na-scentibus similis: amplior tamen ac dilatatus, cæteris enim globosa facies: habet in aluo harenam iocũdam & lapillos, ipse tamen mollis ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Raphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Rhaphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac Leucadem. His eleuauit fidem Plinius testimonio libro 36. cap. 21.

Selenites. 28.

† Nec NEcq; Selenitem fas est omnino † silere
† tacere Qui uelut herba uirens, & Iaspidis æmula gemma,
† Quæ Lunares motus, & menstrua tempora seruat:
Crescit enim luna crescente, minorq́; minuta
Efficitur, tanq̃ cœlestibus anxia damnis.
Idcircò sanctus lapis à plerisq; uocatur.
Dicitur esse potens ad amorem conciliandum,
Languentes etiam, Phthisicosq́; iuuare putatur.
Toto gestatus crescentis tempore lunæ
Nec minus & toto per decrementa fluentis,
Effectus miros, & commoda plurima præstat.
Hanc autem gemmam memorant in perside nasci.

Alardus Aemstel.

Nec Selenitem] Primam corripit. Verg. 3. Aeneid. Teq́; datis linquo uentis palmosa Selinis. & Silius. Audax Hybla fauis, palmis quoq; onusta Selinis. Rhennius. Atq; Selenites lunaris imagine lucis. Quod dec' & minuit proprij splendoris & auget. Proinde libens legerim. Necq; Selenitem. σελήνη lunam significat. Vnde Arcades, qui uolũt mortalium omnium antiquissimi uideri, προσέληνοι dicuntur, tãquam antiquiores ipsa luna. Huic lapidi à luna nomen inditum est, quæ Græce σεληναῖα καὶ σελήνη dicitur: σέλας uerò siue σελέας iubar atque splendor. Perinde igitur sonat, ac si lunæ iubar & splendorem dicas. Augustinus 21. de ciuitat. cap. 5. In

eadem

eadem Perside aiunt gigni etiam lapidem Selenitem, cuius interiorem candorem cum luna crescere atque deficere. ¶Lunares motus]Plinius libro 37. capite 10. & Solinus capite 50. ¶Phthisicosque iuuare]φθίσις, Phthisis consumptio membrorum spiritus ac solidorum etiam, Latini tabem uocant, Græci etiam φθονήν. Ptysis πτύσις uero frequenter accidere solet in morbis thoracis. Et est expuitio puris cum tussi uehementi. Proinde in dubium uocor phthisicosque an ptysicosque legendum sit. Liberũ per me erit cuique sequi quod uelit. Ptysis dicitur sputum, Phthisis uerò exhulceratio pulmonis appellatur, cum tabe & extenuatione totius corporis, ac sanguinis excreatione: ἀπὸ φθίνειν, quod est tabescere consumique: unde Pthisici. ¶Effectus miros] Illud mirum quod eò arbores fertiles fieri uidentur, si uinctum eum contineant. ¶Et commoda plurima pstat]Quæ compendio perstringit Dioscorides.

De Selenite Dioscorides libro 5. Pli. lib. 37. ca. 10. Auicennæ lapis lunæ dicitur libro secundo, cap. 412. Solinus cap. 50. Albert. libro secundo capite 17. Pictor Villing.

Selenites, quia imaginem lunæ habet, sic uocatur, σελήνη enim lunam significat latine, uide Plinium libro 37. capite decimo. ¶Velut herba uirens] Ex candido transflucet melleo fulgore. Plinius.

Menstrua tempora]Hoc est, quę sunt mensis unius. quia luna octo & uiginti propè diebus, totius Zodiaci ambitum conficit, qui mensem integrum faciunt, Macrobius in som. Scipion. libro primo. A mense autẽ deducitur adiectiuum menstruus, ut menstruum opus quod est opus unius mensis, Perottus.

Phthisis est consumptio naturalis in humore corporis ex ulcere pulmonis proueniens: fit aliquãdo ex rheumate à capite distillante in pulmonem, quẽ repercutit, & repercutiẽdo cauat, & hulcerat. Aliquando ex nimia pulmonis siccitate: nonnunquam ex sanguine:

ctum in pulmone rumpitur uena, & eius fluxus in saniem conuertitur. Barpth. Anglicus.

Commoda plu. præstat] Nam qui portat eum, fertur habere præscientiam quandam futurorum, si sub lingua portetur, præcipue prima Luna & decimo existente, sic scribit Albertus. At Vincentius in spec. natu. ait: Ista duo uocabula gemmarum Chelonites & Selenites uidentur confundi, & unum loco alterius sumi, uitioq́ue scriptorum corrūpi. Nam eadem ex parte hic dicūtur de Selenite q̄ superius dicta sunt de Chelonite.

Gagatromeus 29.

AT diuersicolor, quem dicunt Gagatromeum,
Pelli capreoli similis lapis esse refertur:
Quem qui gestarit dux pugnaturus in hostem,
Hostem depulsum terraq́ue mariq́ue fugabit.
Istius Alcides ope multa pericula uicit,
Succubuit, quoties lapidem non sustulit istum.

Alardus Aemstel.

Hostem depulsum] ἀναδίπλωσις est. [Istius Alcides] Hercules dictus est Ἀλκείδης ab auo Alceo, Amphytrionis patre. Martialis lib. 4. Trux erat Alcides, sed Hylā spectare licebat. Pictor. Villing.

De hoc lapide Albert. libro 2. Tract. 2. cap. 7. Sed Gagatronica habet Siluat. Pandect. cap. 424.

Dicit Auicenna, q̄ uictores reddat se gestantes, & hoc expertum sit in Alchite priucipe quodam: qui cū secum habuerit hunc lapidē, uicerit domi forisq́ue: quādo uerò caruerit, hostibus succubuisse compertum sit.

Pelli capreoli] Capræ syluestres sunt, unde capreoli dicti. Verg. Capreoli sparsis etiā nūc pellibus albo.

Pugnaturus in hostem, Hostem depulsum &c.] Figuram orationis nota, Anadiplosim, id est, reduplicationem, quæ summus carminis est ornatus, si non crebro intercurrat. De hac Cicero ad Heren. 4. lib.

Ceramius 30.

VEntorum rabiē cum turbidus æstuat aër,
Cum tonat horrēdū, cū fulgurat igneus æther,
Nubibus elisus cœlo cadit ille lapillus.
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen:
Illis quippe locis, quos constat fulmine tactos,
Iste lapis tantum reperiri posse putatur,
Vnde κεραύνιος est Græco sermone uocatus:
Nam quod nos fulmen, Græci dixere κεραυνόν.
Qui caste gerit hunc à fulmine non ferietur,
Nec domus aut uillæ, quibus affuerit lapis ille:
Sed neq; nauigio per flumina uel mare uectus,
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur:
Ad causas etiam, uincendaq; prælia prodest,
Et dulces somnos, & dulcia somnia præstat.
Huic binæ dantur species, totidemq; colores,
Crystallo similem Carinaria mittere fertur,
Cæruleo tamen infectum rutiloq; colore:
Mittit & Hispanus, regione manens Lusitana
Flammas spernentē similemq; colore Pyropo.

Alardus Acmstel.

Ventorum rabie] De hac uentorum rabie, turbineq; Homer⁹ Iliad. 2. 13. & 14. Sili⁹ lib. 15. Et uaga late Per subitum moto strepuere tonitrua mundo. Valerius Flaccus lib. 1. Vasto pariter ruit igneus ęther Cū tonitru. Iuueñ. 5. Fremeret sęua cum grandine uernus Iuppiter, & multo stillaret penula nimbo. Politianus Tonitruq; coruscat Horrisono. ¶ Cuius apud Græ.] Pli. cap. 9. 37. Quoniam non aliubi inueniatur, quam in loco fulmine icto, unde & nomen habet. κεραυνὸς em̄ Græcè, Latine fnlmen dicitur. ¶ Græci dixere κεραυνόν] Hinc est illud prouerbiale Homericum, χαλεπὸς δὲ Διὸς μεγάλοιο κεραυνός. i. molestum est uero magni Iouis fulmē Albertus 2. Mineralium, ut fere omnia lapidum uocabula, perperam more suo eraurū siue Coronū nominat. ¶ Nec dom⁹ aut uillę] ἀμφιόπλωτον est siue παρόμινον

Quale est illud Propertij li. 3. Lydus Dulichio nō di-
stat Cresus ab Iro. ¶ Turbi. merge] ὁμοιοτέλευτον. ¶ Cry-
stallo similē Germania] Quanq̃ & Alber. hāc sequut⁹
lectionē fortasse constanter affirmet, et Ceraunia re-
periri in Germania, tamen ex Plinio satis apparet esse
legendum, Crystallo similem Carmania. Est, inquit
Plinius, inter candidas, & quæ Ceraunia uocatur, ful-
gorem siderū rapiens, ipsa Crystallina splendoris cæ-
rulei in Carmania nascens. Vide Plinium libro sexto
cap. 23. Illud obiter adijciendum, Ceraunia mōtes es-
Epyri, separantes Ionium mare ab Adriatico, qui cre-
bro fulmine infestantur. Claudianus. Ignea fulmineis
legêre Ceraunia Nymphę. Rhennius: Cū tollunt mō-
tes excelsa Ceraunia. Statius libro 10. Thebai. Quali-
ter aut Malæa, aut alta Ceraunia supra Cessantes in
nube sedent, nigrisq; leguntur Collibus, & subitæ sa-
liunt in uela procellę. Ouidius: Cum poterā recto trā-
sire Ceraunia uelo. Silius libro octauo: Terruerūt pa-
uidos accensa Ceraunia nautas. ¶ Regione manens
Lusitana] Solinus cap. 36. Lusitanum littus pollet ge-
ma Ceraunia plurimum, quā etiam Indicis præferun-
Huius Cerauniç color est è Pyropo, qualitas igni pro-
batur, quem si sine detrimento sui perferat, aduersus
uim fulgurum creditur opitulari. Plinius lib. 4. ca. 21.

Pictor. De Ceuraunea Plin. lib. 37. cap. 9. Albert. li. 2. ca. 3.
Villing. ubi perperam scriptum est Ceraur⁹. Anglicus Ceran-
us scribit lib. 16. Corauius habet Siluat. cap. 404.

Nubibus illisis] Si in nube luctatur flatus aut ua-
por, tonitrua ędũtur: si erumpat ardens, fulmina: si
longiore tractu nitatur, fulgetra: ijs finditur nubes, il-
lis perumpitur, Plin. autor est. 2. lib. & tunc demum
cadit ille lapillus. ¶ Turbidus & horrendum] Loco
aduerbiorum posuit nomina, & hoc poëtice. ¶ Cuius
apud Græcos] Non alibi quàm in loco fulminis, ictu
proximo inuenit Ceraunius. Græca enī lingua κεραυνὸς
fulmen

fulmen dicitur. ¶ Igneus æther] Igneus, latinum æther est epitheton, sed græce dicunt ἔμπυρος, quod sonat etiam ignitus. ¶ A fulmine non ferietur.] Et eius fortis est Laurus, si Pliu. credimus libro 2. cap. 55. arbor Apollini, qui est fulminifer sacra, unde eleganter Lippius Poëta suæ ætatis primus:

Missa triumphalē non tangunt fulmina laurum.
Cingant belligeri tempora læta duces.

Nec domus] Quia finis & medium conueniunt carminis, leoninum dicetur. Si cui aurium sit iudicium, facile notat sonum, non lepidum admodum auditu.

Germania] Plinius habet Carmania libr. 37. ca, 9. quæ est regio orientalis prope Indiam & mare rubrū, Eius meminit Strabo lib. 3. ¶ Cœruleo] Cœruleo id est cæsio, quasi cœluleo: nam cœruleum mare dicitur à cæli colore, quem græci nominãt γλαυκός à noctua, cui talis est color, ait Sipontinus. ¶ Pyropo] rubenti, ut splendescit qualitas ignis. ¶ Rutiloq; colore] Si in die ciciderit, habet fulgorem sydereum, teste Isidoro.

Sotacus tradit apud Plini. libro 37. cap. 9. Ceraunеas aliquot esse securibus similes, ut his liceat urbes expugnare & classes, easq; Betulos uocari. Aliquot item rotundas Ceraunеas nominatas, quibus nulla uirtus adscribitur. Isidorus tamen, eiusdem operationis utranq; gemmam participem testatur.

Heliotropia 31.

EX re nomen habens est Heliotropia gemma,
Quæ solis radijs in aqua subiecta batillo,
Sanguineum reddit mutato lumine solem,
Eclipsimq; nouam terris effundere cogit.
Deniq; post modicum uas ebullire uidebis,
A spergiq; foras subitæ scaturiginis imbrem:
Vt fit, cum nimbos distillar turbidus aër.
Se quoq; gestanti dat plurima uaticinari:
Imbres de cœlo uocat astringitq; serenum,

† pdicere Atq; futnrarum quædam † prænoscere rerum,
Hosq; bonæ famę, qbus est data, laudibus ornat.
Seruat & incolumes producens tempora uitæ:
Sanguinis astringit fluxum, pellitq; uenena,
Nec falli poterit, lapidem qui gesserit istum.
Tot bona diuino data sunt huic munere gemmę,
Cui tamen amplior ijs concessa potentia fertur:
† iungatur Nam si † cingatur eiusdem nominis herba,
Carmine legitimo, uerboq; sacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis queæcunq; gerentem.
Hanc nūc Aethiopes, nūc Cyprus & Africa mittit,
Sanguinis aspersam guttis, similemq; Smaragdo.

Alardus Aemstelre. Ex re nomen habens est] Græci ἥλιον solem dicunt, τροπὴν mutationem cōuersationemue. Plinius ca. 10.37. Causa nominis, quoniam deiecta in uas aquæ, fulgorem solis accedētem percussu sanguineo mutat, & quæ sequuntur. Rhēnius: Hic lapis Heliotropius ē, qui nomine uero Dicitur, inuertit radios nam solis in unda, Si quis eum fusum labris immergat ahenis, Sanguineiq; rubens resplendet luce coloris, Purior ac sole renitet nudatus ab undis. Idem: Gemmaq; , quæ radios immitit candida solis. ¶ Subiecta parillo] Oēs quos uiderim codices habebant aut parillo, aut bacillo, aut patillo, aut Bathyllo, ceu uidearur fieri mentio de Bathyllo adolescente Samio, cuius meminit Apuleius libro secundo Floridorum. Iuuenalis Satyra 13. et Satyra 6. Horatius libro quarto Odarum. Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo Anacreonta. Verum ego uel omnibus refragantibus exemplaribus nō dubitem legere batillo, ut sit diminutiuum ἀπὸ τοῦ βάτος. i. cadus, uoce nulli nō nota: ut sit sensus, in aqua subiecta batillo. i. deiecta in uas aquæ. Nec me præterit, quod interpres Origenis Homelia in Leuiticū. 9. ex cap. 16. legit. Et sumet, inquit, plenum batillum carbonibus ignis de altari quod est contra dominum. τὸ πυρῖον Gręce est.

ce est,quod alij uertunt thuribulum. ¶Astringit fluxum] Eleganter admodum usus est astringit pro densat,cui contrarium est relexat Cicero de natura deorum. Eaq; tum astringitur,tum relaxatur.Ibidem .Quemadmodum enim reliquię cibi propellãtur, tum astringentibus se intestinis,tum relaxantibus,haud sanè difficile dictu est.Ouidius 9.Meta. Vtq; ferũt imbres gelidis concrescere uentis,Inde niues fieri, niuibus quoque mole rotatis Astringi,& spissa glomerari in grãdine corpus. ¶Eiusdem nominis herba] Plinius lib. 22.capite 21.Poëtę fabulantur Clycien Nympham in hanc herbã fuisse conuersam,quod à Sole,cuius amore tenebatur,fuerit derelicta.Attamẽ illa,suum , quãuis radice tenetur,Vertitur ad Solem,mutataq; seruat amorem. ¶Aphrica mittit] Albertus lib. Mimeralium secundo, eam non in Aphrica sed in India cõtra aliorum sententiam prodidit inueniri.

¶Vt Heliotropium circumagitur cum sole, & quocũq; se mouerit ille, eodem deflectit & hoc cacumen: Ita proceres aulici quòcunq; regis animus uergit,eò ꝓpendent omnes.Quemadmodum Heliotropium herba semper in eam spectat partem,qua sol est,& eo cõdito florem contrahit:Sic nonnulli ad regis om̃eis nutus obsecundant, & in quodcunq; uiderint illum esse propensum,in id feruntur & ipsi.

Pli.li.37.ca.10.Solin.ca.39.Alb.li.2.Trac.2.ca.5.ubi Eliotropia scripsit.Arist.in lap.Isid.16.Quæ solis] Hæc gẽma in obbã aq̃tilẽ uel in batillũ, hoc ẽ, in uasis aliq̃d gen⁹(nã Pli.uas habet,nõ batill⁹)posita,oppletũ lucida aq̃,radios solis mutat,&ex aẽris repcussione obumbrare uidetur radiorum solarium claritatem, & quendam inducere in aẽre sanguineum colorem,ac si sol ex interpositione corporis lunaris ad solem,eclipticas pati tenebras uideatur.Et ideo, quia ita uidetur solis posse mutare claritatem, Heliotropia,id ẽ, solis Pictor. Villing.

auerſo nuncupatur. Hæc Dioſcorid. ¶ Deniq; poſt modicum] Hic cum Ariſtotele loquitur poëta, qui Heliotropia, dicit, ſi ponatur ſuper aquam, euaporabit eam. Nam in nebulam reſolui ſcribit Vincentius, quæ poſt paululum, imbrem inducit: unde ſubiungit Marbodæus, Imbres de cœlo uocat &c. ¶ Atq; futurarum] Propter quod, templorum pontifices iſto lapide utebantur, & maxime in feſtis Idolorum, ſic Albert. 5. ca.

Diuino munere] Habetur in libro de natura rerũ, quòd omnibus gemmis à Deo inſita ſit natiua uirtus.

Eiuſdem nominis herbæ] Magorum impudentiæ uel manifeſtiſſimum, hoc quoq; eſt exemplum, quòd admixta herba eiuſdem nominis (aliter ſolſequium, uueguuart) Heliotropio, quibuſdã quoq; additis precationibus, gerentem conſpici negent, uide Plinl. lib. 37. cuius hæc fermè uerba ſunt. ¶ Aethiop. Cyprus & Aff.] Sed quoniam horum populorum, inſularum & regionum nomina, & ſitus, ferè omnibus ſunt obuia, libuit præterire hic. At quis color *Smaragdo*, uide literam *S*.

Hepheſtites ſiue Epiſthites. 32.

NAſcitur in bimari precioſior ære Corintho,
Dictus Hepheſtites, rutilãs lapis & rubicũdus:
Qui ſi feruenti fuerit cõiectus aheno,
Ignibus exultans prius, ilico ſiſtitur unda,
Frigida poſt modicum lapidis uirtute futura.
Fructibus à terræ uolucres arcere locuſtas,
Et nebulas ſteriles, & grandinis improba fertur
Verbera, nec turbo (quos protegit iſte) nocebit.
Ad ſolem poſitus, radios emittit & ignem,
Mirantes oculos perſtringens luce choruſca.
Accenſas idem compeſcit ſeditiones,
Et tutum ſeruat dubia ſub ſorte gerentem:
Pectore ſed memori fixum teneamus oportet.
Qua cor parte iacet, lapides hos eſſe gerendos.

Naſcitur

Nascitur in Bimari] Aemulatus est Horatium libro Carminum primo, Ode 7. Aut Ephesum, Bimarisúe Corinthi. Strabo libro 8. Solinus capite 7. Alardus Aemstel.

Qui si feruenti] Hic lapis in aquam feruentem missus, continuo tepidiorem eam, & si aliquantulum steterit ibi, omnem ardorem tollens, frigidam eam facit. Hũc cũ aliqs in manu dextra cõtra solem tenuerit, radios emittit, & ignem uomit, ità ut uidentes mirẽtur. Qui uero circa brachium sinistrum eum portauerit, omnes turbas contemnit. ¶Ignibus exultans] Nimis quã apposita apud Vergilium est similitudo lib. Aeneidos 7. Quæ cum nonnihil ad explicandas huius lapidis uires faciat, ad uerbum subijciam. Nam ueluti cũ flamma sonore Virgia suggeritur costis undantis aheni, Exultantq́ꝫ æstu latices, furit intus aquæ uis, Ferui dus atqꝫ altè spumis exuberat amnis, Nec iam se capit unda, uolat uapor ater ad auras. ¶Teneamus oportet] Peruenustus est loquendi modus omisso ut, in id genus orationibus. Cæsar in Commẽta. Iter cautè diligẽterq́ꝫ faciat præscribit. Cicero ad Atticum. Tribunum aliquem censeo adeant: à me istam exceptionem nunquam impetrabunt. Verg. libro Aeneidos 7. Dic in amicitiam coëant, & fœdera iungant. ¶Radios emittit & ignem] Vt quædam corpora lumen solis exceptum suo fulgore uicissim augent atqꝫ illustrant: Ita quidam aliorum fauore commendati, uicissim suis dotibus eos commẽdant. Vergilius libro Aeneidos 8.

Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia peruolitat late loca, iamq́ꝫ sub auras
Erigitur, summiq́ꝫ ferit laquearia tecti.

Pictor Villin.

De Hephest. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. ca. 5. sed Epistrites ibi legitur. Dioscorides quoqꝫ.

In Bimari Corintho] In Bimari Corintho ait, q̃-

 niã

niam Isthmos, Peloponesi promontorium, ubi sita est, ab altero latere Ionium, ab altero Aegeum mare habet, de quo etiam Solinus cap. 7. De Corintho scribit multa Strabo lib. 8. Hic imitatur Poëta Horatianum carmen, Ode. 7. primi libri,

Bimarisúe Corinthi Mœnia laudabunt alij.

Preciosior ære.] Ex antiqua gloria Corinthium laudatur æs, cuius sunt tria genera teste Plinio lib. 4. cap. 2. Candidum, quod ad nitorem quàm proxime argenti accedit. Alterum, in quo auri fuluus color cōspicitur. Tertium, in quo æqualis temperies omnium fit.

Dictus Hepesthit.] Hoc est lapis igneus, uel rutilās nam ignē emittit, ut Poëta fatetur. ¶ Sistitur unda.] Caussa huius rei alia esse nequit, nisi quòd frigidissimus est. Quapropter in aquā bullientem proiectus eius motum sistit: nam frigiditas suæ complexionis agere incipit, si testimonium accipimus Alberti.

Locustæ] Locustæ, à locis urendis uocitatæ, inquit Perottus, ob iacturam, quam messibus afferunt, tactu multa urentes. De his scribit Aristoteles de natura anima. libro. 5. cap. 17. & cap. 28. ¶ Sub dubia sorte] Si alea fortunæ iacta fuerit, præsens & efficax hic lapis est. Nam fortunam (quæ sæpius appellatur sors, & anceps quidem, ut Verg. in Choriambico suo ostendit) multum oppugnat: & ex dubia sorte in indubitatum, & felicem traducit euentum, si circa brachiū sinistrum portaueris, ait Dioscorides.

Hæmatites 33.

SVmpsit Hæmatites Grçcum de sanguine nomen,
Naturæ lapis humanæ seruire creatus,
Stiptica cui uirtus per multa probatur inesse:
Nam palpebrarum superillitus asperitatem,
Et uisus hebetes pulsa caligine sanat.
† Eius ramantis †Huius fragmento si glarea mixta sit oui,

Succo

Succo dilutus, quem punica mala remittunt,
In medicinali ueluti collyria cote,
Vel resolutus aqua iuuat hos, qui sanguinis ore
Spumas emittunt, & quæ linit ulcera †sanat. †curat
Potatus stringit patitur quem fœmina fluxum.
Carnes crescentes in uulnere pulueris huius
Vis premit, & uentrem redimet sine more fluentē.
Vino dilutus ueteri, bibitusq́ frequenter,
Serpentis morsum, uel quod fit ab aspide uulnus
Egregiè †sanat, resolutus aquis & inunctus: † curat
Mixtus melle potest oculos sanare dolentes.
Vesicæ lapidem bibitus dissoluere fertur.
Hic ferrugineo ruffouè colore notatur.
Africa mittit eum, sed & Aethiopes Arabesq́.

Alardus Aemstel.

Sumpsit Hęmatites] Contrà syllabæ rationē primam corripit, id quod satis liquet ex disticho quodā Gręcanico, quod extat in Cappadocas de sale immodico, quod in gratiā Ioānis nr̄i Valioleti Zelandi Canonici concionatoris Mittelburgensium latinitate donauimus. καππαδόκην ϖοτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεμ' ἀλλά καὶ αὐτὴ κάτθανε γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου .i. Noxia Cappadocem mordebat uipera salsum, Pestiferum gustans sanguinē, & ipsa perit. ¶Græcum de sanguine] αἷμα Gręcis sanguinem esse nemo non nescit. Plinius lib. 37. ca. 10. subindicat à sanguineo natiuo eius colore nomen inditum. Solinus capite quadragesimotertio.

Naturæ lapis humanæ] Rodolphus Agricola libro de Inuentione Dialectica primo, capite de adiacētibus. Vt in Magnete colorem quidem & figuram uidemus, uim qua ad se ferrū rapit, intellectu depręhēdimus: Sic in Hæmatite, sic in Smaragdo, alterius ruborē, alteri⁹ uirorē oculis est cognoscere: causam autē qua hic ĩpudicitiæ impatiēs est, ille sanguinē sistit, sola mēs p̄spexit. ¶Si glarea mixta sit oui] Glareā uocāt

terram

terram ſiccam & ſterilem, quæ reperitur in ripis fluuiorum, & littoribus maris. Vergi. Nam ieiuna quidē lincoſi glarea ruris. Gierony. in Hilarione. Arenis in ſaxa dureſcentibus aſperatur paulatimq́ue cohæreſcēs ſibi glarea perdit tactum, cum non perdit aſpectum. Idem alicubi. In terra aurum quæritur, & de fluuiorum alueis ſplendens glarea profertur. ¶Collyria] Collyria ἀπὸ τοῦ κολλούριον, quam uocem dictam putant ab his, qui trūcatam habent caudam, & hoc loco, ut in Apocalypſi, cap. 3. Phœmaci genus, Horatius: Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere. Sic dicimus uulgò: Imperiti medici ad omnes oculorum dolores uno utuntur collyrio. ¶Et potus ſtringit] An legendum? Potatus ſtringit. Plin. lib. 36. cap. 20. Siſtit pro fluuium mulierum potatus. ¶Africa mittit eam.] Plin. eodem, quem modo citaui lib. & cap. item.

Pictor. Villing.

De Hęmatite Plin. lib. 37. cap. 10. & li. 36. ca. 20. Soli. cap. 42. Galenus lib. 9. ſimplicium in cap. Sedeneg. Serapio aggregat. capite 421. Albertus lib. 2. cap. 5.

Hæmatites] Hæmatites inquit Platearius, quia Hæma ſanguis, tites ſiſtens dicitur: habet enim ſtringendi fluxum ſanguinis, uirtutem, Ein blut ſtein. Aliter ſanguis draconis, Auicenna. ¶Stiptica uirtus] Eſt conſtrictiua: nam ut hoc loco poëta ſcribit, & Alberto teſtante, ualet cōtra fluxum ueſicæ, uētris, menſtruorum, & hebetes oculos ex humida cauſſa confortat & ſanat. ¶Punica mala] Punici mali nouē genera ſunt: ex his, dulcia quæ apyrana alio nomine dicuntur, ſtomacho inutilia habentur: inflationes enim pariunt, dētes, gingiuasq́ue lædunt: Quæ uerò ſapore maxime uinoſo ſunt, paruum nucleum habentia, utiliora intelliguntur: nam aluum ſiſtunt. dicit, Plin. cuius uerba hæc ſunt lib. 23. cap. 6. Et horum ſuccum Poëta intelligit circa Carthaginem cognomen acceperunt: aliqui Granatum

natum appellaut,eodem dicente libro 13.cap.19.

Collyria] Medicamenta oculorum,collyria appellant:Cornelius autem Celsus,tam oculorum quàm fistularum,collyria uocat,ut apparet in 5.lib.suæ medicinę. ¶ Aspidis uulnus] Aspis, ut apud Isidorum inuenies lib.12.cap.4.anguis est morsu uenenato perniciosissimus.Eius diuersæ sunt species,dicit,ut est Hypnalis,qui somno necat: quem Cleopatra sibi apposuit, ut morti sic quasi somno satisfaceret,ut est Seps,& Hæmorrhois &c.Cum sentit incantatorem Aspis, qui eã carminibus euocet de cauerna, unam aurẽ in terram premit,alteram cauda obturat, & sic magicas uoces obaudiens,non exit,de his & Plinius lib.8.cap.23.

Vesicæ lapid.] Qui est durior & maior, ualde declinans ad albedinem:cum lapis renum sit læuior & minor,declinans in albedinem,sic Auicenna.

Affrica mittit] Hæmatitis genera quinq; , præter Magnetem,tradit Sotacus apud Piniũ. Ex his principatum Aethiopico dat,oculorum medicamẽtis utilissimo: Alterum uocari dicit Androdamanta, colore nigro,pondere & duritia insignem:& inde nomen traxisse,præcipueq; in Africa repertum. Ad se aut argentum,aut æs,ac ferrum trahere,sanguineum colorem reddere, & ad iecinoris uitia, præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit,duritia simili, uix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis Elatiten uocari dicit, quàm diu crudus sit, inutilem: coctum uerò utilem ambustis.Quinti generis Schistos,hęmorrhoidas reprimit. In totum autem Hæmatitas omnes,tritos in oleo trium drachmarum pondere, à ieiunis sumendos ad uitia sanguinis. Hæc ex libro 36.cap.20.

Abestos 34.

ARchadiæ lapidem tellus producit † Abeston — † Ebeston
Ferreus huic color est,naturæ mira potestas.

Nam

Nam ſemel accenſus conceptos detinet ignes,
Extinguiq; nequit, collucens perpete flamma.
† Ebeſton. Hinc & apud Græcos † Asbeſton dicitur inde,
Quòd ſemel accenſum, iam nonextinguere poſſes.

Alardus Aemſtel. Arcadiæ lapidem] Plinius libro 37. capite 10. Solinus capite 12. ¶ Tellus producit Ebeſton] Omnes quos uiderim codices ſic habebant, uerum uel omnib⁹ refragrantibus, non dubitem legere. Producit Asbeſtos. ¶ Hunc & apud Græcos Ebeſtō] Rurſus idē mēdi, cuius loco ſubſtituimus Asbeſtus. Rhēnius. Hic merulas perhibent albas, mirabile dictu: Hic naſci lapidem, qui tacto accēſus ab igni, Extingui nequeat, quē Graij nomine uero Asbeſtum memorant, ferri nitet ille colore. Illud notius, q̄ ſit pluribus inculcandum nomen lapidis huius ab effectu ſumptum, quod Græcis ἄσβεϛος dicitur, quaſi inextinguibilis, ἀπὸ τοῦ σβέω. κ(αὶ) ἀ τοῦ στηριτικοῦ. Copioſius iſtam rem prodidit D. Auguſtinus lib. 21. Ciuitatis diuinæ, cap. 5. Bernardus Homilia 2. de uirginibus. Asbeſtus lapis talis fertur naturæ, ut ſemel accenſus inextinguibiliter ardeat, igni lapide inhærente, nec tamen conſumente. Tali modo ignis ille ſulphureus inflammabit inimicos domini. Lege Plin. caput primum, libro 19. de lino Asbeſtino: & Strabonem in 10. de lapide Cariſtio. Huc refer, quod eſt apud Rhennium de Medica herba: In quorū terris quas Pōti profluit unda, Ignipotēs oleo commixto gignitur herba, Medica cui nomen, cuius compeſcere flammas Si quis aqua cupiat, plus ignem paſcit in illa: Pulueris hunc iactus potis eſt extinguere ſolus. Eodem ſpectant quæ Plinius libro 36. capite 19. narrat de Amianto lapide. Baſilius magnus ſermone primo de Ieiunio. Eſt enim natura corporis cuiuſdam, quod Amiantum uocāt, indomitus igni, in quo poſitum ardere q̄dem, & in carbonem uerti uidetur: Extractū uerò more aquæ ſplendens, purius longè atque prius erat, fulgen

gentiusq; fit. Talia autem trium puerorum corpora il lorum apud Babylonem.

Pictor. Villing.

De Abesto Plinius libro 37. capite 10. Asbestō habet. Solinus capite duodecimo. Albertus libro secundo. Mineral. tract. 2. capite primo. Isido. libro 16.

Abestos ab igne sortitus est nomen Abeston, eo q semel accensus nunquam extinguitur. Ex hoc lapide in Veneris quodam templo factum est candelabrum, in quo erat lucerna, sic ardēs, ut nulla tempestate, nullo imbre extingui posset, sic scribit Isidorus libro. 16. Hoc etiam ex natura lanuginis salamandræ quam cōmunē habet cum Apisto. Vnde pluma quoq; Salamandræ nomen accepit iste lapis, dicit Albertus.

Pęanites siue Pęantis. 35.

Gignitur in Macedum regione lapis Pæanites,
Fœminei sexus referens imitando labores,
Sed quibus ex causis dubium: nam tēpore certo
Concipit, & parit, & parientibus auxiliatur,
Vltima quas † urget dubij discriminis hora. † uexat

Gignitur in matrum] Et hic locus non uno modo fuit corruptus, alij codices habebant mateum, alij mitheum: Non succurrentibus exemplaribus, ità legendum arbitror. Gignitur in Macedum. Solinus cap. 12. Macedonia lapidem gignit, quem Pęantidē uocant, hunc eundem & concipere, & parere, & parturientib⁹ opitulari fama prodiga est. Plinius cap. 10. lib. ultimi Pæantides, inquit, quas quidam Gemonidas uocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederiq; parturientibus, & quæ his isthic similia sequuntur. ¶ Regione lapis Pæanites] Nec hic quoq; uersus satis legitima constat structura. Quid si ita mutes? Et Pæaniten lapidem Macedonia gignit. Rhennius: Concipit & parit hic naturę munere gēmā, Quā Pęanitē phibēt: pgnātibus ista, Auxiliū cōfert facilis releuamine partus.

Picto-

Pictor Villing.

De Peanite, Plinius libro. 37. cap. 10. qui Peantitē nominat, Solinus cap. 14. Anglicus lib. 19. Albert. li. secundo, capite 14. sed Peranites scribit.

Peanitē quidam Gemonidam appellitant, ait Plinius, & species ei est aquæ glaciatæ.

In Macedum regio.] In Macedonia iuxta monumentum Tyresiæ inuenitur. Plinius.

Sagda. 36.

Difficilis gemmas super omnes Sagda repertu,
Nunquam sciretur, nisi se daret inueniendam:
In medio siquidem † natus lapis iste profundo, † incautas.
Naues ui quadam petit è regione meantes,
Et prælabentis tabulis hærendo carinæ,
Ad portum † trahitur maris, ignaris data nautis. † uehitur
Est autem morsu tabulæ sic fixa tenaci,
Quod nequit abrasa ligni sine parte reuelli.
Huic prasius color est, regio Chaldaica tellus.

Alardus Aemstel.

Difficilis gemmas.] Plinius capite 10. lib. ultimi. Solinus capite 50. Cuius sententiam ut sæpè aliâs, ita & hic potissimum æmulatur Marbodæus. ¶ Prasin⁹ huic color est] Haud dubium est, quin legēdū sit, Huic prasius color est. i. uiridis, ἀπὸ τοῦ πρασίζω, quod significat uiresco. Sidonius Saphiratos. Flectit per prasium uitrum lapillos. Pictor Vil.

De Sagda Pli. li. 37. ca. 10. Solin. ca. 50. Alber. li. 2. ca. 17. sed pperā Sarda ibi legit. Vincent. li. 9. ca. 95.

Morsu tenaci] Sicut Magnes ad ferrum se habet, ita Sagda ad lignum. Alber. ¶ Prasinus color. i. uiridissimus, ut Siluat. Pādect. ca. 579. à colore foliorum porri. πράσον enim græcè, latine porrum. Ibidem:

Chaldaica tellus] Chaldęa est regio orientalis, quę & Babylonia dicitur, ab urbe Babylone, de hac Strabo Gęograph. libro decimosexto.

Medea

AST in Medorum regione lapis reperitur,
Quē † Medū uocitāt, mortis dator atque salutis. † Medeam
Nanque super cotem mulieris lacte solutus,
Quæ semel atque marem peperit persanat inunctus
Visu fraudatos multo iam tempore cæcos:
Cos medicinalis, uiridis solet esse coloris.
Lacte solutus ouis, semel atque marem parientis,
Expellit ueterem simili ratione podagram,
Et fessas reficit sub anhelo pectore fibras:
Hoc & nephritici sanescunt unguine renes,
Debet in argento mixtus uitroue reponi,
Ieiunoque dari, sic utile fit medicamen.
At resolutus aquis cotis sibi fragmine mixto,
Et porrectus ei tibi quem decreueris hostem,
Vt lauet inde suam, quasi pro medicamine frōtem,
Obducet miseros extincto lumine uultus:
Si potum dederis uomito pulmone peribit,
Hic totus niger est, sed non † est nigra potestas: † ingrata
Candida, dum prodest, dum lædit, nigra uocetur.

Alardus Aemstel.

Quem Medeam uocitant] Vergilius libro secūdo Georgicorum de malo medica. Flos apprime tenax, animas & olentia Medi Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis. Idem in eodem libro. Et gens illa quem sumptis non tarda pharetris Media fert tristes succos. Plinius libro 37. ca. 10. Medea nigra est à Medea illa fabulosa inuenta: habet uenas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem autem uini. Rhennius: Ad Nothon inclinant Medorum rura tenentes, Medea huic fugiens dederat cognomina terræ. Huic Medi uarios usus nouere ueneni, Quorum per multas spatiū diffunditur oras. Hæc generat Narcisliten oriente sub ipso, Qui lapis est fuscus. ¶Nanque super cotem mulieris] Hic lapis tritus in coctura medicinali cum lacte

mulieris, quæ semel puerum primo partu ædidit, & unctus, albugines oculorum curat, & omnem illorum dolorem, etiam si fuerit desperatus. ¶ Quos medicinalis] Mira uerborum portenta huc irrepserunt, nempe hos, quos & dos. Fortasse legendum est, Cos medicinalis. ¶ Hoc & Nephritici[νεφρῖτις, hoc est renum adfectus, aliquando ex innato lapide, aliquando ex apostemate, aut ulcere, dolor non dissimilis colico, cõtingit etiam ex eorũ imbecillitate tenuis sanies, ac quasi sanguinis mixtio. Sũt qui legant phrenetici, sed male. Est autem Phrenesis morbus lædens mentem, & ad insaniam furoremq́ deducens, & à cordis uitio nasci putatur. Serenus Samonicus. Ex cerebri uitio phrenesis furiosa mouetur, Amissasq́ refert frendens amentia uires. Iuuena. satyra 14. Quum furor haud dubi⁹, quum sit manifesta phrenesis. ¶ Et porrectus ei, tibi quem decreueris hostem] Simile quiddam refert Suetonius in uita Domitiani. Tempore quoq́ suspecti periculi appropinquante solicitior in dies, porticuum in quibus spatiari consueuerat, parietes Phengite lapide distinxit, è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret prouideret. ¶ Candida dum prodest] Hac gemma, sicut alijs rebus utimur, uel ad salutem, uel ad perniciem. Nam ut inquit Ouidius libro secundo Tristium: Igne quid utilius? si quis tamẽ urere tecta Comparat, audaces instruit igne manus. Eripit interdum, modo dat medicina salutem: Quemq́ iuuet monstrat, quæq́ sit herba nocens.

Pictor. Villin.

De Medo Dioscorides in proprio capite. Plini, lib. 37. capite 10. Albert. lib. 2. cap. 11.

Medus à regione Medorum ubi plures inueniuntur nomen habet, ut scribit Albertus. Plinius autem à Medęa fabulosa Mediam dicit uocari. De Media habes apud Strab. lib. 11. Isidor. autem Myrrhiten nomi

ant

nat,quia myrrhæ color est in eo. ¶Mortis dator atq; salut.]Est duplicis potentiæ Medius,bonæ scilicet & malæ. Nam tritus in coctura medicinali cũ lacte mulieris,quæ semel puerum primo partu ædidit, & unctus, albugines oculorum curat,& omnẽ illorum dolorem.Podagricos eodem modo,cum lacte ouis quæ semel genuit masculũ,curat.Verum si quis ex eo biberit,pulmonem euomet, Sic notauimus ex Dioscorid.

Veterem podagram]Quæ aliter nequit curari iuxta illud Ausonij:

Non est in medico semper reueletur ut ager,
Interdum docta plus ualet arte malum.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.

Nephretici dicuntur,quibus dolent renes.Nephritis enim passio renum est seu morb9,qui inter acutos numeratur,Vide L.Cœlium lib.2.cap.36. ¶Debet in argento]Hoc medicanem præparatum habeas in uase uitreo uel argenteo,iuxta Dioscor. ¶Cotis fragmine mixto]Et cotis alia uis est:nam fricatio illius prohibet augmentari mammillas puellarum ante tẽpus,& testiculos puerorum,quia infrigidat,sic Auicen.

Non nigra potestas] Id est,non mala & infelix ex toto,quia rite utentibus cõducit, Vide tamen Erasm. Chiliad.in prouer. Albus an ater sis nescio:ubi solito more quid albus , quid niger color significat, digito monstrat.

Chalazia 38.

Est quæ candorem fert grãdinis atq; figuram,
Ictibus omnimodis inuicta Chalazia gemma.
Eius naturæ uis tanta probatur,ut omni
Tempore frigida sit,nulloq; calescat ab igne.

Alardus Aemstel.

Est quæ candorem]Sumptumest nomẽ ἀπὸ τῆς χαλάζης. i.à grandine,q grandinis candorẽ figuramq; plu

rimum imitetur. Plin. lib. 37. ca. 11. Chalazias, inquit, grandinum & colorem & figuram habet, adamantinæ duriciæ, narrant etiã in ignẽ additę manere suũ frigus. Solin. cap. 44. Huc adde quod est apud Rhẽnium de fonte quopiam. Hæc regio fontem mirandæ concipit unde, Quem meritò ueteres dixerunt nomine sacrum: Nam gelidus superat cunctarum frigus aquarum, Accẽsasq; faces, si quis prope duxerit undam, Extinguit flammas, recipit sed rursus easdẽ, Admoueat dextra cum extinctam lampada fonti.

Pictor. Villing.

De Chalazia Plinius libro 37. cap. 11. Solinus. 50. Albertus lib 2. cap. 7. sed male ibidem Gelosia legitur.

Calescat nullo tempore] Est tantæ frigiditatis, ut ab igne uix uel nunquam calefieri possit. Caussa autẽ est, nimia pororum constrictio, quæ ignem ingredi non permittit, Albert. ¶ Hunc lapidem iram & luxuriam, & cæteras huiusmodi calidas passiones & desideria mitigare Albertus scribit.

Hexecontalithos 39.

HExecontalithos lapis ex re nomen adeptus,
Quod sexaginta modico gerit orbe colores:
Corporis exigui numero dispendia supplet.
Dum tot gemmarum fert gemmula sola decorẽ.
In Lybia lapis hic reperitur apud Troglodtyas.

Alardus Aemstel.

Hexecontalithos lapis ex re] Porrò is lapis ita dictus est, quod sexaginta gemmarum colores in se habeat. Græci enim ἑξήκοντα sexaginta, & λίθον lapidem dicunt. Plin. cap. 10. libri ultimi. Hexecontalithos, inquit, in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomẽ adoptauit. Reperitur in Troglodytica regiõe. Solin. capite quadragesimoquarto, sub calcem.

Pictor. Villing.

De Hexecon. Solinus capite 43. Plinius libr. 37. capite 10. Alber.

10. Albertus libro 2. cap. 5. Apud Anglicum Excolliceros ſcriptum, ſed perperàm.

Execonta, id eſt, ſexaginta, unde ſibi hoc nomen adoptauit, ſcribit Plin. 37. ¶ Troglodytarum regio quæ ſit, quæras. 11. capi. Carbuncu. Nocet, inquit Albertus uehementer neruis: propter quod etiam oculos hominis dicitur efficere tremulos.

Chelonites 40.

Indica teſtudo lapidem mittit Chelonitem,
Gratum, purpureo uarioq́ colore nitentem:
Quem ſi ſub lingua, loto quis geſſerit ore,
Poſſe magi credunt hunc diuinare futura,
Orto mane die ſextam duntaxat ad horam,
Tempore quod lunæ ſuccreſcere cernitur orbis.
Sed luna prima, lapidis prædicta poteſtas
Totius fertur ſpatio durare díei.
Quintæ poſt decimam concordant tēpora †lunæ: †primæ
At decrementi lunaris tempore toto
Ante diem tantum lapidi manet illa poteſtas.
Eſt etiam nulli lapis hic obnoxius igni.

Mittit Chelonitē] χελώνη Græce dicitur teſtudo: cū igitur ſcribatur per ω, oportuit antepenultimam eſſe productā. Vide in Chiliadibus. καὶ τὴν σοφίαν νικῶνται χελῶναι. ¶ Poſſe magi credunt] Plin. lib. 3. cap. 10. Chelonia oculus eſt Indicæ teſtudinis, uel portentoſiſſima magorum mendacijs. Alardus Aemſtel.

De Chelonite Pli. lib. 37. cap. 10. Albertus libro 2. cap. 3, ſed male ſcriptum eſt Celontes. Vincentius libro nono cap. 54. Silua. Pandect. cap. 402. Pictor. Villing.

Indica teſtudo] Teſtudines tantę magnitudinis Indicum mare emittit, ut ſingularum ſuperficies, habitabiles caſas integant, atq; inter inſulas rubri maris præcipue his nauigent cymbis: dentes nō habent, ſed dētium loco ſunt illis roſtri, ad margines acuti, ſuperna parte inferiorem clandente, pyxidum more: pariūt

ua,auium ouis ſimilia,ad centena numero: Educant fœtus annuo ſpatio. Plin.lib.9.cap.10. ¶Chelonites eſt teſtudo: ut autem in gallo eſt Alectoria,ſic Chelonites in teſtudine. Plin.tamen ait,ꝙ Chelonia ſit oculus indicæ teſtudinis,ſic enim uocat hanc gemmam.

Magi credunt] Quos Aegyptij prophetas,eos Latini ſapientes,Perſæ magos,Græci philoſophos, Indi gymnoſophiſtas,Aſſyrij Chaldæos dicunt,author eſt Strabo. ¶Prima luna] id eſt,luna ſilente,cum minime lucet uel cum eſt lunæ coitus:quem quidam interlunium uel nouilunium,quidam Neomenias dici uolunt,quando luna conuenit cum ſole,& in orbem circumacta. ¶Quintæ poſt] Et decima quinta dies concordat primæ nouilunij.

Praſius 41.

Conſpicuis Praſius gemmis ſolet annumerari,
Sed non eſt carus:contentus quippe decore,
Vtile nil affert:niſi quod uiret,& decet aurum.
Altera ſanguineis ſpecies eſt illita † uenis,
Tertia candidulis tribus eſt inſcripta ‡ lituris.

† guttis
‡ figuris

Alardus Aemſt.

Conſpicuis praſius] Huic lapidi atq; gemmæ inditum eſt nomen ἀπὸ τοῦ πρασοῦ.i.à porro,ſiue ἀπὸ τοῦ πρασίζω quod ſignificat uireſco. Viridis color maxime recreare oculos exiſtimatur. A uiriditate ſucci foliorũ porri, quæ ſumma eſt Praſius dicitur. Hinc ueſtis è uiridi lana praſina uocatur. Plaut⁹. Praſina,coccina, tyria, focale,ſoccos,monilia miſit. ¶Altera ſanguineis ſpecies.] Plinius libro 37.capite octauo. Viridantium & alia plura ſunt genera,uilioris eſt turbę praſius,cuius alterum genus ſanguine abhorret, tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt cãdidum. ¶Tribus eſt inſcripta lituris] Aliâs figuris. Plinius habet uirgulis. ¶Quod uiret & decet aurum] Vt gemmæ omnem prope decorem inde accipiũt,ꝙ auro intextæ natiuos colores rutilo

tilo illius fulgori permixtos, incredibili suauitate de se diffundunt: Ita summa ista & uere gemmea studia, Theologiæ dico, & iurisprudentiæ (medico enim sufficit puritas sermonis) horrida mihi esse uidentur & squalida, nisi aurea dicendi facultate uestiantur. Silius libro octauo: Et fuluo micat ignea gemma monili.

Pictor. Villin.

De Prasio Plinius libro 37. ca. cap. 8. Specul. nat. libr. nono. cap. 81. Albertus lib. 2. cap. 14.

Prasius colorem habet qualem prasion, hoc est, Marubium, unde tale nomen sortitur, Albertus. ¶ Expertum est quod confortat uisum, & quasdam Iaspidis, & quasdam Smaragdi habet operationes, sic Albertus.

Crystallus 42.

CRystallus glacies multos durata per annos,
Vt placuit doctis, qui sic scripsere, quibusdam,
Grandinis antiquæ frigus tenet atque colorem:
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Crystallum nasci, quas nec uis frigoris ulla,
Nec glacialis hyems, unquam uiolasse probatur.
Sed certum cunctis, nec stat dubitabile cuiquam,
Quod lapis hic soli subiectus concipit ignem,
Admotosque sibi solet † hic accendere fungos. † hinc
Hunc etiam quidam tritum cum melle propinant
Matribus, infantes quibus assignantur alendi,
Quo potu credunt implerier ubera lacte.

Alardus Aemstel.

Crystallus glacies] Græci κρύος frigus uel gelu dicunt, στέλλω contraho: atque ita Crystallus non nisi côcretum gelu esse dicitur. Est enim Crystallus aqua à niue solidius latiusque concreta, eam κρύσταλλον Græci appellant. Autor Aul. Gellius cap. 5. 11. Statius primo Syluarum: Raraque lôgæuis niuibus Crystalla gelari. Propertius libro quarto. Crystallusque tuas ornet aquosa manus. Claudianus. Qua frigoris arte Torpuit, & ma

duit prodigiosa silex. Idem: Actus honor, liquidi crescunt miracula saxi, Et cõseruatę plus meruistis aquę. Idem: Possedit glacies naturæ signa prioris, Quæ fit parte gelu, frigora parte negat. Soles lusit hyems imperfectoq; rigore, Nobilior meris gemma tumescit aquis. ¶ Multos durata p annos.] Augustinus in præfatione Psal. 147. Crystallus est indurata nix. Idem in tertia quinquagena, in Psalmum 146. Mittit Crystallum sicut buccellas. Creditur enim Crystallus durata per multos annos, & nonresoluta niue congelascere, ut resolutio non facilis sit. Niues præteritę hyemis facile dissoluit æstas adueniens: Non enim eis ad confirmandam duriciem accessit annositas, ubi autem niues multæ per annos multos super inuicem missæ fuerint, & copia sua uiolentiam æstatis euicerint, non æstatis unius, sed multarũ, præsertim in his terræ partibus, in quibus Aquilonia plaga, ubi nec æstate sol feruentissimus inuenitur, ipse diurna & annosa duricia reddit hãc speciem, quæ Crystallum dicitur. Idem ibidem: Crystallũ est nix glacie durata per multos annos, ità ut à sole uel igne facile dissolui non possit. D. Gregorius super primum Ezechie. Habet, inquit, aqua ex se fluiditatem, sed per frigoris uehemẽtiam in Crystalli conuertitur firmitatem: unde in Eccle. scribitur. Flauit uentus Aquilo, & congelauit Crystallum.

Quas non uis frigoris] Diodorus Siculus sub finẽ libri tertij. Crystallus, inquit, lapis ex aqua oritur pura, congelata, nõ quidem à frigore sed diurna caloris ui, qua duriciem seruet, uariosq; colores suscipiat.

Accẽdere fungos] Origo fungorum (teste Plinio) est ex pituita arborum. Sunt autem multa fungorum genera. Horatius libro secundo Sermonum. Pratensibus optima fungis Natura est. Ouidius lib. quarto Fastorũ: Aut uirides maluas, aut fungos colligit albos. Martialis. Sunt tibi Boleti, fungos ego sumo suillos.

Plau-

Plautus Bacchi: Terræ odium ambulat, iam nihil sapit, nec sentit, Tanti est, quanti est fungus putidus. Idē in eadem Comœ. Adeon me fuisse fungum, ut qui illi crederem. ¶ Vt placuit doctis] Plinius libro 27. capite secundo. Contraria huic causa Crystallū facit gelu uehementiore concreto, nec aliubi certè reperitur, quam ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq́ʒ esse certum est, unde & nomen Græci dedere, cui sententiæ refragatur Solinus capite uicesimoquinto, eò ꝙ in Cypro & Alabanda regione, Asiæ locis admodum calidis generetur.

Pictor. Villing.

De Crystallo Plinius libro 37. cap. 2. Solinus cap. 24. Isidorus lib. 16. cap. 13. Gregorius in Ezechie. cap. 1. Alber. libro 2. cap. 3. Anglicus lib. 16.

Crystallus glacies] Crystallus lapis est ex aqua purissima, sub terra congelatus per multos (uidelicet triginta) annos, teste Philosopho. Vnde græcum nomen habet κρύσαλλος, id glacies sonat. ¶ Vt placuit doctis] Diodoro, A. Gellio ex Aristotelis libris, & Senecæ naturalium quæstionum lib. 3. Et Ecclesiastico cap. 43. Aquilo flauit & gelauit crystall⁹ ab aqua, & Pli. li. 37.

Frigus tenet atq; calorem] Absq; calore legendum censeo, dicit enim Pli. coloris impatiens est, nec aliud quàm frigidum ferre potest Crystallus. ¶ Pars negat &] Arnoldus cuius frequenter meminit Vincentius in Speculo suo, homo nō indoctus, in libro de lapidibus, Crystallum non uehementia frigoris in glaciem conuerti scribit, sed potentia terrestri induresce re, instar aquæ congelatæ: Cum & hæc in regionum partibus etiam reperiatur, ubi solis ardor uehemētissime æstuet, cuius opinionem nōnihil comprobat Solinus. Facile tamen crediderim ex glacie lapidem formari, præsertim cum aliquando pluuialis aqua non frigoris rigore, sed terræ in quam ceciderit proprieta

te,& etiã lignum, in lapides transformentur. Huius signum est lapis qui Corallius dicitur, qui absq; dubio de lignis generatur & plantis. Scribit Albertus, q̃ aliquando arbor in quam aues nidificarint, cum auibus in mare aliquod iuxta ciuitatem quæ est Lubicensis, sit ui & impetu uentorum de littore deiecta, unde fortassis propter aquæ conditionem, & arbor & aues lapidum tulerint sortem. Et aliud cui fidem adhibendam censet: In Gotthia, inquit, fons est, quicquid huic immittitur, lapidescit: Vnde imperator Fridericus, rei incredulitate perculsus, chirothecam anulo signatorio notatam (ut probaret si quid ueri esset) immisit, quæ ex illa parte quæ fuerat immissa, paucis dieb9 lapidea cum signo est reperta. ¶ Accẽdere fungos] Oculo solis subiecta fungos accendit, si frigida est: calida em̃ nihil operatur, dicit Plin. ¶ Implerier ubera lacte] Si lac fluere desierit ex calida causa, ut scribit Isidor. li. 16. ¶ Sumptus in potu, ualet cõtra Colicã & uiscerum passionẽ: si non adsit cõstipatio, eodẽ dicente.

Galactis siue Galactites. 43.

NEc minus & cineri similem Galactida dicunt,
Cum mulso tritum, lac multiplicare bibenti:
Si tamẽ antè cibos fuerit post balnea sumptus,
Aut ouis ex grauidæ lana traducere filum
Pertuso lapidi decet, & circundare collo,
Sic se portantis fœcundet ut ubera lacte.
Dat facilem partum simili ratione ligatus
Ad femur illius, quæ parturiendo laborat.
At si mundato circumspargatur ouili,
Cum sale mixtus aquæ, solis redeuntis in ortum,
Lacte replentur oues, scabiesq; fugatur ab illis.
Præterea tantis ueteres hunc laudibus ornant,
Vt bona cuncta putent solum præstare gerenti,
Quæ simul à reliquis cuncta uirtute darentur.
Sed turbat mentem, si clausus in ore liquescat.

Hunc

Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous,
Lactis dat ſuccum tritus, lactiſq; ſaporem.

Nec minus cineri ſimilem] Dioſcorides. Galactites lapis colore cinericeus eſt, guſtu dulcis, ſic dictus, quia tritus colorem lacteum emittit. ¶Galactida dicunt] Plinius libro 37. cap. 10. Galactites ex uno colore lactis. Eandem dicunt leucogeam & leucographiam appellant, & ſymphitem, lactis ſucco ac ſapore notabilem, in educatione nutricibus lactis fœcunditatem, infantium quoque alligata collo ſaliuam facere dicitur, in ore autem liqueſcere: eandem memoriam adimere dicunt, mittit eam & Achelous amnis. Hæc ille. Solinus capite duodecimo. Sumpſit autem nomen ἀπὸ τοῦ γάλακτος id eſt, à lacte, quòd lacti aſſimiletur plurimum. Quod γάλα Græcis dicitur lac teſtatur Homerus quoque Odyſſeæ κ. ῥίζῃ μὲν μέλαμ ἔσκε γάλακτι δ' εἴκελομ ἄνθος μῶλυ δὲ μιμ καλέουσι θεοί. id eſt, Radice eſt nigra, prorſus flos lacteus illi, Quam moly uocitant ſuperi. ¶Cũ mulſo] Lege Dioſco. li. 5. ca. 8. ¶Scabieſq; fugatur ab illis] Aliâs, ſcabieſq; maligna fugatur. ¶Lactis dat ſuccũ] Rhẽnius. Galactitem ripis oſtẽdit in altis, Vberibꝰ ꝓdeſt, nec nõ infantibus idẽ, Et ſi quis terat hunc, albeſcit lacte liqueſcens. Alardus Aemſtel.

De Galact. Pli. li. 37. ca. 10. Solin. ca. 12. Auicẽna li. 2. ca. 47. cui labis hic lacteus dicit̃, Marbodæo cineri ſimilis. Siluaticus aũt, ex uno lapide, qui lacteus dicit̃ à qbuſdam, à quibuſdã cinerius dicitur, duos fecit, fortaſſis non admodum de induſtria. Albert. lib. 2. cap. 7. Galaricidem uel Galaractiden nominat. Ariſtote. in lapidario ſuo, etiam de hoc quædam. Pictor. Vlling.

Galactita] Eſt hic lapis colore & etiã ſapore lactis inſtar, dicit Plin. Vnde lacteus nomẽ habet teſte Iſidoro. Sed Dioſcor. inqt, Lætheus dicitur, qa præcedẽtia mala ducit in obliuionẽ: unde mulierem abſq; labore parturire facit, doloris uidelicet oblitã p̃cedẽtis partꝰ

Tritum

Tritum mulsa] Mulsa hydromel est, inquit Grapaldus, quod Plin. dicente lib. 31. cap. 6. appetentibus ægris uinum, datur, ueluti innocentiore potu. Hydromelis rationem quære apud Plin. lib. 14. cap. 17.

Solis redeuntis in ortum] Vesperi sol maturat in ortum, hoc est in locũ unde exierat mane. ¶ Scabiesq; fugatur] Austrinos uentos Landimus docet scabiem inferre ouibus: At Petrus Valla Placentinus illis obesse tineas affirmat, indeq; dicit tineanas oues à Plauto in Bacchidibus. ¶ Præterea] Tali elogio hunc lapidem commẽdat Dioscorides, scribens, si in fascia portetur, pellit dolorem dentium. Et si quis secum portauerit, qui principem uel alium offensum habeat, in obliuionem adducat principis uel alterius aduersantis iram, & dominum suũ ex toto reddat omnibus amabilem. Item Aristoteles, lapis hic, dicit, dum ponitur contra incendium, ignis extinguitur. Collo quoq; alligatus, saliuam aufert. autor est Plin. libr. 37. ¶ Nilus ab ultimis Aethiopiæ finibus fluit ad Septentrionem, dicit Strabo 15. lib. Præclara quoq; est Auicennę de hoc sententia, qui Nilum, inquit, ita laudo, ut bonitatis excellentia, paucis admodum comparari possit fluminib9. Nam mulierum partus insigniter adiuuat, unde & huius lapidis uim, quam in nixu mulierũ refert, uenire auguror. ¶ Achelous] Sunt fluuij Ionium irrumpentes sinum, & in Austrum uergentes, Inachus, Achelous & Euenus, Strabo lib. 7.

Orites 44.

Laetiferos morsus niger atq; rotundus Orites,
Quos fera, uel cornu, uel sęuo dente peregit,
Cum roseo mixtus perfectè curat oliuo.
Per uastas heremos, interq; feras gradientes
Illęsos seruat, morsus abigendo ferarum,
†Hic †Qui uiret, & maculas albas habet, alter Orites
Casibus aduersis portatus ubiq; resistit:

Tertius

Tertius asseritur famæ grauioris Orites,
Altera pars cuius crebris nimis aspera clauis,
Altera lçuior est, † duri quasi lamina ferri. † corpus
Hic facit appensus ne fiat fœmina prægnans:
Aut ut si prægnans fuerit, cito fundat abortum.

Alardus Aemstel.

Lætiferos morsus.] Plinius capite 10. lib. ultimi. Orites globosa specie, à quibusdam & Sideritis uocatur, ignẽ nõ sentiens. ¶ Per uastas eremos] Scđa producitur, tametsi Prudentius etiam corripiat. Excidit ergo animis eremi sitis.

Pictor Villin.

De Orite Plinius libro tricesimoseptimo, capite 10. Vincentius libro nono capite 89. Alber. lib. 2. ca. 13.

Orites, uocatur à quibusdam Siderites, ꝙ ignem non sentiat, dicit Plinius libro 37. Tres habet species, quarum una est nigra & rotunda, alia uiridis, maculã habens albã: Tertia cuius pars altera aspera est, altera plana: & est color, quasi ferri lamina, Verba sunt Alb.

Hyænia. 45.

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hyçnæ,
Dictus Hyçnia, quam ueteres (si credere dignũ)
Fatidicum numen memorant inferre gerenti,
Quò queat imbutus prædicere quæꝗ futura,
Sub lingua lotus si contineatur in ore.

Tollitur ex oculis) Plinius capite 40. 37. Hyæniæ ex oculis Hyænæ, & ob idem in uase inueniri dicũtur, & (si credimus) linguæ hominis subditæ futura prædicere. Solinus capite 40. Qđ si cupias nosse cuiusmodi belua sit Hyæna, legito Plinium capite 30. libro 8. Aristotelem capite 32. 6. libri naturæ animalium: eundemꝗ capite 5. 8. naturæ animaliũ, & cap. 6. 3. De generatione animaliũ. Ouidium 15. Metamor. Si tamẽ est aliquid miræ nouitatis in istis, Alternare uices & q̃ modo fœmina tergo Passa marem est, hinc esse marem Alardus Aemstel.

miremur Hyęnam: Mãtuanus: Callida &(ut perhibẽt) nostræ æmula uocis Hyæna. Idem in Bucol. Est in eis pietas Crocodili, astutia Hyænæ. Hyæna uocẽ humanam imitatur, & nomen alicuius edifcit, quem euocatum lacerat: Ità quidam obsequio blandiuntur, donec in pernitiem trahant, Hyæna sic auida est excrementorum hominis, ut si in uase suspendantur altius quàm ut possit attingere, enecet sese defatigata porrectu corporis. Ità nonnullis quod est fœdissimum, id dulcissimum est. Pictor. Villing.

De Hyenia Plinius libro 37. capite 10. Albertus libro secundo, capite octauo. sed ibi legitur Iena. Soli. capite 39. in Pandect. capite 434.

Ex oculis) Ex oculis tollitur Hyænæ, uel ut aliqui dicũt, ex fronte, ut Aristo. ¶ Hyæna] Hyænis utranque esse naturam, & alternis annis esse marem, alternis fœminam fieri, parere sine matre uulgus credit. Aristo. in sexto libro, capite 32. negat. Multa mira traduntur de hac, sed maximè quòd sermonem humanum inter pastorum stabula assimilare, nomenque alicuius addiscere fertur: quem euocatum foras, laceret. Huius natura descripta apud Plinium, cuius prædicta uerba sunt, libro octauo, capite 30.

Liparæa siue Liparis 46.

Partibus in Lybicis lapis est † Liparæa uocatus,
Ad quem sponte sua properat genus om̃e ferarũ, — † Liparis uocitatus.
Quas uenatorum sueuit labor exagitare.
Non eget ergo canum cursu, curaúe sagaci,
Saltus perlustrans, lapidem qui gesserit istum:
Sternendæ satis est uenabula tollere prædæ.

Alardus Aemstel.

Partibus in Lybicis] Lipara una est de illis septem insulis, quibus Aeolus imperauit. Lege Seruium in librum Aeneidos octauum, super illud: Insula Cicaniũ iuxta latus, Aeoliamque. Sic denominata à Liparo rege, In ea fuisse fertur officina Vulcani & Cyclôpum, ut in

Lem

Lemno. Claudianus. Ignifluisq; gemit Lipare fumosa cauernis. Mantuanus: Regis habens primi Lipare Vulcania tellus. ¶Lipares uocitatus] Plin. cap. 10. lib. ulti. de Lipare. Hoc tantum traditur, suffita ea omnes bestias euocari. ¶Non eget ergo canum] Ferę quæcunq; in uenationibus à canibus exagitatæ, confestim ad Lipaream, tanquã ad singularem patronum cõfugiunt, quamdiu illic steterint fiunt inuisibiles: Ita ut nec à canibus nec à uenatoribus agnosci queant.

Plinius libro 37. capite 10. Vincentius libro 9. ca. 80. Albertus libro 2. cap. 10. In Pandect. 442. Pictor. Villing.

Proprietatem illius gemmæ (si modo uerum est) potẽtiæ diuinæ iuxta Alber. acceptã referre debemus.

Enydros. 47.

Perpetui fletus lachrymis distillat Enydros,
Quæ uelut è pleni fontis scaturigine manant,
Cuius naturæ graue sit deprẽndere causam:
Nam si decurrit lapidis substantia, quare
Non minor efficitur, uel non omnino liquescit?
Sin ros exterior descendit ad interiora,
Vt semper refluat, cur se non impedit ipsum,
Scilicet ingrediens contrarius egredienti?

Perpetui fletus] Græcis ἔνυδρος aquosus uel aquatilis dicitur. Plinius capite undecimo libri ultimi: Enydros semper rotunditatis absolutæ in candore est lęuis, sed ad motum fluctuat intus in ea, ueluti in ouis liquor. Solinus capite 50. Enydros exũdat, ut clausam in eo putes fontaneam scaturiginem. Alardus Aemstelre.

Nam si decurrit] Sunt qui putent, quod uirtus lapidis in aquam aërem sibi uicinum appropinquantem decurrat, ut iam uideatur exire de substantia lapidis, q; egreditur de substantia aëris circunstantis.

Fontis scaturigine manant] Apud Homerũ Iliad. nono & 15. Similitudo ẽ sane quàm apposita de aqua è fonte scaturiente.

De Enyd. Plinius libro 37. capite undecimo. Soli. capite 50. Albertus libro secundo. Tract. 2. capite 5. Etyndros habet. Isido. uero Enydros.

Enydros lapis est ab aqua uocatus, q̃si aqueus: semper est rotonditatis absolutæ, ut in candore læuis, sed ad motum fluctuat intus in eo, ueluti in ouis, liquor, sic Plinius habet libro 37. capite undecimo, magnitudinis est auellanæ nucis. ¶ Graue sit depręhen.] Quòd ingrediens non repellat egredientem, qui fiat, durum est fingere, nisi ex hoc quod Albertus effinxit: Ex substantia profecto, inquit, huius lapidis non ueniũt guttæ, sed ex nimia frigiditate qua tenetur, quæ aërem, ꝓpinquum, & se tangentem in aquam mutat. Hanc quidem rationem teste Siluatico, Albertus ex Euace sibi adscripsit. Quòd tamen multum emolumenti aut gratiæ hæc gemma conferat, nondum reperi. At guttę, inquit, Albertus febricitantibus sunt remedio.

Iris 48.

IRin dant Arabes, sed gignit eam mare rubrum
Crystallo similem, cuius sexangula forma
Clara luce micans, fert causam nominis huius:
Nam si sub tecto radijs sit subdita solis,
†Proximus inficitur paries, uarioq; colore
Arcus cœlestis depingit utrinq; figuram.

Alardus Aemstel.

Irin dant Arabes.] Hæc gemma idcircò Iris dicta est, quoniã figuram & colorẽ iridis arcus cœlestis plurimum imitetur. ¶ Mare rubrum] Solinus cap. 46. inuenit & Iridem in mari rubro sicut Crystallum sexangulatã, quæ radijs icta solis, rutilo aëris repercussu cœlestis arcus ex se iacit speciem. ¶ Nam si sub tecto] Plin. ca. 9. 37. Nam sub tecto percusso sole species & colores arcus cœlestis in proximos parietes eiacula tur, subinde mutans magnaq; uarietate. ¶ Varioq; colore

ore] Vergilius: Nuncia Iunonis uario decorata colo-
re. Ouidius 1. Meta. Nuncia Iunonis uarios induta co-
lores. Vergilius quinto Aeneidos: Ergo Iris croceis
per cælū rosida pennis Mille trahens uarios aduerso
sole colores. Statius lib. 10. Huc se cęruleo librauit ab
æthere Virgo. Seneca. Imbrifera qualis implicat uari
os sibi Iris colores. Ouidius 3. Meta. Qui color infe-
ctis aduersi solis ab ictu Nubibus esse solet, aut purpu
reæ Auroræ, Is fuit in uultu. Arcus cælestis,] Lege
Aristotelem 3. Meteororum. Senecam primo natura-
lium, & Pliniū libro secūdo. Plutarchus Che. in Cōso.
ad Apollo. Iris nihil aliud est, q̃ relucentia solis refra-
cti in nubibus. Silius Italicus libro 7. Sicut aquę splen
dor radiatus lampade solis Dissultat per tecta uaga
sub imagine uibrans Luminis, & tremula laquearia
uerberat umbra. Pict. Villin.

De Iride Albertus libro secundo cap. 8. Plinius li-
bro 37. cap. 9. Barpth. Anglicus libro 16.

Effoditur Iris, ut Plinius narrat, in quadam insu-
la rubri maris, quæ distat à Beronice urbe. 60. millia
passuum, lib. 37. ca. 9. Nos item inuenimus maximam
copiam horum lapidum in montibus Germaniæ, qui
sunt inter Rhenum fluuium & Treuerensem ciuitatē.
Albert. lib. 2. ¶ [Crystallo similem] Sexangulam, ut
Crystallum, esse cōstat, unde quidam radicem Crystal-
li esse dixerunt. Plinius. Causam nominis huius]
Vocatur ex argumento Iris, ut Plinius ait. Nam sub te
cto percussa sole, species & colores arcus cœlestis in
proximos parietes eiaculat, subinde mutās, magnaq́
uarietate admirationem sui augens. Easdem credi
tur habere uirtutes quas & Beryllus, nisi ꝙ tantæ non
inuenitur quantitatis, Diosco. Cooperatur hic la-
pis parturienti, uel ut citius pariat, uel saltem ut dolo
rem partus facilius sustineat, & non tantum de pericu
lo pertimescat. Iridis colores inter naturę mira esse,

neminem præterit, quod maximo argumento esse potest, quia à pictoribus, eiusmodi forma, speciesúe colorum, exprimi non queat: unde super omnem Irim dicitur, quod adagionis formam habet, de ueste splẽdida, coloribus uariantibus, ac omnino cõtexta preciosius: Sunt hæc notata ex 12. antiquar. lect. Cælij.

Androdamas 49.

ANdrodamãta (lapis formæ quasi tessera q̃dræ)
Dicunt argenti repręsantare nitorem:
Cuius durities quasi durities Adamantis.
Ipse maris rubri mixtus reperitur harenis:
Quem Magus affirmat tantæ uirtutis haberi,
Vt possit præsens animos sedare calentes.

Alardus Aemstel.

Androdamãta lapis] Androdamas, qui & Argyrodamas dicitur, argenti nitorem habet ut Adamas, ità uocatus, quod impet⁹ hominũ, & iracundiam domet. ἀπὸ τῦ ἄνδρα δομάζειν, hoc est, à domandis uiris. Rhennius: His pueros seruans Molochites splendet harenis, Androdamasq́; lapis, compescens pectoris iras.

Dicitur argẽti] Plinius libro 37. capite 10. Androdamas argenti nitorem habet ut Adamas, quadrata & semper tessellis similis magnis, putantq́; nomẽ impositum ab eo, ꝙ impetus hominũ & iracundias domet. Solinus capite 46. Pictor. Villin.

De Andromante Albert. libro secundo, Tract. 2. capite primo. Plinius libro 37. capite 10. Vincentius in specu. natu. libro 9. ca. 45. Solinus ca. 45.

Androdamas] Putant huic lapidi nomen inditum ab eo, quòd domare ac refrenare dicatur impetus uel iracundias animorum. Sic Plinius libro 37. dicitur & Argyrodamas, quod idem narrat. Calẽtes animos] Id est, ira concitatos. Cui autem lapis hic non est, maximum remedium nouerit moram atq; dilationem, ut primus iræ furor relanguescat. Proinde Athenodori illud

illud salutare præceptum habere cordi atq; memorię opere precum duco, qui Augusto Cæsari sic præcepit, Quum ira te Cæsar ceperit, nihil prius neq; dixeris neq; feceris, quàm ipsas uiginti quatuor literas elementarias tecũ ipse percurreris, sic enim futurũ ut impetum animi suffrenes. Vide Beroal. de optimo statu.

Ophthalmius 50.

AVertens oculis morbos Ophthalmius omneis
Asseritur furum tutissimus eẽ patronus,
Ac circunstantes obducta nube recondit:
Vt spoliare domos possint impune latrones.

Alardus Aemstel.

Auertens oculis] Oculorum morbis ac uitijs infinita pœne nomina à quibusdã excogitata sunt, & maxima ex parte cum aliorum membrorum affectionibus coincidentia. Apud medicos frequenter ocurrunt ἐφθαλμία. i. lippitudo, λεύκομα, quod item uitium ἄργεμον uocatur, γλαύκωμα, αἰγίλωψ, ἀμβλυωπία, κατάρακτ) suffusiões Plura apud Celsum. Iulius aut Pollux cauitatẽ dixit ex corpis ęgritudine. Galenus in Isagoge sua ait, Oculi ophtalmiã esse, quotiẽs rubet candida oculi pars, extolluntur cilia, simulq; fit, ne possint sine dolore coniungi palpebræ, & tractatus manibus oculus dolet. Idem morbus dicitur Glaucoma. Plaut⁹ Milite. Et nos facticijs fabricis, & doctis dolis Glauconiam ob oculos obijciemus, eumq; ità Faciemus, ut quod uiderit non uiderit. Pictor. Villing.

De Ophthal. Albert. lib. 2. cap. 13. Anglicus li. 16.

Ophthalmius nomen à patria habet, testis Isidorus, uarijs coloribus distinctus est, sed tot uirtutes habet quot colores, ut idem.

Vnio 51.

TOllitur è conchis species memoranda marinis,
Vnio dictus ob hoc, quòd ab una nascitur unus,
Nec duo, uel plures unquam simul inueniuntur.

Cuius ad ornatum laudatnr candida forma,
Quòd deceat uestes, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur hiantes
In cœlum, patulæ rores haurire supernos,
Ex quibus orbiculi candentes concipiuntur:
De matutino fit clarior Vnio rore.
Ros uespertinus fœtus solet ædere fuscos,
Et iuuenes conchæ dant baccas candidiores,
†Baccarũ Obscurat fœtus † concharum grandior ætas.
Quanto rorantis fuerit plus aëris haustum,
†sed cresce re Tanto maiorem gignit roratio baccam.
Vlrà seminucem † concrescere nulla putatur.
Quòd si celsa micent tonitru conuexa corusco,
Conchæ diffugiunt subita formidine clausæ.
Sic intercepto conceptio deperit haustu,
Et fit abortiuum, quod cœperat inde creari.
†mittit Insignes baccas prædam maris India †gignit,
Gignit & insignes antiqua Britannia baccas.

Alardus Aemstel.

Tollitur è Conchis] Plinius libro 9. capite 33. Cõchæ dicuntur aliquotiens duriores piscium testæ, capiunturq́ interdum pro ipsis piscibus, interdum quoq; pro gemmis, quæ in his reperiuntur, nonnunquam etiam pro tubis: Cuiusmodi est illud Vergilianum, Sed tũ forte caua dum personat æquora concha. Politian⁹ Et nunc tortilibus permulcent æquora conchis. Ouidius libro Meta. 13. Læuior assiduo detritis æquore conchis. Iosuę 6. Et de nocte consurgens, expresso uellere concham rore impleuit. Ouidius libro 10. Collocat hanc stratis, cõchaq́ Sidonide cinctus Munera fert illi, cõchas, terretesq́ lapillos. Martia. libro 13: Ebria Baiano ueni modo cõcha Lucrino. Idem: Sed cui solus erit concha Lucrina cibus. Vergilius: Vt concha bibat, & Sarrano dormiat Ostro. Quem locum adducit & Erasmus in Colloquijs. Hæc pluribus fortassis admonuimus

nuimus, quam res ipsa postulat: nisi quod uideo quosdam lapidum cognitionem ueluti rem nullius momẽti existimare, uel somniũ potius arbitrari. Memoranda marinis] Epitheton est. Ouidius 15. Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ. Illud quoq; uulgatum licet, attamen indicandum est discrimen, quo Cõchæ dicuntur, quæ testã lęuem habent, ac politam, siue uniformiter rugatam, siue denticulatam: Ostrea uerò, quæ asperam scabramqúe. Quamuis generali nomine Ostrea quoq; conchæ uocentur, testæ ipsæ duriores. Propriè conchæ dicuntur, quales sunt coclearum. Ouidius: Ostreaq́; in conchis trita fuere suis. Columella: Implicitus cõchæ limax. Cicero libro 3. de finibus. Vt enim in membris alia sunt tanquam sibi nata, ut oculi ut aures, aliqua etiam cæterorum membrorum usum adiuuant, ut crura, ut manus: Sic immanes quędam bestiæ sibi solum natæ sunt. At illa quæ in concha patula pinna dicitur, in ijsq́; qui nante cõcha, quod eam custodiat pinnophylax uocatur, in eamq́; quæ si recepit includitur, ut uideatur monuisse, ut caueret. Itemq́; formicæ apes ciconiæ, aliorum etiam causa quædam faciunt. Multo magis hæc cõiunctio est hominum. Itaque natura sumus apti ad cœtus, concilia, ciuitates. Idem libro secundo de diuinatione. Ostreis & conchylijs omnibus contingit, ut cum luna crescãt, pariterq́; decrescant. Plautus in Capt. Parasitorum genus simile est cochleis: Nam cum humor est lambunt, si nõ, suo uiuunt succo. Vnio dictus] Vniones alio nomine uocantur Margaritę siue Margarita: utrunq; enim dicitur Latine. Hieronym⁹ in Epistola ad Pammachium Licet margaritum in sordibus & fulgor gemmæ purissimæ, etiam in luto radiat. Idem: Si tanti uitrũ quãti margaritum. Quod ab uno tollitur unus] Plinius li. 9. cap. 35. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lęuore, põdere. haud promptis rebus, in tantũ, ut nul-

li duo reperiantur indiscreti, unde nomen unionum Romanę scilicet imposuere delitiæ. Quod deceat ue stes.] Luxuria (ut ait Plinius) uestitus prouocauit eos flores, qui colore comēdantur, quos constat treis esse præcipuos, è quibus tertius est qui in conchylijs propriè intelligitur. Hieronymus in Epistola ad Lætam de institutiōe filiæ. Caue ne aures eius perfores, ne cerussa & purpurissa consecrata Christo ora depingas, nec collum auro & margaritis premas, nec caput gem mis oneres, nec capillum cerufes, & ei aliquid de gehē næ ignibus auspiceris. Habeat alias margaritas, quibus posteà uenditis, emptura est preciosissimum magaritum. Pro gemmis & serico diuinos codices amet, in quibus non auri & pellis Babylonicæ uermiculata pictura, sed ad fidem placeat emēdata & erudita distinctio. Idem ad eandem: Secularis homo in quadragesima uētris ingluuiem decoquit, & in cochlearū morem succo uictitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculū parat. Virgo & monachus sic in quadragesima suos admittat equos, ut sibi meminerint semp esse currendum. Illud paucis adijciendum, quod in Cô insula uestes sanguine conchyliorum olim tingebantur, uocabanturq́ conchyliatæ .i. purpureæ. Iuuenalis saty. 8. Spartana chlamys conchylia Coa. Cuius ad ornatum] Plinius in procœmio libri. 12. Quo magis ac magis admirari subit, unionem in rubri maris profun do, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera, nimirum quoniam parum est collo crinibusq́ gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Vergilius 10. Aeneidos libro: Qualis gemma micat, fuluum quę diuidit aurum, Aut collo decus est capiti, uel quale per artem Inclusum buxo, aut orytia terebintho Lucet ebur, fusos ceruix cui lactea crines Accipit, & molli subnectit circulus auro. Ouidius in Metamor. Instruxere epulis mensas, dapibusqúe remo

motis In gemma posuere merum. Gemmarum precia simul & ornatus mutantur cum ætatibus, sicut & cæterarum rerum. Summum autem precium olim fuisse margaritis, hoc est unionibus, abunde testatur Plinius. Deceat nihilominus aurum] Adelphasium meretrix in Penulo Plautina:

Bono ingenio me esse ornatam, quàm auro multo
mauelo,
Aurũ in fortuna inuenitur, natura ingeniũ bonũ.
Bonam ego q̃ beatam me esse nimio dici mauelo.
Meretricem pudorem gerere magis decet, quàm
purpuram.
Magis meretricem pudorem, quàm aurum gere-
re condecet.
Pulchrũ ornatũ turpes mores peius cœno colluũt.
Lepidi mores turpem ornatum facilè factis com-
probant.

Conchæ temporibus] Eadem hæc in finem usq; à Plinio cap. 35. lib. 9. Solinoq; fusius aliquanto explicantur. Ex quibus orbiculi] Horatius libro 2. Sermo. Lubrica nascentes implent conchylia lunæ. Atq; hoc est in causa, cur cõchylia uocentur à Plinio lunata, uel quòd curua sunt in modũ bicornis lunæ, uel noua impleantur luna. Vltra seminucẽ] Aliâs semissem siue semiuncẽ, & putant ratione carminis u posse elidi, cuiusmodi est & illud Lucani libro Pharsaliæ quarto: Semianimes traxere foris. Cæterũ satis apparet esse legendum semũcẽ. Plinius li. 9. cap. 36. Pondus ad hoc, cui senunciæ pauci singulis scrupulis excessere. Et Solinus cap. 66. Vltra semunciales inuentos negant. Gignit & insignes] Anadiplosis est) Oceanus Indicus mire prodigus est margaritorum, quæ oriunrur in conchis, & concipiuntur ex rore. Pli. existimat nihil aliud esse margaritas, quam partum concharum. Properti[9] lib. 1. Hanc ego non auro, non Indis flectere conchis.

Idem libro 2. Indica quos medio uertice gẽma tenet.
Martialis libro 1. Ista est charior Indicis lapillis.

Antiqua Britannia] Cornel. Tacit. in uita Iulij Agricolæ: Ferè Britannia aurum & argentũ, & alia metalla gignit, & Oceanus Margarita suffusca & liuẽtia. Suetonius ait Cęsarem in Britanniam nauigasse caussa margaritarum. Olim omneis insulæ, quæ iuxta eã insulam, quã nunc Britanniam dicimus, sitæ sunt, Britanniæ uocabantur teste Plinio cap. 16. lib. 4. Ea uerò quæ Britannia dicitur, antea Albion dicebatur, ab albis aliquot montibus, qui primum illuc nauigãtibus procul apparent. Cuius insulę ueteres incolę Britones fuerunt, à quibus Britannia dicta est, autore Beda Anglosaxone. Ea insula posteà dicta ẽ Anglia, ab Angla regina, qua duce Saxones eam insulam subegisse dicũtur. Atq; eo uerbosius ista retulerim, quã institutæ nostræ conueniret breuitati, quod cum hęc tumultuarie annotarem, non ita procul ex aduerso littoris Britãnici, nempe apud regiam Hollandiæ Hæcmundam, religiosissimæ olim Auglorum genti ἐπιχώριον, sed tamen ὥσφιν ἀπὸ φλοίσσου degeremus. Baccas. i. gemmas] Vergilius in Culice, Conchea bacca maris precio est à pectore puro. Claudianus: Et uarijs spirat Nereia bacca figuris. Sidonius: Baccarũ profert lęues asprata lapillos. Verg. Aeneidos 1. Colloq; monile Baccatum, & duplicem gemmis auroq; coronam. Bacca inter uniones gemma nobilissima. Vt uniões tametsi in mari nascuntur, tamen plus habent cognationis cum cælo, cuius faciem reddunt: Ita pius ac generosus animus magis à cælo pẽdet, unde ducit originem, quam à terra, in qua uiuit. Pict. Villing.

De Vnione Plinius lib. 9. cap. 35. Solinus cap. 66. Serap. cap. 397. Albertus libro 2. cap. 11: Isidor. lib. 16 Platearius in lib. de simplici medicina.

Ab una nascitur unus.] Nunquam duo reperiũtur

indiscreti

indiſcreti, ideoq́ꝫ & nomen Vnionum Romanæ deli-tiæ impoſuerunt eis. Nam id apud Grçcos non eſt, nec apud Barbaros inuentores aliud quàm margaritæ nomen, dicit Plinius, ꝙ in cõchis marinis reperiatur hoc lapidis genus. *Sic* Iſidorus. Laudatur candida forma] Talis autem ipſis eſt conchis ſenſus ut partus ſuos timeant maculari, cum ſol urentes ac feruentes orbes emerſerit. Itaqꝫ ne calore nimio fuſcẽtur lapides, conchæ ſubſidunt in profundum. Solinus. Deceat ueſtes] Margaritas digitis ſuſpẽdere, & binas trinasq́ꝫ auribus, gloria fœminarum fuit: quin & pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed & totis addebant ſocculis. Neqꝫ geſtare ſatis erat, niſi calcaſſent etiã pedibus, per uniones ambulando. Plinius. Prædã maris] Concha ipſa cum manum uidet, ſeſe comprimit, opesq́ꝫ ſuas operit, adeò prædę timet, gnara propter uniones ſe peti, ſed manũ ſi præueniat, acie ſua abſcindit. Plinius. Antiqua Britannia] Hoc eſt Britannicũ mare, quod nunc Anglicum dicitur. Albert. Quod ſi micent celſa conuexa.] *Si* fulgurat, comprimuntur conchæ pauefactæ, ac pro ieiunij modo minuuntur, uitia contrahentes abortiua, quæ Phyſemata à bullarum ſimilitudine dicuntur, dicit Plin. lib. 9. Habẽt uirtutem confortandi albæ & clarę margaritæ, contraq́ꝫ debilitatem & fluxum uentris uel ſanguinis, necnon cardiacam paſſionom ſanãt. In febribus datur puluis earum cum zaccarem roſarum, *Sic* Platearius.

Pantherus 52.

PAntheron multos teſtantur habere colores:
Nam niger & rubeus, uiridis, pallẽſqꝫ uidetur,
Purpureus, roſeusq́ꝫ ſimul ſparſiq́ꝫ coloris,
Hos habet, & uario diſtinctus ſchemate uernat:
Expedit hunc orto quàmprimum ſole uideri,
Vt uictor poſſis omnes exire per actus:
Ipſo nanqꝫ die poterit te uincere nemo.

Pantheram patet esse feram diuersicolorem,
India quam gignit, cuius pauefacta leonum
Voce fugit rabies, quam bestia contremit omnis:
Huius ad exemplar sic est lapis iste uocatus.

Alardus Aemstel.

Pantheron multos] Plinius capite 11.37. Sunt & a leonis pelle & Pantheræ nominatæ Leoncios Pardalios. Pantheram patet esse feram]. Ab effectu nomē sumptum est, πᾶν enim totum, & θὴρ ferā Gręci dicunt, ꝙ scilicet hæc belua tota fera sit. Vergilius li. Aenei. 8. de Euādro. Tum lateri atq; humeris Tegeęum subligat ensem, Demissa ab lena Pātherę terga retorquēs. In pantheris quod speciosissimum esse oportuit, id cælandum est, ut placeat reliquo corpore maculis picturato. Ita in quibusdā omnia placent præter uitā, quod totius negotij caput. Cuius pauefacta leonum] Aristoteles lib. 9. naturę animalium, cap. 6. Idem cap. 6. 6. naturæ animalium. Plinius lib. 8. capite 17. & Solinus capite 27. Voce fugit rabies] Atq; hoc tale tamq; ferox animal, inquit Plinius, rotarum orbes circumacti, currusq; inanes, & gallinaceorū cristæ, magisq; etiam cantus terrent, sed maxime ignes. Homerus Iliados λ. Lucretius libro 4. Quinetiā gallū &c. Lege adagium, Leonem larua terres. De Panthera herba uide Plinium lib. 27. cap. 2.

Pictor. Villing.

De Panthero uide Speculum naturale lib. 9. ca. 90 Albertus lib. 2. cap. 14. Barpth. Angli. lib. 16.

Tot uirtutes habet Pantherus, quot colores, ut in lib. de natur. rerum scriptum est. Bestia contremit omnis] Ferūt odore earū mire solicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem caput occultant, & pulchritudine reliquæ partis, bestias ad se inuitant, & sic inuitatas arripiunt ac deuorāt: Hæc Plinius lib. 8. cap. 17. Vnde Poëta dicit, quam bestia

ſtia contremit omnis. Cuius uoce rabies draconum fugit pauefacta] Dicitur hoc animal infeſtũ eſſe draconi, & ob hoc Pantheræ uocem draconem fugere in latibula antrorum. Hæc Albertus de nat. anim. li. 22.

Apiſtos 53.

APiſtos nigri non ultima gemma coloris,
Ad gratam ſpeciem rubeis interlita uenis,
Pondere maioris menſuram corporis æquat.
Hanc, ſemel admoto ſi ceperit igne calorem,
Teſtantur calidam ſeptem durare diebus.

Alardus Aemſtel.

Apiſtos nigri] Plinius libr. 37. cap. 10. Apiſtos ſeptenis diebus calorem tenet ex calefacta igni, nigra ac ponderoſa, diſtinguentibus eam uenis rubentibus: putant prodeſſe contra frigora.

Chalcophonos 54.

CHalcophonus pulſata refert tinnitibus æra,
Qui ſi tractetur reuerenter corpore caſto,
Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
Et ne raueſcant, liquidas defendere fauces,
Hic etiam nigrum perhibetur habere colorem.

Alardus Aemſtel.

Chalcophonos pulſata] Plinius cap. 10. libri 37. Chalcophonos nigra eſt, ſed illiſa æris timnitũ reddit, Tragœdis ut ſuadeut geſtanda. Solinus uerò cap. 50. eandem uocat Chalcophthongon. Chalcophthõgos, inquit, reſonat ut pulſata æra, pudice habitus ſeruat uocis claritatem. Ab ære & ſono compactum nomen, latinè æriſonum diceremus. Græci enim χάλκομ æs, φθόγγομ ſonum nuncupant. Chalcophonos autem dicitur à χάλκομ .i. æs & φώμ uox, ueluti dicas æreuocum. Et ne raueſcant] Ab raui, hoc eſt raucitate (ſic enim utitur Plautus in Aulu. Vbi, inquit, ſi quid poſcamus, ad rauim poſcamus prius] ſit uerbum rauceo & raueſco, & raua uox. i. parum liquida. Pict. Vil.

De Chal.

De Chalcophono Plin. lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 50. Albert. lib. 2. Tract. 2. ca. 3. ubi perperam scribitur Calcafanos. Habet Siluat. Pãdect. ca. 399. Calefarios.

Chalcophonos] Quia timitum habet æris, tale nomen accipit. Nam χαλκόφωνος, Latine habens uocem fortem, interpretari potest

Molochites 55.

INfantum cunas uirtute sua Molochites
Protegit, & casus abigit quoscunque sinistros,
Ne teneros artus pars possit iniqua nocere.
Dat lapidi precium uirtus cumulata decore:
Crassum quippe uirens similis solet esse Smaragdo,
Hunc Arabum gentes prius inuenisse feruntur.

Alardus Aemstel.

Infantum cunas] Plinius lib. 37. cap. 8. Non translucet Molochites spissius uirens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantium custodia quadam, innato contra pericula ipsorum medicamine. Solinus cap. 46. Rhẽnius. His pueris seruãs Molochites splendet harenis. Est color in purpuram inclinans qui Molochinus dicitur, quod maluæ flori similis similis sit, quasi Malachinus. Græci enim μαλάχην maluam appellant. Hinc Melochinarios Molochini coloris infectores Plautus appellat.

Pictor. Villing.

De Molochite Albert. lib. 2. cap. 11. Plin. lib. 37. ca. 8. Solin. cap. 45. Siluaticus Pandect. cap. 448.

Molochites à colore maluæ nomen accepit, si Plinio credimus.

Tecolithus 56.

TEcolithos nucleo similis perhibetur oliuæ,
Aspectu uilis, naturæ ui preciosus.
Namque solutus aquis, & ab his quibus expedit haustus,
Dicitur esse potens, lapidosos soluere renes,

Vesicæque

Vesicęq́ simul purgare dolentis harenas.

Alardus Aemstel.

Tecolithos nucleo.] Plinius lib.ultimi, capite 10. Tecolithos oleæ nucleo similis uidetur. Neq; est gemmæ honos, sed lingentium calculos frangit pellitq́. Sunt qui putēt appellari lapidem calcularem, τῆκος calculus Græcis dicitur, & λίθος lapis. Dioscorides Iudaicum lapidem nuncupat, nomen, inquit, à gente, cui nascitur. Si cum aquæ calidæ cyathis ternis bibatur, urinæ difficultatibus auxilium præstat. Ab Alberto 2. Mineralium Cagolithos dicitur, sed ei nulla nominū cura. Nanq; solutus aquis] Solinus capite 50. cuius sententiam hoc carmine non infeliciter æmulatus est Marbodæus. Vesicęq́ simul] Galenus negat eum haustum pulsis calculis, renū dolores ac uesicę leuare.

Pictor. Villing.

De Tecolith. Plinius libro 37. capite 10. Solinus capite 50. Albert. libro secundo, capite tertio, sed perperam ibi scriptum est Cecolites.

Tecolithus] τηκόλιθος calculi lapis dicitur, oliuæ nucleo similis: τῆκος calculus, λίθος lapis est. Huius meminit Auicenna libro secundo, ubi uesicæ lapidem nominat. Camillus aūt lapidē Iudaicū, de quo Pandect. ca. 436.

Pyrites 57.

CVi fuluus color est, cui nomen ab igne Pyrites,
Se uetat astringi, pertractariq́; recusat,
Tangi uult leuiter, pauidaq́; manu retineri,
Nam pressus, nimium digitos stringentis adurit.

Alardus Aemstel.

Cui nomen ab igne Pyrites] πῦρ Græcis dicitur ignis. Homerus Odyss. χ. πῦς νοῦ μοι πρώτιστον ἐνὶ μεγάροισι γενέσθω. Nunc mihi cū primis lucescat in ædibus ignis. Idem alicubi. πιθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι. i. Scilicet accēso domus est ornatior igni. Ab effectu igitur gemmæ nomen inditum, quòd teneri se uehemen

tius

tius non ſinat, aduratque digitos, ſi quando arctiore manu premi contingat. Plinius capite undecimo libri ultimi. Pyrites, inquit, nigra quidem, ſed attritu digitos adurit. Idem capite 19.36. Coralium, inquiunt, lapidem quidam Pyritem uocãt, quoniam ſit plurimus ignis illi, ſed eſt alius etiamnum Pyrites ſimilitudine æris. D. Aure Auguſtinus lib. 21. de Ciuitate dei. ca. 5. Pyritem lapidem Perſicum, tenentis manum, ſi uehementius prematur adurere, propter quod ab igne nomen accepit. Solinus capite 50. Rhennius: Nec non Pyrites, digitos qui ſtrictus adurit, Gemmaq́ꝫ quę radios emittit candida ſolis. Naſcitur hic ſcopulis Pallenes gemma refulgens, Aſterinm perhibent, ſtellis certare putatur. Et flammę ſimilis ſplendenti lumine lychnis. Eraſ. Rot. in adagio, Ignarium dare. Seneca li. de beneficijs 4. refert, ut uulgo iactatum. Vt doleat, inqt, tibi, ut poſtea cõſiderati⁹ loq̃ris, q̃d dicere ſolem⁹, Ignariũ dabo: De lapide Pyrite ſentit (ni fallor) quẽ alij Vrium, nonnulli Ignarium uocant, quod plurimũ habeat ignis, ut attritu digitos adurat, & alioqui põderoſiſſimus. Itaqꝫ dicebatur Ignariũ dare, qui ſuggereret, quod dolore quodã reuocaret. Vide Plinium libro 11. cap. 36. Pictor. Villing.

De Pyrite Albertus lib. 2. ca. 14. Plin. lib. 37. ca. 11 Solinus ca. 50. Galen. li. 9. cap. 4. Apud Albertum corrupte legitur Perithe uel Peridonius.

Pyrites caligines oculorum purgat, duritiem mollit, & digeſtionem facit, addita reſina, carnes peræquat. Sic Dioſcorides.

Furuus color] Id eſt niger, ut Feſto Pompeio placet libro ſexto.

Diadochos ſiue Diadocus 58.

Diadochos per quàm reſponſa petẽtibus aptus,
Dæmonis effigies uarias oſtendere fertur,
Nec lapis eſt alius, qui fortius euocet umbras,
Sed

Sed si defuncto quis forsitan applicet illum,
Protinus asseritur solitas amittere uires:
Nãq; sacer lapis est, & quæ mors sternit, abhorret.
Hunc autem perhibent similem fulgore Beryllo.

Alardus Aemstel.

Diadochus perquam] Plinius libro 37. capite 10. Diadochos Beryllo similis est. Nanq; sacer lapis est] Allusum est fortasse ad Etymon lapidis: δῖος enim .i. diuus & humidus dicit̃ à Græcis, & δόκος siue δόκησις cõsideratio. Tum legendum esset Diadocos, non ut Plinius diadochos: sed cui non post Varronem in Etymis sit uenia? Lege Fabium Quintilianum libro de Institutione oratoria pri. ca. 10.

Pictor. Villing.

De Diadocho Plinius lib. 37. cap. 10. Alber. lib. 2, Tract. 2. cap. 4. sed male ibi scribitur diacodos. Angli. de propriet. rerum lib. 16. Siluat. Pandect. cap. 412.

Dæmonis effigies] Sunt quidam magicis quibusdam piculis etiam nõ intellectis, dæmonicas effigies, & umbras mortuorum flectentes, ut ad singula interrogata diligenter respondeant: magis uerò impie & cum periculo, quàm Christiane & cum securitare. Tales Arnoldum de noua uilla in suam Pharmaceutriã inseruisse legimus, &. Varronem in coxendicem. At huic, q̃ tam impias nugas spernit, satis est Diadochos.

Sed si defuncto] Tam pura tantæq; synceritatis ex propria natura est hęc gemma, ut cadauerum nequeat ferre impuritatẽ, scribit Albert⁹: quibus plerũq; inest aut malus fœtor, aut exotica forma, ut uidemus indies. Euocat umbras] Magi cadauera faciunt reuiuiscere, & ex sepulchris exire umbras, ut de Erichth. legitur apud Lucanum in. 6. li. Vnde Ouid. de Amoribus:

Euocat antiquos proauos, atauosq; sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.

Lapis sacer] Sacratã esse hanc gemmã uitæ, auguror

quæ

quæ morti eſt contraria, unde corruptionem mortis abominatur. Scribit tamē Albertus, poſſe reperiri aliam ratiorem ex libris Magorum, Hermetis, Ptolomæi & Thebith, quos libros ad manus nō habemus.

Dionyſias 59.

Nigra micat rubeis Dionyſia conſita guttis:
Hanc in aqua tritam uinū flagrare loquuntur
Et tamen ebrietas ipſius odore fugatur,
In quo naturæ ſolito nihil ordine currit,
Dum lapis ex lympha uini producit odorem,
Quamq́ creare ſolet uinum fugat ebrietatem.

Alardus Aemſtel.

Nigra micat rubeis] Plinius capite 10. libri ultimi. Dionyſias nigra ac dura, mixtis rubentibus maculis, quæ ex aqua trita ſaporem uini facit, & ebrietati reſiſtere putatur. Solinus capite 50. Dionyſia conſita guttis] A Dionyſio Bacchi cognomento (iuxta illud prouerbiale ſchema, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον .i. Nihil ad Bacchum) nomē inditum. Verum etiam his (quamuis ὑπὲρ ἐσκαμμένα, hoc eſt aſtra ſepta) adijciendum eſt Epigrāma illud.

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ᾽ ἐκ πυρὸς ἥλαθ᾽ ὁ κοῦρος
Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις. Βρόμιος φίλος ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Pict. Villin.

De Dionyſia Vincentius lib. 9. cap. 65. Plin. lib. 37 cap. 10. Iſido. lib. 16. Albert. lib. 2. cap. 4.

Dionyſia] Dionyſius Bacchus eſt, quaſi Διὸς, hoc eſt Iouis filius. Hinc dicta hæc gemma Dionyſia, ꝙ uini fragrorem habeat, ut Iſido. lib. 16. Fragrare] id eſt odorem ſpirare, quia ſpecie fracta, odor redditur maior. Odore fugatur] Sobrio adhuc homine, uetat ne inebrietur ſitiēs. Nam odor ex hoc lapide, bibendi deſiderium faciat. Talis ad extremos fines Indiæ eſt terra,

ra,ab oriente circa fontem Gangis, quæ ex uehementi fragrore florum,herbarum & syluestrium malorꝝ, Astomorum gentem absq; cibo & potu nutrit:si tamẽ fidem quæris,legito A.Gell.lib.9.cap.4.Plin.lib.7.

Ordine naturæ]Secum dissidet natura, cum lapis ex aqua uinum elicit.Sed quosdam est reperire,q præter naturæ dissidium ex uino eliciant aquam: potissimum cum bibunt,ut oculos lachrymis obortis fluentes,crebro tangere cogãtur, aquam à uino separãtes, quam immiscẽt caupones,in hospitum (ut ipsi dicũt) gratiam,ne cito ebrietatis sentiant fœdissimam ac turpissimam molem,cum uinum tale, sit præsentissimæ ebrietatis efficax.Nam Aristote. Vinum,inquit, per se crassius,accessione aquæ factum subtilius,citius penetrat angusta formina capitis:meri noxam, cuius adhuc multam uim obtinet,eodem transmittens.

At quoniam in ebrietatis mentionem incidimus, nõ inscitum,opinor,quę nobis uaria suggerit lectio, huic potissimum parti subscribere: de his nempe quæ ebrietatem discutiãt,ut est lactuca,quæ non in procœmio cœnæ ad conciliandam appetentiam, ut Plinius disputat lib.19.cap.8.habenda, sed in fine: quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca, si uerus est Cælius li.14.Proinde Martialis distichõ noti⁹ sit:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Recensentur à Plin.li.23.ca.8.& amariores amygdalæ,de qbus Pallidius de Agricultura libr.2. Quoniam amaritudo illa exiccandi habeat uim, nec opple ri uenas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisq;,contingere ebrietatem credimus, peritis.Suggerit & aliud testimonium Plutarchi, dulcia si infundantur uino,ebrietatem discutere.Proinde medicos peritiores iubere,q se amplius inuitarint,quieti sese daturos,melle litum panem uorare, quoniam

meracam potionem hebetet dulcedo. Tu autem salu-
brius si uis habere remedium, ut tutius ab ebrietate bi-
bas, parcius bibe. Harum rerum mentionem Macrobi-
us facit libro septimo, capite septimo.

Chryselectrus. 60.

† Chryselectrus † auris.

Ast† Chrysolectrus similis describitur auro,
Cuius ad electrum color inclinare uidetur.
Hic matutinis uisu iocundior †horis,
Dissimilem speciem post aspicientibus offert,
Cuius materies rapidissima dicitur ignis:
Nam cito uicino correptus flagrat ab igne.

Alardus Aemstel.

Ast Chrysolectrus] Plinius lib. 37. cap. 9. Tametsi iam expertes gemmarũ usu appellãtur aliqui, et Chryselectrum in colorem electri declinãtes, matutinus aspectus iucundior &c. Cuius ad electrum] Plinius li. 3. cap. ultimo. Iuxta eas electridas uocauere, in quibus prouenit & succinum, quod illi electrum appellant, uanitatis Græcæ certissimum documentum: adeo ut ijs quas earum designent haud quaquam constiterit. Plinius cap. 2. & 4. libri ultimi. Græci succinum ἤλεκτρον dicunt. Seruius super 8. Aeneidos lib. refert esse tria electri genera: unum ex arboribus, quod succinum dicitur, aliud quod naturaliter inuenitur, tertiũ quod fit de tribus partibus auri, & una argenti. Est autem electrum gummi, populorum, arborum, quod si candidum fuerit præstantissimum reddit odorem, eius natura est, ad lucernarum lumẽ clarius argento splendere. Rhennius: Nascitur electrum prefulgens luce natenti. Lucanus de Electro siue oloribus. Ouidius 2. Transfor. Iñ fluũt lachrymæ, stellataq; sole rigescũt De ramis electra nouis. Ver. in Cyri. Choralio mouit fragili, & lachrymoso electro, Quod fieri ferro, liquidoue potest electro. Apud ueteres Græcos sol ἠλέκτωρ i. Elector dicebatur. Putant autem sorores Phaëthõtis fulmine icti, nimio fletu in populos arbores muta-

tas

[...]tas, lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocamus. Nam cito uicino] Vt ad Chrysolectrum etiã procul uisum, ignes transiliunt ob naturæ cognitionem: Ità ingenia uirtuti nata statim eam arripiunt.

De Chrysolectro Plin. libro 37. cap. 3. Aristo. in lapidario suo. Vincentius libro nono cap. 59.

Pictor. Villing.

Chrysolectros] dictus quasi aurei coloris: est enim colore Electri quod uocatur, eo quia solis radius auro clarius luceat & argento, testis Isido. Nanq; ἀλέκτωρ [...]ος, sol per epitheton dicitur, quia homines ἀλέκτρους, id est sine lecto faciat, hoc est à somno excitet, uulgo geler augstein. Id olim Germani uocabãt gẽtilit glesum, q; instar uitri pelluceret, Germani enim nitrum Glass appellant, testis est Corne. Tacitus. Rapidissima materies) Validissimum enim elementum, omnia conuertens in sui naturã est ignis, unde futura est uniuersi resolutio per huius conflagrationem. Hic lapis collo alligatus, medetur febribus. Tritus cũ melle rosaceo, aurium uitijs. Et si cum melle Attico conteratur, oculorum quoq; obscuritatibus. Stomachi postremo doloribus, uel per se farina eius sumpta, uelc um mastice ex aqua pota nimium conducit, Hæc Plinius.

De anuli lapidumq; repertore.

ANulus ut gemmam digitis aptandus haberet,
Dicitur in primis fecisse Prometheus usum,
Caucaseæ rupis quem fragmina † lucida ferro — † scrupea
Inclusisse ferunt, digitoq; recepta tulisse.
Aetas posterior iunxit preciosa metalla,
Et lapides caros adiecit, & insuper artem,
Insuetamq; manum triplici uestiuit honore.
Sed fraus intactum quia nil humana relinquit,
(Inuida naturam dum scilicet ars imitatur)
Veras à falsis labor est discernere gemmis,
Callida quas didicit † uitro simulare doloso, — † uulcan

Dum ueram speciem mentitur adultera forma.
Inde fit ut uirtus gemmarum nulla putetur,
Ignaros quoties tentata probatio fallit.
Sed ueras species (fuerint si rite sacratæ)
Effectus miri procul ambiguo comitantur.

Alardus Aemstel.

Anulus ut gemmam digitis aptandus haberet] Aliâs, Anulus ut gemma digitis aptandus adhæret. Lege adagium. Anulus aureus in naribus suis: Quod refertur à Salomone Prouerbiorum capite 11. Martialis, Sæpe grauis digitis elabitũ anulꝰ unctis, Tuta mea fiet sed tua gemma fide. F. de auro & argento leg. L. uestis. Ornamenta muliebria sunt, inquit Vlpianus, quibus mulier ornatur, ueluti inaures, armillę, uiriolæ, anuli præter signatorios, & omnia quæ ad aliam rem nullam parantur, nisi corporis ornãdi causa: Quorum in numero hæc sunt, aurum, gemmę, lapilli qui aliam in se nullam utilitatẽ habent. Mũdus muliebris est, quo mulier mundior fit. Margarita ita si non soluta sit, uel qui alij lapides si quidem exemptiles sint, dicẽdum est ornamentorum loco haberi, sed & si in hoc sint soluti, ut recomponantur, ornamentorum loco sunt, quod si adhuc rudes sint lapilli, uel Margaritæ, uel gemmæ, ornamentorum loco non erunt. Illud non iniucundũ scitu, quod anulus insigne erat equestris ordinis, quo à plebę distinguebatur: utebantur tamẽ eo senatus & nobilitas. Plin. lib. 33. Promiscuum eius usum fuisse bello secundo Punico scribit: Nam alioqui, inquit, nõ potuissent trinodia illa anulorum Carthaginem ab Hannibale mitti. D. August. lib. 3. de ciuitate dei cap. 19. Vnde tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit, &c. Rodolphus Agricola. Apud ueteres aurei anuli erant insignia equestris ordinis: qui id ius habebãt, hi equites uocabantur. Vnde Horatius dicit in Arte. Romani tollent equites peditesq́ꝫ cachinnum.

Quos

Quos nunc uulgus milites uocant:cum quibus & hodie ius est aureorum ornamentorũ, equites aut equestris ordinis uiri dici debent. Miles uerò est ille, qui in bello armatus operam dat, quos hodie indocti stipendiarios uel satellites, uel quid uis aliud uocant, ait ille. Illud admonere libet, quòd olim remedia quędam anulis inesse creditum est: uelut aduersus serpentũ morsus, aut morbum aliquẽ, aut fascinationem. Apud Aristophanẽ Pluto, iactãti annulum magicum, in quò remedium esset aduersus omne malorum genus, respondetur, ἀλλ' οὐκ ἔνεστιν συκοφάντου δήγματος. i. aduersus ictum sycophantę non est, subaudiendum pharmacum, id ẽ, remedium. Liuius ab urb. cond. lib. 1. decad. 1. Additur fabulæ, ꝙ uulgò Sabini aureas armillas magni põderis brachio leuo, gemmatosq; magna specie anulos habuerunt: pepigisse eã, quod in sinistris manibus haberent, eò scuta illi pro aureis donis congesta. Fecisse Prometheus usum] Plinius in Procemio libri ultimi. Fabulæ primordium à rupe Caucaseoq; tradunt Promethei uinculorum interpretatione fatali, primumq; saxi fragmentum inclusum ferro, ac digito circundatum, hoc fuisse anulum, & hoc gemmam. Idem capite primo. lib. 33. Pessimum uitæ scelus fecit, qui anulum prim⁹ induit digitis, nec hoc quis fecerit traditur. Nã de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanq̃ illi quoq; ferreum anulum dederit antiquitas, uinculũq; id non gestamen intelligi uoluerit. Caucaseæ rupis] Ouidius lib. Transfor. primo. Pli. ca. 56. lib. 7. Augu. lib. de Ciuitate dei 18. cap. 8. Seruius Honoratus Grãmaticus sic refert fabulam hanc: Prometheus post factos à se homines, dicitur auxilio Mineruæ cælum ascendisse, & adhibita facula ad rotam, Solis ignem furatus, quem hominibus indicauit: ob quam causam irati Dij Prometheum per Mercurium in monte Caucaso religauerũt ad saxum, & adhibita est aquila, quæ

eius cor exederet. Vergilius in Bucoli. Concaſeaſque refert uolucres, furtũq; Promethei. Martial. in primo. Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus, Aſſiduam nimio gutture pauit auem. Statius lib. 11. O furor, ò homines, diræq; Prometheos artes. Triplici ueſtiuit honore] Plutarchus Sympoſ. lib. 1. Aulus Gellius lib. Noct. Atti. 10. ca. item 10. Macrobius ca. 13. libro Saturnaliorum 7. Cælius lib. Anti. lectio. 3. cap. 26. Prouer. 20. Magni fiunt aurum & gẽmæ, ſed precioſius uas labia ſcientię ſunt. Rodolphus Agricola. Gemma nihil, nihil eſt aurũ, niſi terra: ſed arte Creſcit honos, artem ſecula nulla premunt.

Iunxit precioſa metalla.] Claudianus. Quid fului uaſta metalli Congeries. Idem, Fulgẽtes uiridi ramos curuata metallo. Statius lib. 3. Syluarum. Sed nitudos poſtes, Graijsq; effulta metallis Culmina. Veras à falſis labor eſt] Certiſſimum indiciũ ex collatione naſcirur. Vnde emptores mercaturi purpuram, ne fallãtur, alteram adhibent purpuram: Hinc illud Gręcorũ prouerbium, ἡ πορφύρα πρὸς τὴν πορφύραν διακριτέα, id eſt, purpura ad purpuram dijudicanda. Plęraq; per ſe habent admirationem, ſed admotis ijs quæ ſunt eximia deſinunt eſſe admiratiõi: ut lana tincta fuco, citra purpuras placet, at ſi contuleris, etiam lacernæ conſpecta melioris obruatur, ut Ouid. ait. Plin. cap. 12. ultimi libri. Veras à falſis diſcernendi magna difficultas, quippe cum inuentum ſit ex ueris gemmis in alterius generis falſas traducere; Neq; eſt ulla fraus uitæ lucroſior.

Mentitur adultera formam.] Mẽtitur dixit pro imitatur, effingit, ac præſe fert. Ad eundẽ modum utitur & D. Hierony. in quadam ad Ruffinum epiſtola. Et humanos pro diſpenſatione carnis mentitur affectus. Vergilius in Pollione. Nec uarios diſcet mentiri lana colores. Quidam Galieni uxori gemmas uitreas pro ueris uendiderat; re comperta, mulier flagitauit

uindictam

uindictam, Cæsar iussit hominem corripi, quasi leoni obiecturus. Dein in caueam, dum impostor & populus expectat terribilem leonem, prosilijt capus. Cunctis rem tam ridiculam mirantibus, per Curionem dici iussit: Imposturam fecit & passus est. Eadem opera fefellit impostorem & irrisit uxorem. Tentata probatio fallit.] Plin. cap. ultimo libri ultimi. Translucẽtes matutino ꝓbari censent, aut si necesse est, in quartã horam, postea uetant. Lege adagium, Lydius lapis, siue Heraclius lapis. Fuerint si rite sacratę] D. Augu. lib. de doctrina Christiana 2. ca. 29. Idẽ alibi dicit (nisi fallor) q̃d per has dæmones alliciunt. Vnde & Solomon inclusisse sub gẽmis & in anulis legitur. Sed sicut in peccato primi hominis, oĩs creatura corrupta est: Sic etiã cum ipsis uirtutes, quæ post pctm̃ in eis remãserant, per attactũ & usum immundoꝝ & impioꝝ hominũ, præcipue & lapides corrumpunt, sed sanctificatione cõsecrationis ad uirtutũ efficacias reparant. Hæc ille. Omnes creaturæ maledictę sunt, propter peccatũ hominis. Geñ. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Pictor. Villing.

Fecisse Prometheus] Consentit huic inuẽtioni nõ admodũ Pli. li. 33. ca. 1. & in ꝓœmio li. 37. utpote cui fabulosa uideatur. Nam ꝙ Prometheo anulũ ferreum asscribant, magis uinculũ q̃ gestamen ornatus in digito esse asserit. At cur uinculum intelligi uelit Plin. apertissime patet ex Luciano, q Prometheũ uinculis quibusdam fortissimis Caucaso adligatum fuisse effinxit.

Anulus] Super anulis nẽpe, quid physicus, æstiuus leuis, pronubus, lege Ludouic. Cęlium Antiq. lect. li. 3 ca. 20. qui eam rem nõ ineleganter tractauit. Digitis aptandus] Anulum in digito, qui minimo uicinus est, quem medicinalem uocant, gestari debere, ex autoribus cognoscitur. Constat enim neruum ab eo uno digito ad cor hominis pergere ac peruenire, ut ita non

inscitum receptum uideri possit, eum potissimum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis uideatur. Lege Macrob. libro 7. cap. 13. Satur. A. Gell. lib. 10. cap. 10. Prometheus.] Promethei in Caucaso mõte religati meminit Quint. Curtius rerũ gestarum Alex. Mag. lib. 6. Quid autem Caucasus, Strabo Geogra. lib. 11. dicit. Et quia notæ sunt eiusmodi historiæ, prętereũdas censuimus.

Speciosa metalla] Scribunt quidam ꝙ antiquitus aut homicidæ aut adulterantes simiam circunferre, quoquò irent, sint coacti, hac tamen lege, ut simiæ anũ is qui crimen patrasset ad os suum haberet. At quia id probri excessum plus æquo uehementem præ se ferebat, statuerunt ut simiæ loco à ceruice pendentis, anulum ferreum in digito haberet, flagitij symbolum. Quod quidem Romanis nobilibus cum pulchrum uideretur, & magis honestum q̃ dedecoris, aureos fecerunt, pessima uitæ scelera (si Plin. credendum) quibus post usi sunt ad nostra secula. Habes tamen apud Plin. multa alia. Hæc saltem apposuimus, enarraturi quæ metalla post ferrum ætas posterior adiecerit anulo.

Et claros lapides) Gemmæ olim anulis inclusæ in effigies uarias per sculptores formabãtur signãdi gratia. Quemadmodũ D. Augustus initio imperij Sphinge signauit, mox Alex. Magni imagne, nouissime sua, ut referunt Plin. lib. 37. cap. 1. & Suet. in uita Augusti.

Nihil tamen uetat ꝙ lapides aliquando non arte, sed natura (rerum magistra) in effigies formatos inueniamus. Talem Pyrrhus habuit, qui cõtra Romanos bellum gessit. Vide Plin. lib. 37. cap. 1. & Vincentium in speculo naturali. lib. 9. Tit. 35. ubi consimiles sunt adscripti, & à rege quodã Persarum in templo Apollinis signati. Habes quoq; grauem adeo testem Albertum de Mineral. lib. 1. tract. 2. cap. 8. Artem adiecit] Dioscorides sculptor in gẽmarum artificio optimus,

D. Augu.

D.Augusto gemmam signatoriam fecit multa arte adhibita: Necnõ Samius Theodorus Policrati Samiorum regi Smaragdum suum uel Sardonycem, ut Pli. & Vincentius lib.9.Tit.31. Triplici honore] Metallo, lapide & arte. Sed fraus intact.] In herbis quidem est mediatrix, operatio naturæ (ut est in libro de natura rerum) uidelicet quod per hanc aut calidæ aut frigidæ sint: Sed in lapidibus est uirtus adeo perfecta, ut sine ullo medio tantũ à deo uenire credantur. At fraudulenta in tantum est nostra ætas, ut nihil (licet à deo uim habeat suam) intactum, uel ut Plinius 14. ait, intentatũ permittatur. Vnde non minus recte quàm eleganter idem Plinius dixit lib.7.cap.25. Plurimum refert in quæ cuiusque rei uirtus tempora inciderit.

Inuida ars] Alchumiam aut Chalcomiam innuit, quibus Mangones astuta & ingeniosa solertia in uendendis gemmis hominibus imponũt, ut deceptorias uel adulteratas, aut quas ficticias uocant, loco uerarũ non sine magno lucro (quia non est fraus uitæ lucrosior gemmis, teste Plin. lib.37.cap.12.) exponant. Nẽpe cum lapis minoris precij accipit formam alterius maioris, Vt cum perforant Amethystũ & implent furtiuo colore: Vel cũ ex Crystallo Smaragdum faciunt, unde ueras à falsis discernendi magna difficultas innata, inquit idem Plinius in præfato libro.

Tentata prob.] Experimenta quatuor modis constare inuenio, Primum pondere, nam artificiales lapides sunt plerunque leues, naturales, ponderosi: Smaragdum excipias. Secundum, omnes cognoscendi naturales non accipiunt limam, nisi Smaragdus & Topazion. Tertium, lapis natura formatus, quo magis inspicias, eo magis delectat & pascit oculos, sed non saciat. Quartum, ignis est gnomon & certissimus index, adulterati enim per hunc uel consumuntur uel maculas accipiunt peregrinas, cum ueri euadant illæsi, ex-

cepto Chrysolectro. Sed cui hæc non satis sunt, legat Plinium libro 37. cap. 13. Et Speculum naturale lib. 9. Titulo 33. Rite sacratæ] Sacratæ pro ueneratæ positum est, nam adeo uenerationem suam expetunt, Vt Diadochos (quando Plin. credimus) si mortuo applicatur, uim omnem amittat. Hephestites, nisi hominis sinistrũ latus ubi cor est occupet, desinit esse quod est. Smaragdum regem quendam Vngariæ in anulo coitus hora cum uxore sua habuisse constat, sed lapidem propter impatientiam non seruatæ castitatis in tres partes diuisum, scribit Albertus libro secũdo Mineral. ca. 17. Et Siluaticus Pandecta. ca. 472. Gemmis à gum.] Huc testem adducẽdum habeo Isidorũ li. 16.

De gemmis in uniuersum.

Gemmis à gummi nomen posuere priores,
Quòd translucerent gũmi splẽdentis adinstar:
Quæ non translucent cæcas uoluere uocari,
Nomine sed lapidis species signantur utræq;:
Propter quod lapidum titulo liber iste uocatur.

Alardus Aemstel.

Gemmis à gummi] Plinius lib. 13. ca. 11. & li. 24. cap. 11. Gemma est unio quam & margaritum uocãt: ea nascitur in conchis purissimis, non aliunde concepta, quàm ex ipsis conchis, quibus cohæret. Plinius è rore cœlesti concipi putat, ac miram habere cum cœlo cognationem. Lege Plinij caput 35. libri 9. Martialis lib. 8. Cedet Erythræis eruta gemma uadis. Quòd translucerẽt] Manilius, Et perlucentes cuperet prænsare lapillos. ff. de auro & argẽto leg. l. Et si non sunt. Gemmæ autem sunt perlucidæ materię, quas (ut refert Sabinus lib. ad Vitellium) Seruius à lapillis eò distinguebat, quòd gemmæ essent perlucidæ materiæ, uelu ti Smaragdi, Chrysolithi, & Amethysti. Seruius li. Aeneidos primo, & Placidus sexto, Thebaidos annotãt, parum multos gemmam à margarita separare, quod

ita

ità uidetur uoluisse Cicero, cum dicat, Nullam gemmam aut margaritam, &c. Horatius, Vel nos in mare proximum Gemmas, & lapides, aurum & Summi materiam mali Mittamus, scelerum si bene pœnitet. Alexander Seuerus Imp. Roma. semel duntaxat dum consul esset picta toga usus est. Gemmas reiecit ut res muliebres, dictitans in Vergilio & plures & meliores gemmas esse. Suetoni. in C. Cæsare, Ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam, cui & proximo suo consulatu sexagies sestertium margaritam mercatus est Dioclesianus primus gemmas uestib. calciamẽtisq; inserui iussit, dum sola purpura initio principes uterentur. Vt autor est Orosius de temporibus. Valla libr. 6. cap. 64. Gemma dicitur omnis lapillus preciosus, siue perlucidus, siue non. Gemmæ autem non dicuntur lapilli, nisi per subintellectionem preciosi, nam si grandes essent, pretiosi uocari nõ possent. Margaritum nõ continetur sub gemma. Gemmi splendentis ad instar] Ouidius in epistolis, Nec premit articulos lucida gemma meos. Statius lib. 6. Teretesq; hic undiq; gẽmæ Irradiant. Nomine sed lapidis] Valla libro sexto cap. 64. Lapillus & gemmarum, & margaritorũ commune est uocabulnm, subintelligiturq; preciosus, q̊d si maiusculi fuerint, pretiosi lapides dicuntur: nam quod Serui⁹ scribit gemmas diuersi coloris esse, margaritas uero albas, uel gemmas integras, margaritas pertusas, ridiculũ esse uult Sipontinus. Iam uerò q̊d Sabinus, & Põpo. iurecõsulti margaritas scribũt lapillorꝫ noĩe nõ cõtineri, falsum esse multorꝫ exẽplo docet. Curtius. Lapilli aurib. pendẽt. Idẽ. Pẽdebant ex aurib. insignes cãdore & magnitudine lapilli. Ouid, li. 2. Eleg. Nec medius tenues conchas, pictosq; lapillos Põtus habet. Horat. li. 1. Ep̃larꝫ. Deterius Lybicis olet aut nitet herba lapillis. Martia. lib. 5. Cui nec lapillos ꝓferas Erythræos. Idẽ: Ista est carior Indicis lapillis.

Apoc. 21

Apoc. 21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt. Sed in rebus apertissimis nimium longi sumus.

Epilogus.

† excepta HAec ex innumeris † excepta uocabula gēmis,
Sufficiant nostro collecta labore teneri,
Quæ decies senis distincta patent capitellis.

Hæc & his similia testimonia lector optime, hinc atq; hinc plusquã tumultuario studio fortasse nimis ambitiose conquisiuimus, atq; adeò alba (quod aiunt) amussi quiduis congessimus: non quo longius redderemus opusculum, sed ut hac sane in parte, mirè inopem rem literariã, quibusquibus possemus adminiculis utcunq; locupletaremus. Equidem paulo facilius est dicere, exquisitam lapidum cognitionem à multis etiamnum desiderari, quam instaurare, quod desideratum est. Iam uero cum sacræ scripturæ interpretes, nimium sæpe perperam citent hæc lapidum uocabula, & plane ignorent, quid distẽt æra lapillis, quorum (ut absit inuidia dicto) in primis sunt Neoterici quidam: Proinde operæpretium duxi indicare, ut petant studiosi uerum eorum etymon simul & intellectum. Quæ quisqs scire uolet, ex illis paratum erit inquirere. Sufficit hoc pacto quærere uolẽtibus aperuisse uiã. Hoc ideo admonendum putauimus, quo docti, quib⁹ plusculum & ingenij & otij suppetit, hãc syluulam limatius dedolent iuxta ac perpoliant.

Alardus Aemstel.

MARBODAEI SIVE POTIVS INcerti autoris uersus aliquot hacten⁹ desiderati.

Capnites.

CApnites specie crystallinus optima gemma,
Facundos faciens, curansq; potenter hydropẽ,
Magna sui gerulis est uirtus & medicina.
Reddit formosos, & cunctas mitigat iras.
Pellit & ipse metus, fit gratia se comitanti.

Ophthalmius.

Magna

MAgna ſalus oculis Ophthalmius eſſe ꝓbatur:
Sed fures utuntur eo,& quos nemo tenere
Hoc p̄ſente poteſt, cur hoc fit, nouerit autor.

Obſianus.

OBſianus lapis eſt, incerta repellere ſemper
Somnia qui potuit, ſecurus eo comitante,
Qui dormire poteſt, nō illum ſomnia fallunt.

Ignites

IGnites lapis eſt, cui ſubuitreus color eſſe
Cernitur,& mundus, qui fluxum ſanguinis omnē
Stringere conſueuit, tantum ſit fronte ligatus.
Infirmos aliena loqui uetat hęc quoq; gemma:
Verrucas, nœuosq́; fugat, Stygesq́; malignas
A pueris arcet, quorum ſitiere cruorem.
Conflagrare uides incendia forte domorum,
Si tamen hunc adhibes, incendia ſponte quieſcunt.

Diadochos.

DIadochos ſpecie, ſimilisq́; colore Beryllo,
Plus omni ſpeculo probat effigies ſpeculantū:
Et nullus lapidum tantum medicatur aduſtis.
Hic ubi defunctis adhibetur, ſiſtere fertur
A uirtute ſua, fit hebes, neq; lenit aduſtos.

Exebenus.

EXebenus lapis eſt albus, ſatis & ſpecioſus.
Hac gemma manus aurificū dū lympidat aurū,
Nil magis appreciat, nil illi charius illa.
Hæc ualet ad ſtomachum, ſi ſit conſperſio facta
Cum uino uel aqua fractæ de puluere gemmæ.
Nouit & Exebeni uires inſanus & amens.
Conſeruat partum, citò liberat & parientem,
Si dextro femori connexus erit parientis.

Lingurus.

LIngurum prægnans, lingurum ſi gerat infans,
More ſuo minus ut timeant, lingurus habebit.
Regius & morbus linguro uincitur hauſto,

Si teris in uino permixto puluere gemmæ.

Daphnius.

DAphnius eximius facit ut lymphaticus om̃is,
Se præsente statim mereatur habere salutem,
Daphnius assueuit requiem dare dæmoniosis.
Daphnius ad fluxum ualet & compescit hydropen.

Mennonius.

MEnnonius morbos, languores atq; tumores,
Virus & omne fugans, inimicitiasq; repellẽs,
Facundum reddit, firmum facit atq; fidelem,
Quenq; sui gerulum: uicerunt prælia reges,
Euasere necem causis capitalibus acti,
Præside Mennonio, quem qui gerit effugit iras.
Nauita naufragium nunquam timet hoc comitante.

Galactites.

IPsa Galactiten lapidem natura uocauit,
Hoc à facte trahens Græcum simul atq; Latinum,
Lac utrunq; sanans, in eodem nomine iunges.
Nanq; γάλαξ Græc, lac dicimus esse latine,
Fœmina deficiens à lacte, per hanc sibi gemmam
Lac suffire potest, cũ mulso puluere sumpto.
Contriti lapidis si fœmina respuit haustum,
Vellus ouis grauidæ colló circumliget illa,
Sic galactites super udo uellere sparsus,
Mox plenis puer uberib. lac sugere quibit.

Odontes.

Odontem lapidem si quis uenator habebit,
Si latro, si raptor lapidem gestauerit illum,
Pro uotis succedet eis: quanquam pietatis
Officijs careat, nec erit culpabilis actor
Naturæ lapidumq; deus, qui nil sine causa
Efficit in rebus, cuius sunt omnia facta
Ponderis & numeri mansuræ subdita legi.

Lapis qui fronte nascitur asini.

FRōs onagri uel frons, asini plerunq; tumescens,
Fert lapidem quandoq; suum, qui pota uenena,
Atq; uenenosos fertur compescere morsus.
Hunc in aqua radens, ut aquam pallere uidebis,
Mox euasuro dare ne tardes patienti.
Hunc nuce maiorem forma crispante uidebis,
Atq; superficie pallescere non renitere.

Trisutes.

IRim cælestem tricolor lapis est imitatus,
Nomine Trisutes, iuris facit esse peritos
Iste sui gerulos, regum digitos decet ergo.

Phrygius.

NAscit̃ in Phrygia phrygi⁹, sed hic ē q̃si pumex,
Pumice sed grauior: facit hunc perfusio uini
Follibus afflatum procul ignis uiribus uri,
Et uelut ignitum candescere siue rubere,
Fertur & extingui perfusus nectare tantum:
Vtilis iste lapis tingendis uestibus esse
Dicitur à Phrygijs fullonibus, hisq; peraptus.

Sarcophagus.

SArcophag⁹ lapis est, qui mortua corpora fertur
Ferme quaterdenis consumere posse diebus.
Huius apud Troiam reperitur plurima uena.
Eiusdem generis sunt plurima saxa reperta,
Quæq; etiam erodunt uiuentia corpora tactu,
Et minus obseruant, quæcunq; cadauera claudunt.

Specularis lapis.

COpia dat uilem, licet insignem Specularem:
Hunc primum lapidem terris Hispania misit,
Nunc legimus multis regionibus hũc reperiri.
Hic effossus humo, sic fissilis extenuatur
Quaslibet in crustas, ut uitro tenuior omni
Cernatur, neq; iam nisi uitrum credere possis.

FINIS.

PRAECIPVAE LAPIDVM PRECIOSORVM gemmarumq́ explicationes, ex uetustiss. quibusque autoribus coactæ per Alardum Aemstelredamum.

Philo Iudęus libro Biblicarum Antiquitatum.

T exculpsit in his nomina tribuū, Et surgens Tenezin crastinum, inuenit lapides illos duodecim super uerticē montis, ubi ipse posuerat illos septē. Et sculptura eorum erat talis, ut tanquam oculorum forma designaretur in eis. Et primus lapis, in quo scriptum erat nomen tribus Ruben, consimilabatur lapidi Sardino. Secūdus autem lapis sculptus erat de dente, & ibi exculpto nomine tribus Simeonis, similitudo Topazanis uidebať in eo. Et in tertio lapide sculptū erat nomen tribus Leui, qui Smaragdino lapidi erat similis. Nam quartus lapis Crystallus nominabatur, in quo erat sculptum nomē tribus: inde & lapidi Carbunculo similabatur. Quintus uero lapis erat Prasinus, & super ipsum sculpta erat tribus Isachar, & lapidis Sapphiri color erat in eo. Et sexti uero lapidis sculptura erat tanquā Chrysoprassus esset, diuersis distinctionibus signatus, & ibi erat scripta tribus Zabulon, & lapis Iaspis assimilabatur ei. Nam septimi lapidis resplendens sculptura, ostendebat in se uelut infusum liquorem profundi: & ibi scriptum erat nomē tribus Dam, q lapis assimilabatur lapidi Liguro. Octauus lapis sculptus erat de Adamāte, & ibi scriptum erat nomen tribus Neptalim, & Ametystho lapidi assimilabať. Et noni lapidis sculptura erat terebrata ex mōte Ophir, & ibi scripta trib⁹ Bad, & lapis Achates assimilabatur ei. Et lapidis decimi sculptura excauata erat

ta erat,& expreſſit ſimilitudinem lapidis Theman.& ibi erat ſcriptura tribus Aſer,& lapis Chryſolitus aſſimilabatur ei. Et undecimus lapis electus de Libano, & ibi ſcriptum erat nomen tribus Ioſeph,& lapis Beryllus ſimulabatur ei. Et lapis duodecimus exciſus de exciſiõe,& ſuper ipſum ſcripta erat tribus Beniamin. & lapis Onychinus ſimulabatur ei.

Hegeſippus de excidio Hieroſolymitano libro quinto, capite nono.

INter omnia tamen opera tẽplum præcellebat amplissimo opere, & fulgenti marmore, in quo erat peripetaſma precioſum, maximum, cocco & hyacintho, byſſoq́ intextum & purpura. Non otioſa materia tantæ diuerſitatis, ſed cuius ſpecies materiam rerum latentium ſignificaret: eò quòd eius eſſet templũ qui cælo, & aëri, terræ, & mari quaſi creator elementorum dominaretur, atq; omnia ſolus regeret & gubernaret. Cocco enim igneum cælum figuratur: Hyacintho aër: byſſo terra, q̃ in ea naſcit̃: purpura mare quæ conchylijs maritimis inficit̃, ut duo ex colore, duo ex generatione colligat. Deniq; princeps ſacerdotũ hæc quatuor indumento ſuo exprimere conſueuerat, quando maxima celebritas feſtorum dierum erat, quaſi totum mũdum indueret, ut pro populo ſupplicaretur, in eius figuram, qui uenturus erat princeps ſacerdotũ Ieſus, qui tolleret pc̃tã mũdi. Femora princeps ſacerdotum linteo interius operimento tegebat, eò q̃ pro cæteris in ſacerdote fides quæritur, & corporis teſtimonia, quæ ſuccingere debent carnis intemperãtiam.

Rabbini. Apud Samuelem libro 1. cap. 20.

ET ſedebis iuxta lapidem, cui nomen eſt Ezel. Ezel appellatiuum nomen eſt, non proprium alicui⁹ lapidis, ſed quiuis lapis hoc nomine adpellatur, qui uiam facientibus iter metitur aut commonſtrat.

ϐrat. Nomen eſt uerbale deductum à uerbo azal, quod Hebræis tranſire aut recedere ſignificat. Duo illi lapides ex arca fœderis deprompti, qui in hoſchen hoc ẽ, ueſtitu pectorali ſacerdotis erant, in quibus non ſecus ac in ſpeculo aliquo perfecto & pellucido reſplendeſcebat diuina uolũtas: unde etiã lapides illi dicti ſunt illuminationes & perfectiones: idq́ τυπικῶς, ꝙ adumbrarent omnem illuminationem perfectionemq́ non aliunde petendam, quã è pectore ſacerdotis, in quo perfecta notitia dei ac legis eſſe debebat, non conſulenda eſſe oraculã dæmonum, neq́ oraculis illorum fidendũ eſſe ſignificabant. Hęc Rabbini diſſerunt contenti lapidum ſignificatiõe, de nominibus proprijs ipſorum quibus dicti fuerint, omninò ſilent, ſic ut non recenſeant nomina propria ipſorum myſterij loco, ut id quoque textum intuentibus liquet. Porro Ezechielis 28. quod noſter interpres Sardius tranſtulit Hebræis eſt odem, à rubore nomen habet, Germanicè Rubijn. Et quod topazius uertit, lapidem eſſe dicũt Rabbini precioſum, quem tantum in Aethiopia inuenire eſt: à colore uiridi originem habet, rectius ſmaragdus interpretaretur, nam Rabbi Ionas ait hunc lapidem Arabice uocitari Smerad. Inſuper quod in Latinis Biblijs iaſpis redditum eſt, Hebræis eſt Iahalom, de quo Ezraides ſcribit, uir ſummæ autoritatis apud Hebræos, hunc lapidẽ eſſe adamanta, cui⁹ uis ex etymologia nominis cognoſcitur: ſic emdr̃ ac nominatur Iahalom, ꝙ frangat, diuidatq́ gemmas ſummi roboris. Eſt prætere apud Latinos, aut ſi malis Græcos, Chryſolithus, quaſi dicas aureus lapis, Hebræis tarſchiſch: hunc docti quidam Rabbini .i. hyacinthum eſſe dicunt. Onyx autẽ Hebræis Schoham uocatur: de hoc etiam Geneſeos capite ſecundo habes. Vbi autem latina Biblia Beryllus habẽt, Iaſchpe, quod uocabulum latinis auribus inauditum non eſt, Hebræi habent, id eſt, Iaſpis.

ſpis, Ionathas autem & Onkelus, à quibus targum, id eſt, Chaldaicam accepimus interpretationem, habet burla. Et quod apud Hebræos eſt Saper, Latinus interpres ſapphirus uertit, addens ei faciem latinæ linguæ. De hoc uocabulo ſcribit Ezraides, quòd gemma ſit quędam rubra. Sed Rabi Geon aſſerit lapillum album eſſe, quem Cryſtallum uocant: Ionathas autem transfert lapidem precioſum.

Carbumculus, Hebræis eſt Nopech, Dauid kimhi ſcribit hunc lapidem colore fuſco & rutilanti eſſe. Poſtremò ubi nos ſmaragdum habemus, Hebræi habent bareketh aut barekath, & à fulgore ac reſplendeſcentia nomen habet: unde lapis eſſet ſimilimus carbunculo, ſi non carbunculus. At bona pars ſentit carbunculum eſſe & coniunctionem, & ſumi interpretatiuè, ut ſit Macrologia.

Carbunculus, qui & bareketh dicitur, Chaldæus barkan habet, qui terminus prorſum idem ſignificat, quod uocabulum Hebraicum, quia ab eodem themate deducuntur.

EX RABBI ABEN EZRA COMmentarijs Exod. uiceſimo octauo. Petro Vbbelio Vuormariano interprete.

IN ſecundo ordine lapidum rationalis aut pectoralis, ubi in noſtra tralatione eſt Iaſpis: magnus quidam Rabbi Hiſpanus ait hunc Arabicè uocari Almam, hoc eſt, Adamantem: perfringentem omnes lapides, ac perforantem Vnionem ſiue Margaritam. Procꝑ hac re facit etymologia uocabuli, cum deducatur ab halam, quod ſignificat conterere frangereꝗ. In quarto ordine apud Hebræos planè uox Iaſpe, id eſt. iaſpis habetur. In tertio ordine, ubi nos legimus Amethyſtũ Græcè ab ebrietate arcenda dictũ, Hebraica uox deducta eſt ab chalam, quod ſomniare ſignificat,

quia cum quis hanc gemmam in digito suo habuerit, somnia uidebit. Nec mirum est (ut ille inquit) nã uirtus inuenitur in omni lapidis natura, cum sit lapis qui ferrum attrahat, sanguinem sistat, acetum fugiat &c.

Dioscorides libro 5. Capite. 93.

De Corallio.

COrallion (Romani pariter Græcis corallium dicunt) Corallium quod quidam lithodendron, .i. lapideam arborẽ uocant, maris creditur plãta esse durariq́ꝫ: cum ex profundo magis ducta, à circunfuso nobis aëre ueluti candens ferrum aqua mersum temperatur & solidescit. Inuenitur plurimum Corallium ad promontorium Siciliȩ Pachinũ prope Syracusas. Probatissimum est quod rubet, sandarechæq́ꝫ aut sandici colore simile est. Fragile item totaq́ꝫ cõcretione sua æquale, quod terram, muscum, algamq́ꝫ simul olet. Præter hæc ramosum, cinnamomiq́ꝫ modo fruticosum. Damnatur contra quod lapidosum, concretione sua scabrum, cauernosum & inane est. Adstringit Corallium leniter & refrigerat: coërcet excrescentias, oculorum cicatrices exterit, concaua explet, & ad cicatricem perducit. Contra sanguinis excreationes efficacissimum est. Confert urinæ angustijs: lienẽ prȩterea minuit cum aqua potum. Quod autem antipathes dicitur, corallium pariter æstimandum est, specie tantum diuersum: nigro enim colore, magis quam corallium arborescit, ramosiusq́ꝫ est. Easdem habet antedicto corallio uires.

De Phrygio lapide. 94.

PHrygion lithon [Romani lapidem Phrygium uocant] Phrygius lapis quo tingendis uestibus in Phrygia utuntur, unde & nomen inuenit, in Cappadocia nascitur. Probatissimus qui pallet, mediocriter ponderosus, & inæquali coloris concretione est: candidas siquidem cadmiæ modo uenas habet. Co

qui

quitur lapis hic Phrygius optimo primum uino respersus, tum ignitis carbonibus obrutus, & in coctura usq; dum mutato colore ruffescat, follibus uentilatur. Ex igne admotus deinde, eodem restinguitur uino: rursusq; carbonibus obrutus, iterum pariter coquitur & restinguitur. Tertiò itidem coquendus est, curandumq; ne dissiliens frietur, & in fuliginem transeat. Habet crudus coctusq; Phrygius lapis efficacem adstringendi uim. Repurgat item, crustas ignis modo inducit, & ambustis cum cæra medetur. Lauatur cadmiæ modo Phrygius lapis.

De lapide Asio. 95.

ASion lithon [Romani Asium lapidem dicunt] Asius lapis colore pumicis, fistulosus, non ponderosus, friabilis, & uenis in profundo luteis. Flos eius est quæ ruffo colore in summa superficie cõcrescit salsugo, concretione quidem sua tenuis, colore autem cum candido, tum pumici simili in luteum uergente. Linguæ admotus hic flos, eam leniter mordet. Habet lapis, lapidisq; flos adstringendi uim: ambo leniter exedunt, panosq; terebinthina resina aut liquida pice excepti discutiunt: efficaciorem tamen florem existimant. Sictatus hic, præter antedicta, uetustis, & quæ ad cicatricem ægrè perducuntur, ulceribus egregiè medetur. Carnium excrescẽtias reprimit. Purgat cum melle malefica, & quæ fungorum modo concreuerunt ulcera: Concaua itidem explet, & cum melle purgat. Sistit cęræ mixtus, quæ pascendo serpunt. Podagris mixto lomento fabæ emplastri modo impositus medetur. Lienosis cum aceto & calce: tabidis itidẽ prodest cum melle linctus. Conficiuntur ex Asio lapide etiam in balneis pelues, in quibus podagrici pedes utiliter habent. Fit ex eodem etiam farinæ modo puluis, minuendis carnibus utilis: carnosa crassaq; extenuans corpora, in balneis pro nitro illitus. Quod si quis

antedictos florem & lapidem lauare uoluerit, cadmię modo lauandi erunt.

De Pyrite lapide 96.

PYritem [Romani pariter Græcis Pyritem dicunt] Ex quo conflatur æs, Pyrites lapis est. Probatur æri maxime similis, & qui facile percussus scintillat. Cremandus Pyrites lapis hoc modo: Madētem melle lentis carbonibus imponito, flatu'q; continue donec ruffescat accendito. Quidam multis & ignitis carbonibus copioso melle consparsum imponunt: cumq; in ruffum transire colorem cœperit, ab igne amouent: flatu'q; cinerem diiijcientes, rursus madentem melle coqunnt, donec totus æqualiter contracta siccitare fragilior fiat: sæpe enim sola superficies tantum coquitur: sic deinde coctum siccatum reponunt. Quod si è loto lapide hoc erit, cadmiæ modo lauabitur. Est cocto pariter & crudo uis calefaciendi, exterendiqúe, & repurgandi quæ oculorum claritati officiunt. Duritiies præterea discutit & maturat. Resina idem exceptus, excrescentia cum caliditate & adstrictione aliqua reprimit. Vocant sic crematum aliqui diphryges, quasi iterum coctum.

De Hæmatite lapide, 97.

HAematiten [Romani pariter Græcis hæmatiten dicūt] Probatissimus Hæmatites lapis qui friabilis, rubeus, aut niger est, in seipso durus & inæqualis: Qui nullas habet admixtas sordes, nec lineis aliquibus uariatur. Est illi uis adstringere, calefacere leniter, extenuare, oculorum cicatrices & asperitates cum melle exterere. Cum humano lacte lippitudines, rupta, & cruoris suffusiones in oculis emēdat. Contra urinæ angustias cum uino bibitur. Contra muliebres fluctiones itidem, & cruenta sputa cum succo Punici mali. Fiunt ex eo etiam contra oculorum affectiones accommodata collyria & aconia. Crematur

Hæmatites lapis Phrygio similiter, sed nullo uino pfunditur, urendiq́ modus & finis est, cum bullare incœperit, & pondus amiserit. Adulterant eum quidam lapide, qui Schistos, id est, scissilis dicitur. In quem usum lapidis eius densam & rotundã glebam sumunt: talis autem pars est, quæ radices eius uocantur: coniici entesq́ in uentrosum fictile feruenti cinere obruunt, non multo post auferentes, attrituq́ in cote probãtes si Hæmatitę colorem duxit. quem si duxerit, reponũt: sin minus, iterum nouo cinere obruunt, intuentes continue probantesq́: in feruenti enim cinere illo longius relictus colorem mutat, mox etiam diffluit. Deprehenditur adulteratus, primum quidem diuisuris & lineis, quas pectinum modo per longitudinem diuisas habet: at non sic Hæmatites. Deprehenditur preterea colore quem hic floridum habet, Hęmatites uero profundiorem & cinnabari similem. Inuenitur Hæmatites præterea in Sinopide rubrica. Quinetiam ex Magnete lapide conficitur ad extremum cocto: qui uero per se nascitur, in Aegypto fossilis eruitur.

De Schisto.i.scissili lapide. 98.

SChiston[Romani parirer Gręcis schistum dicũt] Nascitur Schistos lapis in Hispaniæ Iberia. Probatissimus, luteo croci colore aliquo, friabilis, & in seipso facillime scissilis, concretione, linearumqúe quas pectinum modo habet, mutua compactione: ammoniaco, id est, harenario sali similis. Easdem Hæmatitæ uires habet, minus tamen efficax est. Concaua explet humano lacte dilutus. Cõtra rupta procidentiaq́ in oculis, crassas item palpebras, & oculorum uuas efficacissimus.

De Gagate lapide. 99.

GAgatem[Romani pariter Græcis Gagatem dicũt] Probat̃ Gagates, q celerrime accẽsus flãmas agit, & in urendo bitumĩs odore sentit̃. Niger

plerunq; Gagates lapis, squalet, crustaceus, & nullius ferè ponderis est. Molliendi discutiendiq; uires habet. Comitiales suffitu deprehendit. Strangulatu uuluæ procidentes reuocat. Fugātur eiusdem suffitu serpentes. Acopis & podagricorum remedijs miscetur. Nascitur in Lycia non longè ab ostijs fluminis in mare exeuntis, quod prope Plagyopolim ciuitatem Gagam uocant: prope cuius ostia lapis hic inueniatur.

De pluribus alijs lapidibus, primumq; de Thracio. 100.

THracium (Romani pariter Græcis Thracium dicunt) Nascitur Thracius in Scijthiæ fluuio, qui Pontus dicitur. Potest Gagatæ eadem. Fertur quod in bitumine fit, accendi aqua, oleo autem restingui. Inter magnetes lapides probatissimus est, qui ferrum facile trahit: colore ad ceruleum inclinato: densus itidem, nec magnopere ponderosus. Vis illi est crassa ducere, si cum mulsa aqua pondere triū obolorum detur. Quidam Magnetem coquentes pro Hęmatite uendūt. Qui Arabicus lapis nominatur, maculoso ebori similis est. Tritus hic illitusq; hæmorrhoidas reprimit. Cremati cinis dentifricijs accommodatus est. Qui uero Galactites, id est lactarius lapis dicitur, q lacteum succum ex se mittit, nomen inuenit: alioqui cinereo colore, & dulci sapore est. Oculorum destillationibus ulceribusq; utiliter inūgitur. Oportet ob glutinosam uim quę illi inest, tritum cū aqua in plumbea pyxide seruare. Melitites, in cunctis lactario similis est. Eo solum differt, q dulciorē reddit succum. Facit ad eadem omnia ad quæ lactarius. Morochthus lapis qnem aliqui à lacteo candore Galaxiam aut leucographida nominant, in Aegypto nascitur. Vtuntur eo lintearioum officinæ ad cādorem uestium, quoniam mollis est, & facilime diluitur. Opplendi illi uis esse creditur, ideoq; sanguinem expuentibus

expuentibus utili. Cum aqua idem cœliacis, & contra uesicæ dolores utiliter bibitur. Prodest & contra muliebres fluxiones potus pariter & appositus. Oculorum quoque mollibus medicamentis miscetur. Explendis cauis eorum ulceribus accommodatus. Destillationes sistit, & in teneris corporis partibus ulcera ad cicatricem perducit. Alabastrites, quē Onychē etiam nominant, in cinerem crematus, tum resina, piceúe excepto cinere illo duricies discutit. Cū cęra stomachi dolores lęnit, & gingiuas reprimit. Thyites, q̄ q̄ eo medicinalia mortaria fiunt, nomen inuenit, nascitur in Aethiopia, uiridi Iaspidis colore: cum diluitur, lacteo colore conspicitur. Erodit hic ualidissimè, estq́ue illi præcipua uis purgandi, quæ claritati oculorū officiūt. Iudaicus in Iudęa nascitur, figura glandis, candidus, eleganter & concinne confectus, lineis inter se æqualibus ueluti torno factis. Cum diluitur, nullas habet saporis qualitates. Potest ciceris qualitate collyrij modo in cote attritus, tum cum calidæ aquæ cyathis tribus dilutus potusq́ue, urinæ angustias soluere, & uesicæ calculos frangere. Nascitur in Cypro Amiantus lapis, scissili alumini similis. Telas ex eo ad spectaculum faciunt, quæ in ignem coniectæ accenduntur quidem, aguntq́ue flammas, sed nulla in igne amissa parte, nitidiores eo incendio euadunt. Creditur Sapphirus lapis scorpionum ictibus potus aduersari. Bibitur & contrà intrinsecas exulceratiōes. Reprimit prętereà quæcunque in oculis excrescunt, uuas, pustulasq́ue: quinetiam ruptas eorū tuniculas glutinat. Inuenitur ad Memphim in Aegypto Memphites lapis calculorum magnitudine, pinguis, colore uario. Fertur hic tritus inunctusq́ue locis, quæ secanda urendaúe sint, sine periculo aliquo omnem in eis sensum extinguere. Selenites, quē Romani lunarem dicunt, plærique uero Aphroselenem, id est, lunæ spumā: nomē in-

uenit, quod per noctem ad incremēta luminum lunę ple nus inuenitur. Nascitur Arabia colore candido, pellu cidus, minime ponderosus. Dantur bibenda comitia libus ramenta eius. Quinetiam pro amuleto adligant sibi eum mulieres. Creditur & arboribus appēsus fœ cunditatem earū augere. Plures Iaspides sunt: in eo rum genere ali⁹ uiridi Smaragdi colore est, alius gla ciem repræsentat, saliuæ similis: aërius alius, fumosus alius, fumo ueluti denigratus: Assyrius uocat̃ alius, al bescētibus p trāsuersum lineis renidēs: ali⁹ postremò à terebynthinę resinæ colore Terebynthizon dictus, calai gēmæ similis. Oēs pro amuletis adalligari ferū tur: priuatimq́ femoribus p̃gnantiū adalligatos, puer perij celeritatē facere. Resonat cōmotus Aëtites, ceu lapide alio intra se cōcepto prægnās. Sinistro brachio adalligatus cōtra muliebriū locorū lubricitatē, fœtus in utero retinet. Parturiētibus tamē à brachio subla tus, fœmori adalligandus est, ut sine dolore fœtus ex cludatur. Tritus hic, cæraq́, ligustrino unguento, mu steoúe, aut aliquo ex his quæ calefaciēdo sint cōfecta, exceptus, comitialibus magnopere prodest. Plures Ophitæ lapides sunt: graui enim odore & nigro colo re quidam est: quidam cinereo colore & pūctis uaria tus: alius intercurrentibus candidis lineis: Omnes ad ligati, contra serpentiū morsus & capitis dolores uti les sunt. Læthargo & capitis doloribus priuatim opi tulari fertur, qui candidas habet lineas. Inueniuntur & in spongijs lapides: hi cum uino poti, calculos uesi cæ frangunt. Ex marmore aut pario lapide admixto tauri glutino, lithocolla fit. Potest ignito specillo pal pebris admota incōmodos earum reglitinare pilos. Testæ similitudinem Ostracites habet, crustaceus faci leq́ scissilis. Vtuntur eo in leuiganda cute pro punice mulieres. Bibitur idem cum uino ad, sistendos mēses, drachmarum duarum pondere. Quinetiam si quis

quatuor

quatuor diebus à puerperio biberit, sterilitatē in posterum facit. Idem ex melle contra mammarum inflãmationes utiliter inungitur: & præter hæc sistit quæ pascendo serpunt. Vtilis emplastris, quæ exterendo & exedendo sunt. Smyris lapis, quo gemmas anularij exterunt, facit adhumentes gingiuas, & dentifricijs accommodatus est. Exiccat corporis aquas litoralis harena sole feruens, obrutis usque ad capita in ea hydropicorum corporibus. Calefit eadem ad sicca fomenta pro sale & milio. Inungitur contra capillorum defluuia, quas alopecias dicunt, expletq́; eas quod confricato in Nasia cote ferramento detritum fuerit. Virginum mammas augeri idem prohibet. Bibitur cum aceto ad minuendos lienes, & comitialibus prodest. Lapis quē quoniã terrã intra se cõplexus est, Græci Geoden nominãt, adstringit, siccat, & quæ claritati oculorum officiũt, purgat. Ex aqua idem inunct⁹ mammarum genitaliumq́; inflammationes sedat.

Hermolaus Barbarus in Dioscoridem Coralliorum lib. 5. Corallium Ca. 974.

QVãtum apud nos Indicis margaritis precium, tantum apud Indos corallio. Gignitur & in rubro mari, sed nigrius: Item in Persico uocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu circa Orchadas, & in Siculo circa Heliam & Cepranum. Nascitur & apud Grauiscas in Italia, & ante Corniculum, & Neapolin Campaniæ, maximeq́; rube⁹, & ideò uilissimũ Erythris. Color sub aqua uiridis. Baccæ eius candidę ac molles. Extra rubescunt, indurantur q́; ceu corna satiua magnitudine ac specie. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat: itaq; occupari euelliq́; retibus aut acri ferramento præcidi. à quo & corallio quasi curallio, ἀπὸ τῆς κούρας nomen inditum. Nec aliter sanè Theophrastus, quàm curallium appellat, à radendo scilicet: ob id & Gorgoniam quoque dictum putatur, itemque

dendrite

dendrite, hoc est arboreū. Probāt q̄ maxime rubēs & q̄ ramosissimū: dānāt inane aut cōcauū. Autoritas baccarū Indis utroq; sexu p̄ciosa. Religiosum etiā id gestamē aruspices uatesq; in primis habent. Priusq̄ hæc notescerēt, Galli gladios, scuta, galeas adornabāt corallio. Postea Indis uniōes suas, p corallio mutātib. in penuria esse cœpit. Surculi eius infantiæ adalligati, tutelā habere creduntur. Ignib. diu repugnant. Est & lapis corallius, uel ut quidam scribūt, colaris, multum à corallio diuersus, Pyrites à quibusdam appelatus, quoniam sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiamnū Pyrites, in mentionē suā seruādus. Qualis porrò lapis Erythros hoc est rubeus ab Hippocrate significetur, quo mulieres, inquit, explorant, an sint prægnantes, nisi aut corallium sit, aut Pyrites, aut etiā Hæmatites affirmare nihil habeo.

Antipathes 975.

ANtipathes pro genere corallij, quale sit in Plinio, haud facile docuerim: nisi quis intelligat fruticem circa Troglodytarum insulas nascentem in alto, quē Isidos plocamon uocari tradit, corallio similem: sine folijs sentiri eum, se capi durariq; colore in nigrum, cum cadat frangi. Theophrastus corallij duo uidetur statuere fastigia: unum quod rubēs rotundumq; est, ut radicula in mari nascens: alterum huic nō multum dissimile, quod calamus, inquit, uocatur Indicus, qui duratur in silicem. Plin. inter gemmas numerat corallida nimio similem, quæ in India Syeneq; gignatur. Fortasse per Theophrasti tempora minus erat corallij uulgatus usus.

Lapis phrygius 976.

LApis Phrygi⁹ gleba est pumicosa. Plinius medicinæ utilem negauit.

Lapis Asius 977.

ASius & asia petra dicitur. Est & Assius per duplex ss. ab Asso Troadis, ut inquit Plin. sed ab Asio

Asio diuersus. Ille sarcophagos quoq; noīatur ab ef-fectu, qualis & in Lycia & in Oriente habet, & in Mysia quoq; inueniri eum Stephanus affirmat. At noster hic per simplex s. fere scribitur ab autorib. nostris, gustu salsus. Corpora defunctorum condita sarcophago, consumi intra quadragesimū diem, sed illata quoque mortuis lapidea fieri, traduntur. In Oriente adalligata uiuentibus, erodunt ea.

Pyrites 978.

PYriten sunt qui & sideriten uocitent, & androdamanta & bostrichiten. In Cypro reperiri uolunt, & in metallis, quæ sunt circa Acamaniā. Vnum argenteo colore, qui & argyritis à Democrito cognominatus uidet: alterū aureo. Aliq terreū genus faciūt, quod plurimū ignis habeat, pōderosissimumq; sit, quos & uiuos appellamus. Hi exploratorib. castrorū maxime necessarij: qa clauo, alteroúe lapide pcussis excutiuntur scintillę: quæ sulfure exceptæ, aut fungis aridis, aut folijs, celerrime ignem trahunt. Pyrites & gēma est, nec scio an diuersa ab hac. Nigram esse inuenio, & attritu digitos urētem. Pro pyrite in medicinas uenit mylios seu mylitis, cochlax appellatus, hoc est molarius, insula Nysiro plurimus, ab Hipocrate lapis niger, ut Galeno placet. Mylias ab Theophrasto & Aeliano ex Aethna monte fluens, luti nigri modo in Sicilia, post durescens colore custodito. Fluunt & pyromachi dicti, ut idem Theophrastus ait.

Lapis Hæmatites 979.

HAematites reperit in metallis. Vstus minij colorem imitatur. Adulterāt schisto, sed distinguūt uenæ rubētes. Est & Magnetis genus unū hæmatites appellatū. Præter hoc quinq; genera Hæmatitarum tradūtur: Aetiopicū, cui & principatus datur. Alterū androdomāta uocāt, colore nigro, pondere ac duritia insignē, & inde nomē, p̄cipueq; in Africa. Trahere

here autem in se argētum æs, ferrū. Exprimentū eius esse in cote ex lapide basanite, reddere enim succū sanguineū. Tertium genus Arabici, uix redderis succum ad cotem aquariā, aliquādo croco similem, pari duritia cū secundo. Quarti generis Helatites uocatur, quā diu crudus sit, coctus uero mllites, aut etiam miltites ad oīa utilior quam rubrica. Quintum ijs adijcitur schistos, de quo protinus mox agitur.

Lapis Schistos 980.

LApis schistos cognationē cū hęmatite habet, sed peculiare in schisto, ꝙ splendet. Est & schistos alterius omnino generis, quē cognomināt anthracitin, nasci tradentes in Africa nigrū, quia attritus reddat aquarijs cotib. ab ea parte, quæ fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera parte croci. Sunt & gemmæ plures, hoc nomine carbunculi: quarum aliæ preciosæ sunt, aliæ uiliores, ut quæ nascunt in Gręcia: Theophrastus autor ac Plinius.

Lapis Gagates 981.

GAgatem aiunt & in Leuco Pamphiliæ (ut arbitror) promontorio, aut Lycię prope Cyprū insulam expelli mari, atq; infra duodecim stadia colligi. Solinus & in Britānia Gagatē gigni tradidit. Planus est, pumicosusq;, non multū à ligno differens, fragilis, odore, si teratur, grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Accenditur aqua, oleo restinguitur. Deprehendere dicitur uirgines suffitu. Hoc & Magi utuntur in ea, quam à securis argumento uocant axinoman: peruri eū negantes, si euenturū sit, quod quisquam optet. Dictū à fluuio in Lycia cognomine Dioscorides affirmat. Nullum se in Lycia Galenus comperisse tradit amnē, qui Gages aut Gegates appelletur. Phocion grammaticus oppidum in Lycia fuisse Gagas à Rhodis conditum scribit. Plini⁹ Rhodiopolin à Gagis diuersam facit. Stephanus Gagas oppidum

in

in Lycia fuisse, quod Palęotichos ante diceretur. Crustaceos uero lapides atq; nigros, & qui in ignem additi exilem flammam æderent, biuminis odore in Syria cœle inuentos sibi meminit, in collibus mari mortuo circundatis ad orientem solem spectantibus, ubi & bitumen quoq; nascitur, utilissimos tumoribus in genu diuturnis.

Lapis Tracias. 982

EST lapis Thracias, qui exemplaribus Plinij quibusdam meiulla quoq; dicitur, trium generum, uiridis, pallidus, sanguineis guttis, non habeo certum proferre. Nomen gentis suæ habet, ut cecinit Nicander, quemadmodum & Cappadoces in Argæo Capadociæ nascentes, simili cum prioribus natura, q & in lacteum cremorem soluantur, ut Galenus & Paulus Aegineta scribunt, qui & ageraton lapidem commemorant, astrictoriam & discussoriam uim habentem, & gutturis inflammationibus auxiliares, quo sutores uti soleant ad dādum calceis nitorem. Præterea & hieracitin, ut Diogenes scriptum reliquit, subuiridem ex atro, item coloribus alijs resparsum, quem qui gestet, muscæ non infestent. Hunc literis quibusdam inscriptis contra sanguinis eruptiones ualere perhibent. Addiderunt ijs & Indicum, subruffum colore, atritu'q; succo purpureo manantem, nec ualido nec denso corpe. Inuenio & Perdicitin, siue Perdiciatin, & aliũ à sorbi similitudine, ut uitrum cognomēto Schyticũ, ad om̃es duritias pollentes, in compositionem illam quæsitas, quæ pamplethes & diacinnabareos uocatur ab Aegineta Paulo. Vitem ad oculorum quoq; suffusiones commendant, cum felle aspidis acontię uocatæ, mirabili effectu, post quintum diem repræsentata curatione: id fel in serpentis eius dorso iocinori annectitur, ut Aëtio placet.

Lapis Magnes. 983

Lapis Magnes, quem & Magnitin Græci dicunt. Item sideritin & Heraclion id est Herculeum. Magnes ab inuentore uidetur appellatus. In India nunc, & passim inuenitur in Hispania quoque Rupertus autem scribitur clauis crepidarum, & baculi cuspide ferrata hęrentibus, cum armenta pasceret. Quinque genera eius feruntur. Aethiopico principatum dant, argentoque rependitur. Inuenitur in Aethiopia Smiri: Ita uocatur regio harenosa. Ibi & sanguinei coloris, sanguinemque reddens, si teratur. Sed & crocum Hæmatites cognomine, in trahendo ferrum non eadem natura, qua cæteri magnetes. Aethiopici argumentum est, quod Magnetem quoque alium ad se trahit. Secundum genus Magnesiacum, à Magnesia: contermina ei Macedonia: à Bebonea locatum petẽtibus dextra. Tales ruffi nigrique sunt. Tertium in Echio Bœotię, ruffi coloris plus habens quam nigri. Quartum circa Alexãdriam Troadem, nigrum, & fœminei sexus, ideoque sine uiribus. Quintum in Magnesia Asiæ deterrimum: nam & candidus est, neque attrahit ferrum, similis pumici. In eadem Aethiopia mons haud procul gignit lapidem Theamedem, cui contraria Magneti natura, ferrum omne abigens respuensque. Trahitur ad Magnetem ferrum, quia sola fere materia ea uires à lapide cõceptas diu retinet. Aliud apprehendens ferrum, ut annulorũ catena uideatur: quod quidem imperitum uulgus ferrum uiuum appellat, uulneraque ex tali asperiora fiũt. Lapis hic & in Cantabria eruitur: non ille Magnes uerus caute continua, sed sparsa bubbatiõe, ita appellãt: nescio an uitro fundendo perinde utilis: Nõ enim expertus est quisquam: autor Plinius. Ferri utique inficit aciem ut Magnes. Dinocrates architectus Alexandrię, templum Arsinoës concamerare cœperat Magnete lapide. Intercessit mors & ipsius, & Ptolomæi regis, qui id sorori suæ fieri cupierat, ut simulachrum eius è ferro

ro pendere in aëre uideretur: Quod genus præstigiæ Arabes ad superstitionem suam commenti dicuntur, in eo feretro, ubi autor eius sectæ conditus existimatur. Diogenianus Magnetem argento tam scribit esse similem, ut decipiat. Nec hunc lapidem, qui ferrum ad se trahat, Magnetem, sed Heracleoten appellãdum esse.

Lapis Arabius. 983.

Lapis Galactites. 985.

GAlactites, ait Plini⁹, ex uno colore lactis est, succo quoq; eius & sapore, à quo nomen: De hac intelligat, an diuersa, dubium: quando cineris colore traditur à Dioscoride, non lactis. Est & Galaxia, quam aliqui Galactiten uocant, intercurrentibus sanguineis aut candidis uenis. Nam Chalaxia grãdinum & colorem & figuram habet, unde & appellata est, adamantinæq; duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suum frig⁹. Ergo Pliniana galactites, quã aliqui & Leucogageam, & synephiten, & leucographin appellant, uidet̃ ei propior, quæ & marochthos, & leucohraphis, & Galaxia Dioscoridi & Galeno dicitur, ut paulò post liquebit. Vtcunq; infantium adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autẽ liquescere: memoriam adimere uel iniuriarum. Mittit eam Nilus, & Achelous quoq; amnis. Sunt qui & smaragdum albis uenis circumligatum galactiten, inquit, uocent. Est & gemma galaicos distans ab hac, argyrodamãti similis, paulo sordidior. Inueniũtur autem binç aut senæ.

Lapis Melitites. 986.

MElitites lapis dictus, quia succum tonsus melleum emittat. Differt ab hoc melichrus, cuius plura sunt genera, melleus colore. Differt & melitis à malo, cuius imitatur colorem, appellatus.

Lapis Molochthus. 987.

M Lapis

LApis Molochthus aut Morochtus, siue ut Paulus & Galenus uocauit, Moroxus & Graphis, haud uideo eundem cum eo esse, qui molochitus à colore maluæ dicitur, spissus, uirens, nec translucida, reddendis laudata signis, & infantium custodiæ. Sit autem morochthus, quem Plinius ait in ore liquescere, de quo in Galactite diximus, ex collatiõe Dioscoridis subodorari potest aliquid, dicentis mollem eum esse, diluiqúe facilem: ut uel idem cum Pliniano, uel similis esse uideri possit. Nominatur & morochthos Plinio, sed inter gemmas lacte sudans porraceo. Idem autor & Leucographin inter herbas collocat, nec qualis ea sit, reperisse unquam fatetur, eosdem ei effectus reddens, quos hoc loco Dioscorides, Galenus, cæteri: ut propterea non desint, qui Plinio, quasi pro herba lapidem acceperit, increpitẽt. Sed autor grauissimus aliorum sententiam, non suam opere toto recitat.

Lapis Alabastrites. 988.

ALabastrites siue Onyx in Alabastro Aegypti circa Thebas, quem in ædificiorum ornamentis quoque includunt. Nascitur in Syriæ Damasco, candore intercincto, uarijs coloribus, cæteris omnibus cãdidior. Probatissimus in Carmania, mox India. Iam quidem & Pyria, Asiaqúe. Vilissimus & sine ullo nitore in Cappadocia. Probatur maximè mellei coloris in uertice maculosi, atque non translucida. Vitia in ijs corneus color atque candidus, & quicquid uitro simile est. Alabastrites ad unguentorum fidem. Vnde uas, id est, Onychem unguentarium uocamus, quod & Alabastum, & Alabastrum quoque dicitur, etiam è uitro interim. Est & onyx inter ostrea, ut uolumine secundo patuit. Habetur & onyx gemma, in qua unguis humani similitudine candorem esse dicunt. Alabastrites porrò & in Arabiæ

biæ montibus,& in Germania quoque reperitur: Ex quo & uasa potoria,& pedes lectorum, & sellæ delicijs factæ. Item amphoræ & urcei cadorum magnitudine. Iam columnæ triginta duos pedes longæ. Sunt qui hac amplitudine non onychen sed onychitin uocent. Differt ab Alabastrite Alabandicus, siue Abalandicus: etenim utroque modo legitur. Color alabandico subnigrat ex ruffo. Perspicuus est ut ignis, & quibusdam quasi rimulis uenisque dehiscit. Capillos albos attritus inficit. Dicitur Alabastrus Democrito & sal omnis,& calx uiua, quæ de putaminibus ouorũ conficitur. Hæc ipsa encephalos quoque dicitur à chymicis,& marmor Thebaicum & Claudianum.

Lapis Thyites. 989.

LApis Thyites à Plinio mortarium uocatur, quoniam thya mortarium significet, etiam acone dĩctum Hippocrati, ut Galeno placet.

Lapis Iudaicus. 990.

HIc & Tecolithos uocari cœptus, quia calculos absumat, quod à Galeno falsum existimatur.

Lapis Amiantus. 991

LApis Amiantus ueneficijs resistit omnibus præsertim Magorũ. Hoc quod de lapide Adiante dicitur, texi ex eo uela, quorum ignis uelut aqua sordes eluat, de lapide quodam nascente in Carysto Eubœæ Strabo retulit.

Lapis Sapphirus. 992.

SApphiri aureis punctis collucent, cœruleæ, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucidæ. Præterea inutiles sculpturæ, interuenientibus crystallinis centris. Sapphirum gemmarij inter Iaspides collocant.

Lapis Memphites. 993.

LApis Memphites gemmantis est naturæ.

Lapis Selenites. 994.

SElenites fulgore melleo perſpicuus, nomine ac=
cepto, quia imaginem lunæ reddat, in dies ſingu
los augeſcentis minuentisq́; numero. Hunc ſem=
per Galenus Aphroſelenō appellat. Chymiſtę Aphro
ſelenon, etiam Comarin, & à leuitate ponderis etiam
Cupholithō, & Argyrolithon quandoq; uocitant. Ha
betur & Comaris apud eos Scythica pro arſenico &
ſulfure: itemq́; pro lapide philoſophico toties à no=
bis indicato, coarguendi potius & irridēdi propoſito,
quam monſtrandi. Seleniten Euſtachius al um quoq;
lapidem intelligit, qui & Aſterius & Lychnites uocet,
naſcens in Thracia, Pallenes littorib. autore Dionyſio.
Plinius Lychniten ab Aſterio diuidit, itemq́; Selenite.
Sed ut herbarum, ſic & lapidū uocabula cōfundimus.

Lapis Iaſpis. 995

LApis ſæpe tranſlucet ac uiret. Smaragdo ſimilis
Indica eſt. Cypria colore glauco & pingui. Perſi
ca ſimilis aëri, quæ ob id aërizuſa uocatur. Ther
modontiaca cœrulea. Scythica inter cœruleas omnes
optima. Phrygia purpurea. Cappadox ex purpureo
cœrulea, atq; non refulgens. Thracia Indicæ ſimilis.
Chalcidica turbida. Præfertur omnibus, quæ purpu=
ræ quicq̄ habet, ſecunda quæ roſæ, tertia quæ Smara=
gdi. Quarta cœlo autūnali matutino ſiſis, quæ boëa
appellatur & aërizuſa. Similis eſt & Sardæ: imitata &
uiolas. Non minus multæ ſpecies reliquæ, ſed omnes
in uitro cæruleæ, aut Cryſtallo ſimiles, aut pituitæ at
que muco, ſiue ut Plinius, myxis: Item reſinæ terebyn
thi, quàm & terebynthizuſam uocant, inter cœruleas
& ipſam marem exiſtimantes. Nam quæ Iaſpichates
appellať, ex Iaſpide Smaragdo ſimili, & Achate pro=
prietatem ſuam habet. Præſtantiores ſphēdone, id eſt
funda cludi ſolent, id eſt, patentes, nec præterq̄ margi
nes auro amplectente. Vitium & breuis nitor & lon=
ge ſplendens, & ſal, & omnia quæ in cæteris gemmis.

Vitro

Vitro adulterata coarguitur, extra fulgorem spargen do, & non continendo in se, nec in diuersa, quæ sphragides uocantur, quoniam optimè omnium signent. Ea quæ Smaragdo similis, per transuersum linea can dida præcingitur. Orienti familiarissima pro amuleto Garamantias uocatur, quæ pluribus polygrammos. Est & Onichypuncta, quæ Iasponyx dicitur, & nubem complexa, & niues imitata, quę stellata rutilis pūctis est, & sali Megarico similis, Capnias siue Ccapni tis appellata. Magnitudinē Iaspidis undecim unciarū uidit antiquitas, effigie Nerōis thoracata. Inter cœruleas post Scythicā Cypria, post quā Aegyptia. Adulteratur maxime tinctura, idq; in gloria regū Aegypti asscribitur ei qui primus tinxit. Inest aliquādo cœruleis aureus puluis, non in Sapphiris puncta. Galenus Iaspidem medicinæ utilem chloron iaspin hoc est uiridem cognominat. Inscribi iussit in Iaspide draconem radios habētem Necepsos rex, ad stomachi fulturam. Sed idem profectus est in torque, suspenso eo rudi, ita ut os stomachi attingat.

Lapis Aëtites. 996.

LApis Aëtites, quem aliqui gagitē dixere. Strabo Gangitē in Armenia repertū scribit, quo serpentes fugantur, hūc an aliū accipiāt, nondū liquet. Inædificatur nido aquilarū, non tamē omniū, nihil igne deperdēs, sed uis eius medica non nisi nido derepti. Aiunt binos inueniri marē & fœminā, nec sine ijs parere aquilas, & ideo binos tantū. Gnā eius quatuor feruntur. In Africa pusillus & mollis, & uelut in aluo habēs argillā suauem, candidam. Ipse friabilis, quē fœminam existimāt. In Arabia mas durus, & similis gallæ, aut subrutilus, in utero cōtinens lapidē durū. Tertius in Cypro, colore Africani, amplior tamē atq; dilatatus: cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenam iocundā & lapillos, ipse tā mollis, ut etiā digitis fricetur. Quarti generis Taphiusius uocat̄, nascens

iuxta Leucaden in Taphiusa, qui locus est dextra naui gantibus, ex hac ad Leucaden. Inueniturq́ in fluminibus candidus & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur Callimus, nec quicq̃ tenerius. Nã Calais aliud genus est lapidis, à quo & calainns color pro Veneto, si Photioni credendũ est. Ego etiam sordidum colorẽ Plinium secutus, calaini appallatione possum capere. Amplitudine, inquit, conspicua, sed fistulosa & sordium plena est Calais. Hinc & Augites à multis dicitur. Quæ uero calaina ostraca nominat Aëtius, pilos extenuantia, considerantibus relinquo. Apud Chymistas uiuæ calcis aquam inuenio calaion uocari. De calaino etiã colore Dioscorides in Iaspide supra mox commeminit. Iidem Aëtiten pro Chrysolitho, & Porphyrite, & Chrysolochromo cognomĩe Macedonico & polychromo accipiunt.

Lapis Ophites. 997

OPhites marmor est serpentium maculis simile, à quo nomen, molle, candidum, nigricans, durum. Ex ophite columnæ nisi paruæ admodũ inueniũt. Inter Ophitas existimari fere possunt, ꝓpter colorem quod Augusteum uocant & Tiberium, in Aegypto uıriusq́ principis temporibns reperta. Differunt, quod maculas diuerso modo colligunt. Augusteum undatim crispatur in uerticem. Tiberium sparsim conuoluta canicie specie spectatur. Theophrastus lapidem Chium uocãdo, uidetur Ophitem intellexisse. In Aegypto, inquit, nascitur lapis niger, transflucidus, Chio similis. Quem locũ Plinius ità uertit: Theophrastus, inquit, autor est in Aegypto transflucidos lapides inueniri, quos Ophitę similes ait, fortasse quia uersicolores illas maculas, ut ait Plinius, primæ Chiorum lapidicinæ ostenderunt.

Lapides Spongiarum. 998

Lapides

LApides qui nascuntur in spongijs, & ipsi uocantur spongiæ. Quidam eos cysteolithos uocant, quia uesicę medeantur. Sunt & pumicum in genere, quos spongias uocant, ut in Pumice docuimus.

Lithocolla. 999

LIthocolla nomine significat glutinum ex lapidibus.

Lapis Ostracites. 1000

OStracites à testa nomen habet. Trãsilit & ad gẽmas. Siquidem: ut Plinio placuit: Ostracias siue ostracites altera est testacea & durior, altera Achatæ similis: nisi quod Achates politura pinguescit. Duriori tanta uis inest, ut aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Habetur & Ostracides, cui ostrea nomen & similitudinem dedere.

Lapis Smiris. 1001

NOta uulgo Smiris uel ipso nomine. Quanquã Smirium potius q̃ Smirin officinæ appellant, cuius fragmentis gemmæ aliæ scalpãtur. Quo usu Plinius Secundus non Smirin sed Ostraciten uocauit, ut superius proximè notauimus.

Cotes. 1002

COtes siue lapis Naxius id est acone, sicut olearis cotes olæacone. Diu placuit cotes è marmore Naxio, ut & simpliciter naxium dicatur. Ita uocant in insula Cypro genitas. Vicere postea ex Armenia. Differre putãt Cotem à lapide coticula, non solitum inueniri, nisi in flumĩe Timolo siue Tmolo (nam utroq; modo recte dicitur) à monte, ut arbitror, cognomine in terra Lydia: nũc uero passim, quę alij Heracliũ aut Lydium appellant. Sunt autem leues & calculis similes, quaternas uncias longitudinis, binasq; latitudinis non excedentes: siue (ut Theophrastus inquit) calculi amplissimi, dupla magnitudine, præterea specie lata, non rotũda: quod à sole fuit in ijs, melius quã q̃d à terra. Sed & colorib. immodicis deteri⁹

respondent. Fiunt enim aspergine quadam ex alto re-
uocata quasi lubricæ, ut idem Theophrastus ait. Iis co-
ticulis periti, cum è uena siue nummo lima rapuerint,
experimentum protinus dicunt, quantum auri, quan-
tum argenti, quantum æris habeant, scrupulari diffe-
rentia, nunquam fallente ratione. Incipientibus à mi-
nimis notis, hoc erat granũ, post colybus, tũ duo chal
chi, dein q̃tuor moria, ut Theophrasti uerbis agã. La-
pis & Chrysitis, & basanos Chrysochoice, hoc est, in-
dex aurarius uocatur, quo, ut Græci aiunt, aurum ex-
ploratur, obryzum fit atq; probum, an improbum, ui
tiosumq́;. Quanq̃ basanystes & pro mortario quan-
doq; accipitur. Porrò dicitur obryzum quasi abryzũ,
hoc est delicatum, syncerumq́;: ut Photionis etymo u-
tar. Vocant autem obryzum, quoties simili colore ru
bet ignis, ut inquit Plinius, Et aurum, quod apyrõ ap
pellant, purum est, idq́; nomen habet, quia igne nõ e-
geat, quale Arabicum esse Diodorus tradit, quod in-
ter Abileos Gasandosq́; foditur. De Arabico auro & li
teræ sacræ meminerunt.

Lapis Geodeos. 1003.

GEoden ex argumento appellant, quoniam am-
plexus est terram.

Galenus in lib. περὶ ἁπλῶν, siue de simplicibus me-
dicamentis nono. De lapidibus.

EX sponte natis corporibus sunt & lapides, hoc
diuersi à uulgo nuncupata terra, quod rigari nõ
sustinent. Vires habent partim secũdum totius
substantiæ proprietatem, partim secundum qualita-
tes effectrices. Porrò ut hæc differant, superius docui.
Nunc autem sermo nobis esto de illis, quę secundũ ef-
fectrices agunt qualitates: in quibus sane est & utendi
ratio ac methodus. Siquidem, ut ostendimus, faculta-
tes quæ proprietatis totius substantię ratione insunt,
à methodo ac ratione alienæ sunt, & per solam noscũ
tur

tur experientiã. Nam cur hic lapis tacto uulnere, unde sanguis prorumpit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis, quem uocant Hęmatiten, in oculares facultates indatur, haut latet. Nam & rationis inuentum est. Si enim in cote oculari eum teras cum aqua donec mellis crassitiem accipiat, astringentem facultatẽ percipies. Atq didicisti, quod phlegmonas etiamnum gliscentes, potissimum quæ contingunt in partibus neruosis, medicamẽtis repercutere oporteat. At ubi haud etiam sanguis in partem affluit, astringẽtibus medicinis, quæ digerant, adungere, & sensim ad ipsa sola transire. Atq; de huiusmodi quidem facultatibus in lapidibus disseremus, ubi ea prius in memoriam reuocarimus, de qbus fuse locuti sumus in libro contra eos conscripto, qui insultant ijs qui uoce solœcismum committũt. Nam horũ quidm λίθον (quæ uox lapidem Gręcis significat) masculino genere efferri nõ sinunt: uerum si dicas ἔμβαλλον τὸν λίθον ἐπὶ τὸν κύνα, non aliter uociferantur, quam si ipsis in caput lapis esset cõiectus: uelut etiam si quis dixerit τὸν δρῦν (quercum sonat) exclamant tanquam fuste percussi. Itaq; si quis eorum suasu consueta medicis nomina mutare in animũ inducat, dicens τὴν λίθον, τὴν αἱματίτιν, καὶ τὴν πιρίτιν, καὶ τὴν γαλακτίτιν, καὶ τὴν σχιστὸν, ut curiosus sane & stolidus dãnabitur: Nimirum quum ueteres ex more omnes masculine efferant eorum differẽtias, αἱματίτιν, πυρίτιν, γαλακτίτιν, μελιτίτιν, γαγάτιν, σχίσον, φρύγιον, ἀράβιον, μεμφίτην. Econtrario uero τὴν πέτραν fœminine pronunciãt, nõ τὸν πέτρον masculine. Nam ἀσίαν πέτραν, non ἄσιον πέτρον nominãt, neq; λίθον ἄσιον, hoc est lapidẽ asium, ceu etiam asiæ petrę florem. Porrò ex petra cõbusta calcem fieri dicũt. Attamen Heraclides Tarentinus, & alij nonnulli, non ex quouis lapide calcem fieri uolunt, sed ex sola petra, nuncupantes ita per excellentiam solum, qui sit lapidũ durissimus. Equidem ego uel ex industria & stu-

M 5 dio

dio consueui mutatis inuicem nominibus utroq; modo talia efferre, de quibus inutiliter nõnulli rixantur, id reipsa cõmonstrans, nihil offendi enarrationis claritatẽ utrouis modo qs dixerit. Cætrũ mirandũ nõ est qui ignorãt enarrationis naturalis aut unã solãq; habendam uirtutẽ, ipsam scilicet perspicuitatẽ ac claritatẽ, aut certe oĩm aliarũ primã principẽq; atq; optimã, si ad tãtas uertãtur nugas. Itaq; de ijs lapidib. primum disserã, q mortarij aut cotis attritu in liquorem succũ ue soluuntur.

Ciseris. Pumex.

CAeterum si Pumex inter lapides recenseri potest, & ipe eiusdẽ est facultatis, quod certè ad abstersionẽ attinet, uelut etiã figulina testa, ac multo magis ea q̃ fornaciũ est. Sed Smiris acrimonię quiddã obtinet: proinde causticis & desiccãtib. facultib. addit, rebusq; q̃ curãt gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autẽ si cõburat, haud erit inferior eosdẽ ad usus Smire.

De lapidib. q in spõgijs reperiuntur.

LApides qui reperiũtur in spõgijs, frangẽdi uim obtinẽt, nõ tamẽ ita ualidam ut lapides in uesica cõminuant, & q id scriptũ reliquerũt, mẽtiti sunt Verũ q in renibus cõsistunt rũpunt, uelut q ex Cappadocia cõuehunt, q̊s in Argeo nasci aiũt. Soluũtur aũt hi in succũ colore lacteum: ex q̃ liquet, q̊d extenuãdi uim obtinẽt absq; ut insigniter excalfaciant.

Ostracites.

POrrò Ostracitẽ uocatũ lapidẽ pdicare quosdã audio, quasi desiccãdi ualenter facultatẽ obtineat, tẽperatã ex astrictione & acrimonia, uelut Geodẽ noĩe pupillas expurgare, & uberũ testiũq; phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctũ. Attamen Cotis Naxiæ ramentũ mãmas uirginib⁹ suo tẽpore prohibet tumescere, & puerorum testes, tanq̃ uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.

Ophites.

SEd ophites quẽ uocãt lapis extergẽdi cõfrigẽdiq; uim possidet, ceu etiã uitrũ. Admodũ eñ ipm ex uino albo ac tenui epotũ, lapides uesicę cõterit atq; con

fringit. Verũ ipm in lapidibus quispiam forte non numeret.

Iaspis uiridis.

PRoprietatẽ nõnulli lapidib. qbusdã testimonio suo adscribũt, qlẽ reuera habet Iaspis uirens, nẽpe stomachũ adhæsu uẽtrisq; os adiuuãs. Ac nõnulli quoq; annulis inserunt, scalpũtq; in eo draconẽ radios habentẽ: uelut rex Nechepsos mẽoriæ ꝓdidit in 6. & 10. lib. Sane hui⁹ ego quoq; lapidis abũde feci piculũ. Torquẽ eñi ex hmõi lapillis cõfectũ à collo suspẽdi, ita ut lapides os uẽtris cõtigerẽt. Apparebãt autẽ nihilo seci⁹ ꝓdesse, etiã si sculpturã nõ haberẽt quã scripsit Nechepsos. Porrò lapidẽ Phamin uir fide dignus reuera iuuare morsos à uipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra usum sunt methodo cõstantẽ: uelut etiã quũ Hieracites & Indicus profluentẽ ex hæmorrhoidib. sistũt sanguinẽ.

Sapphirus.

SEd & Sapphirus ictos à scorpio epotus iuuare creditur.

Aphroselinus.

ET aphroselinus quẽ uocãt, comitiali morbo uexatos: nõ tñ nos expti sum⁹. Sũt ꝟo & alij lapides nõnulli, q aduersus qdã suspẽdunt. Cęterũ quidã characteres qsdã & literas inscriptas habẽt: sicut q hæmorrhoidibus cõgruit Hieracites, cuius nos fecimus periculũ. Sed nõ est nũc tẽpus de illis disserere, q̃ sola experiẽtia fidẽ habẽt, ac nõ ratiõali quadã methodo in usum ueniũt. Aliud de his tẽpus erit & locus. Nũc aũt ad id qd toto opeꝛ ꝓpositũ fuit, reuertor.

Dioscori. Thyites.

OMniũ dictoꝝ lapidũ ualẽtissimã uim habet is, q ex Aethiopia affert, q̃dantenus subuiridis, ut Iaspis quẽ uocãt. Soluit hic lapis in succũ colore lacteũ, gustu uero acrẽ, ac ꝓinde illũ nemo ocularibus miscet facultatibus, nec fluxiones repercutientibus, neq; ulcera sanantib. sed tantũ ad purgandũ, & abstergendũ, q̃ pupillã offuscãt absq; phlegmone: ex qbus sunt cicatrices recẽtes, quas attenuare põt: sed & oculoꝝ ungues (Gręci pterygia uocãt) utiq; si nõ admodũ duri fuerint.

Iudaicus.

EST & alius lapis uiribus ualentioribus in Palęstina Syria proueniēs, colore candido, ſpecie cōcinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco in quo naſci conſueuit, Iudaicum: utūturq; ad ueſicæ lapides, in cote ſoluentes, & ex aquę calidæ tribus cyathis potui præbentes: Sanè in quibus nos experti ſumus, profecit nihil, quod ad lapides ueſicæ pertinet: uerum ad eos qui in renibus hærent, efficax eſt.

Pyrites.

VNus eorum qui ualidam facultatem poſſident, eſt & Pyrites quem uocant, quo utimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos: ab hoc medicamine & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterum ubi in uſum uocantur lapides, admodum uehementer contuſi, atque ad liuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atq; ea q̃ in ophthalmicas facultates admiſcētur. Etenī niſi pollinis inſtar comminuātur, adeò ut in profundum corporum quibus applicantur ſubeant, aſſimiles manēt iſtis marinis, ac fluuiatilibus harenis, quæ & ipſę communem omnium lapidum uim poſſident. Siquidem exiccant tumentem ab aqua intercutem carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur tanquam prædictis, puta ad ophthalmicas & ſiſtētes tum ſanguinem, tum muliebre profluuiū facultates, præterea ad glutināda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nā qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnia ſunt utiles: uelut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum abſtergendumq;, tum detrahendum, ualenterq; ſiccandum, & colliquandum.

Phrygius.

Huius

HVius facultatis habetur & phrygius quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idque aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens. quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscētur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componēdis pharmacis: nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: ualide enim desiccat, habens quiddam adstrictionis simul & mordicationis. Dictū uerò superius est ea esse omnia optima medicamina, plurimique usus, quæ mistas in sese hasce facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.

Ageratus.

EST autem lapis Ageratus quē uocant, quo utuntur coriarij, facultatis mistę, adstringentis scilicet & dirigentis. Sed de sola adstringente considerandum. Iuuat quidem euidēter columellas phlegmone grauatas. non tamen apertam gustu adstrictionem præseferre aut acrimoniam conspicitur.

Assius.

EST & alius lapis in Asso proueniens, quem ob id ipsum Assion cognominant, nō durus ut petræ. Siquidem color illi est pariterque consistentia ceu tophi, friabilis & laxus. Innascitur ei quiddam farinę tenuissimæ similimum, qualis in molarum parietibus adhærere uisitur. Appellitant hoc medicamentum petræ asiæ florem. Est uerò & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes ac fluidas eliquet. Petra uerò in qua nascitur, tametsi uim habeat illi similem, actionis tamen uehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantum quod magis colliquet ac digerat, & uelut sale condita seruet, sed & quia hæc præstet absque uehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic asiæ petræ flos: ut con

iectura sit illum nasci ex eo, quòd ros ex mari in petrā residens, postea à sole desiccetur.

Gagates.

Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet: quem Dioscorides nonnulliqúe alij in Lycia inuenire prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ littora legerim, quo uidelicet quæ in ea sunt inspicerem. Crustaceos uero lapides, & qui in ignem additi exilem flammam æderēt, cōplures ex Cœle Syria asportaui, natos in colle mari mortuo, quod uocant, circundato, quà orientem spectat, ut & bitumen est: eratqúe lapidum odor similis bitumini. Vtebarqúe eis ad tumores in genu diuturnos, & ægre curabiles, mistis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeq; uisum est mihi euidentiorem earum facultatem addidisse. Miscui uerò ipsum & Barbaro quam uocant, & palam medicamentum effectum est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur cādenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verum nullus eius in medicina usus est: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicq̄ ei adscripsit.

Magnetes, quæ & Heracleia, Magnes.

Ex

EX lapidibus unus ē & magnes, & heracleia quā uocant, adſimilem hæmatiti uim obtinens.

Arabius.

AT tamen arabius quem nominant, lapis elephā ti ſimilis, deſiccantis abſtergentisqúe facultatis eſt.

Alabaſtrites.

ET alabaſtrites uocatᵘ unguis, in medicinæ uſum ingreditur combuſtus. Quidam eum bibēdum dant ſtomachicis.

Smiris.

SEd & ſmiris quod multam abſtergentem habet facultatem, clarum eſt, uel ex eo quod dactylioglyphi, hoc eſt qui annulos exculpiunt, eum in uſum illo utantur. Quin etiam quod dentes puros efficiat, experti ſumus.

Hæmatites, Galactites, & Melitites.

POrrò talium quoqꝫ unus eſt hæmatites quem uocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & Galactites, quando & ipſe in ſuccū ſolutus, lacti ſimilis cōſpicitur. Huic autem colori adſimilem ſuccum efficiens militites à mellis ſimilitudine, ꝙ guſtu repręſentat, nuncupatus eſt. Porrò oſtenſum eſt in quarto horum Commētariorum, quod ſuccus omnis dulcis à temperato calore talis eueniat, adſtringens uerò à frigore. Habebit ergo lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis: melitites uerò calorem temperatum: mediam autem utriuſque temperiem galactites. Merito itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatitem. Ac ſolo eo uti poſſis ſuperciliȷs exaſperatis, ſi quidem cum phlegmone aſpera ſunt reddita, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis, etiam per decoctum fœnigræci. Seu uerò citra phlegmonem ex aqua. Incipito uerò ſemper à modice humido per ſpecillum infundens. Vbi autem quod uires eius ferat reſpexeris, magis ac magis craſſum ef-

fici

ficies: ac tandem adeò crassum facies, ut specilli cuspide inungas secũdum subiectionem aut euersionem supercilij. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni competit, omnibusq́ꝫ ulcerib⁹. Porrò siccus si ad tãtum redactus fuerit liuorem, ut pollinem tenuitate æquet, reprimit excrescẽtia. Atq; eo nullus solo atq; per sese utitur. Ego uerò, uti proposui, usus sum facultate eius ex gustus qualitate comperta, cum mox experientia periclitari uellem, nunquid recte coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera solus per se cicatrice includit, ut paulò antè comprehẽsum est, attritus, cęterum aut affusus, aut inunctus. Nã & id experientia exploratum habeo.

Schistos.

HVic lapidi persimilem uim obtinet, uerum infirmiorem, is qui uocatur Schistus, ac post eum Galactites: ac melitites caliditatis etiam nõnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaq; unusquisq; leuiter ac sensim ab hæmatitis facultate recedit, ita ad oculos in usum ducitur: est tamẽ mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt atq; iucundiora: cæterum liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quę persanare ualeant. Porrò quũ lapidibus omnibus commune sit, ut deficcent, quotquot ex ijs ut succum soluti, aut alioqui ad leuorem triti, nullam continuo qualitatem in gustu obtinent, hos putãdum est esse cum infirmissimos, tum mitissimos, tum minime mordaces. At qui manifestam gustui qualitatem offerunt, hi pro qualitatis proportione potentiam possidẽt: ac si quidem adstringant, ad comprimendum, constringendum, spissandũ & contrahendum. Si uerò mordicent, ad excalfaciendum, digerendum, & liquandum. Medij eorum sunt, qui abstergent citra mordicationem. Igitur hæmatites, schistos, galactites, ac melitites in succum soluuntur

tur quo posui modo, ad cotem aut mortarium attriti quum sunt & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præseferēs: quocirca hocipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet uidelicet: Proinde cerato eum miscentes, ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus perinde ut modo dicti: at quanto est maiore emolliēdi ui quàm prædicti: quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat: tanto etiam moderatior est, minusq́ sentiri potest. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli graphida nuncupant.

Seneca libro 2. ad Serenum, cap. 3. Quomodo quorūdam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est, nec secari Adamas, aut cedi, uel teri potest, sed incurrentia tela ultrò retundit: Ita sapiētis animus solidus est, & id roboris collegit, ut tam tutus sit ab iniuria, quàm illa quæ retuli. Idem naturalium quæstionum 3. Vñ autem fiat eiusmodi lapis, apud Græcos ex ipso nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant æquè hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciē, ex qua fieri creditur. Aqua enim cælestis minimum in se terreni habens cum induruit, longioris frigoris pertinacia spissatur magis ac magis, donec oñi aëre excluso in se tota compressa est, & humor qui fuerat, lapis effectus est.

Athenæus libro 3. De Margaritis.

DE ostreis autem, quæ fert Indicum mare (arbitror autem non intempestiuum de his uerba facere propter margaritarū usum) Theophrastus in libro de gemmis ita scribit: Inter lapides preciosos & admirandos unio est margaritus appellatus natura pellucidus. Monilia ex ea parantur quæ admo

dum sunt in precio: inuascitur autem ostreo cuidã nõ absimili pinnis uocatis, nisi quod paulo magis exiguum est: magnitudo uero uniõum ad piscis oculum utcunq; accedit.

Androsthenes uerò in nauigatione Indica, sic tradit: Conchulæ autem quæcunque uarietate colorum spectabiles sunt, ut Strombæ & Chœriæ, suaues sunt, & à nostris admodum distantes, inueniuntur & purpureæ colore. Ostreorum autem reliquorum genera uaria, habent autem peculiare quoddam genus, quod lingua sua Berberi uocant, è quo margarites lapis prodit. Est autem carus in Asia, & à Persis superioribusqúe gentibus ad aurum ornandum emitur. Est autem ostrei facies similis pectini, nisi quod testam non habeat persculptam, sed in leuitate modicè asperam. Neque etiam auriculas habet geminas instar pectinis, sed unam duntaxat. Lapis uerò in carne ostrei generatur, quemadmodum in suilla, id quod uocatur grando. Sunt autem inter hoc quidam adeò fului, ut appositi auro uix ab illo dinoscantur: quidam autem argenteo colore admodum candidi oculis piscium persimiles.

Chares uerò Mitylenæus in septimo libro rerum ab Alexaudro gestarum, inquit. Reperitur non solum ad Indicum mare, sed & per Armeniam, Persicen, Susianen & Babyloniam simile ostreo. Est autem tenerum & in longum porrectum, in se carnem copiosam, albam & odoratam habens. Eximunt autem ex eo ossa alba, quas appellant margaritas, è quibus monilia & brachialia manuum pedumqúe præparant. Gaudent autem huiusmodi delicijs Persæ & Medi, omnesqúe reliqui Asiani, pluris quam aurum æstimantes.

Iulius Solinus Polyhistor.
Caput. 4.

Sa-

SAnè Alectorius traditur lapis, qui Cryſtallina ſpecie in modum fabæ, gallinaceorum uentriculis inuenitur, aptus (ut dicunt) præliantibus. In hoc animalium genere numerantur & Lynces, quarum urinas coire in duritiem pretioſi calculi fatentur, qui naturas lapidum exquiſitius ſunt perſecuti. Iſtud etiam ipſas Lynces perſentiſcere, hoc documento ꝓbatur, quod egeſtum liquorem ilicò arenarum cumulis, quantum ualent, contegunt, inuidia ſcilicet, ne talis egeries tranſeat in noſtrum uſum, ut Theophraſtus perhibet. Lapidi iſti ſuccini color eſt, pariter ſpiritu attrahit propinquantia. Dolores renum ſedat. Medetur regio morbo. λυγκούριον Græcè dr̄. Ca. 8.

Liguſticum mare frutices procreat, qui quantiſper fuerint in aquarum profundis, fluxi ſunt, tactu propè carnulento. Deinde ubi in ſupera tolluntur, natalibus derogatis lapides fiunt. Nec ſolum qualitas illis, ſed & color uertitur: Nam puniceo protinus rubeſcunt. Ramuli ſunt, quales arborum uiſimus, ad ſemipedem frequentius longi. Rarum eſt pedaneos depræhendi. Excuduntue ex illis multa geſtamina. Habet enim (ut Zoroaſtes ait) materies hæc quandam poteſtatem, ac propterea, quicquid inde fit, habetur inter ſalutaria.

Coralium aliâs dicunt. Nam Metrodorus γοργίαν nominat. Idem, quod reſiſtat Typhonibus, & fulminib⁹, affirmat. Eruit̄ gēma in parte Lucaniæ facie adeo iucūda, ut lāguētes intrinſicus ſtellas, & ſub nubilo renītētes croceo colore ꝓfundat. Ea qm̄ in littore Syrtiū inuēta primū ē, Syrtites uocat̄. Eſt & Viētana gēma à loco dicta, cui ſupfities nigra, quā ad grām uarietatis limites interſecāt albi, notis cādētib. Cap. 9.

Ver ager Corſicanus, quod in eo agro unicū ē, ſolus ędit, quē Catochiten uocant lapidē fatu digniſſimum. Maior eſt cęteris, qui ad ornatum deſtinant̄. Nec tam gemma, quā cautes. Idē impoſitas manus detinet,

ita seiunctis corporibus annectens, ut cum ipsis hære-
at, à quibus tangitur. Sed ei inest uelut deglutino len-
tiore nescio quid par, atq; gummi. Accepimus Demo
critum Abderiten ostentatione scrupuli huius frequẽ
ter usum ad probandam occultam naturæ potentiam
in certaminib. q̃ cõtra Magos habuit. Ca. 11.

Achatem lapidem Sicilia primum dedit in Acha-
tis fluminis ripis repertum, non uilem, cum ibi tãtum
reperiretur. Quippe interscribentes eum uenę natu-
ralibus sic notant formis, ut cum optimus est, uarias p̃
ferat rerum imagines. Vnde anulus Pyrrhi regis, qui
aduersus Romanos bella gessit, non ignobilis famæ
fuit, cuius gemma Achates erat, in quo nouem Mu-
sæ cũ insignibus suis singulæ, & Apollo tenens cytha-
ram uidebantur non impressis figuris, sed ingenitis:
nunc diuersis locis apparent. Dat Creta, quem Cora
lochatem dicunt coralio similem, sed illitũ guttis au-
ro micantibus, & scorpionum ictibus resistentem. Dat
India reddentem nunc nemorum, nunc animalium fa
cies, quem uidisse oculis fauet, quiq; intra os receptus
sedat sitim. Sunt & qui usti redolent mirrhę odorem.
Achates sanguineis maculis irrubescit. Sed qui maxi-
me probantur, uitream habent perspicuitatem, ut Cy
prius. Nam qui sunt facie cærea abundãtes triuialiter
negliguntur. Cap. 12.

Nec lapidẽ spreuerimus, quẽ Arcadia mittit: As-
besto nomen est, ferri colore. Hic accensus semel extin
gui non potest. Cum inter calculos quibus ripæ eius
micãt, Galactites inueniat, q scrupulus ipse ater, si te
ratur, reddit succum album, ad lactis saporẽ. Fœminis
nutrientibus illigatus fœcundat ubera. Subnexus par
uulis largiusculos haustus saliuaꝝ facit. Intra os rece-
ptus liquescit. Cũ soluit tñ memoriæ sonum perimit.
Quẽ post Nilũ Achelous dat, tertiũ nemo. Carbasã,
q̃ inter ignes ualẽt] Strabo li. 10. Ad Carystũ, inqt, la-
pis

pis nascitur, quem pectunt, nent, texunt, Inde mãtilia conficiuntur egregiè contexta. Ea ubi sordescũt, in flã mã, piecta, nõ secus emundat, q̃ si macula erueris. Multa esse, quæ igne absumi nequeant, sciunt, q rerũ naturalium cõmentaria studiosè legũt. Tradit Pli. ca. 1. decimi noni Natu. histo. esse lini genus, ex q̃ facta mantilia, ignem non sentiant. Caput. 20.

Præter marmor dat, & Sardã lapidẽ, q marmore qdẽ pstat, inter gẽmas uerò uilissimus dr. Ca. 23.

Mittit Pontus & gemmas, quas à patria Ponticas dicimus, genere diuerso. Quippe aliæ aureas, aliȩ sanguineas stellas habent, & eæ quidem inter sacras habentur. Nanq; ostentationi potius, q̃ usui deleguntur. Non guttsi asperæ sunt, sed longis colorũ ductibus liniantur. Cap. 25.

Smaragdis hic locus patria est, quibus tertiam inter lapides dignitatem Theophrastus dedit. Nam licet sint & Aegyptij, & Chalcedonij, & Medici, & Laconici, præcipuus tamẽ est honor Scythicis. Nihil his iucundius, nihil utilius uident oculi. In primis uirẽt ultrà irrigua gramĩa, ultrà amnicas herbas. Deinde obtutus fatigatos coloris reficiunt lenitate. Nam uisus, quos alterius gemmæ fulgor retuderit, Smaragdi recreant, & exacuũt. Nec aliam ob causam placuit, ut nõ sculperentur, ne offensum decus imaginum lacunis corrumperetur, quãq̃ qui uerus est difficulter uulneretur. Probantur hoc pacto, si aspectus transmittant, si cum globosi sunt, proxima sibi inficiant aëre repercusso, aut cum concaui sunt, inspectantium facies ęmulentur, si neq; umbra, neq; lucernis, neq; sole mutẽtur. Optimos tamen sortiuntur situs, quibus planicies resupina est, & extensa. Inueniunt Etesiis flantibus. Tũc omni detecto solo facillime internitent. Nam Etesiæ plurimum harenas mouẽt. Alij minus nobiles in commissuris saxorum, uel in metallis ærarijs apparent,

quos Calcosmaragdos nuncupant. Vitiosi eorum in trinsecus quasdam sordes habent, uel plumbo, uel capillamentis, uel etiam sali similes. Lauãtur austero mero, sed uiridi proficiunt oleo, quamuis natura imbuãtur. Et Cynacus lapis è Scythia est optimus, si cæruleo coruscabit, cuius gnari in marẽ, & fœminam genus diuidunt. Fœminis nitor purus est, mares punctulis ad gratiam interlucentibus auratilis puluisculus uariat. Isthic & Crystallus quem licet pars maior Europæ, & particula Asiæ subministrent, pretiosissimum tamẽ Scythia ædit. Multus ad pocula destinatur. Nam fert calorem præcipuè, quãlibet nihil aliud, quã frigidum pati possit: exangulus inuenitur. Qui eligunt purissimum captant, ne quid rufum, neúe nubilum, uel spumis obsitum, arceat perspicuitatem. Tunc ne duritia iusto propensior obnoxium fragilitati magis faciat. Putant glaciem coire, & in Crystallum corporari, sed frustrà. Nam si ita foret, nec Alabanda Asiæ, nec Cyprus insula hanc materiam procrearet, quibus regionibus incitatissimus calor est. Liuia Augusti ad magnitudinem .cl. librarum inter Capitolina donaria Crystallum dedicauit. Cap. 33.

Nam in Germaniæ continentibus Callais reperitur, quam gemmam Arabicis anteponũt. Vincit enim gratia. Arabes quidem dicunt non alibi eam depręhendi, quam in nidis auiũ, quas μελαγκορύφους uocant. Quod null9 recipit, cum apud Germaniæ populos, quamuis rara, in saxis tamẽ appareat. Honore, & pretio ad Smaragdos uiret pallidum. Nihil iucundius aurum decet.

Cerauniarum porrò genera diuersa sunt. Germanica candida est, splendet tamẽ cęruleo, & si sub diuo habeas, fulgorem rapit siderum. Caput. 35.

Pręterea ut taceam metallorum largam, uariamq; copiam, quibus Britanniæ solum undiq; generi pollet uenis locupletibus, Gagates hic plurimus, optimusq;

musq́ꝫ ē lapis. Si decorē reqras, nigroge mmeus. Si q̄litatē, nullius ferè pōderis. Si naturā, aqua ardet, oleo restinguit. Si potestatē attritu calfactus applicita detinet, æque ut Succinum. Cap. 40.

Varietas multiplex inest in oculis, colorꝝq́ꝫ mutatio. In quorꝝ pupillis lapis inuenit, Hyæniū dicūt, ꝓditū illa potestate, ut cui⁹ hoīs fuerit linguę subditus, ꝓdicat futura. De gēma Heliotropio inter Aethiopiam, Africā & Cyprū certamē fuit, q̄nā mitteret gn̄is huius eminētissimā, depꝛhēsumq́ꝫ ē documentis plurimis Aethiopicā, aut Lybicā palmā tenere. Viridi colore ē, nō ita acuto, sed nubilo magis, & repꝛsso stellis puniceis supꝑspar sa. Causa noīs de effectu lapidis ē, & ꝑtāte. Deiecta in labris ęneis radios solis mutat sāguineo repcussu, extraq́ꝫ aquā splēdorē aēris abijcit & auertit. Etiā illud posse dr̄, ut herba eiusdē noīs mixta, & p̄cātatiōib. legitimis cōsecrata, eū à q̄cūqꝫ gestabit, subtrahat uisib. obuiorꝝ. Nasamonitē lapidē Nasamones dāt sanguineū uniuersum nigris uenulis adumbratū. Pli. Ab Hāmaniētib. ad Troglodytas hyberni occasus plaga, dierꝝ q̄tuor iter, cū qb⁹ cōmerciū gēmę tm̄, quā Carbūculū uocamus ex Aethiopia uectę. De Carbūculis, q̄s qdā ab igneo colore Pyropos, & Apyrustas ꝙ ignem nō sentiāt, uocāt. Pli. ca. 7. 37. Ca. 43.

Excidit ex cerebris draconū Dracōtias lapis, sed lapis nō ē, nisi detrahat uiuētib. Nā si obeat prius serpēs, cū aīa simul euanescit durities soluta. Vsu eius Oriētis reges p̄cipue gloriāt, q̄q̄ nullū lenociniū artis admittat soliditate, & qcqd in eo nobile ē, nō manus faciūt, nec alteri⁹ q̄ naturę cādor sit, q̄ reluceat. Autor Sotac⁹ gēmā hāc etiā sibi uisā scribit, & qbus intercipiat modis, edocet. Pręstātiss. audacia uiri explorāt anguiū foueas, & recept⁹, iñ p̄stolati ad pastū exeūtes, ꝑteruectiq́ꝫ pcipitis cursibus obijciūt gramina medicata, q̄tū pōt ad incitandū soporē. Ità somno obsopitis, e capitibus

execant lapides,& de manubijs præcipitis auſi prædā reuehunt temeritatis. Inter hæc omnia, quæ diximus nitore cęruleo Hyacinthus inuenitur lapis precioſus, ſi quidem inculpabilis inueniatur. Eſt enim uitijs non parcè obnoxius. Nam plęrunq; aut uiolaceo diluitur, aut nubilo obducitur, aut albicātius in aquaticum eli queſcit. Optimus in illo tenor, ſi nec denſiore ſucco ſit obtuſior, nec propenſa perſpicuitate deiectior. Sed ex utroq; temperamento lucis, & purpurę moderatū ſua uiter florem trahat. Hic eſt, qui ſentit auras, & cum cę lo facit mutationem, nec æqualiter rutilat, cū aut nu- bilus ſubeſt, aut ſeren⁹ dies. Pręterea in os miſſus ma- gis friget. Sculpturis certe minime accommodatus, ut qui attritum reſpuat. Nec tamen penitus inuictus. Nā Adamante ſcribitur, & notatur. Vbi Hyacinthus, ibi & Chryſolampis apparet, quem lapidem lux cælat, prodit obſcurū. Hæc enim eſt in illo diuerſitas, ut no- cte igneus ſit, die pallidus. Ex ipſo ſolo ſumimus Hæ matiten rubore ſanguineo, ac propterea Hæmatites uocatus. Caput 44.

Troglodytæ ſpecus excauant, illis teguntur. Nul- lus habendi amor, à diuitijs paupertate ſe abdicarunt uoluntaria. Tantum lapide uno gloriantur, quē He- xecontalithon uocant, tam diuerſis notis ſparſum, ut ſexaginta gemmarum colores in paruo eius orbiculo depræhendantur. Ex iſtius littoris ſinu Polycrati regi aduecta Sardonyx gemma, prima in orbe noſtro luxuriæ excitauit facem. Nec multum de ea diſſeren- dum puto, adeo Sardonyx in omniū uenit notitiam. Superficies eius probatur, ſi meraci⁹ rubeat, arguitur ſi fuerit fœculentior, medietas circuitur limite candi- dante. Optima eſt, ſi nec colorem ſuum ſpargat in pro ximum, nec ipſe ex altero mutuetur. Reliqua nigro ſi niuntur. Quod ſi tranſluceat uitio uertitur, ſi perſpi- cuitatem arceat, proficit ad decorem. Et Molochitē

Arabs

Arabs inuenit, uirẽtem craſſius quam Smaragdus,cõtra infantum pericula ingenita ui reſiſtentem. Inuenit & Iridem in mari rubro,ſicut Cryſtallũ ſexangulatam,quæ radijs icta ſolis rutilo aëris repercuſſu,cœleſtis arcus ex ſe iacit ſpeciem. Androdamantem ijdẽ legunt Arabes nitoris argentei, lateribus æqualiter quadris,quem de Adamante nonnihil mutuatum putes.Datum illi nomen ex eo cenſent,quòd animorum calentium mollit impetus,& timentes refrenat iras. Pæderotem etiam Arabicum inde ſumimus. Arabica aſpectu eburnea eſt,radi abnuit.Cõtra neruorum moleſtias prodeſt habentibus.In Pæderote congruit,gcquid eximium eſt,quadam decoris prærogatiua.Cryſtallinum lucet, rubet purpuram,in orarum extimis corona crocea uelut è liquido renitẽte. Hac ſuauitate oculos afficit,uiſum illicit,detinet intuentes, hac etiam gratia Indis placet.

Quæcunq; Euphratem bibunt gentes,diuerſo nitent lapide. Zmilaces in ipſo Euphratis alueo legitur,gemma ad imaginem marmoris Proconneſi, niſi quod in medio umbilico lapidis iſtius,glaucum uelut oculi pupula internitet. Sagda à Chaldæis ad nos uſque profluxit,haud facilis repertu, ni (ut perhibent) ipſa capeſſendam ſe daret.Nanq; ingenita ſpiritus efficacia ſupermeantes naues è profundo petit, & carinis ita tenaciter adcorporatur, ut niſi abraſa parte ligni ægre ſeparetur.Ea Sagda apud Chaldæos propter effectus,quos ex ea ſciunt,habetur loco principe, cæteris propter gratiam magis complacet iucundiſſime uirens. Myrrhites Parthis familiaris eſt.Hunc ſi uiſu æſtimes,myrrhę color eſt,& non habet quod afficiat aſpectum.Si penitus explores, & attritu incites ad calorem,ſpirat Nardi ſuauitatem.In Perſide lapidum tãta copia eſt,tantaq́; diuerſitas,ut lõgum pœnè ſit ipſis uocabulis immorari. Mitridax ſole percuſſa colo

ribus micat uarijs. Tecolithos nucleo oliuæ ſimilis, ſpernitur cum uidetur, ſed remedijs bonus uincit aliorum pulchritudinem. Solutus quippe, & hauſtus pulſis calculis renum dolores, ac ueſicæ leuat. Ammochryſos harenis auro intermixtis, nunc bracteatũ, nunc pulueris habet quadrulas. Aëtites & fuluus eſt, & tereti poſitione, alterum lapidem intrinſecus cohibens, cuius crepitu ſonorus eſt, cum mouetur, quamlibet tinnitum illum non internnm ſcrupnlum facere, ſed ſpiritum ſcientiſſimi dicant. Hunc Aëtitem Zoroaſtres præfert omnibus, maximamq́ illi tribuit poteſtatem. Inuenitur autem in nidis aquilæ, aut in littoribus Oceani. In Perſide tamen plurimus. Subnexus ſpem uteri defendit à fluxibus abortiuis. Pyrrhites fuluus eſt, teneriq́ ſe uehementius non ſinit, ac ſi quando arctiore manu premitur, digitos adurit. Chalazias grandinis, & candorem præfert, & figuram, duritia robuſtiſſima, & inuicta. Echites uipereas habet maculas. Dionyſias fuſcus eſt rubentibus notis ſparſus. Idem ſi aqua mixtus conteratur, uinum flagrat & quod in illo odore mirificum eſt, ebrietati reſiſtit. Gloſſopetra deficientibus lunis cœlo cadit. Linguæ ſimilis humanæ, non modicæ (ut Magi ferunt) poteſtatis, qui ex ea lunares motus excitari putant. Solis gemma percandida eſt ad ſpeciem fulgidi ſyderis, rutilóſque ex ſe iacit radios. Veneris crinis nitet nigro, internis ductibus oſtentans ruforum crinium ſimilitudinem. Selenites tranſlucet fulgore candido, melleoq́, continens lunæ imaginem, quem iuxta curſum aſtri ipſius perhibent diebus ſingulis uel minui uel augeri. Meconites papauera exprimit. [Mirmecites reptantis formicæ effigie notatur. Calcophongos reſonat ut pulſata æra. Pudicè habitus ſeruat uocis claritatem. Siderites à contemplatione ferri nihil diſſonat. Verum maleficus quoquo inferatur diſcordias

ſcordias excitat. Phlogites oſtentant intra ſe quaſi flammas æſtuãtes. Anthracias coruſcat uelut ſcintillã tibus ſtellis. Enydros exudat, ut clauſam in eo putes fontaneam ſcaturiginem.

Indicorum lapidum in Adamãtibus dignitas prima, utpote qui lymphationes abigãt, uenenis reſiſtãt, pauitantium mentium uanos metus pellant. Hæc primum de ijs prædicari oportuit, quæ reſpicere ad utilitatem uidebamus. Nunc reddemus quot, quęue Adamantum ſint ſpecies, & quis color cuique eximius. In quodam Cryſtalli genere inuenitur, materię, in qua naſcitur adæque ſimilis, ſplendore liquidiſſimo in mucronem ſexangulum utrinq; ſecus leuiter turbinatus, nec unquam ultrà magnitudinem nuclei auellani reperitur. Huic proximus in excellentiſſimo auro depręhenditur. Secundus pallidior, ac magis ad argenti colorem renitens. Tertius in uenis Cypri apparet, propior ad aëriam faciem. Quarrus in metallis ferrarijs legitur, pondere cæteros antecedens, nõ tamẽ & poteſtate. Nã & hic, & q in Cypro depræhendunt, frãgi queunt, plærią; etiã Adamante altero perforantur. At illi, quos primos diximus, nec ferro uincuntur, nec igni domãtur. Verũtamen ſi diu ſanguine hircino macerentur, nec aliter, q̃ ſi calido, uel recenti: malleis aliquot antè fractis, & incudibus diſſipatis, aliquando cædunt, atq; in particulas diſiliunt. Quæ fragmenta ſculptoribus in uſum inſigniendę cuiuſq; modi gemmæ expetuntur. Inter Adamantem, & Magnetem eſt quædã naturæ occulta diſſentio, adeò ut iuxta poſitus non ſinat Magnetẽ rapere ferrũ. Vel ſi admot⁹ Magnes ferrũ traxerit, q̃ſi prædã quandã quicqd Magneti hæſerit, Adamas rapiat, atq; auferat. Lychnitẽ deinde fert India, cuius lucis uigorem flagrantia excitat lucernarum, qua ex cauſa λυχνίτην Græci uocauerunt. Duplex ei facies, aut in purpuream emicat claritatem

aut

aut meracius suffunditur cocci rubore. Per omne intimum sui, siquidem pura fit, inoffensam admittit perspicuitatem. At si excanduit radijs solis incita, uel ad calorem digitorum attritu excitata est, aut palearum cassa, aut chartarum fila ad se rapit, contumaciter scalpturis resistens. Ac si quando insignita est, dum signa exprimit, quasi quodam animati morsu partem cæræ retentat. Beryllos in sexangulas formas Indi atterunt, ut hebetem coloris leuitatem angulorum repercussu excitent ad uigorem. Beryllorum genus diuiditur in speciem multifariam. Eximij interuirente glauci & cæruli temperamento, quandam præferunt puri maris gratiam. Infrà hos sunt Chrysoberylli, qui lãguidius micantes aurea nube circumfundũtur. Chrysoprasos quoq; ex auro, & Porraceo mixtam lucem trahentes, æquè Beryllorum generi adiudicarũt. Hyacinthizontas scilicet qui hyacinthos propè referant, & ipsos probant. Eos uerò, qui Crystallo similes capillamentis intercurrentibus obscurantur (hoc enim uitio illorum nomen est) scientissimi lapidum plæbi dederunt. Indici reges hoc genus gemmarum in longissimos cylindros amant figere, eosq; perforatos elephantorum sectis subligant, ac monilia habẽt, aut plærunq; ex utroq; capite insertis aureis umbilicis, ut marcentem faciem ad nitelam incendãt pinguiorem, quo per industriam metallo hinc inde addito, fulgentiorem trahant lucem. Conchæ sunt in quibus hoc genus lapidum requiritur, quę certo anni tempore luxuriante conceptu sitiũt rorem uelut maritum, cuius desiderio hiant. Et cũ lunares maxime liquũtur aspergines, oscitatione quadam hauriunt humorem concupitum. Sic concipiunt, grauidæq; fiunt, & de saginæ qualitate reddunt habitus unionum. Nam si purũ fuerit, quod acceperint candicant orbiculi lapillorum. Si turbidum, aut pallore languescunt, aut rufo innubilãtur

tur. Ita magis de cœlo, quam de mari partus habent. Deniq; quotiens excipiunt matutini aëris semẽ, fit clarius margaritum, quotiens uesper, fit obscurius. Quãto magis hauserit, tanto magis proficit lapidum magnitudo. Si repente micauerit coruscatio, intempestiuo metu comprimuntur, clausæq; subita formidine, uitia contrahunt abortiua. Aut enim perparuuli fiũt scrupuli, aut inanes. Conchis ipsis inest sensus, partus suos maculari timent. Cumq; flagrantioribus radijs excanduerit dies, ne fuscẽtur lapides solis calore subsidunt, & se profundis ingurgitant, ut ab æstu uendicentur. Huic tamen prouidentiæ ætas opitulatur. Nã candor senecta disperit, & grandescentibus conchis flauescunt margaritæ. In aqua mollis est unio, durat euisceratus. Nunquam duo simul reperinntur. Inde unionibus nomen datum. Vltrà semunciales inuentos negant. Piscantium insidias timent conchæ. Inde est, ut aut inter scopulos, aut inter marinos canes plurimum delitescant. Gregatim natãt. Certa examini dux est. Illa si capta sit, etiam quæ euaserint in plagas reuertuntur. Dat & India Margaritas: Dat etiam littus Britannicum, sicut D. Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, è Britannicis margaritis factum subiecta inscriptione testatus est.

Origenes in Matthæum cap. decimotertio De margaritis.

RVrsum simile est regnum cœlorum homini negociatori, quærẽti pulchras margaritas. Quin regnum cœlorum simile est nulli quidẽ cæterorum negociatorum, quum multi sint multa commercãtes, sed ei tantum qui quærit pulchras margaritas, quiq; posteaq̃ inuenit, unum multis alijs æquiparandum preciosum margaritum, pro omnibus emit, locus postulat, ut de natura margariti disquiramus. Obserua uerò diligenter, quod non dixit, uendidit omnes

quas

quas habebat. Non enim solas eas, quas is qui quærebat pulchras margaritas emerat, uendidit, uerũ etiam uniuersas facultates suas distraxit, ut emeret margaritum illud. Inuenimus igitur apud eos qui de gemmis tractarunt, de margaritæ natura hæc. Margaritarum alias esse terrestres, alias maritimas. ac terrestres quidem apud solos Indos nasci, quæ congruunt sigillis, anulis, ac monilibus: Maritimas autem si quæ sunt insignes, apud eosdem Indos inueniri, quæ etiam optimæ in mari rubro nascũtur. Proximum autem in margaritis locum habent, quæ ex oceano Britannico capiuntur. Tertij autem ordinis inferiores sunt, non solum primis illis, uerũ etiam secũdis, q̃ in Bosphoro iuxta Scythiam inueniuntur. Insuper & hæc dicũtur de Indico margarito, quod conchis innascitur, quæ similem habent naturam cum prægrandibus cochleis, quę narrantur ueluti turmatim in mari pasci, uelut armenti duce quopiam exploratore, qui referat, qualis aut quanta sit regio, atque hanc aiunt præminere cæteris sub ipsa degentibus, ut res similitudinem habeat cum examine quod dicitur apum. Narrant autem & de ratione capiendi præstantiores, hoc est, eas quæ in India reperiuntur, quod incolæ posteaq̃ magnum littoris ambitum retibus cinxerunt adnatãt urinantes, studentes ducem agminis, unum ex omnibus appræhendre: Siquidem hoc capto ferunt nullo negocio capi huic subditum agmen, quippe nulla iam subsistente ex toto grege, sed unaquaq; ceu loro uincta sequente gregis ducem. Dicitur autem & generatio margaritarum Indicarum temporum spacijs confici, animali multas uersiones ac mutationes capiente, donec pficiatur. Quin illud narrant, concham animantis ferentem margaritũ diduci, in morem oscitãtis, ac diductã, cœlestem in se rorem recipere, quo si puro lympidoq; fuerit expletum, lucidum fit margaritum, concipitq;

concha

concha grandem & concinnam gēmam. Quod si quā do turbidum, inęqualem, & hybernū rorem acceperit, nubilum concipit margaritum, & uarijs obnoxiū maculis. Quin & illud comperimus, si concha procedens, ut impleatur gemma qua solet esse grauida, interim corripiatur à fulmine, contrahitur, ac ueluti metu cōstringitur, fœtum eijciens in ea quæ dicuntur φυσήματα hoc est, inflationes: nonnunquam uelut abortiuæ generantur breues ac nebulę nonnihil habentes, tametsi concinnæ. Iam & illud habet Indicum margaritū prę ter alia, colore candidum est, argento pellucenti assimile, sic ut splendor subuiridis paulum subluceat, cæterum undiq; figuram habens rotundam, siue turbinatam. Est autem colore blando, & omnino tenerius q̃ pro lapidis natura. Insuper est adeò iucūdum aspectu, ut quemadmodum tradit is qui scripsit de natura gemmarum, admotū illustrioribus laudem auferat. Præterea est & illud optimi margariti signū, ambitum habere sculptū, præterea colorem habere cādidissimū, maximeq; pellucidum: postremò grauiditate maximū esse. Hactenus igitur de margarito Indico. Cæterū quod apud Britanniam aiūt inueniri, summo quidem colore accedit ad auri speciem, cæterū nebulosum ac turbidū, luceq; obtusiore. Iam quod inuenit in portu iuxta Bosphorū, obscurius est ac liuidū, & omnino luce carens, tenerumq;, & ingenti magnitudine. Nascitur autem in sinu iuxta Bosphorum, non in conchis, quod est testæ genus, ferens margaritas, sed in his qui uocantur mures: de his loquor, qui iuxta Bosphorum in palustribus pascuntur. Fertur autem & quartum esse margaritarū genus circa Acarnaniam in ostreorꝝ cōchis. Verū hę nō admodū probant̃, sed & incōpositæ sunt, tum figura, tum colore: deniq; turbidæ undiq; ac sordidę. Sūt aūt & alię iuxta eandē Acarnaniā, oībus nominibus reijciendæ. His itaq; collectis

ex eorum libris qui de gemmis tractarunt, dico Serua torem scientem differentiam margaritarum, quarum in gñe sunt & bonæ, & rursus aliæ uiles, hæc dixisse. Simile est regnum cælorum homini negociatori quę renti bonas margaritas. Nisi enim essent in margarita rum generibus etiam malę, nequaquam dictum esset, qnærenti bonas margaritas. In omnigenis autem ser monibus, qui ueritatem profitentur, & gẽmas ferunt, quærunt margaritas. Ac sint, ut ita uocem, quæ ex ro re cælesti concipiunt conchæ, uerboq́ꝫ ueritatis graui dæ fiunt cælitus, prophetæ, qui ijdem sunt illæ pul chræ margaritę, quas iuxta id quod proposuimus di cere, quęrit homo negociator. Quòd uerò ducit agmẽ margaritarum, quo inuẽto, simul & reliquæ inueniun tur, uidelicet illud preciosum margaritum est Chri stus dei uerbũ, quod superat preciosas literas, sensusq́ꝫ legis ac prophetarum, quo inuento simul & omnia cę tera facile capiuntur. Loquitur autem Seruator disci pulis omnibus ut hominibus negociatoribus, qui nõ solum quærunt pulchras margaritas, uerum etiam & inueniunt eas, & possident, dum ita dicit: Ne proij cite margaritas uestras ante porcos. Quod autem hæc discipulis dicta sunt, liquet ex eo, quod hos sermones præcedit illud. Videns autem turbas, ascendit in mon tem, & quum consedisset, accesserunt ad eum discipu li ipsius. Conuenit enim hic sermo cum eo, Nolite san ctũ dare canibus, neqꝫ proijciatis margaritas ante por cos. Proinde uide ne qui non habet margaritas, aut q non habet preciosum illud margaritum, nec discipu lus sit Seruatoris. At margaritas inquam bonas, nõ nu bilas, non sordidas ac turbidas, quales sunt sermones ab Ecclesiæ decretis dissentientium, quę nascuntur nõ ad orientem, sed ad occasum ac Boreã, si tamen & has oportet adiungere, ob eam quã inuenimus differentiã margaritarum diuersis in locis nascentium. Fortassis

autem

autem turbidi sermones, & in operibus carnis uolutatæ hæreses, nubilæ sunt & in limo palustri nascentes margaritæ non bonæ. Adaptabis autem quærenti bonas margaritas & illud, Quærite & inuenietis. Item illud: Omnis qui quęrit, inuenit. Quid enim quæritis, aut quid omnis qui quærit, inuenit? Dicam audacter. Margaritas, & illud margaritum, quod diuenditis omnibus, ac omnium iactura facta, possidet. Ob hãc dicit Paulus. Omnium iacturam feci, ut Christum lucri facerem. Quum omnia dicit, sentit bonas margaritas, quumq; dicit, ut Christum lucrifaciam, sentit unicum illud preciosum margaritum. Itaq; preciosa res est lucerna ijs qui sunt in tenebris, & opus habent lucerna, donec oriatur sol. Preciosa uerò & gloria, quæ fuit in facie Mosi. Ego uerò puto & prophetarum preciosam esse gloriam ac pulchrum esse conspectum, per quem inducimur ad hoc ut possimus uidere gloriam Christi, cui testificatus pater dicit: Hic est filius meus dilectus, in quem mihi complacui. Verum ne glorificatũ quidem fuit, quod glorificatum erat in hac parte, propter eminentem gloriam. Et prius opus est nobis ea gloria, quę recipit abolitionem pro eminenti gloria, quemadmodum opus est cognitione, quæ est ex parte quæ aboletur, quum uenerit quod perfectum est. Oĩs igitur anima quæ uenit ad adolescentiam, pergens ad perfectionem, opus habet donec accesserit ipsi plenitudo temporis, pędagogo, dispensatoribus & actoribus, ut post hæc omnia, qui prius nihil differebat à seruo, quum esset dominus omnium, liber factus, recipiat à pædagogo, œconomis & actoribus bona paterna, quę respondent pretioso margarito, & ei quod perfectum est uẽturo, per quod aboletur id quod ex parte est, quũ eminentiam cognitionis Christi capere quis potuerit, prius exercitatus in cognitionibus succumbentibus, ut ita loquar, cognitioni Christi. Sed pleriq; non intel

ligētes pulchritudinem plurium margaritarum lega lium, & quæ adhuc ex parte est scientiam omnem prophetarum, credunt se sine illis haustis ac comprahensis omnino inuēturos unicum illud preciosum margaritum, contemplariq́ eminentiam scientiæ Christi Iesu, cuius comparatione cuncta quæ ante talem ac tantam scientiam fuerunt, quum non sint suapte natura stercora, tamē apparent esse stercora, quæ quidem fortasse sunt illa, quæ à cultore uineæ ficui admouentur rudera, efficiētia ut ea fructum adferat. Omnia igitur tempus habent, & oportunitas est omī rei quæ est sub cælo. Est aliquod tempus colligendi pulchras gemmas, & tempus est post harum collectionem, inueniēdi unum preciosum margaritum, quo reperto conueniet abire quempiam, ac uendere cuncta quæ possidet ut emat margaritum illud. Quemadmodum enim eū qui futurus sit sapiens in sermonibus ueritatis, prius oportet elementis institutum esse, & hinc ad maiorem pergere institutionem, magniq́ facere elementariā institutionem, non tamen in hac oportebit permanere, ueluti qui iam eam in precio habuerit initio, sed progressum ad perfectiōem habere gratiam, hactenus utiliter factæ institutioni: Sic ad plenum intellecta quę sunt legis ac prophetarum, institutio quædam elemētaris est ad intelligendum Euangelium, adq́ omnem sensum de Christi Iesu factis ac dictis.

Origenes in Hieremiam homilia 3.

De Adamante.

Refert autem de adamante historia, quia fortior sit omni cædenti se malleo, incontritus & incōuincibilis permanens. Licet supra stet malleus, Zabulus, & suppositus sit draco, quoniam est quasi incus indomabilis, nihil tamen in manu dei, & in conspectu eius consistens Adamas perpetitur. Duo itaque cōtraria sunt adamanti isti, malleus & incus im-

pro

producibilis. Iam quoddam est & apud nationes tritum uulgi sermone prouerbium: ut de his, qui anxietatibus & ingentibus malis premuntur, dicant: Inter malleum sunt & incudem Tu autem hoc refers ad Zabulum & draconem, qui istiusmodi semper in scripturis, pro uarietate causarum nominibus insigniuntur, & dicis, quia sanctus, qui quasi murus adamantinus, uel in manu domini adamas est, non curet neque de malleo neque de incude, sed quanto plus cæsus fuerit, tanto plus eius uirtutem splendescere. Aiunt eos quē mercimonia lapidum exercent, cum uoluerint probare adamantem, ignorantes, utrum sit adamas an nō sit, quamdiu malleum & incudem non inuenerint: tunc autem persuaderi esse uerissimum adamantem, si indomitus lapis inter incudem & malleum perseuerat, se percutiente desuper malleo, & incude supposita durior lapidum natura compingit.

Idem homilia in Exodum nona.

SEd ne diutius per singularum demoremur species uirtutū, possumus breuiter dicere illa significari per hæc, quibus ornaretur Ecclesia: Fides enim auro conferri potest, sermo prædicationis eius argento, lapidibus preciosis æs patientiæ, lignis imputribilibus, scientia quæ per lignum uenit, aut incorruptio castitatis, quæ nunquam ueterascit, bysso uirginitas, cocco confessionis gloria, purpuræ charitatis fulgor, Hyacintho spes regni cælorum. Istæ sint interim materię ex quibus omne tabernaculum construatur. Induantur sacerdotes, ornetur & pontifex.

Idem in Eandem Homilia decimatertia.

HOc est uerbum quod præcepit dominus, dicens: Sumite à uobis ipsis redemptionem domino omnis qui concepit corde, offerat initia domino aurum, argentum, æramentum, iacynthum,

purpuram, coccum duplicatum & byssum tortam. Pilos caprarum & pelles arietum rubricatas, & pelles iacynthynas, ligna imputribilia, & lapides sardinos, & lapides ad sculpturam, in humerali & podere, & omnis sapiens in uobis ueniat, & operetur omnia quæ præcecepit dominus. Cum considero meipsum primum, & discutio, piget ad hæc aperienda manum mittere.

D. Basili⁹ homilia in sanctam Christi natiuitatem.

Vt enim lumen per crystallinas bracteas: Ita per humanum corp⁹ diuina uis relucet, illustrãs eos, q puros hñt cordis oculos.

BAsilius homilia prima de ieiunio. Est lapis eius naturę, quem hinc Amiantõ Gręci appellãt, ut inquinari non possit. Hic ab igni nõ uincitur, sed impositus igni uidetur ignescere, & in prunam uerti: rursum exemptus igni, perinde quasi fuisset aqua candidatus, apparet purior. Huiusmodi erant illorum puerorum corpora apud Babylonios illud cõsequuta, ut nulla possint ui inquinari. Siquidem uehementi fornacis flamma, quasi natura fuissent aurei, ita apparuerũt innoxia, ui ignis superiores, quin potius auro potentiores declarati sunt. Neque enim illos liquefecit ignis, sed integros illos seruat.

Gregorius Nazianzenus oratiõe de seipso.

SIquidem illud idem uobis propter nos accidisse uidetur, quod ferro ob lapidem Magnetem, ut à me & inter nos quoq; pendeatis, ac unum sentiamus, deiq; sumus omneis, ex quo sunt omnia. Proh catenam admirandam, quam spiritus nectit sanctus uinculis indissolubilib. compaginatã. Idem in dictũ Euangeliũ. Crede Trinitatem margaritam esse unam, undiq; similem, & æqualiter splendentem. Margarita enim si in aliqua parte deturpatur, tota eius gr͂a euanescit Ita quum filium ignominia afficis, quo patrem ueneceris, nequaquam honorem tuum suscipit, ob filij

deho

dehonestationem pater minimeglorificatur. Si sapiēs filius lætificat patrem, quanto magis filij honor, honor erit patris. Idem in Apologetico.

Qui non aurem meam prius aperuissem eruditiōi domini, ita ut mererer addi mihi aurem quæ non grauiter audiret, & esset sardium preciosum inauris in aure mea, quod est sermo sapientis in aure obedientis.

Gregorius Nyssenus de homine cap. 1. Differt sane & lapis à lapide uirtute quadam, sed Magnetes occulte attrahendo ad se ferrum, & detinēdo ueluti escā suam id facere uolens, aliorum lapidum potentiam & uirtutem excellere uidetur: quod quidem non modo in ferro facit, sed & aliud per aliud tenet, iunctis atque attractis omnibus suam uirtutem communicando. Nā ferrum à magnete detentum, aliud ferrum detinet.

Hilarius in Psalmum 118. Vt quædam metalla atque gemmæ naturæ suæ fulgorem in ea, quæ sibi proxima, refundunt, & æmulātem speciem ex intima sui specie præstant. Et ut Moses ex contemplatione gloriæ dei lumen accepit, ita ut honorem gloriæ suæ populus sustinere non posset: Sic & Propheta seruum dei se illuminari, precari, & iustificationes dei doceri, ut à se non ex parte, neq; per legis umbram, sed facie ad faciem, & spirituali contemplatione cernatur.

Ioannes Crysostomus in Genesim Homilia 8.

NOn uidetis, quod ij, q preciosos lapides in mari quærūt, nō sedent iuxta littus maris, fluctus numerantes: sed in profundum se dimittūt, & (ut ita dicam) quasi in ipsos sinus abyssi descendentes, assequuntur quod tanta opera exquirunt: quamuis qd magnę utilitatis uitæ huic attulerit illorum lapidum inuentio? Vtinam non magna damna & incommoda inferrent. Ex insania enim & rabie, quæ est in pecunias, innumera sequi uidemus mala. Attamen licet tanta inde nascantur mala & damna, non est tamen quod

grauet, ac deterreat eos qui in his occupati sunt, sed & laborem subeunt, & periculis se exponunt, ut inuenire possint quod quærunt. In diuinis autem scripturis, & in spiritualibus, & preciosis illis lapidibus neque periculum suspicari licet, neque multus est labor, sed lucrum ineffabile, tantum quæ nostra sunt cum alacritate afferamus.

Idem super Matthæum
Capite 7.

Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos. Mysteria autem ueritatis margarita sunt, quia sicut margaritæ inclusæ cochleis positæ sunt in profundum maris. Sic mysteria diuina uerbis inclusa posita sunt in altitudine sensum sacræ scripturæ. Mysteria ueritatis, id est, margaritæ nõ sunt dandæ nisi desiderantibus ueritatem, & cum ratione humana uiuentibus.

Chrysostomus Homilia in Genesim 15. De margaritis non obijciendis porcis.

IOANNES CHRYsostomus Homilia in Genesim 13.

ET quod hoc uerum sit, audi beatum Dauid dicentem: Desiderabilia eloquia tua, super aurum & lapidem preciosum multum. Vides quòd cum in medium attulerit materias, quæ preciosiores reputantur, non solum hac comparatione non contentus fuit, sed & apposuit multum, & postea excellentiam, quæ inde est nobis manifestauit. Super aurum, inquit, & lapidem preciosum multum, non quòd in tantum duntaxat sint desiderabilia eloquia dei, sed quia solas hasce materias uidit apud homines in maiori precio haberi præ alijs, propter hoc

adductis

adductis illis in medium, ita excellentiam monstrauit. quòd desiderium & eloquiorum spiritus uehementius sit. Et ut sciatis, quòd semper hic mos sit sacræ scripturæ utilitatem, quæ huic est, sensibilibus rebus conferre, & sic excellentiam ostendere, audi & quæ deinceps subdit: Et dulciora super mel & fauum. Et hic non quod tantam & non maiorem possit præbere uoluptatem, sed quia nihil aliud habetur in rebus sensibilibus, quod diuinorum uoluptati eloquiorum apponeret. Et idcirco cum hoc commemorasset, iterum sic excellentiam docuit, & maiorem dogmatum uoluptatem esse docuit spiritualium doctrinarum. Eadem regula inuenies & CHRISTVM in Euangelijs usum. Nam cum discipulis loquebatur cupientibus discere interpretationem parabolæ eius, qui seminauit bonum bonum semen in agro suo, & inimici zizania inter triticum seminantis, particulatim omnem edisseruit parabolam: quis fuerit qui seminauit bonum semen, & quis ager, & quæ sint zizania, & qui alia interserit, & qui messores, & quæ messis, & quando omnia eis manifesta detexit: tunc dixit: Iusti fulgebunt, sicut sol in regno cælorum, non quòd non maiorem claritudinem habituri sint iusti, sed monstrat quod multo maiorem. Tantum autem dixit, quum maiorem hac similitudinem in rebus uisibilibus inuenire non licebat.

CHRYSOSTOMVS
Homilia decimaquarta, priore ad Timotheum Epistola.

QVemadmodum Vnionum magna differentia est, licet omnes appellentur: Ita & complures uiæ uirtutis; sed unus quidem candens est,

atq; omni ex parte rotūdus, alius uero huiuſmodi ſpe cie. cæterum alio decore niteſcit. Nam ad imitationē coralij ueluti quadam arte effictum oblongam præfert lineam, angulosq; tornatos, habetq; quiddam albo colore uenuſtius praxinum, ſed omni uirore: alius coloris amœnitate præfert ſanguinis ſpeciem, alius mare cæruleo colore ſuperat, alius purpurei coloris eſt æmulus, ſolisq; colores inuenies. Huiuſmodi & ſancti ſunt: alij ſeipſos exercent, alij & eccleſias ſecum.

Chryſoſtomus Homilia 20. Diuerſæ ſunt ad uirtutem uiæ. Siquidem & margaritæ inter ſe differunt plurimum, uel ſi om̄es idem ſint nomen ſortitę, tamē hæc fulgentior eſt rotunda, illa uero haud parem habet decorē, ſed alium quendam & uarium. Quemadmodum coralium artificio quodam productas in lōgum lineas aliquando habet, circūciſosq; angulos & expolites, coloremq; à cādido etſi diuerſum, longè tamen delectabiliorem, uiridis etiā iniectus color, præpter omnem uiriditatem iuuat. Item & flos quiddā cōiunctum habet cum innata fragrantia, & ſanguinis colorem: & iſtiuſmodi alius aut glaucus fuerit, glaucitate ipſa mare uincit, alius etiam erit purpureo colore ſplendidior, & iſtiuſmodi plęrosq; alios uidemus. Inſuper & ſolis colores uarios eſſe, inuenire facile quis poterit: Sic & his ſimiles dici uiri ſancti poſſunt, quorum nonnulli propria quadam exercitatione & induſtria ſibi ipſis, plærięq; uerò eccleſię profuere. Chryſoſtomus Sermone contra hæreticos. Eſt lapis quidam quem chryſoconion uocāt, quo probatur aurum adulterinum & nothum, ſi illi atteratur, oſtēditurq; purum & immixtum numiſma.

Hieronymus ad Fabiolam de ueſtitu ſacerdotum.

SEptimum ueſtimētum eſt mēſura paruum. Et quę ſequuntur, habētur in ipſa ſtatim frōte huius libri.

Ex ſcho-

Vel colorem lap.v.p.]Nam Onychini dicti à colore unguis, qui Græce dicitur Onyx. Et smaragdus à lucido uirore dr̄ μάιρω, Græce luceo, additur σ uelut in σμικρὸς pro μικρὸς, futurum μαρῶ, inde deriuatiuum uerbum μαράσσω & σμαράσσω, hinc nomen uerbale σμάραγ⊕, & additione δ. σμάραγδ⊕. Ita Græcum Etimologicum in dictione σμαραγδ. Sardonyces autem à patria dictę uidentur, Hieronymo à Sardinia, cum Plinius libro 37.cap.7 palam autumet dictas, quasi Sarconychas. Nam σάρξ caro & ὄνυξ unguis, quod uelut unguem hominis carni impositum repręsentent.

Patriam de patria.]Hæc uerba, de patria, non uideo quid ad rem pertineant. Singulis uersiculis] Versiculos seriem & ordinem uocat, quod uulgo deprauatè uocant lineam seu regulam. Sardius.]Hunc ipsum opinor, quam Plinius Sardam uocat, testaturq́ à Sardibus primum repertam, quãuis Theophrastus Sardij mentionem faciat. Apparet ex Plinio candidum esse. Topazius uiridis est teste Plinio.] Quidam dictã putant à Topazio insula rubri maris, quæ quoniã est nebulosa, cum à nauigantibus sæpe quęsita esset, hinc nomen accepit. Nam τοπάζειν lingua Troglodytarum quęrere significat.[Smaragdus]Et hęc gemma uiret, etiamsi uaria sunt genera. [Ceraunius.]A colore fulmineo nomen habet.[Carbunculus] Carbonis ardentis siue igniti specie est. Vnde & Græce ἄνθραξ siue ἀνθράκιον id est carbo siue carbunculus. [Sapphirus]Cœli colorem habet, Græci σάπφειρον uocant. Iaspis.]Huius uarius est color, sed probatissima, cui purpureus est. [Ligurius.] Haud dubium est, quin lyngurius sit legendum. Hieronymus ingenuè fatetur se gemmã hãc non potuisse reperire apud autores, qui de his tradiderunt, nec mirum est hominem tantum, tantulum suffugisse lapillum, cum aliquoties non uideamus & id in

quod incurrimus. Quanquã meminit Lyngurij Theo phrastus in libello περὶ τῶν λίθων, & hunc secutus Plinins libro 37. cap. 4. Hanc ferunt nasci ex urina lyncis, unde & nomen habet, λύγξ animal est, οὖρος urina. Ea protinus concrescit in gemmam. Sed inuidum animal protinus egestam urinam terra operit, ne possit ab homine inueniri, ad multa efficax medicamẽta. Valere enim ad elidendos uesicæ calculos, & aduersus morbum regium, si gestetur aut ex uino bibatur. Non est dissimilis electro, siue succino. Non enim solũ attrahit festucas & lignum, uerum ferrum si sit tenuius. Theoprastus hui⁹ rei citat autorẽ Dioclem. At Plinius neutri credit hac quidẽ in re: & negat unquã hoc nomine gemmam uisam [Achates] A flumine Sciciliæ iuxta quod primum reperta est, nomẽ inuenit. Et huius quoq; uaria genera tradit Plinius. [Amethystus] Ab effectectu nomen habet. Obsistit ebrietati si gestetur, ut autor est Plutarchus, μέθυσος ebrius, & ἀ particula priuatiua. Quanquam non credit Plinius. Est colore candoris purpurei, pellucentis [Principis Tyri] Apud Ezechielem cap. 28. [Ob pulchritu. fist.] Ego pro fistulis, fibulis legendum arbitror.

Hieronymus ad Damasum in epistola, cuius initium, Septuaginta.

Videtur mihi sermo diuinus calculi appellatione signari. Sicut eñ calculus gen⁹ est lapidis durissimi & rotundi & omni puritate leuissimi: ita sermo dei, qui neq; hæreticorum, neq; omnium aduersariorum potest contradictionibus cedere, calculus dicitur. De hoc calculo Sephora filium circuncidit, & Iesus populum purgat à uitijs, & in Apocalypsi dominus pollicetur uincentibus: ut accipiant calculũ & scribatur super eum nomen nouum. Videntur autẽ mihi & Septuaginta in eo quod ἄνθρακα transtulerũt: idem sensisse quod cæteri ἄνθραξ: quippe quẽ nos carbunculum

bunculum interpretamur, genus est lapidis fulgidi atque nitentis: quem etiam in duodecim lapidibus inuenimus. Siue igitur calculum siue carbunculum lapidẽ accipimus, in calculo diuini sermrnis ueritas & rigor: in carbũculo, lucẽs doctrina & manifesta mõstrat. Eloquia enĩ dñi, eloquia casta, argentum igne probatũ terræ, purgatum septuplum. Et alibi, Mandatum domini lucidum, illuminans oculos.

De Crystallo uide Hieronymum in primum Ezechielis caput.

Idem lib. 9. commentarior. in Ezechiel. cap. 28.

Ecce ego præparo carbũculum lapidem tuũ, & fundamenta tua sapphirũ, & ponã propugnacula tua iaspidem & portas tuas lapide crystallo, & murum tuum lapidibus electis, & omnes filios tuos doctos à deo, & in multa pace filios tuos, & in iustitia ædificaberis. Super quo quid nobis uideretur, in eiusdẽ prophetę explanationib⁹ diximus. De huiuscemodi lapidib⁹ & uicesimus psalmus canit: Dñe in uirtute tua lætabitur rex, & super salutare tuum exultabit uehementer. Desiderium animæ eius tribuisti eis, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eũ. Quoniã præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso. Istę sunt margaritæ prophetarum, & apostolorũ, quæ cõparatione Christi, oẽs uenundantur in euangelio, ut emat preciosissimũ margaritũ, & lapis de q̃ Zacharias scribit: ꝙ septẽ habeat oculos. i. septẽ gratias spiritusſcti. Lege Esaiã. Et ponitur per apl̃m Paulũ in fundamẽto ecclesiæ: sup quo ædificentur aurũ, argentũ, & lapides preciosi: Quor colores atq; naturas & efficientias singulorũ non est huius tẽporis disserere, sed propriũ uolumen desiderant: ita ut in Ezechiel, & in Exodo, & Apocalypsi, & in Esaia, sibi omnes lapides & lapidum ordines comparati, magnũ & legẽti & disserẽti

faciant

faciant quæstionem. Super quibus & uir sanctus Epiphanius episcopus, proprium uolumen mihi præsens tradidit. Et tricesimusseptimus liber Plinij Secũdi naturalis historiæ, post multiplicem omnium rerũ scientiam, de gemmis & lapidibus disputat: Ad quorum noticiam, diligens à nobis mittendus est lector.

Idem libro primo commentariorum in Zachariam, Capite tertio.

Idem in 16. Ezechielis cap. Et calceaui te ianthyno. Aquila & Symmachus, anthina, LXX. & Theodotio hyacinthina transtulerunt, pro quo in Hebræo scriptum est Et pulchrè, quia ad Hierusalem sermo dirigitur, & sub persona fœminæ omnis eius ornatus exprimitur. Hyacinthina & ianthina calceamenta narrantur, quæ uirorum personæ non conueniũt. Deniq; facturis pascha præcipitur absq; ulla coloris uarietate, ut accinctis lumbis, & pedibus calceatis sint. Ista sunt calceamenta, de quibus & Apostolus scribit, Calceati pedes in præparatione euangelij pacis. Philo uir disertissimus Iudæorum hyacinthon in uestibus pontificis aëri comparat, per quem superna atque cœlestia significari arbitratur. Nec prius Hierusalem calceat̃ hyacinthinis, nisi lauetur aqua. Et mox, Calceantur hyacinthinis siue ianthynis, quod utrunq; aërij & κυανὲς coloris est.

Idem in primum Ezech. cap. Et in medio eiꝰ quasi species electri. In medio, inquit, ignis, & tormentorum dei electri similitudo est, quod est auro argẽtoq; preciosius, ut post iudicium atq; tormenta, quæ patiẽtibus tristia uidebantur & dura, preciosus electri fulgor appareat, dum prouidentia dei omnia gubernantur, & quæ putatur pœna, medicina est.

Idem libro 2. commentariorũ in Amos, ca. 4.

ET quomodo sol iste quem cernimus annuũ cursum, donec ad pristinam metram redeat, duodecim

cim explet mensibus, qui singuli tricenis uoluũtur die bus: & luna quæ Hebraice Græce μήνη dicitur, iuxta utranq; linguam ex suo nomine mẽsibus nomẽ dedit, & solis illustratur radijs ab ea parte, qua ei uicina est, uel plus uel minus pro uarietate temporum lumen accipiens: Sic & ecclesia ueri solis splendore decorata, duodecim implet apostolorum numerum, unde duodecim in Israël appellãtur tribus, & in testimoniũ ęterne de Iordanis alueo duodecim lapides afferũtur, ut ponantur in loco secundæ circuncisionis.

Hieronymus libro commentariorum nono in Ezechielem, cap. 28.

QVorum colores atq; naturas & efficientias singulorum, non est huius temporis disserere, sed propriũ uolumẽ desiderãt: ita ut in Ezech. & in Exodo, & in Apocalypsi, & in Esaia, sibi oẽs lapides & lapidum ordines comparati, magnam & legẽti & disserenti faciant quæstionẽ. Super quibus & uir sanctus Epiphanius episcopus proprium uolumen mihi præsens tradidit.

Idem commentariorum lib. 15. in Esaiã cap. 54.

DE natura autem duodecim lapidum, atq; gemmarum, non est huius temporis dicere, cum & Græcorum plurimi scripserint, & Latinorum, è quibus duos tãtum nominabo, uirum sanctę & uenerabilis memoriæ episcopum Epiphaniũ, qui insigne nobis ingenij, & eruditionis suæ reliquit uolumen, quod inscripsit περὶ λίθων. Et Plinium Secundum, eundem apud Latinos, oratorem & philosophum, qui in opere pulcherrimo naturalis historiæ tricesimumseptimum librum, qui & extremus est, lapidum atque gemmarum disputatione compleuit. Hi duodecim lapides scribuntur per ordinem in Exodo, in Ezechiele, id est ἐν τῷ λογίῳ pontificis, & in corona atque diademate principis Tyri. Dicamus primum de Exodo.

do. Quatuor ordines intexti erant lapidum. Ordo primus habuit lapidem ſardium, topazion, ſmaragdum. Ordo ſecundus, carbunculum, ſapphirum, iaſpidem. Ordo tertius, lyncurium, achatem, amethyſtum. Ordo quartus, chryſolithum, beryllum, onychinum, auro circundatos, & inſcripti erant ex nominibus duodecim tribuum filiorũ Iſraël. In quo notandum quòd ſecũdus ordo lapidum etiam in præſenti ſcriptura ſit poſitus, carbunculus, ſapphirus, & iaſpis. Necdum enim perfecta retinemus, nec ad patriam peruenimus: quia nunc per ſpeculum uidemus in ęnigmate. Porrò in Ezechiele ſic ſcriptum reperimus, Tu es ſignaculum ſimilitudinis & corona decoris, in delitijs paradiſi dei fuiſti. Omni lapide primo indutus es, ſardio, topazio, & ſmaragdo, carbunculos, & ſapphiro, & iaſpide: argento quoque & auro, & lyncurio, & achate, & amethyſto, & chryſolitho, & beryllo, & onychino. Auroque repleſti theſauros tuos & apothecas tuas in te. A qua die conditus es, cum cherubim poſui te in monte ſancto meo: fuiſti in medio lapidum ignitorum, immaculatus in diebus tuis ex quo conditus es: donec inuentæ ſunt in te iniquitates tuæ. Quis enim tam ſtultus, & uęcordis ingenij, ut in paradiſo dei poſitum principem Tyri, quẽcunq; illum eſſe crediderit, & conditum inter Cherubim, & inter igneos lapides conuerſatum, quos haud dubie angelos intelligimus, cœleſtesq; uirtutes, putat fuiſſe eum qui terrenis lapidibus ornatus ſit, & habuerit ſimilitudinem & ſignaculum dei? De natura igitur omnium lapidum, & per partes ſingulorum, non eſt huius temporis dicere: neque enim ſemper dicenda ſunt omnia.

Nunc tantum de carbunculo, ſapphiro, & iaſpide diſſeramus. Carbunculus qui paratur, ſiue per ordinem ſternitur, uidetur mihi ignitus ſermo

doctrinæ

doctrinæ: qui fugato errore tenebrarum, illuminat corda credentium. Hic est quem unus de Seraphim tulit forcipe comprænhensum, ad Esaiæ labia purganda, qui nascitur iuxta Geneseos fidem in terra Henilath, ubi est aurum optimum, lapisq; carbunculus & prasinus.

Porrò Sapphirus qui ponitur in fundamentis, cœli habet similitudinem, & supra nos aëris: qui talis est, ut possit Aristophanium dicere cum Socrate: ἀεροβατῶ καὶ περιφρονῶ τὸν ἥλιον, quod nos in latinum sermonem uertere possumus, Scando aërem, solemque despicio. Siue cum Paulo apostolo: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ezechielis quoque scriptura commemorat: quòd locus in quo thronus dei sit, sapphiri habeat similitudinem, & gloria domini in hoc colore consistat, qui portat imaginem Supercœlestis. Sed propugnacula urbis dominicæ, hoc est, murorum mœnia iaspide roborantur, qui possunt omnem altitudinem eleuantem se contra scientiam dei destruere, atque conuincere, & mendacium subijcere ueritati. Qui ergo in disputando fortissimus est, & sanctarum scripturarum testimonijs roboratus, iste propugnaculũ ecclesiæ est. Iaspidum multa sunt genera. Alius est enim smaragdi habẽs similitudinem, qui reperitur in fontibus Thermodoontis fluminis: & uocatur N. quo omnia phantasmata fugari autumant. Alius uiridior mari, & tinctus quasi floribus: hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundissimis specubus eius nasci referunt. Alium uero iuxta Iberos, Hyrcanosque, & mare. Caspium reperiri, & precipue iuxta locum Neusin. Est & alius iaspis niui & spumæ marinorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto cruore subrutilans. Hoc diximus, ut uniuersas gratias spirituales in

Ecclesiæ propugnaculis cognoscamus, quas qui habuerit, uanos timores fugat, & potest cum sponsa dicere: Fratruelis meus candidus, & rubicundus. Portę autem istius ciuitatis, de lapide sunt Crystallo: qui scalpitur uarijs modis, quo lapide nihil puri⁹ est. Denique uehementissimis alpium frigoribus, & inaccessis soli speluncis, concrescere aquę dicuntur in Crystallum: & tactu quidem lapidem, uisu aquam esse. Per quæ ostēditur eos qui in foribus Ecclesię sunt, nulla debere sorde maculari, sed fidei esse purissimę: & dicere cum propheta: A mādatis tuis intellexi. Et illud audire: Beati mūdo corde: quoniā ipsi deū uidebunt. Muri autem ciuitatis siue termini & περίβολος, lapidibus electis extruuntur.

Idem in Matthæum Cap. 9.

CErte fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat: ex primo ad se uidentes trahere poterat aspectu. Si enim in Magnete lapide & succinis hæc esse uis dicit, ut anulos & stipulam, & festucas sibi copulent: quanto magis dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat, quos uolebat.

Idem in Epistola ad Damasum Papam, cuius initium, Septuaginta.

VIdetur mihi sermo diuinus calculi appellatiōe signari. Sicut ēm calculus genus est lapidis durissimi & rotundi & omni puritate læuissimi: ità sermo dei, qui neque hæreticorum, neque omuium aduersariorum potest cōtradictionibus cedere, calculus dicitur. De hoc calculo Sephora filium circumcidit, & Iesus populum purgat à uitijs, & in Apocalypsi dominus pollicetur uincentibus, ut accipiant calculum, & scribatur super eum nomen nouum. Videntur autem mihi & Septuaginta in eo quod ἄνθρακα transtulerunt: idem sensisse quod cæteri ἄνθραξ: quippe quem nos carbunculū interpretamur, genus est lapidis fulgidi atque

niten

nitentis, quem etiam in duodecim lapidibus inuenimus. Siue igitur calculum siue carbunculum lapidem accipimus, in calculo diuini sermonis ueritas & rigor, in carbunculo lucens doctrina & manifesta monstratur. Eloquia enim domini, eloquia casta, argentum igne probatum terræ, purgatum septuplum. Et alibi: Mandatum domini lucidum, illuminans oculos.

Idem Comment. in Esaiam lib. 3. Cap. 6.

ET calculus iste qui à solis lxx. 'ἄνθραξ .i. carbunculus est interpretatus, potest non carbonem significare uel prunam, ut plærique existimant, sed ἄνθρακα .i. carbunculum lapidem, qui ob coloris flammei similitudinem igneus appellatur. Ex quo intelligimus, & altare dei plenum esse carbunculis, hoc est ignitis calculis, & prunis peccata purgantibus, unde scriptum de deo legimus. Carbones succẽsi sunt ab eo. Et de ipso domino dicitur, quod ignis consumens sit. Et Saluator in Euangelio: Ignem ueni mittere super terram, ut baptizaret in spiritu sancto & igni: uniuscuiusque enim opus quale sit ignis probabit.

Idem in Aggeũ. Cap. 3.

ISti sunt lapides de quibus extructurum se Hierusalem dominus repromittit: Ecce ego præparabo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua sapphirum, & ponam propugnacula tua iaspidem, & portas tuas de lapide Crystallo, & murum tuum de lapidibus electis. Neque enim putãdum est secundum Iudaicas fabulas & iuxta figmenta, deum auro & gemmis ędificaturum Hierusalem, & non uiuis lapidibus, qui nunc uoluuntur super terram, & iuxta naturas lapidum, uel agniti fide sunt ut carbunculus, uel toti cælestes in thronum dei reducti, ut sapphirus, uel innocẽtia & bonorum operum simplicitate lucentes, ut crystallus.

Idem in Esaiam Ca. 54.

Ipse ueniat, ipse descendat, & ædificet in terris cæ-

lestem Hierusalem, quæ in Apocalipsi Ioannis uocatur sponsa & uxor agni, habens lumen simile lapidis preciosi sicut Iaspidis & Crystalli, & murum magnũ, & portas duodecim inscriptas matribus tribuum Israel, quarum tres erant ab oriente, & tres ab aquilone, & tres ab austro, & tres ab occasu solis, murusq́ꝫ fultus duodecim fundamentis, cuius om̃is ædificatio ex lapide Iaspide, & singula fundamẽta murorum habebant singulos lapides, primum Iaspidem, secundum sapphirum, tertium chalcedoniũ, quartũ smaragdũ, quintum sardonycẽ, sextum sardium, septimum chrysolithum, octauum beryllum, nonum topazium, decimum chrysoprasum, undecimum hyacinthum, duodecimum amethystum, qꝫ legentes exclamamus illud & dicimus: O profundum sapientiæ & scientiæ dei, q̃ inscrutabilia iudicia eius, & inuestigabiles uiæ ei⁹. Quis enim cognouit sensum dñi? aut quis consiliarius eius fuit? Et iterꝫ, Quis sapiẽs & intelliget hæc? intelligẽs & cognoscet ea? Hiero. ad Dama. Nos possum⁹ & duodecim lapides altaris, quos ferꝫ nõ tetigit, duodecim gemmas, ex quibus sacerdotis diadema constructum est accipere, quos & Ezechiel memorat, & Apoc. non tacet. Idẽ ad Demetriadẽ de uirginitate seruãda.

Vt taceam de inaurium pretijs, candore margaritarum, rubri maris profunda testantium, smaragdorꝫ uirore, cerauniorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent & insaniunt studia matronarum.

Idẽ lib. 3. Cõment. in Amos, capite 7.

Diximus ut potuimus qd ab Hebræis nobis iuxta historię sit traditũ ueritatẽ: trãseamus ad anagogẽ, de Xenocrate, q scribit sup lapidũ gẽmarũq́ꝫ naturis pauca uerba ponẽtes. Adamas sui noĩs lapis est, quẽ latinè indomitũ possumus appellare, eò qꝫ nulli cedat materiæ, nec ferro qdẽ: Nã si ponat̃ sup incudẽ, & graui ictu feriat̃ mallei, antea incus & malleus uulnus accipiunt, q̃

unt, q̃ adamas cõterat. Cũq; ignis oĩa domet, & uniuersa metalla cõsumat, reddit Adamãtẽ duriorẽ, ut ne paruulũ qdẽ angulũ uis nimij ardoris obtũdat. Vidi & in auro adamãtẽ magnitudine milij, cũq; uicinũ cõsumat aurũ lõgo usu ac nimia uetustate, solus adamas nõ atteritur, & nulla lima imminui põt, sed ecõtrario limã terit & qcqd attigerit, lineis sulcat. Hic lapis durissimus & indomabilis, solo hircorũ cruore dissoluitur, & missus in calidũ sanguinẽ pdit fortitudinẽ suã. Est autẽ paruus & indecorus, ferrugineũ habẽs colorẽ, & splẽdorẽ crystalli. Quatuorq; adamãtis gñia describuntur. Primus Indicus, 2. Arabicus, 3. Macedonicus, 4. Cyprius, p q̃litate regionũ plus uel minus duritiã possidẽtes. Dr̃ q̃q; in electri similitudinẽ uenena dephẽdere, & maleficis resistere artibus. Idẽ in Zachariã. Cap. 7

Porro quod dicitur iuxta Hæbraicũ: Et cor suum posuerunt adamantẽ, duritiam cordis ostendit, & cor lapideũ, q noluerint uerba dei suscipere. Adamas eñi lapis fortissimus, q Hæbraicè dicitur intantũ durus est, ut omnia metalla confringat, & ipse nõ cõfringatur ab ullo. Vnde à Græcis ἀδάμας indomabilis dicitur. Ab hoc Adamante induratum est cor Pharaonis, ne dimitteret populum dei.

Idem In Esaiam Cap. lxvi.
Cõmentariorũ lib. 18.

Aiunt qui de animãtiũ scripsere naturis, oĩm qdẽ bestiarũ, & iumentorũ, & pecudum auiumq; ingenitũ esse in filios, pullosq; suos affectum, sed maximũ eẽ amorẽ aqlarũ, q̃ in excelsis & inaccessis locis nidos collocãt, ne coluber factus uiolet. Amethyston q̃q; inter pullos eius lapidẽ reperiri, q̃ oĩa uenena superent. Si hoc uerum est, rectè affectus dei in suas creaturas aquilis comparatus est, qui omni custodia protegit liberos suos, ne draco & coluber antiquus, diabolus & satanas obrepat nouellis fœtibus, ut ad nomen

lapidis, qui ponitur in fundamentis Sion, omnes aduer sariorum frangantur insidiæ.

Commentariorum lib. 3. in Lamentatiões Hieremię. Caput. 4.

SApphiro pulchriores. Et aëri quippe coloris est sapphirus. Et quia præcedentes multos, atq; ad superna tendentes. per cæleſtem conuerſationem uidentur uincere, narrantur sapphiro pulchriores extitiſſe.

Idem in 17. Hieremiæ Cap.

Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue Adamantino. Lapis, inquit, Adamantinus, quod indomitus ſit & infrangibilis, hoc nomen accepit: tantum nitorem habet & lęuitatem, ut abſq; ullo impedimento in eum ſcribi poſſit ſtylo ferreo, ut dura ferri materies ſcribat in tabula adamantina, & duret quod ſcriptum eſt in perpetuum. Ipſi enim dixerunt: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

D. Ambroſius in pſalmũ cxviij. Sermone. xvi.

PRopter hoc dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion. Diximus continentiam ſenſus, nũc de topazio lapide exprimamus hiſtoriam. De quo inuenimus ſcriptũ in hiſtoria Xenocratis: qui ſcrip ſit quaſi lithoſnomon, naſci eum uel inueniri circa Thebaidis ciuitatem: alabaſtrum uel topaziõ, ut aliqui putant, unde & nominatus eſt ab eo loco in quo gignitur. Sũt autem qui putauerunt inſulam nuncupari Topazion, ad quam appulſos Troglodytas, orta ſubita commotione maritima, quod nauium uſum non haberent reuerti nequiuiſſe. Deinde plurimo immorantes tempore, in inſula inueniſſe lapidem, & delectatos colore eius repetiſſe domum: & Arabiæ negotiatoribus aduenientibus uendidiſſe, ab illis emiſſe Philonem, & ad matrem Ptolemæi ſecundi, cui nomen erat Beronice, ab ipſo eẽ perlatum. Illam autem quamuis regalibus ornamentis abundaret, ſupra modum tamen coloris eius ſtupe factam

factã, elaborasse ut diuti⁹ species tam preciosi lapidis non lateret, ideoq; studio eius quęsitum lapidem in usus frequentiores uenisse. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis: nunc expressius de eius qualitate dicamus. Duorum colorum est in hoc lapide κρᾶσις, hoc est, tẽperata permixtio, πρασοειδής & chrysopa, similis chrysopraso, secundum utrunq; uelut quasdam extendens colorum figuras, & plenius quidem à peritis fertur extendere. Est autem parychrus & satis purus, & chrysochrus, & pinguis resplendenti similis, maximè cum solis splendore percutitur. Est etiam pulcherrimus & mirabilis super omnes chrysoprasos, magnitudine, ut dixi, usu pinguior. Natura huiusmodi, ut si polire & leuigare eum uelis, asperetur magis, usu minuitur. Est autem quodam genitali opere naturę euglyphus, hoc est bene insignitus, mirabilis, summo studio dignus habetur. Difficilè inuenitur, & repert⁹ insignitur, rarò tamen in usu hominum est, quasi is quem diues regina mirata sit. Sed iam sicut Troglodytę illi q̃si præcisi ora mansionis, lapide inuento repetierunt domum; ita & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò, unde diuertimus. Nec par est nos ornamẽtis regijs diutius sermonis nostri quædam admouere brachia, cum habeamus in manibus crucem Christi, quam admonet propheta super aurum & topazion p̃ferendam, quæ ab omni errore culpáq; reuocat & corrigit. Quis enim iustorum non ambiat Christi in morte solatium, in resurrectione consortium? Quis non reflectat gradum, quando audit sibi superiora om̃ia peccata donari? Hoc enim plæriq; ad conuersationis studium reuocari solebant, quod delictorum suorum cõscij nullam spem ueniæ præsumerẽt, & Ecclesiæ quanto sanctiora præcepta, tanto magis sine uenia putarẽt esse præcepta. Idem lib. de Helia & ieiunio ca. 7.

Adamãtius nullo consumitur igni, imposit⁹ focis igne-

ignescit, subtractus de flamma mundus resplendet.

Idem lib. de Helia & ieiunio, Ca. 7. Est, inquit, quędam creaturæ natura, quã Adamantinam uocãt, quæ nulla face ignis consumitur, quæ imposita focis ignescit, ilico sublata de flamma tanq̃ aquarũ fusione munda resplendet. Talia erant Hebræorum puerorũ corpora, quæ de ieiunio adamanti transformata natura, uapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutabantur. Deniq; cum furerent fornacis incendia, ut ultra quadraginta cubitos flamma per circuitum funderetur, consumens plures quos repererat Chaldęorum q naphtha, pice, & stupa, atq; sarmẽto alimenta ignib. ministrabãt, ubi cum ieiunio ingressi sunt discusso ardore flammarum in medio fornacis tepore statim roris spiritu refrigerantis humescere: ita ut eorum nullus capillus capitis exureretur, quia illa quoq; ieiunia comam pauerant.

Augustinus in Psalmum 86. Fundamenta eius in montibus sanctis.

ET in Apocalypsi scriptum est. Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim, nomina duodecim apostolorũ & agni. Et infra: Et fundamẽta muri ciuitatis oĩ lapide p̃cioso ornata, & fundamentũ primum Iaspis &c. Et fundamenta, inquit, muri ciuitatis, qui est Ap̃li omni lapide p̃cioso ornata. i. oĩ gñe uirtutũ, & fundamentũ primũ Iaspis. i. Petrus Chr̃i uicarius, q dr̃ Iaspis ob fidei uirorẽ iã marcescẽtẽ. Scd̃m Sapphirus. i. coloris cęlestis, & Paulũ significat, q raptus fuit usq; ad tertiũ cælũ, q similis fuit sereno cælo, q p̃cussus radijs solis. i. Chr̃i, q illũ è cælis uocauit, ardentem emisit fulgorem, cuius conuersatio in cęlis fuit. Quia uero sole innouatus, ardentius æterna quæsiuit, & alios quærere docuit. Tertium Chalcedonius, qui colorem habet pallentis lucernæ, qui fulget sub diuo, in domo obscurius, omni-

um

um ſculpentium argumentis,reſiſtit radio ſolis uel digitorum attritu excandens paleas ad ſe trahit.Significat ergo D.Ioannem,qui flamma internæ charitatis ſemper fuit accenſus,qui foris deſpectus in occulto lucebat,& bona in abſcondito agebat.Sed cum aliis prodeſſe putabat,tunc apparebat,quid intus fulgoris habebat.Sculpentibus reſiſtit,quoniam inter aduerſa ſeculi fortis & inſecabilis fuit,& à nullo uinci potuit:& calefactus radiis ſolis,id eſt,Chriſti, uel digiti, id eſt, ſpiritusſancti, paleas ad ſe traxit, id eſt, peccatores. Quartus Smaragdus,qui nimiæ eſt uiriditatis, omnes in uiriditate ſuperans herbas ac frondes, ut & aërem circum fluuium uiridem reddat: Et Iacobum ſignificare poteſt Apoſtolum, qui miræ fuit uiriditatis,& tantæ uirtutis, ut propter ipſius mortem putauerit Ioſephus Hieruſalem penitus eſſe deſtructam.

Quintum Sardonyx,qui nigredinem in imo,candorem in medio,& ruborem in ſummo habet: ſignificans Iacobum Maiorem, qui per humilitatem niger,id eſt,deſpectus fuit,ſed candidus in medio,id eſt, in corde,& in ſummo rubeus per martyrium. Nam primus inter Apoſtolos martyrio coronatus eſt.

Sextum, Sardius qui eſt ſanguinei coloris,martyrium ſignificans,& Andream ſignificat, qui uidens à longe crucem ſibi paratam,ait:O bona crux, diu deſiderata,& iam concupiſcenti animo præparata: ſecurus & gaudens uenio ad te. Nam & hic lapis hominem lætificare timore expulſo dicitur.

Septimum Chryſolithus,qui aureum habet fulgorem,& ſcintillas ardentes uidetur emittere, & nocturnos timores pellere aſſeritur:ſignificans Matthæum Apoſtolum & Euangeliſtam, qui fuit aurei fulgoris in Euangelio, & ſcintillas emiſit ardentes prædicationum,& miraculorum,quibus populos Aethiopum ad fidem conuertit.

Octauum Beryllus, qui lucet ut aqua sole percussa, & manum urit tenentis, quanquam nonnulli asserant uiridis & pallentis esse coloris, & reddere hominem (ut dicitur) mitem atque benignum: & significat Simonem fratrem Iudæ, qui tam uita, quàm prædicatione luxit ac splenduit, ut multos cum fratre ad Christum conuerteret sua mãsuetudine, & benignitate, quamuis exterius pallidum uideretur habere colorem. i. contemptibilem esse hominem. Nonum Topazius, qui habet aureum colorem, & æthercam habet claritatem, & quum splendore solis tangitur, omnium superat claritatem gemmarum: & significat Bartholomęum, q aurei coloris fuit ob sapientiam, & æthercam habuit claritatem ob orationum frequentiam: centies enim in die, & centies in nocte flexis orabat genibus, cuius candida uestimenta nunquam ueterauerunt, nũquam sordes contraxerunt. Decimum Chrysopassus uiridis coloris, & aureæ mixturæ, siue ut alij asserũt, purpurei coloris cum guttis aureis, & significat Thomã, qui uiridis fuit fidei, postquam latus tetigit. Nam clamauit tacto lactere: Dominus meus & de⁹ meus. Guttæ aureæ fuerunt eleemosynæ pecuniarnm, quas habuit à rege pro ædificando palatio. Vndecimum Hyacinthus, qui in sereno est pspicuus, & in nubilo obscurus, significãs Philippum. Duodecimus Amethystus qui est purpurei coloris mixto colore uiolæ & rosæ, significans ludam fratrem Simonis.

Augustinus in enarratione Psalmi 147.

Mittit crystallum suam sicut bucellas.

Est, inquit, crystallum species quędam in modum uitri, sed candidum est. Hoc autem genus traditur ab eis, qui nouerunt, unde dubitare non debemus, quoniam fidelissima scriptura testimonium dicit. Traditur enim crystallus durata per multos annos, & non resoluta, niue ita congelascere, ut resolutio non facilis

lis fit:niues præteritę hyemis facile dissoluit æstas adueniens:non enim ad cōfirmandum duritiam accessit annositas. Vbi autem niues multæ per multos annos missæ fuerint,&copia sua uiolētiam æstatis euicerint, non æstatis unius,sed multarum,præsertim in his terræ partibus .i. in Aquilonia plaga,ubi nec æstate sol perseruētissimus inuenitur,ipsa diurna & annosa duritia reddit hanc speciem,quam crystallum dicimus.

Augustinus lib.2.de sermone dñi in monte.

Margaritæ sunt quæcunq; spiritalia magni æstimanda sunt, quæ in abdito latent tanquam de profundo eruuntur,& allegoriarum integumentis quasi apertis conchis inueniuntur.

Augustinus de ciuitate dei lib.21.cap.5.

Legimus Asbeston Arcadiæ lapidem , propterea sic uocari,ꝙ accensus semel iam non possit extingui. Pyriten lapidem Persicum,tenentis manum , si uehementius prematur,adurere, propter quod ab igne nomen accepit.In eadem Perside gigni etiam lapidem Selenitem, cuius interiorem candorem cum luna crescere atque deficere.

Augustinus lib.21.cap.4.de ciuitate dei.

Magnetem lapidem nouimus, mirabilem ferri esse raptorem,quod cum primum uidi, uehementer inhorrui.Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atq; suspensum , deinde tanquam ferro quod rapuerat uim dedisset suam , cōmunemq́; fecisset, idē quoq; annulus admotus est alteri , eumq; suspendit, atq; ut ille prior lapidi,sic alter annulus priori annulo cohærebat.Accessit illi eodē modo tertius , accessit & quartus.Iamq́; sibi per mutua connexis circulis nō implicatorum intrinsecus,sed extrinsecus adhærentium,quasi catena pependerat annulorum.Quis istam uim lapidis non stuperet,quæ illi non solū inerat, uerum etiam per tot suspensa transibat, & inuisibilibus

ea uinculis subligabat? Sed multo est mirabili⁹ quod à fratre & coëpiscopo meo Seuero Milleuitano de isto lapide cognoui. Seipm nãq; uidisse narrauit, quemadmodũ Bathanus quondã comes Africę, cũ apud eũ cõuiuaretur episcopus, eundem protulerit lapidẽ & tenuerit sub argento, ferrumq; super argentum posuerit, deinde sicut subter mouebat manum, quà lapidem tenebat, ita ferrum desuper mouebatur, atq; argento medio, nihilq; patiente, cõcitatissimo cursu ac recursu infra lapis ab homine, supra ferrum rapiebatur à lapide. Dixi quod ipse conspexi, dixi quod ab illo audiui, cui tanquam ipse uiderim credidi. Quid etiam de isto magnete legerim, dicam: quando iuxta eum ponitur Adamas non rapit ferrum, & si iam rapuerat, ut ei appropinquauerit mox remittit. India mittit hos lapides. Sed etsi eos nos cognitos iam desistimus admirari, quanto magis illi à quibus ueniunt, si eos facillimos habent: sic forsitan habent ut nos calcem, quã miro mõ aqua feruescentẽ, qua solet ignis extingui, & oleo non feruescentem, quo solet accendi, qa in promptu nobis est: non miramur præterea æs, ferrum argentum, terra atque harena obtegi, uerum qui auri uenas argentiúe rimantur, metalla quidem effodiunt, ramenta uero sibi & minutias colligunt: postquam uerò impressis notis aurum iam signatum est, incussumq; imperatoris characterem accepit, non illud aurei loculi, sed thecæ uel ex corio ex marmore confectæ inditum seruant. Iure igitur factum est, ut uerissimas de diuinis humanisq; rebus traditiones, non illustres eloquentia tumidique sermone, sed simplices, humilesq; ac omnibus mortalibus noti prædicent, magnumq; adeo ineffabilem thesaurum uiles ad modum thecæ despicabilesq; circumferant.

Theodoritus Cyrenensis Episco. De curatione infidelium Græcorum Ser. 5.

De na

DE natura huius lapidis quē Magnetem uocāt, eam esse uim cōstat, ut omnē aliā materiā quietam esse, immotāq; dimittat, ferrum uerò dūtaxat ad sese trahat, nonnunquam uerò alte à se sublatum quasi ostentet, tametsi nullis idipsum rebus ab inferiori loco suffulciatur, nec supernè aliquo nexu uisibili colligetur, sed eius lapidis incubante uirtute, occulta nobis ratione suspensum sit. Tale uerò qppiam & in diuinis scripturis, & in uerbis quæ de deo fiunt, solet contingere, ut facile is cognoscet, qui diligenter aduertet. Plurimi enim, imò, ut ita dicam, cuncti ferè mortales aurem illis accommdant, soli uerò capiuntur, qui alumni sunt fidei . cum tamen ab inferiori loco nullius terrenæ felicitatis solatio tenēatur, neq; quicquàm appareat unde à superiori loco uincti dependeant, sed ad occultas duntaxat rerum spes, mētem, animumq; accommodent.

Sermo. 9. de legibus. Vos quidem uiri Græci elegātes compositosq; sermones audire percupitis, quærentes his quàm maxime permulceri. Vbi uerò tales non inueniatis, risu effuso eos contemnitis, ac maledictis incessitis, quin obstructis auribus, quæ dicuntur, audire non uultis. Contra uero animaduertere uos oportuit, ita usue uenire, ut ea quæ sunt quàm maxime preciosa. cuncta ferè uili materia integantur. Videre siqdem est preciosum unionē, quales ampli ac magnifici uiri apud se eē desiderāt, aspnabili admodū testæ innasci, eademq; nutriri, augescere, occultari . Qui uerò eū sibi coēmunt, auri plurimū persoluētes, missam faciūt testā. Prçterea uerò pellucētes gēmas, ornādisq; regijs capitib. destinatas, aliud gen⁹ lapidis extrinsec⁹ circūuestit, despicabilis ille qdē atq; inutilis . Qui ergo eas gēmas expoliunt, ad ornatūq; cōcinnant, superfluā illam testā nihil q; pendendā circūputātes abradētesq;, nitorem lucentium lapillorum detegunt & expediūt.

Aurum

Aurum quoq; quod passim à multitudine peramatur, iam purgatum à fecibus, non in loculis aureis circum fertur, sed in uili corio: Ita erat eruditio in Apostolis, & quæ sequuntur.

Marsilius Ficinus Florentinus de uita cælitus comparanda lib. 3. cap. 12.

HAc utiq; ratione smaragdus, hyacinthus, sapphirus, topazius, rubinus, unicorni cornu, præcipue uero lapis bezaar apud Arabes appellatus, occultis gratiarum proprietatibus prædita sunt: Et idcirco non solum intus assumpta, sed etiam si carnem tangant, ibiq; calefacta uirtutem suam promant, uim inde cœlestem spiritibus inserunt, qua se contra pestem tuentur atq; uenena. Quod autem hæc similiaque tale aliquid agant uirtute cœlesti, id argumento est, quia etiam exiguo pondere sumpta non exiguum habent in agendo momentum. Quod elementari qualitati uix unquã est concessum, igni uidelicet ualde cœlesti. Materialis enim uirtus ut agat multũ, materiam desiderat multam. Formalis autem, etiamquum minima materia ualet plurimum. Simili uirtute in primis Phœbea Pæonia carnem tangens, contra caducũ morbum spiritus armat uapore ad eos intus infuso. Simili corallus & chalcidonius aduersum atræ bilis illusiones, Iouis præcipue Venerisq; uirtute: cæteraq; similiter. Eiusmodi quadam proprietate myrobalani iuuẽtutem seruãt, acuuntq; sensus, & ingenio prosunt atq; memoriæ, propter Iouem in primis Saturni temperatorem, atq; Mercurium sensus amicum. Quam quidẽ arborem forte aliquis in paradiso ad uitam progandam extitisse putabit. Mercurio lapidem achatẽ consecrant: Vnde Physici conueniũt, ad facundiã uisumq; & contra uenena ualere. Serapio scribit eum qui hiacynthum uel ex eo sigillum gestat, esse à fulgure tutũ, atq; hanc uirtutem eius esse latissime diuulgatã: quam

si ha-

ſt habet; ab Ioue putamus habere. Lapis ætites uel aquilinus habet à Lucina, id eſt Venere atq; Luna, ut ad motus uuluæ, partũ mox & facilime citet. Quod Raſis confirmante Seraptiõe frequenter ſe dicit expertũ. Forſan & à Phœbo qui transfixit Pythonem.

Idem eodem libro cap. 15.

ALterum uero recuſet lapillum, Helioſelinõ cognomento, qui Solis Lunæq; coniunctæ Soli naturaliter habet imaginem. Hunc ergo quiſquis argento incluſum deaurato ſimilibus collo filis admouerit, quando Luna in domicilio ſuo uel Solis in eodem minuto cum Sole congreditur, ſuosq; teneat angulos, Solarem ſimul atq; Lunarem ſpiritum reportabit, aut ſaltem talem qualis euadit Luna per cẽtrum copulata Soli. Hic uero tu uides diſpſas Phœbi dotes, uelut Oſyridis mẽbra, ſororem eius Phœbem uelut Iſidem cõgregare. Sed utinam Solarem alicubi lapidem facile reperiremus uel Lunarem, adeò in eorum ordine præpotentem, quemadmodũ ſub ſerie Septentrionalis poli Magnetem habemus & ferrum. Solarem profectò ferunt inueniſſe apud Indos Apollonium Theaneum, lapidem ſcilicet nomine Pantauram, ignis inſtar micantem, ſub terra paſſus quatuor naſcentem, cui tantum ſpiritus inſit ut tumeat, & plerunq; ſcindatur terra, ubi eiuſmodi lapis concipitur: ita cæteros ad ſe lapillos trahens, ſicut Magnes ferrũ. Sed lapis hic Herculeus ad ſe contemplandũ uehementius adhuc nos in præſentia rapit. Videmꝰ in ſpecula naturarum indice poli libratum acum affectum in extremitate Magnete moueri ad Vrſam, illuc uidelicet trahente Megnete: quoniam & in lapide hoc præualet uirtus Vrſæ, & hinc transfertur in ferrum, & ad Vrſam trahit utrunq;. Virtus autem eiuſmodi tum ab initio infuſa eſt, tum continue Vrſæ radijs uegetatur. Forſitan ita ſe habet Succinum ad polum alterum &

ad

ad paleas. Sed dic interea, Cur Magnes trahit ubique ferrum? non quia simile, alioquin & Magnetem Magnes traheret multo magis, ferrumq́ ferrum. non quia superior in ordine corporum, imò superius est lapillo metallum. Quid ergo? Ambo quidem ordine Vrsam sequente clauduntur, sed superiorem in ipsa Vrsæ proprietate gradum tenet Magnes, inferiorem uero ferrum: Superius autem in eodem rerum contextu trahit quidem quod est inferius, & ad se conuertit, uel aliter quomodolibet agitat, aut efficit uirtute prius infusa. Inferius uicissim eadem ad superius infusione conuertitur, uel aliter agitatur, uel prorsus afficitur. Sic in serie Solis inferior homo admiratur superiorem: In ordine Iouio ueneratur: In Martio timet: In Venereo inferior ad superiorem rapitur amoris ardore, deseritq́ seipsum: Mercuriali semper hic discit, uel persuadetur ab illo: In Lunari motum hic ab illo sæpius exorditur: In Saturnali quietē. Ego autem quū hæc explorata hactenus habuissem admodum gratulabar, cogitabamq́ iuuenis adhuc Magneti pro uiribus insculpere cœlestis Vrsæ figuram, quando Luna melius illuc aspiciat, & ferreo tunc filo collo suspendere. Sperabam equidem ita demum uirtutis me sideris illius compotem fore Sed quum diutius explorassem, inueni tandē sideris illius influxus Saturnales esse plurimum atq́ Martiales. Accepi à Platonicis malos dæmonas plurimum Septentrionales existere, quod etiam Hebræorum astronomi confitentur, noxios Martiosq́ dæmonas in Septentrione pōnentes: Propitios autem & Iouios, in meridie. Didici à Theologis, & à Iamblicho, imaginum fictores à dęmonibus malis occupari sæpius atq́ falli. Vidi equidem lapillum Florentiam aduectum ex India, ibi è capite draconis erutum, rotundum ad nummi figuram, punctis ordine quamplurimis quasi stellis naturaliter insignitum, q

aceto

aceto perfusus admouebatur parumper in rectum, immò obliquum, mox ferebatur in gyrum, donec exhalaret uapor aceti. Existimaui equidem lapillum eiusmodi cœlestis draconis habere naturam, atq; quasi figuram, motum quoq; illius accipere, quatenus per aceti seu uini ualentioris spiritum draconi illi siue firmamento familiarior redderetur. Hunc igitur qui gestaret, & aceto sæpe perfunderet, uim aliquam forte draconis illius acciperet, qui geminis anfractib⁹ hinc quidem Vrsam maiorem implicat, inde minorem. Extat & prope Scorpionem serpentarius quasi homo serpente cinctus, manu dextra caput serpentis tenens, sinistra caudam, genibus quasi flexis, capite paulum resupino. Legi equidem magos Persarum regi cõsuluisse, ut imaginem hanc lapidi imprimeret Hæmatiti, quem aureo clauderet anulo, ita tamen ut inter lapillum atq; aurum serpentarię radicem insereret. Hoc enim anulo gestantem contra uenenum morbosq; uenenosos tutum fore, uidelicet si Luna serpentarium aspicienre feceris. Hanc imaginem Petrus Aponẽsis cõfirmauit. Ego uero, si hanc anulus ille uim habet, arbitror non tam per figuram quàm per materias eiusmodi, & hoc pacto temporeq; compositas sibi cœlitus uẽdicare. Memento lapillos nascẽtes in animalibus nec inde languentibus, ut in dracone, gallo, hirundine, cæterisq;, efficaces existere fermè, ut lapilli in terra nascẽtes, atq; ad easdem referri stellas, ad quas hæc animalia pertinent. Hinc Alectorius ex uentriculo galli ueteris tractus pollet potestate Solari, per quem Dioscorides ait sæpe compertum esse, eum pugnare inuictum qui lapillum hunc ore gestaret. Idem ait, Chelidoniũ erutum ex hirundiue rufum, curare melancholicum, & amabilẽ idoneũq; reddere. Quod quidẽ habet ex Ioue, p ea quæ diximus, scilicet res ubiq; infra Lunã stellares existere. Ex parabolis siue silibus Erasmi.

Quidam

QVidam Amethyſtum adhibent in compotationibus aduerſus ebrietatem. Multo magis in audiendis poetis præcepta ſunt adhibēda, ne quid inficiant animum. Vt Pyrites gemma non aperit uim igneā, niſi ſi atteras, tum enim digitos adurit: Ita quorundam malitiam non ſentias, niſi cum illis cōſuetudinem aut commertium habueris, aut nō ſentias philoſophiæ uim niſi exercitueris: Ita ſuccina attritu uim attrahendi & odorem produnt. Quemadmodum gemma Chalazias, etiam ſi in ignem conijciatur, tamen natiuum frigus ſuum retinet: Ita quidam ſic frigēt ad literas ac uirtutem, ut nullis exemplis, aut hortatibus inflammare poſſis. Sicut Alexāder Magnus uetuit, ne quis ſe pingeret præter unum Apellem, aut ne quis ſe fingeret ære, præter Lyſippū, aut gemma ſculperet prẹter Pyrgotelem, ſummos uidelicet artifices: Ita non cōuenit Chriſtum à quouis prædicari, aut uirtutem à quouis laudari. Vt gemma minutula quẹdam res eſt, ſed ingentibus tamē ſaxis anteponitur: Sic homo puſillus, ſed ingenio ualēs, aut ſic philoſophia, ſeu uirtus oſtentatione minimum quiddam eſt, ſed pretio maximum. Vitrum mire Cryſtallum imitatur, res uiliſſima rem longe precioſiſſimam. Ita aſſentatio amicitiam imitatur, res peſſima lōge optimam. Vt cryſtalli fragmēta ſarciri nullo modo poſſunt: Ita difficillimum eos reconciliare, qui exarctiſſima familiaritate in mutuum odium uenerunt. Vt natura gemmas altiſſime recondidit, uilia paſſim obuia ſunt: Ita quæ ſunt optima, pauciſſimis nota ſunt, nec niſi ſummo ſtudio eruuntur. Vt Succina paleas ad ſe trahūt, Magnes ferrum, Chryſocolla aurum: Ita quiſque aſciſcit ſibi ſuis aptum moribus.

Vt indomita uis Adamanti, unde & nomen additum gēmæ, adeò ut nec caleſcat igni, nec ferro cedat, quin magis ictum ita reſpuens, uti ferrum ſimul & in

cudes

cudes dissiliant: Sic sapiẽtis animus aduersus omnem fortunæ sæuientis impetum inuictus. Quemadmodum Adamas aduersus omnia inuictus: hircino sanguine eoq́ calido, ac recenti maceratus, malleo frangitur: Ita quædam ingenia nulla ui peruincas, blanditia emolliẽda sunt. Adamas una re mollescit ad ictus ferri, alias indomitus: Ita nullum est ingenium tam ferũ, quod non aliqua ratione queat expugnari. Quemadmodum si ferrum inter adamantem ponas & magnetem, diuerso nisu, nunc huc, nunc illuc fertur: Ita dubius animus nunc ad honesta rapitur, nũc ad diuersa trahitur affectibus. Vt adamas si iuxta magnetem ponatur, non patitur abstrahi ferrum, aut si admotus magnes apprehenderit adamas ediuerso, rapit, atque aufert: Ita pecuniæ studium dissidet cum Christiana pietate, & modis omnibus auocat, nec sinit adhærescere Christo. Sicuti Nero princeps gladiatorum pugnas Smaragdo spectabat: Ita quidam malunt diuorum imagines, q̃ ipsos diuos animo contemplari. Vti ferrũ aut chalybs, cætera quidem duritię rigoreq́ superat, ab adamante uincitur: Ita res quidem potens est amor in liberos, sed hunc quoq́ superat pietas in deum.

Vt Adamas si frangi contingat malleis, in minutissimas dissilit crustas, adeò ut uix oculis cerni queãt: Ita arctissima necessitudo, si quando contingat dirimi, in summam uertitur simultatem, & ex arctissimis fœderibus, si semel rumpantur, maxima nascuntur dissidia: Aut supra modũ incandescit semel uicta lenitas. Quẽadmodum in opalo gemma multarum gemmarum dotes eminent: Nempe carbunculi tenuior ignis, amethysti fulgens purpura, smaragdi uirens mare, cunctaq́ hæc pariter incredibili mixtura lucẽtia: Ita multorum uirtutes in uno hoc eminent, aut in sacris literis simul inuenitur quicquid apud illos Ethnicos scriptores placere potest. Opalum gemma indiscreta simi-

litudine adulterant Indi. Experimentum in sole tantum: Ita uirtutes quædam uitia sic imitantur, ut difficilimum sit dignoscere, nisi ad summam lucem proferantur. Carbunculi ignis & nomen & speciem habent, cum ignem non sentiant, unde & Apyrustæ dicti. Ita quidam pietatis opinionem & imaginem obtinent, cum à re sint alienissimi. Anthraciti carbunculorum generi peculiare est, ut coniectus in ignem, uelut intermortuus extinguatur, contra aquis perfusus exardescat. Ita quosdam contraria mouent, si exhorteris magis languescunt, si dehorteris magis accẽduntur, si bene merearis redduntur inimici, sin male, pluris te faciunt. Iris gemma nõ nisi in opaco reddit colores arquus cælestis, nec ita ut ipse habeat in se, sed parietibus illidat, in sole coloribus caret: Ita quidam uaria uirtutum simulachra præ se ferunt, sed in obscuro, & quod in se non habent, tamẽ in aliorum animis ueluti repræsentant, ac gignunt. Vt his gemmis summum est p̃cium, quæ nõ modo uarietate colorum delectant oculos, & nares odore, uerum etiam ad remedia sunt efficaces: Sic his libris summum est precium, q nõ solum habent orationis illecebras, uerum & salubribus præceptis nos liberãt animi uitijs. Vt quidam gẽmas quasdam secum ubiq; circũferunt aduersus morbos, maleficia, ebrietatẽ, tonitrua, ruinas, cæteraq; mala: Ita quædam Philosophiæ decreta semper ad manũ habenda aduersus incursuros animi morbos, libidinẽ, iracundiam, ambitionem, auaritiam & his cõsimiles. Draconites nec poliri potest, nec artem admittit, alioq; elegans ac translucens: Ita diuina scriptura suũ habet nitorem, nec artificiũ philosophię, aut rhetorices admittit. Quædam gẽmæ aceto maceratæ nitescunt, pleræq; melle decoctæ: Ita quosdã meliores reddit acris obiurgatio, quosdam admonitio blãdior. Facilius insculpes gemmis quę uoles si terebra ferucat: Ita magis

mouebit

mouebit orator, si non solum acriter dicat, sed ferueat & amet id quod laudat, oderit quod uituperat. Vti Magnes non quiduis ad se trahit, sed ferrum duntaxat, cum sint alia multo leuiora: Ita quorundam oratio non mouet omnes, sed iam propensos ad id, quod illi suadent. Vt quidam magnetes ferrum attrahunt: at Theamedes, qui in Aethiopia nascitur ferrum abigit, respuitqúe: Ita est Musices genus, quod sedet affectus, est quod incitet. Vti Magnes occulta quadam & incognita ui ferrum ad se trahit: Ita sapientia secreta quadam ratione trahit ad se animos hominum. Vt magnes ad se trahit omne ferrum, sed Aethiopicus magnetem quoque alium ad se rapit: Ita rex populũ quod iubet cogit: at ingenio aliquis rex etiam regibus cæteris uim facit. Vt Gagates aqua infusa incenditur, oleo restinguitur: Ita quidam quo magis roges, magis frigescunt: si negligas, ultrò cupiunt: Aut sunt quos officijs alienis, neglectu prouoces ad amorem. Vt lapis è Scyro fluctuat integer, fidit comminutus: *Sic* res discordia pessum eunt, concordia sustinentur. *Siphnius* lapis oleo excalefactus durescit, alioqui mollissimus: Ita quosdam benefactis reddas deteriores. Vt uitrum quia pellucidum nihil cælat: Ita quidam nihil tegere, nihil dissimulare norũt, quicquid in animo est, id protinus omnibus palam est. Vt uitrum copia uiluit, alioqui nec auro, nec argento cessurum: Ita sacerdotes ob turbam minoris fiũt, magno in precio futuri, si singulæ ciuitates singulos haberent sacerdotes, ut olim.

Hadrianus pontifex sextus. Quæst. Quotlib. 7.

Hoc est adhærere deo, de quo Apostol⁹ dixit: Qui adhæret deo, unus spiritus est cum eo, primæ ad Corinthios sexto. hoc est per amorem in deum transformari: ut Diony. 4. de diuinis nominib⁹ loquitur, & ita absorptum esse in deum, ut nullum pondus ipm alior sum trahat, sed solũ põdus diuini amoris ipm ppellat

ad finem, instar ferri, quod sua grauitate nihil magne
ti ponderis adijcit. Nam ferunt naturales: si magnes a-
liquis fortis in libra appensus fuerit, & post ad se at-
traxerit ferrum, nihil ultra ponderis quàm antea ex
solo magnete, iam ex ferro & magnete insimul erit. i-
ta quasi absorpta, & ab effectu mouendi grauitas fer-
ri uirtute magnetis impedita erit.

Augustinus Steuchus Eugubinus in recognitione
in uetus testamentum, in secundum Geneseos cap.

Ibiq; inuenitur bdellium & lapis onychinus.] Ex
Hebræo ducta uox, nempe bdolach. Maxima autē in-
certitudo huius significati: Septuaginta enim hoc lo-
co carbunculum interpretati sunt, qui lapis est fulgi-
dus ac lucens, ut etiam testatur Hieronymus. Iidem ali
bi Crystallum interpretati sunt: alij smaragdum He-
bræi hodie communiter dicunt eē crystallum. Hebræ
us autem Agaen sentit bdolah lapillos esse perexigu-
os ac rotundos, qui ex aquis prodeant. Plinius autem
bdelium gummi esse scribit destillans ex arbore eius-
dem nominis, unde cōgelascere, lapidēq; fieri, at quo-
modo in fluminibus tamen nascitur, ut hic traditur.
Nicolaus sentit arborem esse aromatitē, neq; aliud ad-
dit. Itidem uariatur in eo, qui mox sequitur Shoham,
quem Aquila Symmachus & Theodotion onychinum
sunt interpretati, Septuaginta lapidem Prasinum. Sic
in Exodo autem Smaragdum Iosephus dicit esse Sar-
donychen. Ego autem existimo bdellium uniones si-
gnificare, quia manna Nume. 12. huic comparatur, ubi
dicitur: Species eius erat, sicut species dolah, māna ue-
ro sicut margaritum est. Et lapis onychinus] Heb.
Shoham, de hoc modo quid interpretati sint diximus.
Cum Hieronymo autem sentiunt præter recitatos a-
liqui Hebræorum, præsertim Agon sic scribens: Sho-
ham lapis preciosus est candidus & permistus. Deinde
addit Auen Ezra. Nos aūt hæc ignoramus. Fatentur
itaq;

itaque etiam Hebræi ingenuè se propriè quales hi lapides sint ignorare. Paguinus item in Thesauro onychē interpretatur. Augustinus Steuchus in recog. ueteris testamēti in 28. Exo. cap. Quatuor ordines lapidum] Cum in his lapidibus interpretandis Hiero. semp Septuaginta sequatur, & eorum in ea re approbaret æditionem, nō mihi uisum est afferre in medium, quæ de his lapidibus ab Hebræis dicuntur, cum & ipsi uehementer à Septuaginta & Hieronymo discrepent, & leuior apud eos de hisce rebus inueniatur cognitio, quā omnes alias gentes. In tanta igitur rerum ambiguitate tantaque discrepantia magis erat septuaginta adhibenda fides, quam omnibus Hebræis & Chaldæis interpretibus, cum istos etiam & mendacij & inconstantiæ arguere possimus. Hæc quidem necessaria & uera excusatio. Exēpli causa: lapis is qui Hæbraice appellatur pitedah, quem Septuaginta & Hieronymus topaziū interpretantur, ab alijs creditur eē smaragdus, ab alijs prasinus uocat, hoc est porraceus. Aliter Theodotion, aliter Aquila eum interpretatus est. Quare Septuaginta & Hieronymo standum.

Franciscus Georgius Venetus Minorita de Harmonia mundi totius Cant. 2. to. 3. Cap. 4.

Septimum uestimentum est mēsura paruū, sed cunctis prædictis celebrius: quod Hebraicè dicitur hossen, Græcè λόγιον. Hinc latinè traductū est rationale. Pannus quidem breuis ex quatuor antedictis colorib. intextus, habēs magnitudinem spithamę per quadrū, & duplex ne facile rūperetur. Habebatque quatuor ordines, uel lineas, in quorū quolibet erant tres lapides pretiosi. In primo sardius, topazius, & smaragdus. In secundo carbūculus, sapphirus, & iaspis. In tertio lyngurius, achates & amethystus. In quarto uerò crysolithus, onychinus, & beryllus. In quibus cælata erāt duodecim nomina duodecim filiorum Israhel, In cuius

rationalis quatuor cingulis erant quatuor anuli au-
rei correſpondentes quatuor anulis , qui erant in ſu-
perhumerali copulati uittis Hyacinthinis, & catenis
aureis,ut ligatura firma eſſet, & una textura uidere-
tur. Erat quoque(quod maxime importat) in ipſo ra
tionali iudicij,iuſſu dei poſitum ,   haurim
uel tumim,quod nos habemus interpretatum, doctri
nam & ueritatem. Et hæc erant ſuper cor Aaron , pro
quo nos habemus ſuper pectus Aaron:quando ingre-
diebatur in templum coram domino, ut portaret A-
aron iudicium filiorum Iſraël ſuper cor ſuum, quan-
do ingrediebatur coram domino ſemper. ¶Rythmi
ca explicatio autore incerto de 12 lapidib. rõnalis.

Ciues cæleſtis patriæ,regi regum concinite:
Qui eſt ſupernus opifex ciuitatis Vranicæ,
In cuius ædificio talis extat fundatio.

De Iaſpide.

Iaſpis colore uiridi præfert colorem fidei,
Quę in perfectis hominibus nunq̃ marceſcit penitus.
Cuius forti præſidio reſiſtitur diabolo.

De Sapphiro.

Sapphirus habet ſpeciem cæleſti throno ſimilem:
Deſignat cor ſimplicium ſpe certa præſtolantium,
Quorum uita operibus delectatur & moribus.

De Chalcedonio.

Chalcedonius pallidam ignis habet effigiem,
Subrutilat in publico,fulgorem dat in nubilo.
Virtutem fert fidelium occultè famulantium.

De Smaragdo.

Smaragdus uirens nimium,dat lumen oleaginum,
Eſt fides integerrima ad omne bonum† facula,
† pacula Quæ nunquam ſcit deficere à pietatis opere.

De Sardonyche.

Sardonyx conſtans tricolor,homo fertur interior,
Quem denigrat humilitas,in quo albeſcit caſtitas.

Ad

Ad honestatis cumulum rubet quoq; martyrium.

De Sardio.

Sardius est puniceus: cuius color sanguineus,
Ostentat & martyrium rite agonyzantium.
Sextus est in catalogo, crucis hæret mysterio.

De Chrysolitho.

Auricolor Chrysolithus scintillat uelut Clibanus,
Prætendit mores hominum perfectè sapientium,
Qui septiformis gratiæ sacro splendescunt iubare.

De Beryllo.

Beryllus est lymphaticus, ut sol in aqua lympidus,
Figurat uota mentium ingenio sagacium,
Quîs magis libet sumere pulchrę quietis otium.

De Topazio.

Topazius quo rarior est, tanto pretiosior.
Nitore rubet roseo, & aspectu æthereo.
Contemplatiuæ solidum uitæ monstrat officium.

De Chrysoprasso.

Chrysoprassus purpureus, auricolor, & flammeus,
Cuius splendor in tenebris, flammas euibrat oculis.
Hic est perfecta charitas, quam nulla sternit feritas.

De Hyacintho.

Hyacinthus est cęruleus, uirore medioximus,
Cuius acuta facies mutatur ut temperies.
Vitam sumit angelicam, discretione præditam.

De Amethysto.

Amethystus præcipuus, colore uiolaticus,
Flammas emittit roseas, & uiolas purpureas.
Prætendit cor humilium Christo commorientiū.

Quid significent ij lapides pretiosissimi.

Hi pretiosi lapides carnales signant homines.
Colorum est uarietas, uirtutum multiplicitas.
Quicunq; his floruerit, congruus esse poterit.
Hierusalem pacifica, hæc tibi sunt fundamina:
Felix & deo proxima quæ te meretur anima

Cuſtos tuarum turrium non dormit in perpetuū.
Concede nobis ἅγιε rex ciuitatis cœlicæ,
Poſt curſum uitæ labilis, conſortium cum ſuperis.
Amen.

FINIS.

ALARDVS lectori.

PLurima non alio miramur nomine ſigna:
Quam quòd ab ignotis ſint ea uecta locis.
Adducta extremis ueneramur pharmaca ab Īdis
Adducta è Solymis fragmina ſuſcipimus.
Sutilis externo tranſmittitur orbe coralla:
Aut lapis, aut Tophus, aut ebur, atq; cyphus.
Sic nihil in pretio eſt, niſi ſint exotica plane,
Pluris & hoc fiunt, quo peregrina magis.
Hoc plus ſuſpicimus, plus demiramur, & hoc plus
Per fas per'q; nefas quiſquis habere ſtudet.
Mille per impoſturas, mille per inſidias'q;
Alterius manibus nitimur eripere.
Neſcio quid plus eſt, quod donet præmia rebus,
Siue loci Genius Barbaricumúe ſolum.
Nobile longinquis adductū hoc ſymbolon oris,
Et paruo proſtans, quin tibi lector emis?

Aliud.

Quod ſi rara iuuant, & raris maior habetur
Gratia, ſic grata eſt quam roſa prodit hyems.
Ecquid in immenſo deprehendas rarius orbe?
(Omne ſolum penetres, omne'q; littus ares)
Omnigenis quàm farta nitentibus arcula gemmis,
Quas hoc è calatho iam licet accipias.

Aliud

Si magis illa iuuant ſemper quæ pluris emuntur,
Eruta non ſumma gemma iuuabit ope.

Aliud

Aliud.

Non est è putridis hæc eruta gemma lacunis,
Barbarico nascens Vandalicoúe sinu.
Sed dedit aut Oriens, dedit aut Aegyptia tellus,
Indicus aut lapides hos dedit Oceanus.
Multum crede mihi refert, è litore carpas
Quod fuit, an pigro quæ stetit unda lacu.

Aliud.

Indica si fuluum condat formica metallum,
An gemmas gnauus non cumulabit homo?

Aliud.

Oebalis Herculeo debet quoq; purpura multum:
Plus Marbodaico gemma sed ingenio.

Aliud.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Pauperiem fugiens per mare, per'q; niues.
Rugosum piper, & pallentis grana Cymini
Vt legat, & merces ampliet exiguas.
Tu nuce nec cassa medioúe nec emeris asse
Has tot opes? an quod merx putet ultronea?
An quod & Aesopi gallus plus paucula malit
Hordea, quam gemmas Persidos omnigenas?

Aliud.

Si cupis immenso nitidos ex orbe lapillos,
Quem Marbodæus dat cito prænde librum.

Aliud.

Vt totum quoq; peruageris orbem,
Et uastum penetres subinde pontum,
Quid uis, & patiens, agens'q;, & audens,
Quo sis & cito sis abunde diues,
Et mercis uariæ, reconditæ'q;,
Lautæ, & multiiugę supellectilis'q;,
Et sudes satis, & satis fatiscas,
Prorsus nil tamen eruas licebit,
His quod sit pretiosius lapillis.

Si tanti uitra, margarita quanti?
Nam quod continet æquor, atque terra,
Et Thetis gremio fouet potenti.
Marbodæus in hoc habet libello.

Aliud

ἕσπερος ὡς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
Indicus irradiat sic lapis inter opes.

Alopecius Lectori.

QVoniam prius cœpta sunt excudi Alardi Scholia, quàm nobis Pictorij libellus exhiberetur: ob id non potuit eodem, quo digessit ordine formulis committi.

Vale.

PROOEMIVM PICTORII VILling. in Marbodæum.

Etustum sane institutum, ut poëtam interpretaturus, illius nominis & uitæ mentionem faciat. Deinde libri titulum, carminis qualitatem, librorum numerum, & poëtæ intentionem enarret. Poëtæ igitur nomen est Marbodæus Gallus. Nam sic nostri exemplaris initium habuit. At de uita illius multa scribere ambiguum est, quia uel propter materiam in eo contentam, uel temporum uetustatem, neglectus ita latuit, ut uix tãdem in nostri seculi commodum prodierit, tametsi non dubito eum à doctissimis ad limam rectiorem esse politum, etiam nostris tẽporibus. Quoniam illius poëtæ uersus crebrò apud Vincentium in speculo naturali, & apud Bartholomæum Anglicum lib. 16 citatos inuenio. Non tamen bene admodum sonantes, & ad poëticas regulas emendatos, ut hi sunt: Qui qui

dem Enchiridion hoc lapidarium sæpiuscule appellitant. Cui cordi est uerum perscrutari, tale speculum libro 9. ferè singulis capitibus euoluat, & in multis Anglicum, qui ut suas rerum proprietates autoritate roboret, frequenter citat hoc manuale.

Libello nomen Enchiridion, quod pugionem aut manuariam tabellam, teste A. Gellio libro 20. uocant inditum reperi.

Carminis qualitas est, non grandiloqua neq; sublimis. Nam de lapidibus scripsisse humili genere, uniformi, & puro heroico satis esse quis inficias iret?

Vnicus est liber poëtæ animum & beneuolentiam in amicos referens, quem tribus ut multis communicaturum se ostendit in præfatione sua, propter frugem & commodum, quæ omnia ex hoc Enchiridio uenari licet. Quoniam multos in se contentos habet lapides, quibus si rite utaris, facile omnigenis morborum generibus medebere. Reliqua ex scholijs nostris colligas.

Pan-

FINIS

ERRATA.

Pretiosiora pagina 3.facie 2.ἀδύνατα καὶ ἄπεπτα pag. 6.fa.2.ἀλληγορίαν pa.6.f.2.magicum pa.7.fa.1. uidean tur pa.8.fa.1.παρέργα pag.8 fa.2.particula pa.11.fa.2. disertum pa.16.fa.1.erat pa.7.fa.2.locus pa.19. fa.1. ex eo pa.21.fa.1.Gryphis pa.22.fa.2 cap.6.pa.26.fa. 2.De Beryllo Plinius pa.28.fa.1.uel uitium pa.29.fa. 1.Meandro pa.30.fa.2.quidam pa.32.fa.2.crocei pa. 37.fa.1.collo pa.38.fa.1.trabibus pa.41.f.2. Corneo los pa.43.fa.1.Apyroti pa.43.fa.1.aquilarum pa. 47 fa.1.lapidem pa.47.fa.1.prægnans pa.47.fa.1.Cerau nius pa.47.fa.2.suo ceraunium pa.48.fa.1. auersio pa. 80.fa.2.θεοὶ pa.60.fa.1.lapis.pa.60.fa.1.dante pa.60 fa.2.passionẽ pa.67.fa.2.Strigesq́ pa 67.fa.1.Iudę p. 94.fa.2.margarites pa.94.fa.2.hos pa.95,fa.1.πῦρ p. 95.f.2.extra p.70.f.2.nitenti pa.71.f.2 setis p.73.f.2 decorem pa.106.f.2.reglutinarę pa.83.f.2.Naxia pa. 84.fa.1.metam pa.108.fa.2.